

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

4(063)
М34

Кафедра перекладу
Кафедра германської філології

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Матеріали

VIII Міжнародної науково-методичної конференції
23-25 січня 2009 року

493300

Сумський державний
університет
БІБЛІОТЕКА

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

доктор філологічних наук, професор, академік Академії наук Вищої школи України **Швачко Світлана Олексіївна**;

кандидат філологічних наук, доцент **Кобякова Ірина Карпівна**;

кандидат філологічних наук, доцент **Баранова Світлана Володимирівна**;

кандидат філологічних наук, доцент **Медвідь Олена Миколаївна**.

Методологічні проблеми сучасного перекладу /Матеріали VIII Міжнародної науково-методичної конференції (23-25 січня 2009 року). – Суми: Вид-во СумДУ, 2009. – 145 с.

До збірника увійшли матеріали VIII Міжнародної науково-методичної конференції "Методологічні проблеми сучасного перекладу", що відбулася 23-25 січня 2009 року у Сумському державному університеті.

<i>Коломієць Л.В.</i> Обґрунтування різновекторності перекладацької інтерпретації поетичного твору	5
<i>Мартинюк А.П.</i> Основні принципи когнітивно-дискурсивного дослідження концептів	9
<i>Анохіна Т.О.</i> Translation analysis background	10
<i>Баранова С. В.</i> Вирішення комунікативних завдань на заняттях з перекладу	11
<i>Барсук Т.В.</i> На просторах казкової ономастики	13
<i>Бондаренко Ю.С.</i> Nonverbal Code as a Component of Etiquette Vocabulary in American discourse	14
<i>Братусь Т.В.</i> Образно-ціннісний зміст концепту ЩАСТЯ (на матеріалі англійського художнього дискурсу)	15
<i>Бублик І.Ф.</i> Інтеціональний підхід до перекладацького аналізу висловлювання	16
<i>Герман М.В.</i> Поезія Р.М.Рільке у перекладацькому доробку М.Фішбейна	19
<i>Гулусва С.І.</i> Німецькомовні фацетії: положення серед споріднених текстів і стан дослідженості	21
<i>Дегтярева Л.И.</i> Соотнесенность лексико-семантических вариантов содержательной структуры слова при переводе с немецкого языка на русский язык	23
<i>Довгополый Я.</i> Нідерландська література в перекладі	24
<i>Дорда В.О.</i> Американський студентський сленг та постмодернізм	27
<i>Дядечко А. И.</i> Из опыта использования проектных методик в обучении иностранному языку студентов 1-5-х курсов в неязыковом вузе	29
<i>Ємельянова О.В.</i> Адресат як комунікативна та мовна категорія	31
<i>Ємець О.В.</i> Стилістичні аспекти перекладу поетичних текстів	34
<i>Єрмоленко А.І.</i> Мовчання як комунікативна одиниця	36
<i>Єрмоленко С.В.</i> Regionalismen in der deutschen Sprache	38
<i>Жулавська О.О.</i> Компонентний аналіз синонімічного ряду імені концепту ТЕРОРИЗМ	40
<i>Зверева О.Г.</i> Макровзаємодія вербальних і невербальних компонентів в дискурсі сибінгів	42
<i>Золотова С.Г.</i> Emotional Intelligence and Implementation of EQ Principles in a Learning Environment	43
<i>Іванченко А.В.</i> Проблеми відтворення авторського дискурсу в художньому перекладі (на матеріалі українського перекладу повісті Джорджа Орвелла "Ферма "Рай для тварин")	44
<i>Івахнінко А.А.</i> Три переклади стихотворення 409 Е.Дікінсон	47
<i>Кальниченко О.А.</i> Псевдопереклад як перекладознавча проблема	50
<i>Камінський Ю.І.</i> Вербальна декомпресивна асиметрія англійських і українських універбів	55
<i>Карпусенко М.В.</i> Ценнісний аспект концепта ПУРИТАНСТВО, вербалізований в англійському мовному середовищі	58
<i>Кобяков О.О.</i> Омовлення мовчання в англійському художньому дискурсі	59
<i>Кобякова І.К.</i> Концепція текстових вправ з перекладу	61
<i>Коваленко А.М.</i> Особливості функціонування іронічних константивів у заголовках сучасної англійської преси	62
<i>Козлова В.В.</i> Вербальні маркери статусної асиметрії в англійському парентальному діалогічному дискурсі	63
<i>Колесник Н.М.</i> До проблеми стилістики науково-технічних текстів	64
<i>Кукушкін В.В.</i> Концепт ЗНАМЕНИТІСТЬ як еталон і стереотип	66
<i>Литвиненко Г.И., Дядечко А.И.</i> Учет межпредметных связей при подготовке студентов и защите дипломных проектов и работ на иностранных языках	67
<i>Литвиненко Г.И.</i> Некоторые подходы к разработке комплексной пятилетней программы непрерывного обучения иностранным языкам студентов неязыковых специальностей в Сумском государственном университете	69
<i>Литвинко О.А.</i> Феномен метафори в англійській термінологічній підсистемі машинобудування	71
<i>Максюта А.В., Медвідь О.М.</i> Лінгвопрагматичні аспекти текстів інтерв'ю	74
<i>Мельник Ю.П., Мельник Я.Г.</i> Гендерний компонент в мові і перекладі	76
<i>Михайлова О.В.</i> Комунікативно-функціональні характеристики давньоанглійського простого речення та особливості його перекладу	78
<i>Мокренко О.А.</i> Категоризація образу тиші: на матеріалі корелюючих текстів	79
<i>Музя Е.М.</i> Критерии определения круга источников топонимической лексики для формирования топонимического словаря	80
<i>Муліна Н.І.</i> Місце читання у взаємопов'язаному навчанні видів мовленнєвої діяльності студентів технічних спеціальностей	82
<i>Назаренко О.В.</i> Постмодернізм і казка	84
<i>Оликова М.А.</i> Особенности перевода лириков	87
<i>Паалов В.В.</i> Поліфункціональність контекстуальних синонімів	90
<i>Пилипчик Н.Е.</i> Лексико-графічна еволюція дефініцій концепту "STORM" як спосіб вираження суб'єктивності (на матеріалі англійської мови)	93
<i>Попова О.В.</i> Доцільність вивчення перекладацького аспекту вигуків як елемента сучасної мовної парадигми	95

<i>Проценко О.В.</i> Реалізація відвертості в дискурсі сімейного спілкування	97
<i>Пушко Л.В.</i> Антропометричність фітонімічних номінацій у англійській та українській національній символіці.....	99
<i>Ребрій О.В., Шураєв А.О.</i> Експериментальне дослідження перекладу лексичного нонсенсу.....	101
<i>Рева Н.С.</i> Особливості репрезентації категорії адресованості в афоризмах англomовного дискурсу.....	102
<i>Романюга Н.В.</i> Компаративний аналіз синтаксичних особливостей творів Василя Стефаника в оригіналі та англomовних перекладах	104
<i>Руденко Н.В.</i> Контрастивні аспекти питальних речень в англomовному та українськомовному дискурсах.....	108
<i>Свирид А.М.</i> Мовленнєвий етикет і його прояви у формулах привітання як компонент міжкультурної комунікації.....	110
<i>Сердюк В.Н., Ковтун Е.А.</i> Категоріальний статус довільних і перфективних форм в англійськом мові.....	111
<i>Скалевська Г.О.</i> Труднощі перекладу англomовної експериментальної поезії: Аллен Гінзберг, Роберт Крілі та Лоуренс Ферлінгетті в українській інтерпретації.....	114
<i>Скрильчик С.В.</i> Прагматичний аспект міжмовної інтерференції.....	117
<i>Соколова І.В.</i> Комп'ютерні терміни англійської мови та їх переклад на українську.....	120
<i>Столяренко В.М.</i> Розважальна функція деяких стилістичних прийомів	121
<i>Сухарчук Є.Л.</i> Die Zeichensetzung in der deutschen Schriftsprache.....	122
<i>Ткаченко С.О.</i> Перекладацькі аспекти рекламного тексту	124
<i>Фещенко О.В.</i> Інституціональність дискурсу як лінгвістична та перекладознавча проблема.....	125
<i>Фролова І.Є.</i> Стратегічні конфронтаційні смисли у дискурсі як проблема лінгвістичного та перекладацького аналізу.....	126
<i>Чепелюк А.Д.</i> Лінгвокогнітивні характеристики малого жанру: перекладацький аспект.....	127
<i>Чернюк Н.І.</i> Квантитативний аспект англійських субстантивантів	129
<i>Чулапова Г.В.</i> Определение границ понятия "текст" и законов его организации	130
<i>Швачко С.О.</i> У парині номінативних і комунікативних одиниць	133
<i>Шестакова О.М.</i> Нікнейм як засіб конструювання віртуальної ідентичності в електронному дискурсі чата.....	135
<i>Шуменко О.А.</i> "Вічний двигун" денумеративів.....	138
<i>Щигло Л.В.</i> Словотвірний потенціал дієслів в аспекті мовної номінації.....	139
<i>Щигло О.І.</i> Типові труднощі перекладу військових текстів з німецької мови на українську	140
<i>Наші автори</i>	143

ОБГРУНТУВАННЯ РІЗНОВЕКТОРНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПОЕТИЧНОГО ТВОРУ

Коломіць Л.В. (Київ)

Відкритість поетичного тексту для великої кількості інтерпретативних прочитань обумовлюється його подвійною природою: з одного боку, текст – це стійкі знакові єдності, а з іншого – ці начебто незамінювані й непорушні знаки в процесі читання вивільняються з тексту як монолітного, цільного об'єкта й повертаються до мовно-асоціативного потоку. Читання художнього тексту в модерну й постмодерну епохи передусім виявляється процесом інтелектуальних та емоційних вправ, насолоди, гри; діяльністю, прямо протилежною до процесу написання твору: автор вибирає окремі слова з мовного потоку, ретельно комбінує їх, щоб нарешті побудувати текст, а читач демонтує ці стійкі знакові єдності, вивільняє слова (мовні знаки) з монолітного тексту й повертає їх до вільного циркулювання в мовно-асоціативному потоці, також комбінуючи їх, але вже в нестійкі єдності, насолоджуючись вільною грою уяви.

У ХХ ст. з появою й розвитком модерністських та особливо постмодерністських учень, естетична функція мистецтва взагалі й поетичного мистецтва зокрема набуває виразно ігрового забарвлення. Вона все більше звужується до концепції художнього тексту як ігрового поля. Так читачеві кінця ХХ–поч. ХХІ ст. відводиться значно активніша роль, ніж півсторіччя тому. Це роль ігрового партнера, навіть співавтора. Відтак успіх твору великою мірою залежить від уміння автора вести емоційно-інтелектуальну гру з читачем, здатності вражати його новими та якомога цікавішими й несподіванішими смислами. Таким чином, поряд із ускладненням семантичної й образно-асоціативної структури сучасного вірша ускладнюється і його комунікативна функція.

Саме поняття комунікативної цінності поетичного твору є історично динамічною категорією: вона реалізується через його естетичну функцію, яка в різні епохи наповнюється різним змістом. У найширшому формулюванні естетична функція поетичного твору полягає в тому, щоб бути *поезією* – словесною гармонією. Під "гармонією" ж прочитується той чи інший естетичний канон.

Зокрема сучасні уявлення про поезію канонізують наступні її ознаки:

- 1) поезія – це особлива семантика форми;
- 2) поезія – це особлива синтаксична структура;
- 3) поезія – це значима двозначність, неясність, недомовленість.

Якщо перелічені мікродefiніції об'єднати в єдину формулу, то цією формулою буде уявлення про мову поетичного твору як *особливу мову*.

Дискусії про те, чи є віршова форма істотною для визначення поезії, відійшли в минуле. Однак і зауваження, які висловлювали самі поети, на кшталт тих, що наводяться нижче, не стирають автоматично грані між прозовим і поетичним жанрами. Так, Роберт Лоувелл в одному з інтерв'ю 1968 року сказав: "Я більше не бачу різниці між прозою і віршем" [цит. за: 1, 89], а Томас Стернз Еліот у своїй передмові до трактату Поля Валері "Поетичне мистецтво" (1958) висловив наступне: "Тієї ж міти, як проміжний термін "вірш" забудеться, я не думаю, що будь-яке розрізнення між прозою й поезією залишатиметься істотним (переклад наш. – Л.К.)" [цит. за: 1, 89]. Той же Т.Еліот тридцятьма роками раніше наголошував, що "вірш, окрім того, чим він міг би бути ще, передусім є системою пунктуації; тут самі по собі звичайні розділові знаки мають відмінне застосування (переклад наш. – Л.К.)" [цит. за: 1, 89].

Поезія передусім відрізняється від прози системою пунктуації, котра характеризується особливими закінченнями поетичних рядків, чи порожнім місцем у кінці кожного рядка, що являє собою різновид паузи. Однак ця пауза не завжди виявляється формально-пунктуаційною вимогою й може бути "не-часовою" паузою: закінчення поетичного рядка не обов'язково мотивується ритмічною чи смисловою потребою в цьому, тобто формальною пунктуацією. Це зауваження справедливе і для класичної поезії, проте в сучасній поетичній формі вільного вірша семантична актуалізація рядкової паузи набуває першочергової жанротворчої ваги. Вертикальна просторова будова вільного вірша, таким чином, є не просто формально-структурним елементом, який відрізняє його від горизонтально організованої прози, а й необхідним компонентом значення.

Порожнє місце в кінці рядка являє собою, за К.Ріксом, "невидимий кордон", або ж "відсутність, чи простір, який усе-таки не позбавлений значення; це те, що в іншому контексті можна було б назвати *вагітною тишею* (переклад і курсив наш. – Л.К.)" [1, 90]. Значимість такого рядкового закінчення полягає в створюваному ним ефекті миттєвої двозначності. Про важливість ефекту двозначності в поетичному мовленні висловлювались такі авторитетні віршознавці, як В.Емпсон, В.Григор'єв та ін. Зокрема класифікації типів двозначності в поетичному тексті присвячена монографія Емпсона "Сім типів двозначності" [2], а Григор'єв у монографії "Поетика слова" наголошує на важливості для поетичної мови присутності в ній елемента семантичної неоднозначності, непрозорості: "...Поезія потрібна не як демонстрація норм літературної мови, а для проникнення в особливо важливе, складне й неясне для людини, в те, що іншими засобами, ніж засоби поетичної мови, і не може бути повноцінно назване (переклад і курсив наш. – Л.К.)" [3, 66].

Ускладнення поетичної структури віршового тексту, а разом з нею і його комунікативної функції, що спостерігається в поезії ХХ-ХХІ сторіч, викликане розвитком поетичної мови. Уявлення про мову поезії як особливу мову сформувалось у працях представників тартусько-московської семіотичної школи, зокрема, у лекціях зі структуральної поетики Ю.Лотмана, якому й належить визначення поезії як особливої мови: "...Поезія являє собою не прикрашену ділову інформацію, а *особливу мову*, пристосовану для моделювання та

передачі найскладніших і в інший спосіб невіддатних для пізнання й перелачі відомостей... (курсив автора, переклад наш. – Л.К.)" [4, 242]. Розглядаючи поетичний твір як єдність понять моделі й знака та пов'язуючи особливу роль інтуїтивного, безпосередньо добачуваного знання, що відрізняє художню творчість від інших актів пізнання, саме з моделюючою природою творів мистецтва, Ю.Лотман уточнює специфіку поезії як "створення особливо складних моделей-знаків для надскладних явищ денотатів (переклад наш. – Л.К.)" [4, 243].

Доволі детально співвідношення – складні як у структурному, так і в функціональному планах – між літературною мовою, мовою художньої літератури і поетичною мовою розглядаються в згаданій вище праці В.Григор'єва "Поэтика слова" [3]. Вчений впритул торкається питання специфіки поетичного слововжитку, розвиваючи думку М.Бахтіна про слово як "абрєвіатуру висловлювання" з власною поправкою погляду на слово поетичної мови як "абрєвіатуру висловлювань" [3, 19]. Наслідуючи вчення Празького лінгвістичного гуртка про поетичну мову (поетична мова – не просте "відхилення" від літературної мови, а специфічна галузь, у якій національна мова реалізує свої потенції), російський дослідник визначає поетичну мову як мову з настановою на творчість. А оскільки всяка творчість підлягає й естетичній оцінці, це – мова з настановою на естетично значиму творчість, хоч би наймінімальнішу, обмежену рамками одного лише слова (мається на увазі мовна творчість, а не просто "настанова на вираження" чи на "зміст") [3, 76, 78].

Оскільки, за В.Григор'євим, *поетична мова вправі узаконити все довільне*, то і "граматика поезії" надає віршів певну мовну систему та мовну норму, але особливу, не прескриптивну норму. До того ж, "граматика" вірша є істотною для його інтерпретації. Розвиваючи концепцію поетичної мови, В.Григор'єв вказує на те, що *істотним* у поетичному слові є поетичний образ, і відзначає специфічне використання в поетичній мові тієї загальної естетичної значимості, котра характеризує кожен структурну одиницю художнього тексту. Вчений поглиблює думку Г.Винокура про поетичне слово як *знаряддя творчості самої мови*. Цей висновок означає, що поетична словотворчість потрібна не тільки поезії, чи "поетичній мові", а й мові взагалі в її онтологічних, сутнісних характеристиках [3, 32].

Спираючись на чималі власні напрацювання з питань "внутрішніх форм" поетичної мови, В.Григор'єв доходить висновку, який також має важливе значення для вивчення поезії віршового перекладу: "...В процесах вторинного (естетичного) знакоутворення вже відомі (й часто добре знайомі) словесні знаки функціонують як єдині, але відносно самостійні в своїх "планах" об'єкти поетичної рефлексії, як змістовні форми, що *одержують кожного разу новий, художній зміст* (переклад і курсив наш. – Л.К.)" [3, 111]. Значення словесного знака як *об'єкта поетичної рефлексії* реалізується лише у способі розуміння, який і є "сміслом" словесного знака. Тому "новий, художній зміст" словесного знака – це новий спосіб розуміння його значення, чи шоразу новий зміст, набутий ним у безмежно варіативному вербальному середовищі.

Нові – тропейзовані – змісти словесних знаків можуть виникати і в перекладі (неявні чи затерті в оригіналі), що виводяться з їх внутрішньої форми. Подібних "нових тропів", побудованих за принципом наслідування внутрішньої форми слів та образних висловів оригіналу (образність яких не є явною, зберігаючись лише як внутрішня форма), можна чимало зустріти в модерністських перекладах класичних творів, зокрема, в перекладі В.Баркою трагедії В.Шекспіра "Король Лір" [5]. Подібні переклади свідчать про неможливість застосування єдиних критеріїв оцінки до поетичних перекладів, створених з різних методологічних позицій і передусім – у різних стилевих діапазонах поетичної мови.

Розглядаючи поетичну мову як стилістичну форму, В.Григор'єв виділяє три стилі поетичної мови: 1) складний, 2) класичний, 3) белетристичний [3, 94]. При цьому стиль поетичної мови визначається як така її підсистема, котра характеризує один із потенційно здійснюваних напрямів її розвитку [3, 96]. Як і окремі ідіостилі, – вказує В.Григор'єв, – стилі поетичної мови взаємодіють один з одним; швидше не просто взаємодіють, а щільно дотикаються, утворюючи спільні зони так, що "белетристичний стиль начебто вкладений у класичний, а той – у свою чергу – в складний стиль поетичної мови; лише найбільш шаблонні засоби першого не допускаються в решту стилів (чи свідомо *одивняються* в них) (переклад і курсив наш. – Л.К.)" [3, 96].

Наявність у поетичній мові названих протиставлених один до одного стилів, застерігає В.Григор'єв, не слід розуміти так, що "кожне слово поетичної мови належить лише до одного зі стилів і одержує "стилістичний паспорт", подібний до стилістичного статусу слів літературної мови. В тенденції стилі поетичної мови розчленовують множину лексичних одиниць передусім не за стилістичними характеристиками літературної мови, а за типами вживання, за способами використання цих одиниць у текстах свого рангу, тобто за *системною діючім способів словотворення* – *максимально широкою в складному стилі, мінімальною – в белетристичному*. Таким чином, стильові кордони поетичної мови проходять всередині множини зафіксованих вживань кожної експресми (не лише лексичної) як одиниць поетичної мови, інакше кажучи членують її на стильові протиставлення експресивів (переклад і курсив наш. – Л.К.)" [3, 95].

Обидва стильові вектори поетичної мови – вектор складності й вектор простоти – проєктуються на інерційний вектор, який тісно пов'язаний з нормами літературної мови, являє собою свого роду "поетику банальностей" та орієнтований на інерційне поле "белетристичних норм" поетичної мови [3, 93].

На думку В.Григор'єва, ставлення до белетристичної норми – істотний показник у характеристичній творчій своєрідності поета. Разом з тим, "наявність формул і навіть їх надмірність зовсім не виводить поетичний ідіолект за межі кола художніх явищ, естетичних об'єктів" [3, 88]. Трактуючи кожен із окреслених стилів поетичної мови (складний, класичний, белетристичний) як *одні із напрямів її розвитку*, вчений разом з тим вказує на загальну тенденцію до ускладнення поетичної мови. Однак ця тенденція реалізується не послідовно і лінійно, а "шляхом несподіваних стрибків уперед і відступів, тривалого накопичування елементів

нової якості й одночасного "спрощення" (переклад наш. – Л.К.)" [3, 96].

Для перекладознавства особливо цінним у цьому зв'язку є висновок про те, що стилі поетичної мови як явище національної культури, що розвивається, зазнають впливу культур інших епох та інших народів [3, 95]. А переклад при цьому як носій і фактор розвитку національної поетичної мови становить органічну частину національної культури.

Сучасні дослідження поетичної мови, зокрема висновок лінгвістичної поетики про поетичну мову як специфічну сферу, в якій національна мова реалізує свої потенції, дозволяють розширити уявлення про специфіку (й відповідно – критерії оцінки) поетичного перекладу. Так, якщо застосувати вчення В.Григор'єва про стилі поетичної мови, визнавши, що поетична мова виправі узаконити все довільне, тоді й за перекладним поетичним твором доведеться визнати право "узаконити" в мові-рецепторі семантичні оказіоналізми: тропеїчні значення, що виникають внаслідок перетворення ядерних структур літературної мови. Причому нові для цільової літературної мови тропеїчні значення в перекладному тексті з'являються не тільки як результат семантично точного наслідування тропеїчних значень першотвору (що не завжди виявляється можливим у зв'язку з нетотожністю семантичних полів та відмінною семантичною сполучуваністю слів у різних мовах), але і як результат семантичного розвитку вихідного тропеїчного значення. В обох випадках виникає проблема семантико-словотвірних деформацій і трансформацій, або ж проблема лінгвістичного нормативізму та словотворчості. Ця проблема особливо загострюється тоді, коли у відповідному фрагменті вихідного тексту тропеїчне значення виражене слабше, ніж у цільовому тексті (або й взагалі не сприймається чи майже не сприймається як тропеїчне: мертві метафори, постійні епітети, ідіоматичні вислови, усталені звороти, поетичні кліше та ін.). У цьому випадку тропеїчне значення в перекладному тексті може виявитись не тільки новим для цільової поетичної мови, а й "аграматичним" семантичним оказіоналізмом, побудованим на деформації або ж трансформації літературної норми (перекладацька словотворчість). Таким чином, *нерідко саме в перекладацькій словотворчості реалізується естетично значимий потенціал національної мови*, що свідчить про важливу роль віршового перекладу для розвитку цільової поетичної мови.

Не ставлячи собі за мету простежити в даній статті лінії розвитку стилів української поетичної мови ХХ ст., ми спираємось на виявлені нами раніше деякі закономірності реалізації стильових опозицій поетичної мови (складний – класичний – белетристичний – бароковий стилі) на множині показових ідіостилів українських поетів-перекладачів: М.Рильський, В.Барка, Т.Осьмачка, І.Костецький та ін. [6]. На основі проведених нами досліджень вважаємо за доцільне вести мову про існування подібних стильових опозицій і у вузько перекладацьких ідіостилях. Наступним закономірним кроком буде пов'язати поняття про перекладацький метод з інтегруванням тієї чи іншої стильової тенденції поетичної мови в текст віршового перекладу.

В цілому поділяючи концепцію В.Григор'єва про стилі поетичної мови (складний, класичний та белетристичний) і додаючи до цієї класифікації бароковий стиль, ми співвідносимо відповідні стилі поетичної мови з тим чи іншим перекладацьким методом. Так, переклад, зосереджений на інтерпретації засобів висловлювання, з найбільшою вірогідністю представлятиме складний стиль поетичної мови; переклад, зосереджений на інтерпретації змісту висловлювання, відповідно представлятиме класичний та белетристичний стилі поетичної мови (причому класичний стиль формує ядро белетристичного стилю); переклад, зосереджений на інтерпретації асоціативно-конотативних реалій, представлятиме бароковий стиль поетичної мови. Важливо зазначити, що коли складний стиль є полем створення нових значень у цільовій мові, класичний стиль – сферою стандартизації лексико-граматичних структур, а белетристичний стиль – сферою їх подальшого клішування, то бароковий стиль відвертає поетичну мову від надмірної стандартизації, привносячи до неї практично невичерпне багатство народно-розмовної лексики та фразеології.

Віддаленість поетичного оригіналу в часі, або ж часова відстань, може виступати достатньою підставою для ускладнення стилю поетичної мови перекладу. Й справді, в практиці англо-українського віршового перекладу др.пол.ХХ ст. зустрічаються непоодинокі зразки складного стилю поетичної мови при перекладі значно віддалених у часі класичних творів. Найкращим матеріалом, на якому спостерігається доволі виразна тенденція до ускладнення поетичної мови в перекладі, є твори В. Шекспіра. Так, І.Костецький, В.Барка, Т.Осьмачка у своїх перекладах В.Шекспіра зосереджувалися на пошукові нових виразно-експресивних можливостей української поетичної мови, збагачуючи її новими образно-поетичними смислами і зворотами. Але не тільки в перекладацькій шекспіріані модерністів української діаспори домінує ускладнена поетична мова. Виразна тенденція до ускладнення поетичного вислову проявляється і в перекладі Шекспірових сонетів, що належить Д.Павличку [9].

За концепцією Ю.Лотмана, ускладнення поетичної мови пов'язане з тим, що віддалений у часі класичний твір містить для нас більшу інформацію, ніж для своїх сучасників, оскільки він співвідноситься з усім наступним культурним та історичним досвідом людства: "Твір, "всуваючись" у позатекстові структури, які все більш ускладнюються, одержує нове смислове навантаження (переклад і курсив наш. – Л.К.)" [4, 242]. Звідси випливає обережний висновок Ю.Лотмана про те, що "інформація в каналі зв'язку при передачі твору мистецтва сучасникам, як правило, скорочується, але при передачі творів потомству може і зростати (переклад наш. – Л.К.)" [4, 242].

Поетична мова перекладу теж ускладнюється, бо ускладнюються позатекстові структури (літературні стилі, стилі поетичної мови, ідіостилі), разом з якими текст перекладу входить у єдину систему опозиційно-ідентифікаційних відношень – згідно з теорією літературної полісистеми.

Стиль поетичної мови віршового перекладу значною мірою визначається літературним ідіостилем поета-перекладача (особливо це стосується повторних перекладів давніх та класичних творів). Так, зокрема, поети-неокласики культивували ясність і влучність мовного вислову, фізігранність версифікаційної системи як в оригінальній, так і в перекладній творчості. Своїми творами вони розвивали класичний стиль української поетичної мови, який зокрема становив ядро індивідуальної поетичної мови М.Рильського.

Серед різноманітних модерністських літературних стилів минулого сторіччя більш-менш виразно окреслюються два основоположні творчі методи, навколо яких можна згрупувати численні "ізми". Для одного з цих методів буття реальності має первинне значення по відношенню до мови й може бути досягнута *за допомогою мови* (символізм, імажізм, експресіонізм, екзистенціалізм), а для іншого – *буття реальності виникає з самої мови і невіддільна від мови* (сюрреалізм, дадаїзм, абсурдизм). Звичайно, ці основоположні творчі методи перебувають у діалектичній взаємодії між собою, стимулюючи творчий процес, і практично не зустрічаються в "чистому вигляді". Однак певні тенденції в тому чи протилежному напрямку, все ж таки, простежуються, поширюючись не тільки на літературні ідіостилі окремих поетів-модерністів, а й на їхню перекладацьку творчість. Зокрема, в перекладацькій техніці сюрреалістів дослівність є програмною, що пояснюється їх приналежністю до того типу письменників, для кого *слово є не тільки засобом відображення, а й творення реальної світу*. Відтак і стиль поетичної мови в перекладах, які належать сюрреалістам, найімовірніше, буде складним (як-от перекладацький стиль українського поета Василя Барки, що тяжіє до надреалістичної образності).

Поділ поетів-перекладачів на, умовно кажучи, *гносеологів мови* та *гносеологів смислу* може становити не лише найбільш узагальнену типологію перекладацьких методів ХХ ст., а й ширше – відображати основні способи досягнення і творення реальності засобами поетичної мови.

За Е.Паундом, асоціативно-семантичні зв'язки між словами в їх унікальній авторській комбінації (логопоема, чи "танок інтелекту серед слів"), найменше піддаються перекладові [10, 25]. Складність передачі логопоем полягає в неможливості перекласти її "локально" (дослівно), оскільки цей поетичний метод, на відміну від мелопоєм і фанопоєм, неможливо адекватно "локалізувати" як *текст* – зафіксовану в часі й просторі знакову даність, – не враховуючи широких позатекстових семантичних зв'язків, на яких логопоема й будується [10, 25]. Позатекстові семантичні зв'язки є немов прихованим айсбергом логопоєм, а сам текст – лише його верхівкою. Тож перекласти логопоєму означає встановити "характер думки автора оригіналу", щоб затим пересотворити її в нових позатекстових семантичних зв'язках. Саме цей шлях і обрав Паунд-перекладач, реформуючи вікторіанську перекладацьку традицію. Загалом же, якщо в поезії ХХ ст. накреслили два радикальні шляхи передачі поетичної мови оригіналу мовою перекладу, то це буде шлях самого Е.Паунда – змістоцентричний шлях поетичної ре-креації; і шлях В.Барки – мовоцентричний шлях поетичної де-конструкції.

Характерна пристрасть поетичного твору, яку Е.Паунд назвав логопоєю, – практично необмежена семантична сполучуваність слів у ньому, їх здатність утворювати нерозривні фоно-семантичні текстуальні та позатекстові зв'язки – для багатьох видатних мислителів ХХ ст., як і для самого Е.Паунда, стала приводом для сумнівів у перекладності жанру поезії (Р.Якобсон), чи принаймні в доцільності використання терміна "точний переклад" до цього художнього жанру (Ю.Лотман). Так, за висловом Ю.Лотмана, "специфіка семантичних зв'язків, що виникають у вірші на рівні фоно-граматичних одиниць та позатекстових зв'язків, являє собою найбільш складний аспект у художньому перекладі (переклад наш. – Л.К.)" [4, 239]. Тому, за Ю.Лотманом, доцільно ставити питання не про точність, а про адекватність перекладу, прагнення в цілому відтворити ступінь насиченості тексту семантичними зв'язками [4, 237].

Основним типом інтерпретації поетичного оригіналу як цілісного твору – в межах методології структурального аналізу – є герменевтична інтерпретація (інтерпретація твору як цілісної художньої системи з метою виявлення прихованих значень та її подальшої трансплантації як органічної структури в цільовий ґрунт). В цьому випадку все, що виявляється чи видається "неперекладним", заміщується або імітується.

Для постструктуральної перекладацької інтерпретації окремих неперекладних мовних одиниць не існує: в тому розумінні, що ввесь поетичний текст є "неперекладним", таким, що розпадається на *текстові смисли*, в т.ч. тропейні значення слова в тексті, й не може бути прочитаний як цілісна/закрита змістова структура. Тут неможливі образні заміщення чи імітації: довжина контексту (ко-тексту, за Дж.Кетфордом) настільки мінімальна (слово – повноправна одиниця перекладу), що єдиним напрямком "герменевтичного руху" залишається рух углиб слова як художнього знака: до означуваного (мовного змісту слова) як означника іншого означуваного (внутрішнього тропейного значення слова), яке, в свою чергу, означає те, що вже не має безпосереднього мовного вираження в тексті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ricks, Christopher. The Force of Poetry. – Oxford: Clarendon Press, 1984. – 235 p. 2. Empson, William. Seven Types of Ambiguity. – New York: Meridian, 1955. – xvii, 298 p. 3. Григорьев В.П. Поэтика слова. На материале русской советской поэзии. – М.: Наука, 1979. – 343 с. 4. Лотман Ю.М. Лекции по структуральной поэтике / Ю.М. Лотман и тартуско-московская семиотическая школа: Сб. – М.: Гнозис, 1994. – С. 11-263. 5. Шекспір, Вільям. Король Лір: Пер. з англ. Василя Барки. – Штутгарт – Нью Йорк – Оттава: На горі, 1969. – 300 с. 6. Коломієць Л.В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського ПП (на матеріалі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії). – К.: ВПЦ "Київський університет", 2004. – 522 с. 7. Шекспір, Вільям. Сонети: Пер. з англ. Ігоря Костецького. –

Мюнхен: На горі, 1958. – 254 с. 8. *Шекспір, Вільям*. Трагедія Макбета. Король Генрі IV: Пер. з англ. Теодосія Осмачки; Редакція і вступні статті Ігоря Костецького. – Мюнхен: На горі, 1961. – 446 с. 9. *Шекспір, Вільям*. Сонети: Пер. з англ. та передм. Дмитра Павличка; Редакція, вступ до коментарів, коментарі Марії Габлевич. – Львів: Літопис, 1998. – 366 с. 10. *Pound, Ezra*. Literary Essays. Edited with an Introduction by T. S. Eliot. – New York: New Directions Publishing Corporation, A New Directions Book, 1968 (first paperback printing). – Tenth printing. – 464 p.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТІВ

Мартинюк А.П. (Харків)

1. Методологічним підґрунтям когнітивно-дискурсивного напрямку дослідження концептів є *принцип антропоцентризму*, модифікований під впливом змін у розумінні процесу пізнання, запроваджених *діяльнісним стилем мислення* (А.Бергсон, Л. Вітгенштейн, Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, М. Фуко), який прийшов на зміну репрезентаційному в останній третині минулого століття. Згідно з діяльнісною настановою, пізнання постає не як пасивне дзеркальне відбиття об'єктивно існуючої реальності свідомістю універсального абстрактного індивідуального суб'єкта, а як процес конструювання розумових об'єктів активним пристрасним суб'єктом, що є онтологічно первинним стосовно царини свого існування. Активність суб'єкта пізнання виявляється у виборі об'єкта та цільовій настанові його спостереження, а творчий потенціал реалізується у формуванні об'єкта шляхом входження до нього: свідомість суб'єкта спрямована не безпосередньо на певний фрагмент дійсності, а на себе самого у ситуації спостереження за ним (О.В. Кравченко, У. Матурана і Ф. Варела, Ю.С. Степанов, О.О. Залевська, О.І. Морозова).

2. У світлі положень діяльнісного підходу концепт постає як динамічна сутність, подія наділення мовного знака смислом (О.І. Морозова), схоплення індивідуального смислу у ситуації спілкування (О.О. Григор'єв); немає "об'єктивно існуючих" концептів, як і "готового знання", яким можна було б обмінятися (М.К. Мамардашвілі). Межі концептів визначені межами світу індивіда: те, що людина сприймає, залежить і від навколишнього світу, і від того, що еволюція "вмонтувала" у її нервову систему і того, що вона знає в результаті досвіду (О.О. Залевська).

3. На мовному рівні діяльнісний підхід проявляється в урахуванні *інтерсуб'єктивної природи семіозису*: значення мовного знака розуміється як таке, що *виникає* лише у процесі когнітивної взаємодії індивідів "в універсумі інтерсуб'єктивного дискурсу як частини матеріального світу, в якому протікають інші (недискурсивні) види діяльності" (О.В. Кравченко). Знаковість мовної одиниці не є її інгерентною властивістю: "мовна форма наділяється семіотичною значущістю лише тоді, коли вона тлумачиться як знак" (О.І. Морозова, Н. Лав, О.В. Кравченко, Ю.С. Степанов, Ж. Дельоз і Ф. Гваттарі). Відношення між взаємодіючими індивідами мають *орієнтуючий* характер, оскільки в кінцевому підсумку вони спрямовані на збереження екологічної системи "організм – світ" (О.В. Кравченко).

4. Взаємна орієнтація індивідів здійснюється на підставі *ціннісних орієнтирів дискурсу*, що постають як динамічний набір асоціацій, які відбивають "*досвід знака*" (як індивідуальний, так і суспільний), тобто усі можливі в межах лінгвокультури знання про об'єкт/феномен, репрезентований концептом (одиницею, що його вербалізує) в дискурсі. Ці знання можуть бути спільними для усіх представників лінгвокультури, соціумними, груповими або індивідуальними. Проте, суспільний досвід завжди має примусову силу щодо індивідуального, забезпечуючи *інтерсуб'єктивність* й надаючи мовному знакові *орієнтуючого* змісту.

5. У дискурсі *цінність* реалізується на підставі *категорій оцінки*, де остання постає як спосіб судження суб'єкта про об'єкт, процес і результат когнітивної кваліфікативної операції оцінювання, у той час як перша відсилає до аксіологічних орієнтирів, на основі яких здійснюється ця операція.

6. Когнітивна операція оцінювання лежить у підґрунті *лінгвальної регулятивності*: індивід-суб'єкт рефлексії оцінює відповідність того чи іншого референта соціокультурним еталонам/нормам, що є підставою для інференції у вигляді *регулятивної настанови* щодо прийнятних/неприйнятних для нього/неї моделей поведінки з урахуванням тієї обставини, що на *соціальне схвалення* можна розраховувати лише у випадку відповідності соціально санкціонованим нормам/еталонам. Регулятивний потенціал концепту визначається його цінністю для індивіда, а сутність регулятивної функції мовного знаку, що актуалізує концепт у дискурсі, полягає у тому, що репрезентуючи категоризацію дійсності на підґрунті певних аксіологічних орієнтирів, він набуває прескриптивного потенціалу і є здатним чинити регулятивний вплив на індивіда шляхом актуальної презентації соціально санкціонованих потреб.

7. Конвенціональні засоби мовної об'єктивації оцінки слугують лише *опорами для інтерпретацій* оцінки у дискурсі: вони можуть змінювати оцінний знак і набувати протилежного, а залежності від аксіологічних орієнтирів, відбитих у пресупозиціях дискурсу як "особливого світу". Це ілюструє один із ключових постулатів діяльнісної методології: те, що індивід бачить, залежить від того, як він дивиться на світ.

8. Діяльнісний підхід відкриває нові перспективи дослідження вбачаємо у розробці нових дискурсивних методик та інструментів аналізу мовних засобів актуалізації концептів у дискурсі, які б дозволили повніше розкрити природу лінгвальної регулятивності.

TRANSLATION ANALYSIS BACKGROUND

Anoxina T.O. (Kule)

The *article* in question deals with the status of translation analysis to perfect rendering of the Source Text (ST) into Target Text (TT). Translation techniques are mentioned herein. Many researchers in the translation corpus investigate translation analysis techniques at works (G.Miram, Максимов С.Є., Радченко Г.О., Кузьміна К.А., Івасюк О.Я., С.О. Швачко, В.В.Соколова). The mentioned techniques embrace at least three major items: application of (1) *lexical*, (2) *syntactic* and (3) *semantic* constraints, with ST and TT available on one page format to view the changes in translation corpus.

A new approach in Translation Studies involves the Computer Assisted Tools (CAT). The popular machine translations analysis and translation analysis proper are viewed as "Translation Algorithms" by G.Miram. Machine tools demonstrate how quickly ST goes through grammatical, syntactical and lexical transformations to become a number of words neatly organized and formatted. The translation analysis needs semantic changes done by a human translator.

The majority corpus of the TT have a strikingly high proportion of deletions and insertions which indicate that the translation is not very close to the original.

Analysis efforts in translation are beneficial while studying corpora of different texts, different styles, thus making *thesaurus of translator wider* and collecting *translation memory* for better machine translations. In classes students may be trained at literature and informative articles [1, 56]. Dominant of that may be the following items:

Sample Translation Analysis

The ST & TT are of poetic-orientation, belles-lettre text.

The TT is transformed at the level of phonetic modification: sound systems.

The TT is transformed at the grammatical level: articles deletion.

The TT is transformed at the lexical level: with syntactical arrangements. English and Ukrainian words, phrases are topically arranged.

Follow up: Students are welcome to perform their own version.

Variation: The next task is to test students' ability to analyze ST and TT with better understanding of languages corpora comparing.

Source Text

December

The great white cat of winter

Steps delicately over the garden.

Ah! Now he curls himself sleep

upon the lawn.

Students may be asked to choose between a Man and a Beast (CAT) in the following test:

Test

Computer Assisted Tools (CAT)

QUESTIONS

1. Computer Assisted Tools

- are just cats and dogs
- have never assisted me in any way
- are logic tools
- yield better results

2. MT is fine when

Hint: машинний переклад

- dealing with a limited field.
- limited vocabulary.
- zero requirements to understand the source.
- MT is a translator's tool

Hint: машинний переклад

3. MT is fine when

- dealing with a limited field.
- limited vocabulary.
- zero requirements to understand the source.
- MT is a translator's tool

4. How can a machine ever truly know the context in which it was intended?

- It can not alone. And machines can't translate poetry....
- It will be able to rely upon the context in future.
- I do not know.
- I am convinced that translators are going to be needed for a good while yet.

Hint: Any text gets more and more garbled through using repeat translations.

5. Translation software: The science-fiction dream of a machine that understands any language is getting slowly closer.

- a) I think a gadget like that would be one of the coolest things ever.
- b) Don't worry – this monster of a fish may not be so scary very soon!
- c) MT will never be perfect.
- d) For my language combinations though, I still think we are a long way off MT being worth the effort.

6. The science-fiction dream of a machine that understands any language is getting slowly closer.

a) Remarkably, however, such devices are now on the verge of becoming a reality, thanks to new "statistical machine translation" software.

b) Statistical translation encompasses a range of techniques, but what they all have in common is the use of statistical analysis, rather than rigid rules, to convert text from one language into another.

c) Most systems start with a large bilingual corpus of text.

d) By analyzing the frequency with which clusters of words appear in close proximity in the two languages, it is possible to work out which words correspond to each other in the two languages.

SOLUTIONS

1. D

Computer Assisted Tools will yield better results. A computer is a computer. NEVER will a human brain be replaced by a machine, for the simple reason that a machine will never have more than logic and data.

2. D, or A

Any MT software will require human intervention.

3. D, or A

4. D

5. A

This CAT approach offers much greater flexibility than rule-based systems, since it translates languages based on how they are actually used, rather than relying on rigid grammatical rules which may not always be observed, and often have exceptions. By using such a machine analysis it can be shown that all translated texts are more or less inconsistent.

The translation analysis and contrastive study of translation corpus in a specifically chosen area and the process of semantic encoding are subjects for the further investigations. Contrastive linguistics approach «gives birth» to a greater variety of translation analysis taxonomy.

ЛІТЕРАТУРА

1. Івасюк О.Я. Теорія і практика віршового перекладу (на матеріалах творів Маргот Озборн та їх українських перекладів). – Чернівці: Рута, 2006. – 124 с.
2. Кузьміна К. А. Явище номіналізації в структурах англійської та української мов (порівняльний аналіз) // Наука і сучасність: Зб. наук. праць. – К.: Нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова, 2001. – Том XXIV. – С. 197–2006.
3. Максимов С.Є., Радченко Т.О. Перекладацький аналіз тексту (англійська та українська мови). – Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2001. – 105 с.
4. Олікова М.О. Переклад як взаємодія двох культур // Вісник Сумського державного університету. Серія: Філологічні науки. – Суми: СумДУ. – 2007. – № 1 – С. 141-145.
5. Соколова В.В. Роль та місце вправ у смислового аналізі в курсі усного послідовного перекладу // Вісник Сумського державного університету. Серія: Філологічні науки. – Суми: СумДУ. – 2007. – № 1 – С. 160 - 165.
6. Швачко С.О. Навчити вчитися! Навчальний посібник. – Вінниця: Нова книга. – 2006. – 136 с.
7. Hickey L. The Pragmatics of Translation. – Clevedon: Multilingual matters Ltd, 1998. – P. 105-107.
8. Miram G. Translation algorithms. – К.: Tvim inter, 1998. – 176 p.
9. <http://en.wikibooks.org/w/index.php?title=CAT-Tools/Across&action=edit> 'o "CAT-Tools/Across.
10. The end of our profession? (Translation Theory and Practice) <http://rus.proz.com/topic/50908?start=15&float=>.

ВИРІШЕННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ЗАВДАНЬ НА ЗАНЯТТЯХ З ПЕРЕКЛАДУ

Баранова С. В. (Суми)

Переклад – це сфера практичного застосування знань, здобутих на заняттях з іноземної мови. Ефективність роботи перекладача визначається насамперед достатньо високим рівнем володіння мовами оригіналу та перекладу. В процесі перекладу фахівець забезпечує двомовну комунікацію, в максимально можливій мірі наближену до природної, одномовної. Тому студентів перекладацьких відділень вузів треба навчати спілкуванню, яке реалізується у двох формах: усній та письмовій.

Проте у перекладі відбувається контакт не лише двох мов, а й двох культур. Незважаючи на унікальність, специфіку кожної культури, в них та відповідно у мовах, що вербалізують ці культури, багато спільного [1]. Завданням викладача іноземної мови та перекладу є прищеплення міжкультурних навичок та вмінь, що охоплюють здатність встановлювати зв'язок між національною та іноземною культурою, здатність розпізнавати та використовувати різні стратегії для встановлення контакту з носіями іншої культури, виконуючи роль посередника [2, 79].

Метою кроскультурної підготовки перекладачів є формування навичок нормативних мовленнєвих дій, комунікативної поведінки, соціально зумовленого спілкування та створення висловлювань, діалогічних єдностей, соціально зумовленого дискурсу. До культурно обумовлених сфер мовного спілкування зараховують

правила ввічливості, мовний етикет, інтонацію, паузи, вибір теми для спілкування, експліцитність та імпліцитність висловлення думок [3, 202].

З міжкультурною комунікацією як процесом вербального та невербального спілкування між учасниками, які є представниками різних культур і мов, що розглядається сьогодні як діалог двох культур [3, 201], слід ознайомлювати студентів на заняттях. Діалог двох культур – це не стільки навчання різних свідомостей культури, скільки навчання образів різних культур в рамках свідомості.

Навчання "діалогу культур" реалізується в рамках відповідної педагогічної технології, що виступає засобом формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови та перекладача. Дана педагогічна технологія спрямована на досягнення професійної соціокультурної компетенції. По-перше, конструюється процес формування зазначеної компетенції, відбувається постановка реальних цілей її набуття, відбираються міжкультурні засоби навчання, застосовуються нетрадиційні методи й форми навчання, організовується самостійна діяльність. По-друге, "діалог культур" повернутий до викладача, який повинен мати професійно значущі якості та здібності, необхідні для формування соціокультурної компетентності учнів, створювати атмосферу співробітництва та набувати педагогічної майстерності. По-третє, він спрямований на учня, який мусить мати соціокультурну атмосферу на занятті, що сприяє міжкультурному спілкуванню, створювати мовленнєве партнерство при формуванні соціокультурної компетентності та формувати її на основі поетапного розвитку міжкультурних навичок та вмінь. Відповідно, студентів ВНЗ слід навчати приймати елементарні рішення в різних професійних соціокультурних ситуаціях. "Діалог культур" можна реалізовувати з одногрупниками, викладачами, через проблемні лекційно-дискусійні заняття, творчі лінгвістичні презентації, відеотренінги тощо [4].

Переклад – це процес посередництва, медіації, проте успішне його виконання можливе лише за умови оволодіння іншими видами мовленнєвої діяльності, що є метою вивчення іноземної мови в вищій школі – рецепцією, продукцією та інтеракцією [5, 136]. Більшість ситуацій на занятті передбачають змішані види діяльності. Студент слухає мовлення вчителя, читає підручник уголос чи про себе, взаємодіє з іншими студентами групи, пише вправи, твори і перекладає (виступає посередником), оволодіваючи у такий спосіб необхідними для нього видами посередницької діяльності, де він покликаний не виражати свої власні думки, а просто діяти як посередник між співрозмовниками, неспроможними зрозуміти один одного прямо. Переклад, таким чином, виступає як продуктивний спосіб практичного застосування знань, отриманих на заняттях з іноземної мови.

У ході підготовки фахівців переклад, з одного боку, використовується у різних видах діяльності: у навчанні аудіювання, граматичного та лексичного матеріалу, говоріння, читання та письма. З іншого боку, володіння згаданими аспектами іноземної мови дає змогу вірно інтерпретувати текст-джерело, для адекватного розуміння якого необхідно до того ж знати можливі шляхи подолання труднощів граматичного, лексико-синтаксичного, фразеологічного та стилістичного характеру при відтворенні одиниць мовою перекладу.

Якщо сприйняття тексту оригіналу базується на перцептивних мовних умінях та навичках, фонових знаннях, усвідомленості теми, мікро- та макроконтестів, оцінці його форми та стилю, то якість перекладу залежить від сформованості продуктивних навичок та вмінь мови перекладу та обсягу і структури матеріалу, що зберігається у свідомості перекладача [6]. Рівнозначний вплив текстів оригіналу та перекладу можливий лише за умови збереження комунікативно-прагматичної інтенції мовця оригіналу шляхом використання ситуативно та тематично релевантних вербальних та невербальних засобів у іншомовному діалогічному та монологічному мовленні, у створенні тексту, зануреного у ситуацію спілкування: дискурсу як цілеспрямованої події, орієнтованого на досягнення поставленої мети, з урахуванням соціальних, психологічних та екстралінгвістичних факторів.

При вивченні іноземної мови значна увага повинна приділятися повсякденному мовленнєвому спілкуванню, яке належить до найбільш складних видів людської діяльності і передбачає високий ступінь розвитку мовленнєвих здібностей, у різних сферах життєдіяльності людини. Ситуацію спілкування дуже часто підказує життя, але важливо, щоб вона найкраще відповідала певному заняттю та сприяла тренуванню того чи іншого матеріалу. Використання ситуацій сприяє посиленню комунікативної спрямованості у навчанні іноземних мов.

Підготовка перекладачів на сучасному етапі вимагає їх максимальної універсалізації: розширення галузевих блоків, з якими знайомляться студенти під час навчання, та оптимізації системи вправ. Система вправ для навчання перекладу має забезпечити наявність у свідомості студентів відповідних фонових знань, термінологічних еквівалентів з певної тематики, здатність виконувати перекладацькі дії на рівні автоматизмів. Перекладацькі вправи повинні включати різні завдання, що моделюють конкретні умови їх вживання. Це сприяє формуванню усвідомлених, стійких, варіативних та фіксованих навичок [6].

Завдання інтенсифікації цього аспекту навчання поставило лінгвістів перед необхідністю розробки наукових основ опису міжособистісної комунікації з одночасним створенням практичних джерел, що містять відповідну інформацію. На допомогу методистам та викладачам вони пропонують свої способи інвентаризації та опису "одиниць" повсякденного мовленнєвого спілкування (вербальних та невербальних), виходячи з потреб людини – суб'єкта та центру будь-якої духовно-практичної діяльності.

Все, чому навчається людина, потрібне їй для того, щоб застосувати в майбутній діяльності. Використання знань, навичок, вмінь ґрунтується на переносі, а перенос залежить перш за все від того, наскільки адекватні умови навчання тим умовам, в яких ці знання, навички, уміння передбачається

використовувати. Тому готувати студентів до участі у процесі іншомовного спілкування треба в умовах іншомовного спілкування, створених в аудиторії. Втілення комунікативної методики – об'єктивна необхідність, продиктована закономірностями викладання.

Процес навчання неможливо зробити цілком подібним природньому спілкуванню. Побудувати його як модель процесу спілкування означає змодельувати лише основні, принципово важливі, суттєві параметри комунікації, до яких належать: особистісний характер комунікативної діяльності суб'єкта спілкування, взаємостосунки та взаємодія мовленнєвих партнерів, ситуації як форми функціонування спілкування, змістова основа комунікації, система мовленнєвих засобів, засвоєння яких забезпечило б комунікативну діяльність в ситуаціях спілкування, функціональний характер засвоєння мовленнєвих засобів, евристичність [7].

Комунікативність в даному випадку означає подібність природньому спілкуванню лише за основними ознаками, які пов'язані з цілеспрямованим і мотивованим характером мовленнєвої діяльності; наявністю певних взаємостосунків між співрозмовниками, що створюють ситуацію спілкування; обговоренням тих тем, що відповідають віку та інтересам студентів, їхньому рівню розвитку; використанням таких мовленнєвих засобів, що функціонують у реальному процесі.

Комунікативна спрямованість процесу навчання перекладачів детермінується й типом одиниць, що підпадають під інтерпретацію. У переважній більшості це комунікативні одиниці. Важливою виступає постановка завдання перед усією групою в той час, як заслуховується відповідь одного зі студентів. Чисто механічні маніпуляції з мовним матеріалом дають значно нижчий ефект, ніж висловлювання, у яких мовець виступає як автор, носій певної соціальної ролі.

Таким чином, основними прийомами посилення комунікативної спрямованості у навчанні іноземних мов у вузі є логічна побудова заняття, використання ситуацій спілкування, в яких може функціонувати мовний матеріал, що вивчається, постановка завдання перед окремим студентом чи кількома студентами, а також перед усією групою. Комунікативна спрямованість процесу підготовки перекладачів полягає у навчанні їх основним видам іншомовної мовленнєвої діяльності, з одного боку, та у формуванні у них міжкультурної компетенції, яка сприяє подоланню розбіжностей в національних свідомостях комунікантів, з іншого. Це відбувається за рахунок відбору й структурування найвагомішого інтегрованого мовного, соціокультурного, психолого-педагогічного й методичного матеріалу та селекції форм і засобів організації навчального процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Меншикова Н.В. Проблеми міжмовної комунікації та перекладацькі трансформації (на матеріалі сучасної німецької мови) // Вісник СумДУ. Серія "Філологічні науки". – 2003. - № 4 (50). – С. 151 – 154.
2. Мочар О.Ф. Проблеми міжкультурної комунікації та навчання перекладу // Вісник СумДУ. Серія "Філологічні науки". – 2005. - № 6 (78). – С. 76 – 82.
3. Петренко Н.М. Підготовка фахівців з міжкультурної комунікації (підходи, пошуки) // Вісник СумДУ. Серія "Філологічні науки". – 2003. - № 4 (50). – С. 200 – 203.
4. Калінін В.О. Використання педагогічної технології "діалог культур" у процесі підготовки майбутнього вчителя іноземної мови // Вісник Житомирського державного університету. – 2005. – Вип. 22, – С.54 – 56.
5. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання /Наук. ред. С.Ю. Ніколаєв. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
6. Черносамий Л.М. Принципи складання вправ для навчання галузевого перекладу // Вісник СумДУ. Серія "Філологічні науки". – 2002. - № 3 (36). – С. 101 – 105.
7. Баранова С.В. Актуальні питання методики викладання перекладу // Вісник СумДУ. Серія "Філологічні науки". – 2002. - № 4 (37). – С. 12 – 15.

НА ПРОСТОРАХ КАЗКОВОЇ ОНОМАСТИКИ

Барсук Т.В. (Суми)

Адресант при виборі власних імен звертає особливу увагу на їх фонеміку, морфеміку та експресивний потенціал. Підбираючи імена казкарі орієнтуються на реальний іменник, загальноприйняту формулу, за допомогою якої можна передати інформацію про соціальний, національний, віковий статус названого персонажа. Селекція антропонімів залежить від соціальної та естетичної позиції автора художнього тексту, його загального рівня культури і від середовища, в якому живе персонаж.

Засоби номінації та образи, які покладені в основу імені, є етнічно обумовленими, в образності імен наявними є типовість та антропологічні універсалії. Звернувшись до етимології власних назв, можна встановити тісні зв'язки між персонажами та їхніми вчинками. Динаміку образного функціонування імені в текстовій структурі тексту визначає авторське бачення персонажа у стосунках з іншими героями, з огляду на характер вчинків героя за тих чи інших обставин. Літературні антропоніми, що існують у художньому дискурсі, багаточисельні і різноманітні. Реальний, існуючий світ знаходить своє відображення в антропонімах, які утворені за існуючими у мові морфологічними, словотворчими, лексичними і семантичними моделями. Чисельною є група прізвищ і прізвиських. Уособлюються імена головних дієвих осіб, героїв, значимих для оповідання, що мають декілька варіацій. Наприклад: *Dark Lord – He Who Must Not Be Named – Tom Marvolo Riddle – You-Know-Who – Lord Voldemort; Granger Hermione – Mudblood – Muggle-born – Hermione – Granger; Potter Harry – "Underage Wizard" – Scarhead – Potter – Harry; Ronnie – Ronniekins – Weasley Ron – Weasley Ronald – Ron – Weasley*. Вони утворюють ядро антропонімичного простору. Головним героям властиві

паралельні імена. Якщо у випадку *He-Who-Must-Not-Be-Named* і *You-Know-Who* можна розглядати розвиток і реалізацію одного й того ж самого вектору, зумовленого контекстом твору (*Той-Кого-Не-Можна-Називати* і *Відомо-Ато*), і розглядати такі імена як семантичні варіанти антропоніма, то у випадку *Pettigrew Peter – Wormtail*, *Potter James – Prongs*, *Black Sirius – Padfoot*, отримані за різних обставин і на різних підставах імена слід вважати паралельними. Вступуючи в різноманітні синтагматичні та парадигматичні контакти, імена забезпечують актуальність тексту, відтворюють складну ієрархію відношень об'єктів дійсності, орієнтують читача в просторі й часі. Образність, створена шляхом залучення стилістичних можливостей онімії, використовується для привернення уваги до носія імені, події, факту, для формування належного художнього рівня тексту, його виразності, соціальної загостреності, милозвучності, а також висловлення ставлення до референта, його оцінки. Актуалізація соціального компонента значення оніма, оцінка носія імені здійснюється, зокрема, шляхом стимологізації, паронімічної (омонімічної) атракції, реалізації звукового потенціалу імен. Ці засоби слугують основою для творення різних стилістичних прийомів, тропів та синтаксичних фігур.

Номінації персонажів, зокрема власні імена головних дійових осіб, переважно мають характеризуюче значення, що набувається на фонетичному, морфологічному і лексичному рівнях. Номінації, котрі набувають це значення на морфологічному рівні, зазвичай акцентують національність персонажа та його зовнішні / внутрішні якості, що також релевантно для складних образів головних персонажів.

Наприклад, зустрічаємо імена, що були утворені за допомогою морфологічних операцій: *Pince* (від *pince-nez* – "пенсне"), прізвище бібліотекарки в магичній школі; імена, що отримані складанням основ: *Wormtail* (від *Worm* – "черв'як" і *tail* – "хвіст"), прізвище персонажа, що звик плазувати перед сильними світу чарівників і слідувати скрізь за ними; імена, що викликають фонетичні асоціації: *Slytherin* (схоже на *slithering* – "мої, що повзе"), прізвище засновника одного з гуртожитків чарівної школи, що вмів розмовляти зі зміями і обрав змію в якості символу гуртожитку.

В семантичній структурі фентезійного тексту власні імена слугують своєрідним "ключем" у розкритті художнього задуму автора, нерідко вони виконують роль своєрідних, лаконічних характеристик. При номінації головних персонажів казки реалізуються основні функції власного імені в художньому тексті: ідентифікації і виділення його носія з ряду інших персонажів. Характеризуючі номінації персонажів казки є засобом відображення процесів еволюції структури та семантики успадкованої персонажної підсистеми чарівної казки як компонента жанрово-стильової домінанти казкового тексту на рівні лінгвостилістичної організації.

Антропонімічний простір оповідань також багатомірний: основу його склалає реальний антропонімікон, утворений за моделями, відомими в мові, зокрема, в дитячому мовленні. Та за цією реальністю стоїть й інший антропонімічний світ, що відкривається уважному читачеві. В цьому й полягає специфіка антропонімікона Роулінг, що дозволяє одночасно відобразити і реальний, існуючий світ, і фантастичний, вигаданий. У творі чітко простежується поліфункціональність власних імен, сила і глибина художнього узагальнення, розкриваються естетичні можливості слова.

NONVERBAL CODE AS A COMPONENT OF AN ETIQUETTE VOCABULARY IN AMERICAN DISCOURSE

Бондаренко Ю.С. (Суми)

Nonverbal language means are known and used since the ancient times. By the end of the XIX century Charles Darwin tried and defined the nature of the nonverbal behavior (he called it "feelings expression"). Up to the middle of the XX century, the western and Russian psychology had been cultivating a viewpoint, that nonverbal communication accompanies a verbal row – the paralinguistic approach. Not only the paralinguistic approach, but the linguacentered one had been playing an important role in the nonverbal communication studies. Within the approach in question nonverbal means were studied "in the own image" of human speech according to the linguistic criteria.

The linguistic model was a climax of the linguacentered approach that was suggested by Birdwhistle, one of the representatives of the symbolic interactionism school. According to Birdwhistle, symbolic interactions between people include a limited repertoire of 50-60 elementary movements, gestures and body poses. Human behavior is composed of *kinemo*, elementary movement units (as if "signs" of the body movement), in the same way as human speech is organized from the continuity of words. It was Birdwhistle, who introduced the notion *kinesics* (the study about nonverbal human movements in the communication process).

In order to avoid the misunderstanding of the notions "nonverbal communication", "nonverbal interaction" and "nonverbal behavior", which are often used as synonyms, it is important to differentiate their meaning and the concrete context. For this we used one of the most expedient terminology systems, which was suggested by a Russian psychologist V. Labunskaya.

Nonverbal behavior is characterized by unintentional nature that presumes unconscious use of the nonverbal symbols that form implicit, hidden communication acts.

Nonverbal communication is mostly intentional gestures, body movements, poses, which are common for the certain society and can be varied according to a cultural environment or a living place (for instance gestures and greetings).

Nonverbal interaction is both an exchange of the nonverbal behavior or nonverbal communication programs and the result of this exchange.

The types of the nonverbal behavior can be divided into five main categories: illustrators, adaptors/manipulators, emblems, emotions, regulators.

Let us examine the semiotics of the nonverbal communication means of the American lingua-cultural society in the light of language means of the nonverbal code realization in the Daniela Still's novels, we can define the following classification: kinetic expressive movements (emotionally coloured (mimicry, gestures), etiquette proper); optical (eyes expression, glance itself); tactile (with a positive shade, with a negative shade); acoustic (voice shades, psychophysiological expressions of an individual).

Kinetic means are the most important for these are the body movements that are visually perceived by another person and they perform an expressive-regulative function in an interaction. Kinesics comprises expressive movements, which are expressed in mimicry poses, gestures, and walk. Pantomimic signs, as well as the other nonverbal and verbal means of interaction, are often polysemantic and polyfunctional. They can have a purely etiquette character or reflect the emotional states of the Americans.

So, the object of the present thesis is the manifestation of nonverbal behavior in the American lingua – cultural society and the subject of it is the nonverbal code as an component of an etiquette vocabulary in American discourse.

There is a significant number of the nonverbal communication means in the works by Daniela Still that reflect the emotional states of the Americans. Mimicry plays a special role in the information conveying process. After the thorough analysis of the Americans' mimic movements in the novels by Daniela Still, we came to the conclusion that they can be both intentional and unintentional. "Oh?" *Zack raised an eyebrow in total innocence*". Eyebrow raising is a typical face expression that is an astonishment signal. In this case the mimic movement is intentional for it is conscientious and can be controlled. At the same time, as it was stated above, a lot of body movements cannot be controlled. For example the lips are trembling when a person is worried or disappointed: "She sighed as her lip trembled". A small number of individual expressions, which reflect emotions, are universal and easy to recognize. All people despite their race, culture or sex express wrath, contempt, disgust, fear, happiness, sadness and astonishment in completely the same ways, and the Americans are not an exception in this case.

The analysis of the novels under investigation has also shown that the Americans' gestures are mostly unintentional. Despite the fact, that they can be controlled they are unconscious. It is shown in the following example "Come on" he held out his hand - it is possible to do without this gesture, but it is a logical continuation of a verbal expression, a kind of an emotional impulse.

Pantomimic movements, as it is seen from the novels, can be etiquette proper ("ritual") and be used only in traditional cases, but at the same time they remain to be informative, as they are the typical markers of the etiquette vocabulary. In most cases such an etiquette gesture as a handshake is used during greetings, farewells, meetings, as well as the expressing of gratitude, sympathy and enthusiasm. The thorough analysis of Daniela Still's novels enables us to claim that the gesture is common for the Americans as a greeting or farewell signal only: "He stood and held out a hand. His arm was long and powerful, his handshake firm, his eyes an icy blue".

In most cases such an etiquette gesture as a handshake is used during greetings, farewells, meetings, as well as the expressing of gratitude, sympathy and enthusiasm. The thorough analysis of Daniela Still's novels enables us to claim that the gesture is common for the Americans as a greeting or farewell signal only: "He stood and held out a hand".

Tactile means of interaction are dynamic touches in the form of slapping somebody on the back, hugs or even kisses. It is proved, that dynamic touches are biologically necessary form of stimulation, and not just a sentimental detail of human interaction. Such stimulation can have both positive and negative shades. The use of dynamic touches by the Americans is determined by several reasons. The most important of them are the partner's status, age and sex, and the fact, how good interlocutors know each other. Such a tactile element as slapping somebody on a back or on a shoulder, for example, is possible under the condition of the close relations between interlocutors and equality of their social status. The Americans are also well known "back slappers", they like to slap each other on a back to show their friendly intentions. These means of nonverbal interaction are also quite informative, in compliance with the etiquette character especially in her novels Daniela Still uses a great number of synonyms to describe the voice shades of the Americans, for instance: "Sorry, I'm late". She smiled, and her voice seemed deeper, sexier than he remembered. - an apology expressing.

As it was mentioned before nonverbal behavior is polyfunctional. Having examined all of its manifestations in Daniela Still's novels, we can dwell upon the following classification of its functions: substitution (emblems, contextual), illustration (confirmation, refutation).

ОБРАЗНО-ЦІННІСНИЙ ЗМІСТ КОНЦЕПТУ ЩАСТЯ (на матеріалі англомовного художнього дискурсу) Братусь Т.В. (Харків)

1. З позицій когнітивно-дискурсивного підходу концепт ЩАСТЯ тлумачиться як індивідуальне знання, що репрезентує особистісну інтерпретацію засвоєного у процесі соціалізації соціокультурного досвіду, пов'язаного з уявленням про щастя в англомовній лінгвокультурі, й актуалізується у дискурсі як динамічний набір аксіологічних асоціацій, що мають орієнтуючий зміст і можуть отримати адекватну інтерпретацію завдяки інтерсуб'єктивній природі мовного значення.

2. Когнітивно-дискурсивний підхід вимагає запровадження адекватної одиниці аналізу, яку називаємо *дискурсивним контекстом щастя* (термін запозичено у В.Г. Ніконової за аналогією з "контекстом трагічного" [2]) і визначаємо як фрагмент художнього дискурсу (формально рівний висловленню чи низці діалогічних або монологічних висловлень), який містить усі мовні та позамовні чинники, що є достатніми й необхідними для ейдетичної чи параметричної тематизації поняттєво-ціннісного й образного змісту концепту ЩАСТЯ персонажами чоловічої та жіночої статі.

3. Виходячи з когнітивно-дискурсивного розуміння призначення концепту як схоплення індивідуального смислу, що народжується у дискурсивній взаємодії індивідів [1, 12], можна прогнозувати відмінності у смислах, актуалізованих персонажами чоловічої й жіночої статі у сучасному англомовному художньому дискурсі, які умовно позначаємо іменами ЧОЛОВІЧЕ ЩАСТЯ та ЖІНОЧЕ ЩАСТЯ.

4. Образний-ціннісний зміст концептів ЖІНОЧЕ ЩАСТЯ та ЧОЛОВІЧЕ ЩАСТЯ переважно репрезентований однотипними конвенціональними метафорами (ЧОЛОВІЧЕ/ЖІНОЧЕ ЩАСТЯ є НЕЖИВИЙ МАТЕРІАЛЬНИЙ ОБ'ЄКТ – ПРЕДМЕТ (*to find/give/bring/share happiness, a real part of happiness, beyond happiness*) / РІДИНА (*to bubble with happiness*) / ЖИВА ІСТОТА (*to stand in the way of smb's happiness*) / КОНТЕЙНЕР (*to lose oneself in the happiness*) / ВИНАГОРОДА (*to deserve to be happy*) / ОБ'ЄКТ ВОЛОДІННЯ (*to rob smb of happiness*).

Корелят метафори ЖІНОЧЕ ЩАСТЯ є НЕЖИВИЙ МАТЕРІАЛЬНИЙ ОБ'ЄКТ специфікується як ДЕЛІКАТЕС (*she savored her happiness*) / БУДІВЛЯ (*her joy was demolished*) / СВІТЛО (*happiness radiated through her entire being*), а ЖИВА ІСТОТА – як ЛЮДИНА (*you have to take your happiness as it comes, not question every step of it*) / ДИКИЙ ЗВІР (*she tried to tame down the pleasure*) / РОСЛИНА (*female happiness had to be cultivated, day by day, hour by hour*).

Уявлення про ЧОЛОВІЧЕ ЩАСТЯ як ЖИВУ ІСТОТУ специфікується на підставі метафори ЧОЛОВІЧЕ ЩАСТЯ є ВОРОГ (*He could not fight his happiness*).

Крім того, ЖІНОЧЕ ЩАСТЯ уявляється як ОБ'ЄКТ БАЖАННЯ (*the happiness she yearned for*) і ОБ'ЄКТ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ (*she believes that the pursuit of happiness is a selfish act*), а ЧОЛОВІЧЕ ЩАСТЯ як ТРОФЕЙ (*he couldn't find words with which to combat for that woman's happiness*) і ПОДІЯ (*he celebrated his son's happiness*).

5. Порівняльний аналіз спектра корелятивів концептуальних референтів ЧОЛОВІЧЕ ЩАСТЯ та ЖІНОЧЕ ЩАСТЯ висвітлює відмінності, пов'язані з тим, що референт ЧОЛОВІЧЕ ЩАСТЯ має кореляти з домену ВІЙНА (ВОРОГ/ТРОФЕЙ), а ЖІНОЧЕ ЩАСТЯ – з доменів ПРИРОДА (СВІТЛО/ЛЮДИНА/ДИКИЙ ЗВІР/РОСЛИНА) та ПРОДУКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ (ДЕЛІКАТЕС/БУДІВЛЯ).

ЛІТЕРАТУРА

1. Морозова О.І. Лінгвальні аспекти неправди як когнітивно-комунікативного утворення (на матеріалі сучасної англійської мови): Автореф. дис.... д-ра філол. наук: 10.02.04. – Київ, 2008. – 32 с. 2. Ніконова В.Г. Концептуальний простір трагічного в п'єсах Шекспіра: поетико-когнітивний аналіз: Автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04 – Київ, 2008. – 32 с.

ІНТЕНЦІОНАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО АНАЛІЗУ ВИСЛОВЛЮВАННЯ

Бублик І.Ф. (Харків)

На сучасному етапі розвитку суспільства з його глобальною інформатизацією вміння спілкуватися стає одним з головних в усіх сферах життя. В свою чергу передумовою успішного спілкування є здатність аналізувати отриману інформацію, проникаючи у її сенс, який часто буває прихованим. Тому концептуальне визначення поняття "сенс" набуває все більшої актуальності не тільки для представників гуманітарних дисциплін, але й для кожного фахівця і навіть для кожної людини. Вирішення цієї проблеми є необхідним також для теорії перекладу, бо саме перекладач створює ті смислові містки, що пролягають між учасниками комунікації, які належать не тільки до різних соціальних груп, але й до різних культур. **Об'єктом розгляду** даної статті є механізм визначення сенсу висловлювання. **Предметом** дослідження постає інтерпретація сенсу висловлювань німецьких політичних діячів на матеріалі стенографічних звітів пленарних засідань бундестагу ФРН. **Завданням статті** є вивчення механізмів утворення, витлумачення та транслявання сенсів непрямих висловлювань з метою об'єктивізації процесів їх перекладу.

Наявність у висловлюванні імпліцитних сенсів є швидше правилом, аніж винятком. При цьому буквальний зміст висловлювання являє собою, образно кажучи, лише поверхневу частину айсберга, тоді як значна частина інформації прихована від безпосереднього сприйняття адресата і підлягає, так би мовити, розшифровці на основі фонових знань, що має в розпорядженні учасник комунікації, та логічних законів мислення [1].

Так, сенс метафоричного висловлювання виводиться за допомогою залучення знань про об'єктивні властивості предметів та явищ, неочікуваний каламбурний сенс гри слів інтерпретується шляхом зіставлення компонентів змісту висловлювання з фоновими лінгвістичними та літературними знаннями, розуміння ж іронічних сенсів досягається за умови наявності у слухача інформації про учасників комунікації як особистого характеру, так і стосовно актуальних відносин між ними, а також на основі відомостей про норми поведінки

відповідної соціальної групи.

Наведемо приклади осмислення непрямих висловлювань у сфері політичної комунікації. Так, висловлювання *Sie bestreiten den Menschen das lebensnotwendige Existenzminimum, um diese Gelder in den schwarzen Löchern des Haushalts verschwinden zu lassen*. – (Ви відмовляєте людям у необхідному для існування мінімумі, щоб дозволити цим грошам щезнути у чорних дірках бюджету) [12, 19879] викликає у адресата негативне ставлення до сформованого бюджету як до ненадійного на основі життєвого досвіду про дірявий мішок, та як такого, що до того ж загрожує населенню, за рахунок розширення метафори *Haushaltslöcher* означенням *schwarz*, бо це викликає асоціації із області астрономії, де термін "чорна дірка" позначає радіоізрки, що поглинають світлові хвилі, а тому є невидимими і небезпечними.

Висловлювання *Der Wettbewerb, von dem Sie ständig reden, hat bisher nichts gerichtet, sondern höchstens zugrunde gerichtet*. – (Конкуренція, про яку Ви постійно говорите, до цього часу нічого не владнала, а навпаки – до краю розладнала) [12, 21463] посилює емоційність критики дій політичних опонентів за рахунок протиставлення у межах одного речення двох значень дієслова *richten*. При цьому у першій частині висловлювання це дієслово використовується у значенні "владнати", а у другій частині мовець приєднує до дієслова *richten* прислівник *zugrunde*, за рахунок чого створюється комічний ефект раптового перетворення попереднього сенсу на прямий протилежний, бо словосполучення *zugrunde richten* означає "розладнати, згубити", а отже формує негативне ставлення слухача до об'єкту висловлювання.

Іронічна похвала на адресу політичного суперника, що звучить у висловлюванні *Ich bewundere Ihr souveränes Urteilsvermögen*. – (Я у захваті від Вашого уміння давати незалежні оцінки) [12, 22155] буде сприйматися саме як осуд за умови поінформованості про те, що адресат і адресант належать до різних політичних угруповань, що протистоять один одному.

Інтерпретація висловлювань, що містять фразеологізми, теж може викликати труднощі. Займаючи граничне положення між прямими та непрямими засобами реалізації сенсу висловлювання, фразеологізми нерідко виявляють таку свою рису як енантеосемічність, тобто антонімічне розшарування значення лексичної одиниці [8]. Це пояснюється тим, що виконуючи знакову функцію, фразеологізми враховують також емоційне ставлення учасників комунікації до позначеного фрагмента дійсності. Іншими словами, те, має фразеологізм знак мінус чи знак плюс у аспекті оцінки дійсності, залежить від точки зору мовця на певний об'єкт або ситуацію. Відповідно, інтерпретація усталеного словосполучення залежить від емпатії адресата, його включеності до означеного "стану справ". Так, фразеологізм *einen Eiertanz aufführen* (розмовне, жартівливе – бути спритним; буквально: виконувати танець серед яєць, що розкладено на підлозі) може сприйматися слухачем як позитивна оцінка діяльності об'єкта висловлювання, якщо спритність розуміти як вправність та вміння. Саме таке значення фіксує глумливий словник німецької мови Duden. Однак, якщо спритність прирівняти до здатності хитрувати та викручуватися з метою обману, то виникає можливість інтерпретації висловлювання з цим фразеологізмом в негативному сенсі, наприклад:

Wenige Tage danach beginnt dann schon der Eiertanz – Herr Kollege Solms hat es schon angesprochen – zuerst 49 Prozent, dann 45 Prozent – je nachdem, wie Sie es gerade haben wollen und wer gerade als Ansprechpartner auftritt. – (Через декілька днів починають викручуватися – пан Сольмс уже казав про це – спочатку 49%, потім 45% – залежно від того, як їм хочеться із ким якраз ведеться розмова) [12, 20732].

Sie haben mit diesem Eiertanz Ihre Unglaubwürdigkeit offenbart, und Sie haben mit diesen Äußerungen zur Steuerpolitik vor allem Ihr Chaos in den eigenen Reihen offenbart. – (Своїм хитроцями Ви виявили сумнівність Ваших слів, і перш за все ці висловлювання показали, який безлад панує у Ваших власних рядах) [12, 20733].

Переклад непрямих висловлювань завжди спонукає розмірковувати над їхнім сенсом, і, відповідно, над механізмом встановлення останнього та адекватної передачі сенсу мовою перекладу.

Треба відзначити, що питання про сутність феномену "сенс" досить нерозроблене та нестійке у своєму визначенні [7, 6], хоча пошук відповіді на запитання, що таке "сенс", а також як це поняття співвідноситься з такими поняттями як "знак" та "значення" ведуть науковці різних гуманітарних дисциплін: філософи, психологи, соціологи, мовознавці.

Ми підтримуємо думку С.С. Нікітіної про те, що текст, а отже і висловлювання як мінімальний текст, має два полюси. З одного боку текст завжди передбачає певну систему знаків, що мають притаманні їм значення, з іншого ж, текст завжди втілює задум мовця, він створюється з певною інтенцією, а тому завжди вступає у відносини з іншими текстами і може бути зрозумілим тільки у випадку осмислювання цих відносин [6, 70]. Думку про те, що сенс відображає та несе в собі життєві відносини людини, відстоює також С.В. Сайко [7, 7].

Як відомо, рушійною силою, що спонукає людину до спілкування, до продукування висловлювань є комунікативний намір або інтенція. Згідно з Т.З.Адамьянц [1, 73], пошук сенсу є пошук інтенціональності висловлювання. З цього випливає, що тільки висловлювання, а не окремий мовний знак може мати сенс. Саме сенс висловлювання – це те, що ми втілюємо або інтерпретуємо як учасники комунікації, те, що має бути, як підкреслює Н.М. Нестерова, "інваріантом (і об'єктом) при перекладі ..." [5, 47].

Думка про те, що сенс прямо пов'язаний з інтенцією є, на наш погляд, дуже плідною. Вона відкриває для перекладача шлях до знаходження об'єктивного, а не інтуїтивного механізму визначення сенсу висловлювання та подальшого його транслювання мовою перекладу.

Відомо, що інтенція висловлювання має складну структуру. Спираючись зокрема на роботи Т.В. Ларіної [3, 10], Т. М. Ушакової [9, 13] та Р. Келлера [10, 216], ми виділяємо в інтенціональній базі висловлювання три аспекти, а саме: інтелектуально-інформативний, соціально-регулятивний та естетичний.

Це означає, що висловлювання може бути створено адресатом з наміром, по-перше, висловити судження про дійсність, по-друге, висловити свою точку зору, підтримати когось, або, навпаки, принизити, по-третє, з наміром створити за допомогою свого висловлювання певний естетичний ефект, використовуючи різні стилі мовлення, оформлюючи своє судження чітко і ясно або ж приховано, строго та аргументовано або художньо, образно.

Прованалізуємо з цих позицій наступне висловлювання:

Es ist diese Koalition, die sich weder in ihren Zielen noch in ihren Handlungsmöglichkeiten einig ist. – (Це та коаліція, в ідеях якої ні в цілях, ні в діях немає єдності) [12, 19472].

Інтелектуально-інформативний аспект цього висловлювання складає намір повідомити про те, що серед учасників коаліції немає єдності. Ключовим словом цієї інтенції є прикметник *einig* у поєднанні з запереченням *weder...noch*. Реалізуючи соціально-регулятивний аспект інтенційної бази висловлювання, мовець намагається погіршити імідж деякої групи політиків, що можна стверджувати з огляду на те, що загальноновизнаним недоліком кожного колективу є відсутність єдності, бо це завжди знижує ефективність дій. Що стосується естетичного аспекту аналізованого висловлювання, можна відзначити оформлення його за допомогою прямих мовних засобів, значення яких безпосередньо реалізують перші дві інтенції мовця.

Як вважає І.О. Мельчук, подібні сенси можуть бути оформлені за допомогою різних мовних знаків. При цьому володіння сенсом проявляється у мовця у здатності по-різному висловити одну і ту ж думку, а у слухача – у розумінні схожості сенсів зовнішньо різних висловлювань [4, 10-11], шче, у свою чергу, може бути досягнуто шляхом перефразування та знаходження ключових слів, семантика яких конституює основний зміст висловлювання. Саме на цьому наголошує Т.З. Адамьянц, коли говорить, що "... можливість повторити, відновити вихідну мотиваційно-цільову структуру, але різними (семіотичними) засобами лежить в основі діяльності перекладача, ... а також представника низки інших професій, що здійснюють культурну та міжкультурну взаємодію, створюють та підтримують смислові зв'язки між людьми" [1, 76]. Цю обставину підкреслює також В. А. Звєгінцев [2, 170], наголошуючи, що поширеним засобом "уловлювання" сенсу є його перефразування, оскільки сенс – це те спільне, що мають формально різні висловлювання, але які визнаються і вживаються носіями мови як рівнозначні, або, іншими словами, сенс є інваріант синонімічних перетворень (перифраз).

Але ж чи завжди ці перифрази будуть рівноцінними? На нашу думку у випадку синонімічних перетворень побудовані висловлювання будуть дійсно знаходитися в одному смисловому полі, і їхні смислові домінанти, якими можуть виступити будь-які зі складових інтенційної бази висловлювання, в цьому випадку є тотожними. Але перекладач не повинен випускати з поля зору інші аспекти інтенційності висловлювання, розбіжності у транслюванні яких призведуть до смислових зсувів [5, 48], та перешкоджатимуть, і цю обставину підкреслює також Т.З. Адамьянц [1, 74], повноцінному відображенню комунікативної інтенції мовця.

Так, на перший погляд, сенс висловлювання, що аналізувалося вище, можуть передати також такі перифрази як:

1. *Diese Koalition handelt uneinig. – (Коаліція діє неодностайно.)*
2. *In der Koalition gibt es alles andere als Einigkeit. – (В коаліції є що завгодно, але тільки не єдність.)*
3. *In der Koalition sagt der eine hü und der andere hott. – (В цій коаліції один каже по-о!, а інший - тпру-у!)*
4. *Die Koalition ist zerstritten. – (Коаліція пересварилася.)*
5. *Das Durcheinander in der Koalition ist wirklich perfekt! – (Безлад у цій коаліції просто чудовий!)*

Дійсно, в інтелектуально-інформативному та соціально-регулятивному аспектах сенси цих перифраз збігаються з сенсом вихідного висловлювання. Але якщо взяти до уваги третю складову інтенційної бази висловлювання, а саме естетично-формальну, що втілює емоційно-образну сферу особистості автора висловлювання, то побачимо, що саме у цьому аспекті наведені перифрази не рівноцінні вихідному висловлюванню.

У перифразах 1 та 4 думку сформульовано прямо та стисло і ця обставина, можливо, відображає бажання мовця зекономити час на виголошення свого висловлювання. Перифраза 3 містить метафоричні змісти, перифразу 2 побудовано з використанням усталеного виразу та риторичного прийому побудови фрази від протилежного, що наводить на думку про те, що мовець керується наміром продемонструвати своє неординарне мислення та красномовність. У перифразі 5 мовцем вжито іронію, щоб підкреслити свою поінформованість.

Ці приклади дозволяють стверджувати, що лише адекватна інтерпретація усіх складових інтенційної бази висловлювання, а не тільки тих, що домінують, дає змогу вірно передати сенс висловлювання в повному обсязі.

Інтенційний підхід до витлумачення сенсів дає, на нашу думку, можливість більш об'єктивно і прозоро вирішувати питання про адекватність тексту перекладу та є перспективним для застосування на заняттях з практики перекладу, особливо у випадку складних для інтерпретації непрямих висловлювань.

Перспективою подальших розвідок у цьому напрямку є верифікація викладеного вище підходу на прикладі перекладу висловлювань, що належать до різних комунікативних контекстів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адамьянц Т.З. Коммуникативные механизмы понимания: знак, значение, смысл. Интенция как смысловая доминанта коммуникативного акта (От знака и значения – к смыслу) // Мир психологии. –

2008. – №2. – С. 71-80. 2. *Звєзницєв В.А.* Язык и лингвистическая теория. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2001. – 248 с. 3. *Ларина Т.В.* Вежливость как предмет лингвистического изучения // Коммуникативное поведение. Вежливость как коммуникативная категория. – Вып. 17. – Воронеж: Истоки, 2003. – С. 10-22. 4. *Мельчук И.А.* Опыт теории лингвистических моделей. – М.: Наука, 1974. – 314 с. 5. *Нестерова Н.М.* Категория смысла и перевод: "смысловой сдвиг" как онтологический признак перевода // Вопросы филологии. – 2005. – № 3 (21). – С. 46-52. 6. *Никитина Е.С.* Значение против смысла: полюсы анализа текста // Мир психологии. – 2008. – №2. – С. 60-71. 7. *Сайко Э.В.* Значение, знак, смысл, символ как рождаемые человеком и образующие его // Мир психологии. – 2008. – №2. – С. 3-13. 8. *Телия В.Н.* Русская фразеология: Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М.: Языки русской культуры, 1996. – 288 с. 9. *Ушакова Т.Н., Латынов В.В., Павлов А.А., Павлова Н.Д.* Ведение политических дискуссий. Психологический анализ конфликтных выступлений. – М.: Академия. Институт психологии РАН, 1995. – 155 с. 10. *Keller R.* Zeichentheorie: zu einer Theorie semiotischen Wissens. – Tübingen; Basel: Francke, 1995. – 276 S. 11. *Linke A., Nussbaumer M.* Konzepte des Impliziten: Präsuppositionen und Implikaturen // Text- und Gesprächslinguistik: ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung. Hrsg. von K. Brinker, G. Antos, W. Heinemann, S. F. Sager. – Berlin; New York: de Gruyter, 2000. – S.435-448. 12. Verhandlungen des Deutschen Bundestages, 13. Wahlperiode, Stenographische Berichte, Bd. 191-193, Bonn 1998, S. 19349 – 23176.

ПОЕЗІЇ Р.М. РІЛЬКЕ В ПЕРЕКЛАДАЦЬКОМУ ДОРОБКУ М. ФІШБЕЙНА Герман М.В. (Суми)

Об'єктом дослідження даної статті є проблематика поетичного перекладу.

Предметом дослідження є перекладацький метод М. Фішбейна на прикладі інтерпретації поезій Р.М. Рільке.

Актуальність статті полягає у дослідженні перекладацьких прийомів, якими користувався М.Фішбейн, як представник однієї з перекладацьких шкіл 2-гої половини 20ст.

Матеріалом для роз'яснення слугували переклади українською мовою поезій Р.М.Рільке Мойсеєм Фішбейном.

Мойсей Фішбейн – унікальне явище української культури. Його твори можна порівняти з найкращими зразками сучасної поезії. Його вірші настільки симфонічні, що їх можна слухати, не знаючи української мови. Поетичний доробок митця налічує цікаві різножанрові поезії, в яких і духовна напруга майстра слова, і турбота про Україну, і пам'ять єврейської долі.

Але не лише віршування приваблювало Мойсея Фішбейна. Він багато займався перекладами, звертаючись до різних європейських мов, а також до івриту, ідишу, грузинської. Про своє впадобання та зацікавленість перекладом він так писав у листі до М.П. Бажана (свого патрона та вчителя, який підтримував і допомагав молодому поету): "Ви пишете, що муза не часто стала мене відвідувати. Ця клята баба ніколи до мене часто не заходила. Либонь, тому я і почав її відшукувати у чужих поезіях (маю на увазі переклади)" [1]. Фішбейна-перекладача визнали та підтримали видатні майстри української літератури: Л. Первомайський, М.Лукаш і Г. Кочур.

У своїй перекладацькій діяльності український перекладач неодноразово звертався до творчості німецьких письменників, і серед них поезія Р. М. Рільке посіла досить вагоме місце. І хоча інтерпретації творів австрійського поета не численні в перекладацькому доробку М. Фішбейна, та вони втілюють майстерність і перекладацький талант українського представника з роду Протея.

Рільке та Фішбейн різні у своїх світоглядах, баченнях життя, епохах, але їх еднають ідеали та життєві цінності. На одному авторському вечорі Мойсей Фішбейн сказав: "Моє життя – це освідчення в любові до Бога та України. Моя творчість – це освідчення в любові до Бога та божественної, Богом даної, Богом ораної української мови" [2]. Усе життя й уся творчість австрійського поета неподільно пов'язана з темою Бога. Рільке також зацікавився Україною, відвідавши її у дні своєї молодості. Не даремно, напевне, для перекладу була обрана поезія "Der Ölbaumgarten" ("Оливовий сад") [3, 225-226], яка є алюзією на Біблійні сюжети. У творі "Du bist der Arme, du der Mittellose" ("Ти є жебрак, ні дешиці не стало") [3, 229-230] головна сюжетна лінія – життя жебрака. Можна припустити, що це – метафора, де йдеться про людину без Батьківщини, вимушену шукати пристановища в інших землях з політичних, ідеологічних чи соціальних причин. Обидва майстри слова з певних причин залишали рідну землю, "мандрували по світах". Окремі збіги обставин, віхи життя, не дивлячись на різницю в часі та просторі, поєднують ці дві видатні постаті та допомагають перекладану краще зрозуміти та відчутти автора.

Безумовно, будь-який перекладач у царині поезії зіткнеться зі складним завданням, бажаючи зосередитися на досконалій передачі не лише концептуального змісту, а й конотативних нюансів і версифікаційної архітектоніки оригівалу. Тоді потрібно брати до уваги і вимоги фонічної, лексичної, фразеологічної, синтаксичної відповідності, еквіметричності, еквіритмічності та еквілінеарності [4, 88].

Наслідуючи "класичні" засади в перекладі (саме до цього перекладацького напрямку відносить М. Фішбейна дослідник історії українського перекладу М. Стріха [5, 274]), майстер перекладного слова намагається дотриматись усіх цих принципів, що підтверджує аналіз обраних поезій та їх інтерпретацій "Das

Karussell" ("Карусель"), "Der Herbsttag" ("Осінній день") [3, 227-228, 231]. При перекладі кожної з цих поезій перекладач зберігає композицію та структуру твору, відтворюючи також його ритмомелодійні характеристики. Майже повністю збігається навіть довжина рядків в оригіналі та перекладі, наприклад, у поезії "Der Herbsttag" та в її інтерпретації однакова кількість складів (10-11-10 10-11-11-10 10-11-11-10-11). Подібну чіткість можна спостерігати і в інших перекладах.

В інтерпретації поезії "Das Karussell" спостерігаємо ідентичну кільцеву схему римування з відповідним чергуванням чоловічої та жіночої рим. Чітко зберігається віршовий розмір – притаманний Рільківській поезії ямб.

Цікаво, що в поезії "Das Karussell" німецький поет вживає повтор рядка "Und dann und wann ein weißer Elefant" (і інколи з'являється білий слон), що виконує стилістичну функцію – імітація обертання каруселі. Цей повтор зустрічаємо і в перекладі: "І часом видно білого слона".

Свою особливість має і поезія "Der Ölbaumgarten". Вона складається з двох чотирнадцятирядкових частин, за сюжетом незалежних одна від одної і водночас поєднаних тонкою тематичною лінією. Умовною межею слугує рядок "Später erzählte man, ein Engel kam..." (пізніше розповідали, що прилітав янгол). В українському перекладі збережено цю структуру: вірш поділений на дві частини рядком "Відтак розкажуть: янгол прилітав".

Отже, однією з рис Фішбейна-перекладача можна назвати прискіпливе відтворення віршового розміру та рими, схеми римування та чергування жіночих та чоловічих рим, уважне ставлення до форми твору.

Говорячи про Мойсея Фішбейна, І. Дзюба зазначив, що цю митцю притаманні "бездоганний мовний слух, конгеніальне відчуття українського слова, а й часом зухвала віртуозність, шедра й запальна гра зі словом, зі звуком мова, невичерпна у своїх смисловиражальних і звукоігрових можливостях" [3, 4].

Його тонкий мовний слух допомагає відтворити досить характерні для Рільківської поезії звукоповтри. В поезії "Du bist der Arme, du der Mittellose" у третій строфі повторення звуків [w] і [e] ніби допомагає відчутти вічність та безвихідь, характерну для в'язниці: "und wie ein Wunsch, wenn Sträflinge ihn hegen in einer Zelle ewig ohne Welt" (як мрія, яку плекають арештанти, сидячи у в'язницях, навечно віддалені від світу). Цього ефекту досягнуто за допомогою чергування [i, u] та [v]: "Ти бідний; наче проливні зугарні, напровесні, що ринули на дах, і наче у довічній буцегарні непогамовні подуми невдах". У поезії "Der Ölbaumgarten" також зустрічається алітерація та асонанс: "Er ging hinauf unter dem grauen Laub ganz grau und aufgelöst im Ölgelände und legte seine Stirne voller Staub tief in das Staubigsein der heißen Hände". Чергуються звуки [st] і [au] – складові слова "Staub" (пил) – невід'ємний супутник подорожніх, які все своє життя проводять у довгих, далеких ходіннях. М. Фішбейн, гадаємо, невипадково відтворив це чергування за допомогою звуків [и] та [л], складових слова "ти": "Він підіймався вгору між олив невидний, сірий, він у сірім листі холо, припаде листям, похилив, занурив у додоні попелісті". У поезії "Der Herbsttag" чергування [au-u] передано чергуванням [і-и], яке нагадує звуки вітру: "Leg deinen Schatten auf die Sonnenuhren und auf die Fluren lass die Winde los" – "Кинь горню тинь на сонячній годівничок, понад полями вувільни вітру".

Поряд з фонічною відповідністю в перекладах М. Фішбейна можна спостерігати високу частотність відтворення синтаксичних стилістичних фігур. У перекладі поезії "Der Ölbaumgarten" збережено анеліфору в першій строфі другої частини, яка розвіює усі сумніви, що дійсно не янгол, а лише ніч спустилася на землю: "Warum ein Engel? Ach es kam die Nacht" – "Чому це янгол? Ах, то ніч прийшла". Також відтворюються авторські повтори у другій та третій строфах першої частини: "nicht mehr finde" – "надібати не можу" – і відчувається безвихідь, безнадійність шукача, яка підсилюється автором частим вживанням заперечення: "Ich finde Dich nicht mehr. Nicht in mir, nein. Nicht in den anderen. Nicht in diesem Stein. Ich finde Dich nicht mehr. Ich bin allein". У перекладача також читаємо: "Надідати не можу. Ні в собі, ні в камені не можу, ні в корбі. Не можу. Я самотній, далебі". В оригіналі та перекладі поезії "Du bist der Arme, du der Mittellose" також у першій строфі зустрічається анафора:

"Du bist der Arme, du der Mittellose,
du bist der Stein, der keine Stätte hat,
du bist der fortgeworfene Leprose,
der mit der Klapper umgeht vor der Stadt".

"Ти є жебрак, ні дециції не стало,
ти камінь, що не вклубиться ніде,
ти прокажений, мавши колотало,
ти той, що з ним навколо міста йде"

Такий прийом створює ефект розмови автора із читачем, а часте повторення створює відчуття приреченості, відчуття, що таке може трапитись з будь-ким, і також з тобою.

Для творчості австрійського поета характерне часте вживання порівнянь, яке в перекладі відтворює М. Фішбейн. У цьому ж творі зустрічаємо: "denn dein ist nichts, so wenig wie des Windes" – "твоє ніщо це те, що має вітер"; "du bist so arm wie eines Keimes Kraut" – "ти бідний, наче заріп, наче плід"; "und du bist arm, so wie der Frühlingsregen" – "ти бідний, наче проливні зугарні".

М. Фішбейн пречудово відчуває оригінал на фонетичному і синтаксичному рівнях. Майстерно відтворює авторські прийоми в своїх перекладах. Досить уважно він ставився і до лексичної складової перекладу, майстерно знаходить слова-відповідники чи потрібні трансформації, намагається зберегти Рільківську особливість – словотвір: "Sichverlieren" – "самозагубує", "Traurigsein" – "скорбота"; "Staubigsein" – "додоні попелісті". У деяких випадках перекладач не знаходить повних еквівалентів, а натомість компенсує їх відсутність власне створеними формами: "osamotiv".

Однак, хотілося б звернути увагу на часті вживання розмовних чи застарілих слів, хоча поезія австрійського митця переважно нейтральна: "надідати", "завше", "кушпела", "горній", "дециція", "зугарний". В

цьому прояв його майстерного володіння мовою, хоча й певна відмінність від стилю Р.М. Рільке.

Хоча "співпраця" з Рільке складає невелику частку в його перекладацькому доробку, вона може слугувати яскравою ілюстрацією до постаті Фішбеїна-перекладача. З проведеного нами аналізу можна зазначити, що для його перекладацького методу характерні точне відтворення структури, форми й ритмомелодики вірша, уважне ставлення до авторського словотвору, а також вживання застарілих та розмовних форм слів, які, однак, не відповідають стилістиці Рільківської поезії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Відділ рукописних фондів та текстології ІЛ ім. Т.Г. Шевченка НАН України. – Ф. 167. – Спр. 1654. – Лист М.Фішбеїна до М.Бажана від 4.12.1971. Чернівці. 2. Моїсей Фішбеїн – великий мастер слова. – 15 грудня 2008. http://www2.jn.com.ua/Culture/fishbein_1802.html. 3. *Фішбеїн, Моїсей*. Ранній рай. Передмова – К.: Факт, 2006. – 520с. 4. Порівняльне літературознавство: Підручник/ В. Будний, М. Ільницький. – К.: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2008. – 430с. 5. *Стріха, Максим*. Український художній переклад: між літературою і нацією-творенням. – К.: Факт–Наш час, 2006. – 344с.

НІМЕЦЬКОМОВНІ ФАЦЕТІЇ: ПОЛОЖЕННЯ СЕРЕД СПОРІДНЕНИХ ТЕКСТІВ І СТАН ДОСЛІДЖЕНOSTІ

Гуцуєва С.І. (Харків)

Німецький, а точніше австро-німецький шванк належав до низової напіввизичної ритуально-фольклорної традиції, що співвідноситься з древньогрецькою культурою Сільських та Міських Діонісій, в рамках яких творив Аристофан: - основу обох склали телургічні, тобто сільськогосподарські культу. Шванк знаходився в достатньо тісних зв'язках з типологічно схожими, але історично різночасовими формами французького фавлію кін. XII-сер.XIV с., італійської фацетії XIV-XVсс., англійського пренка XVI с. і російської демократичної сатири XVII с. Він був ініційований французьким фавлію [3, 5] і, мабуть, вплинув через польську словесність на низові жанри древньоруської літератури. Згодом шванк, як і форми, що з ним співвідносяться: загадки, байки та паремії [5, 5], був інтегрований у більш великі твори, і в першу чергу в барочний роман Гриммельсгаузена "Симпліцій Симплісимум". Ця ж доля спіткала фацетію та фавлію: на основі першої був створений "Декамерон" Боккаччо, а на основі другої – "Гаргантюа та Пантагрюель" Франсуа Рабле.

У даній роботі ми розглянемо німецькомовні фацетії Пізнього середньовіччя і Відродження. Німецькомовні фацетії відносяться до ряду жанрів, які є спорідненими з шванками, фавлію, байками, загадками, анекдотами.

У Німеччині книгу про блазнів склали шванки. Шванк – це оповідальний твір малого (15-110 рядків) об'єму, написаний, як правило, "ламаним кніттельферзом", тобто чотирьохстопним ямбом з парною рифмою, і організоване навколо однієї події, комічного, але доволі звичайного, ординарного, про якого розповідається з побутовими подробицями і підкресленим натуралізмом. У XIV ст. кніттельферз іноді змінюється поліметричним віршем ("Нейггард Лис"), а у XV і XVI ст. переходить у змішану віршово-прозаїчну ("Лаллебух"- "Шильдбюргери") і в прозаїчну ("Тиль Уленшпигель") форми. Взагалі, вивчаючи німецьку літературу середньовіччя, необхідно мати на увазі, що Німеччина (якщо що назву коректно використовувати відносно XIII-XIV ст.) осмислювала себе майже виключно в категоріях вироблених французькою культурою, більш зрілою та розвинутою з деяким випередженням. Старонімецький мінезанг мав своїм прототипом любовну поезію французьких труверів та трубадурів. Німецький лицарський роман писався на манер французьких куртуазних романів. П'єси Нюренберга, Любека та Базеля були орієнтовані в першу чергу на французьких куртуазних романів. П'єси Нюренберга, Любека та Базеля були орієнтовані в першу чергу на французьких куртуазних романів. Навіть сам "танок смерті" [6, 5], створений в сер. XIV ст. в околицях Вюрцбурга, через сто років укоренився в Німеччині у французькій версії Жана Ле Февра. Не уникнув французького впливу також епос про Нібелунгів. Остання стадія його дописового існування доводиться на розквіт куртуазної культури; таким чином стародавні оповідання про героїв виконувалися та редагувалися у відповідності з останніми, по суті французькими, канонами природної естетики [7, 5].

В такому контексті стає зрозумілим зміст літературної діяльності Штріккера. Він був одним з найвидатніших перекладачів середньовіччя (в середньовічному значенні цього терміну). Сам його псевдонім, утворений від нім. *stricken* (в'язати) вказує на що основну його сторону творчості. Саме Штріккеру німецька культура завдячує тим, що в сер. XVIII століття в його межах утворився новий жанр, куртуазний роман. – Але Штріккер створив і першу народну книгу Німеччини. Дві особливості написаного ним збірника анекдотів важливі для розвитку німецької літератури. По-перше, його зв'язок з індоєвропейським фондом мотивів [8, 5]. На протязі XIII-XV ст. це ядро обростало анонімними шванками та фацетіями, що розповідалися від першої особи самого блазня, який згадував історію свого життя. У наслідок їх співтворство стало приписуватися Нейггарду. Подібний феномен вигаданого авторства, як відомо, доволі характерний для багатьох традиціоналістських культур. Між 1491-1495 років усна традиція була записана версифікатором та редактором Йоганном Шауром за зразком створеного Штріккером біографічного канону. Відмовившись від сюжетних запозичень, Шаур організував дію сміхової поеми тільки за рахунок місцевого та абсолютно унікального фавльового матеріалу. Книга про Соломона та Морольфа зіграла важливу роль не тільки у становленні німецької літератури. Вона мала значення в межах всього західноєвропейського культурного ареалу. Європа

познайомилась з язичницьким мудрецем Морольфом на зорі Ранняго середньовіччя. Морольф увійшов в культуру манихейських, а потім і неоманихейських сект як опонент Соломона в його віроповчальних бесідах. Згодом сакральні бесіди були профановані. Сокровенні оповіді інсценувалися карнавальними рядженнями та хмельними відвідувачами пивних.

Анонімний "Тиль Уленшпигель" звичайно датується початком XVI століття – за страсбурзьким виданнями типографа Іоанна Грюнінгера 1515 та 1519 рр. Вони, як вважають, сходять к любекським виданням 1500 та 1478 рр., а ці в свою чергу – до верхньонімецького 1450р. "Уленшпигель" – завершення та апогей культури раннього шванку та спорідненої літератури. "Тиль Уленшпигель" є сумою сюжетів середньовічного комічного епосу.

На пізній шванк достатньо сильно впливали знамениті "Фацетії" Поджю Браччоліні (1438-1452) – як в плані культури поетичного слова, яке віднині стає предметом найактивнішої рефлексії, так і в плані загальної архітекстоники твору. Фацетія – коротка розповідь, яка схожа на анекдот, нравоповчальна іноді пікантна, спрямована проти пороків духовенству. На зміну композиції протошахрайського роману Штріккера, Франкфуртера, Шаура та Хайдена приходять підкреслено вільна, мозаїчна побудова книги спогадів про побачене, почуте, прочитане та про те, що було розказане людьми. Деякі риси унікальності зберігають лише "Життя Петера Лоя, другого Каленберга" Відмана фон Галле (1550р.), "Історія Доктора Фауста" Іоганна Шписа (1587р.) та анонімна "Лаллебух" (1-а ред.: вид. Страсбург 1597р.) – "Шильдбургери" (2-га ред.:вил. Франкфурт 1598р.). Як і книги сер. XIII – поч. XVI ст., ці твори є фіксаціями дійсно існуючих на прогязі декількох десятиліть усних фольклорних традицій. На наступному етапі становлення народної культури та усних традицій персонаж одержує примітивну типізацію через стать, вік та соціальний статус [10, 5]. Це вже не чорт (Раш) і не козел (Морольф), а чоловік (Піп з Каленберга, Уленшпигель, Лой та ін.), зображений на піку своєї життєвої активності (30-40 років), городянин; підмайстер, зброносець або низовий клірик, що долається "cura vagandi" і тому на протязі свого життя не здобуває чіткої фіксації в соціальній структурі. На третьому етапі розвитку фольклорної субкультури співвідношення персонажу і його дії принципово змінюються. В "Історії Доктора Фауста" І. Шписа та п'єсах Г. Сакса здійснюється спроба "інтернаціоналізації" (термін С.М.Мелетинського [11, 5]), мотивація дії через характеристики персонажу. Скажімо, у випадку з Фаустом підґрунтям його вчинків блазня є його порочність та зв'язок з нечистою силою. Наступним кроком, а він вже буде зроблений за межами народної книги середньовіччя, стане остаточна перестановка місцями функції та аргументу, також суб'єкт та його внутрішній світ перетвориться в причину дії, а дія – в наслідок та зовнішній прояв суб'єкта. Звернемося до сюжету, системі персонажів та жанровим особливостям народної книги. В 46 анекдоті про Уленшпигеля розповідається про чергові витівки блазня. Головною подією в цьому анекдоті є результат подвійної інтерпретації наказу, а саме слова "хміль": усередині та зовні сенсорної системи ремісничого устрою. Спочатку однозначне слово в процесі оповідання стає двозначним. Подібним образом поворотні події будуються майже у всіх німецьких шванках, фацетіях та у спорідненій літературі Пізнього середньовіччя. Таким чином, шванкова література має виключно язичницьку, а точніше, мовну природу та виникає в результаті перехрестя двох автономних мовних практик [12, 5]. В цьому сенсі шванк та фацетія є прямим спадкоємцем стародавніх словопреній-агонів. Для останніх також характерно обов'язкова наявність двох протагоністів (Зими та Літа, Життя та Смерті, Матері та Доньки), кожен з яких продукує свої інтерпретації навмання обраних імен та назв. Однак статус комічного хаосу стає шілкою очевидним, коли мова заходить про сміхові інтерпретації Свяц. Писання, що пропонуються Морольфом в його супереччі з Соломоном (пор. вислів Панурга в романі Рабле, Блазня в "Королі Лірі" та діяння Санчо Панси на посту губернатора).

Отже, включаючи цілий набір фольклорних форм, народна книга є багатожанровою збіркою. Вона демонструє можливість "вертикального" руху мотивів в площині усної культури, в результаті кожен мотив існує не в окремому її "поверсі"-жанрі, а пронизує безліччю своїх різножанрових втілень (як фацетія, шванк, байка, паремія, агон, загадка і т. ін.) всю усну культуру одночасно та відразу. Проте народна книга демонструє також і "горизонтальний" рух мотивів усередині одного жанру (напр. фацетії) між різними тематичними блоками, кожен з яких формується навколо реально існуючих та чимось примітних особистостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кристеллер П. Історія Свропейської гравюри XV-XVIII ст. – Л., 1939.
2. Прекрасна Магелона. Фарнутаг. Тиль Уленшпигель. М. – 1986.
3. Merker P., Stammler W. Reallexikon der deutschen Literaturgeschichte: In 4 Bd.- Berlin, 1925- 1931.
4. Мухайлов А.Д. Старофранцузька міська повість "фабліо" та питання специфіки середньовічної пародії та сатири.- М., 1986.
5. Пермяков Г.Л. Основи структурної пареміології. – М., 1988.
6. Peymin М.Ю. "Танок смерті" в Середньовіччі // Arbor mundi: (Світове древо). Вип. 8.-М., 2001.-с.9-38.
7. Goehler P. Das Nibelungenlied: Erzählweise, Figuren, Weltanschauung, literaturgeschichtliches Umfeld.- Berlin, 1989.
8. Peymin М.Ю. Народна культура Германії: Пізніє середньовіччя та Відродження.- М., 1996.-С.94-95.
9. Фрейдленбер: О.М. Міф та література древності. – М., 1978.-С.13-14.
10. Maranda E.K., Maranda P. Structural Models in Folklore and Transformational Essays.- The Hague, Paris, 1971.-P.23.
11. Мелетинський Е.М. Історична поетика новели.-М., 1990.
12. Koestler A. The Comic //Insight and Outlook. An Inquiry into the Common Foundations of Science, Art and Social Ethics.- N.Y., 1949.-P.3-110.
13. Kuttner G. Wesen und Formen der deutschen Schwankliteratur des 16 Jahrhunderts. – Berlin, 1934

СООТНЕСЕННОСТЬ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИХ ВАРИАНТОВ СОДЕРЖАТЕЛЬНОЙ СТРУКТУРЫ СЛОВА ПРИ ПЕРЕВОДЕ С НЕМЕЦКОГО НА РУССКИЙ ЯЗЫК

Дегтярева Л.И. (Сумы)

Перевод текста с немецкого языка на украинский и русский языки таит в себе много трудностей, которые, прежде всего, состоят в том, что словари у нас зачастую переводные, где дается круг лексико-семантических вариантов, входящих в одну содержательную структуру слова, но не всегда есть толкование каждого отдельного значения слова, т.е. его лексико-семантических вариантов, подходящих по тождеству к значению перевода. Машинный перевод, т.е. компьютерный, к которому часто прибегают студенты и начинающие переводчики, может полностью исказить, иногда до комичности, значение слова. Например, *Der Elefant steht auf dem Ball* было переведено как *Слон коштує на м'ячі*. Поэтому в практике обучения переводу большое значение имеет руководство переводом текстов преподавателем, эрудиция которого складывалась под влиянием традиционного подхода к интерпретации значения слова, т.к. преподаватель получал значения из лингвистического и филологического круга, и применение этих знаний помогает понять и определить содержательную структуру слова и точность перевода. Подготовка студентов переводчиков к будущей профессии требует не только знаний грамматики немецкого языка ("*Grundwissen*"), но и высокого общеобразовательного уровня, начитанности, эрудиции ("*Weltwissen*"), терминологических знаний ("*Sachwissen*") родного языка, культуры своей страны ("*grundsprachliche Kompetenz*"), теории и практики перевода. В фазе рецепции процесса перевода переводчик наталкивается на слово с неизвестным ему значением. Это не значит, что он не знает слова с общим значением, а говорит о том, что слово может быть употреблено в специальном тексте как термин. В тексте он может встретить большое количество слов с одним значением, например "влияние" - "*Einfluss, m*", "*Wirkung, f*", "*Auswirkung, f*", "*Einwirkung, f*", "*Nachwirkung, f*", "*Effekt, m*" и не знать разницу в значениях. При переводе слов можно натолкнуться на сложносоставное слово, не владея техникой перевода подобных слов. Например: *Rindfleischetikettierungsüberwachungsaufgabenübertragungsgesetz, n*, сокращенно *RfEUUAUG* - "Закон об идентификации коров и передаче обязанностей контроля маркировки говядины".

Как показывает практика, переводчик обращается к словарю чаще при переводе с иностранного языка, чем при переводе с родного. Это понятно, так как при отличных знаниях иностранного языка необходимо иметь автоматические значения родного языка. Задачей переводчика является точное понимание семантики незнакомого слова, а также знание словообразовательных функций.

Значительную трудность для перевода представляет употребление слов в составе несвободного словосочетания, значение которого трудно вывести из значений составляющих его слов. Например, "*an muss das Gemisch im Brennraum zur Entzündung bringen*" означает "необходимо поджечь смесь в камере сгорания" ("привести в состояние воспламенения"), а не "принести смесь в камеру для воспламенения".

В языке оригинала имеется немало слов, не имеющих прямых соответствий и сочетаний в языке перевода. Например, название романа Т.Манна "*Der Professor Unrat*" было переведено как "Учитель Гнус".

Значения слов-соответствий в двух языках могут не совпадать по объему. Слову с общим значением в исходном языке может соответствовать слово с более узким значением в языке перевода и наоборот. Например, *der Freund* - друг, приятель, возлюбленный, сожитель; в сочетаниях *der Theaterfreund* - театрал, *der Bücherfreund* - книголюб, *der Kinofreund* - киноман, *der Studienfreund* - однокурсник и т.д.

Различают общий контекст и более узкий контекст. Под общим контекстом понимается содержание конкретного предложения и текста в целом. Общий контекст служит как бы фоном, на котором выявляется или уточняется значение каждого слова. Под более узким контекстом понимается лексическое значение слов, связанных в предложении с данным словом и обуславливающих его значение. Для прилагательного важно учитывать лексическое значение существительного (например, *Süßwasser* - пресная вода, *süßes Ding* - милашка, *dünne Luft* - разреженный воздух, *eine dünne Taille* - тонкая талия, *auf dünnem Adem* - едва дыша, *dünnes Blech* - тонколистовая жест, для наречия связанного с глаголом, лексическое значение глагола (например, *scharf unterscheiden* - четко различать, *eine scharfe Zunge* - перенос, "острый язык", *eine scharfe Kurve* - крутой поворот, *eine scharfe Brille* - сильные очки, *eine scharfe Bügelfalte* - хорошо отутюженная складка брюк, *(ein) scharfer Frost* - крепкий мороз, *scharfe Luft* - холодный воздух, *ein scharfer Schuss* - меткий выстрел).

Для определенной группы наречий их положение в предложении - перед прилагательным или другим наречием (например, *gleich schnell* - одинаково быстро, *gleich alt* - одного возраста, *gleich schwer* - одинакового веса, одинаково трудный; *gleich darauf*; *gleich nachher* - вслед за тем, *gleich nach dem Krieg* - тотчас после войны). Для некоторых наречий - положение перед группой существительного (например, *gerade dieses Beispiel* - именно этот пример, *fünf gerade sein lassen* - смотреть на что-то сквозь пальцы). При определении значения предлога важно учитывать лексическое значение существительного, перед которым он употреблен. Например, *zum Zweck der Verbesserung* - с целью улучшения, *entsprechend dem Gesetz* - соответственно закону. Во многих случаях при переводе предлогов необходимо учитывать управление глагола в русском языке: *vom großen Wert sein* - иметь большое значение, *aus diesem Grunde* - по этой причине, *unter Annahme* - в предположении. В разных текстах, особенно в научно-технической литературе, часто встречаются так называемые парные предлоги: *von diesem Standpunkt aus* - с этой точки зрения, т.е. предлоги, состоящие из двух частей: первая часть (основной предлог) стоит перед существительным (*von diesem Standpunkt*), а вторая часть (уточняющее наречие)

- после существительного (von diesem Standpunkt aus).

При определении значения существительного нужно учитывать лексическое значение существительного-определения и его многозначность (напр. *die Entwicklung neuer Triebwerke* - создание новых двигателей, *die Entwicklung der Landwirtschaft* - развитие сельского хозяйства, *die Entwicklung des Films* - проявка фотопленки).

Для некоторых существительных является важным употребление их во множественном числе: *das Ende* - ед.ч. - конец, исход, окончание, мн.ч. - *die Enden* - концевые отростки рогов оленя; *der Griff* - схватывание, хватание; *die Griffe* - уловки, ухищрения; *der Fonds* - фонд, запас, *die Fonds* - фонды, госпроцентные бумаги, средства целевого назначения. Некоторые существительные не имеют формы множественного числа в немецком языке, например, *der Unterricht* - занятие. Существительным в русском языке, имеющим форму множественного числа, противопоставляются существительные в немецком языке, употребляющиеся и в единственном числе и во множественном числе: *die Uhr- die Uhren* - часы; *die Hose- die Hosen* - брюки; *die Brille - die Brillen* - очки.

Необходимо учитывать изменение содержательной структуры слова в причастных формах глаголов: *verscheiden (Inf.)* - умереть, скончаться; *verschieden (Part.II)* - различный, разнообразный; умерший, скончавшийся; *bescheiden (Inf.)* - информировать, осведомлять; *bescheiden (Part.II)* - скромный, неполноценный, жалкий.

Некоторые особенности порядка слов в немецком предложении могут создавать дополнительные трудности при использовании синтаксических связей слова для его перевода. Слова, связанные по смыслу могут быть разобщены в предложении. Поэтому для перевода одного из них необходимо использовать слово далеко от него отстоящее. Например, при переводе предлога, стоящего в начале предложения нужно учитывать управление глагола, который стоит в самом конце предложения. Например, *Auf das Rechtsmittel hat der Angeklagte verzichtet* обвиняемый отказался от обжалования судебного решения (приговора).

Большое значение для перевода незнакомого слова в тексте и для запоминания слов имеет словообразовательный анализ. Поэтому важно знать способы образования слов и основные словообразовательные элементы (суффиксы, приставки), а также уметь переводить сложные слова по их компонентам. Это освобождает от необходимости затрачивать дополнительные усилия для запоминания большого числа производных слов, значение которых легко выводится из значения основного слова.

Чтобы лучше запомнить слово нужно стараться увидеть в нем его составные элементы, и, насколько возможно, объяснить себе их значение. Нужно уметь представить себе процесс постепенного изменения значения основного слова от прибавления к нему словообразовательных элементов или от включения его в состав сложного слова в качестве первого или второго компонента, т.е. проследить образование словообразовательного ряда и определить место данного слова в этом ряду. Это приучает к восприятию слова не как к готовой неразложимой единице, которую нужно запомнить целиком, вместе с русским переводом, а учит работать над словом сознательно, учитывая все лексико-семантические структуры слова. В новом слове мы должны видеть уже знакомые нам элементы и узнавать способы его образования; перевод этого слова будет более обоснованным, тогда можно заметить, что абсолютно новых слов почти не встречается. Каждое «новое» слово будет органично входить в систему уже знакомых слов.

НІДЕРЛАНДСЬКА ЛІТЕРАТУРА В ПЕРЕКЛАДІ

Довгополій Я., (Ольштин, Польща)

Нідерландська література сьогодні не обмежується лише північним заходом Європи, бо вона охоплює і частину регіону Карибських островів. Фламандські, нідерландські, суринамські письменники, а також літератори з Антильських островів можуть розраховувати на читачів із різних країн, навіть якщо їхні книги не будуть перекладені іншими мовами. На літературних вебсайтах кількість сучасних імен та прізвищ письменників, що вони творять нідерландською мовою, сягає більше тисячі. З діяльністю в царині нідерландської поезії і прози пов'язано понад 80 літературних видань, 136 видавництв та понад 220 професійних перекладачів творів красного письменства, які перекладають з більш ніж сорока мов на нідерландську. Починаючи з 1992 року розпочав свою діяльність амстердамський "Дім Перекладача" (Het Vertalershuis), який щорічно може приймати до п'ятдесяти перекладачів з нідерландської на мови світу.

А почалося все, висловлюючись словами Гайнріха Бюлла "на півдорозі між Лісабоном і Гельсінкі, на перехресті Голландії і Німеччини". Там, в німецькому містечку Штрален, лауреат Нобелівської премії з літератури, урочисто відкрив в 1978 році перший дім перекладача в Європі – *Europäisches Übersetzer-Kollegium*. Штрален вибрали тому, що це було місце народження Ельмара Топгофена, одного із найславетніших німецьких перекладачів. Сьогодні в Європі одинадцять домів перекладача.

Амстердамський "Дім Перекладача" інтегрований в Фонд видання і перекладу нідерландської літератури і фінансується з його коштів. Розташований будинок в самому культурному середовищі Нідерландів: в сусідстві з Державним музеєм, Рейкмузеєм, з відомим концертним залом "Концертхебоу" та музеєм Ван Гога. В партнерських приміщеннях дому знаходиться бібліотека, в якій організовуються зустрічі з письменниками, а також дні літературних перекладів. Соціальні дослідження показали, що загалом простежується тенденція старіння літературних перекладачів – середній їх вік виносить 50 років. Ті ж самі дослідження говорять про те, що найбільше коло читачів художньої літератури складають жінки у віці від 40 до 75 років.

Незважаючи на добрі на перший погляд умови праці, мало хто з літературних перекладачів в Європі може жити з самого перекладу, так що має рацію німецький теоретик перекладознавства Вольфганг Пьокль¹, який вважає, що з цієї вже причини теорію літературного перекладу не варто вносити до учбових програм вищих учбових закладів. До того ж і статистика начебто підтверджує це: у порівнянні з спеціальними текстами (технічними і т.д.) переклад літературних текстів займає всього біля 0,3%.

В Україні нідерландська література маловідома. Перші нечисленні переклади нідерландських новел українською мовою почали публікуватися в журналі "Всесвіт", починаючи з вісімдесятих років минулого століття. Зрештою, робилося це з порушенням Женевської конвенції про захист авторських прав, яка в колишньому СРСР не визнавалася. Єдиний переклад українською, який був здійснений за згодою самого автора та видавництва, була повість дитячої письменниці Міп Дікман "Вітрильники Солоного Колодязя" (1988, "Веселка").

Позаяк тоді вважалося що розроблення стратегії художнього перекладу з так званих рідкісних мов є виключно прерогативою метрополії, то більшість назв книг та прізвищ нідерландських письменників, які прижилися в українській культурі стали для українців явищами, відомі з російськомовних перекладів. Проте найвідоміші з них таки не належать до нідерландської літератури у вужчому розумінні. Ім'я Мультигулі було відоме навіть і тим, хто не цікавився спеціально нідерландською літературою, а змушений був ретельно конспектувати "Зошити про імперіалізм" Леніна, де той на нього покликається. До відомих в Україні нідерландських авторів та книг належать "Щоденник Анни Франк", "Листи Ван Гога", "Тіль Уйленшпігель", "Еразм Роттердамський", "Рембрандт" Тойна де Фріса.

Слід відзначити, що твір Тойна де Фріса, який побачив світ в 1931 році, донедавна був єдиним нідерландським історичним романом про життя й творчість голландських художників взагалі. Досить дивно як для країни, де тільки в період між 1640 і 1659 роками представниками "малих голландців", як називають більшість живописців – сучасників Рембрандта, було написано біля 1,3 мільйонів картин.

Переклади на чужомовні мови не змусили довго на себе чекати: роман переклали на основні мови світу. В 1956 р. у видавництві "Иностранная литература" побачив світ переклад російською мовою здійснений А. Кобенькою і І. Горкіною, а через тридцять років за московським виданням київське видавництво "Мистецтво" друкує російський переклад тиражем 165 000 екземплярів.

Поява російського перекладу нідерландського автора мала й ідеологічні мотиви: Тойна де Фріс був членом комуністичної партії Нідерландів з 1936 року, а в 1949-1963 рр. – головою товариства "Нідерланди - СРСР". Незважаючи на це, він в 1963 році перекладає нідерландською мовою повість Олександра Солженіцина "Один день Івана Денисовича". Щойно в 1971 р. де Фріс пориває з комуністичною партією. То ж можна тільки дивуватися, як це в 1985 році київське видавництво перевидало роман нідерландського письменника.

З іншого боку, ті самі ідеологічні мотиви спричинилися до того, що шанси для книг Тойна де Фріса на післявоєнному західноєвропейському книжковому ринку були більш ніж несприятливими. Але сьогодні його роман "Рембрандт" знову читають. Так у видавництві "Deutsche Taschenbuch Verlag GmbH & Co. KG" недавно вийшло четверте його перевидання німецькою мовою. Різноманітні виставки картин Рембрандта тільки підвищують попит на роман нідерландського автора.

Особливо популярною була дитяча книжка американської письменниці Мері Мейп Додж "Срібні ковзани" про нідерландських дітей. Ніхто й не цікавився, якою мовою був написаний оригінал. Про ідеологічні мотиви появи перекладів нідерландських авторів у колишньому СРСР пише у своїй статті Ірина Михайлова², перекладач та літературознавець з Санкт-Петербурга. Після 1917 року Мультигулі та Шарль де Костер видавалися неодноразово, як "революційні письменники", великий успіх мав "Тіль Уйленшпігель". Особливий шарм перекладеного з французької мови твору пояснюється не так революційним пафосом, як фламандським колоритом, зокрема нідерландські слова, що ними Де Костер насичує свій текст, в перекладі збережені.

Образ Уйленшпігеля – бродяги, шахрая і баламута почав складатися в німецькому і фламандському фольклорі в XIV столітті. Тіль Уйленшпігель незмінно зображався з двома атрибутами – совою і дзеркалом, а саме прізвисько його зазвичай перекладається як "дзеркало сови". Тим часом як Етимологічний Словник нідерландської мови³ подає цілком інше трактування цього прізвиська: "ulen" (витирати, чистити) від "ul" (віник, за спеціальною формою подібного на сову) і "spegel" (дзеркало, на мисливському жаргоні – тузно); в сумі чого отримуємо щось цілком соромітське.

Про зростання зацікавленості нідерландською літературою за межами Низьких Земель свідчить вже той факт, що напередодні міжнародного франкфуртського ярмарку "Книга 2008" Фонд видання і перекладу нідерландської літератури задовольнив біля двохсот заявок на отримання перекладацьких субсидій, в тому числі і дві з України. Це на переклад книг Сейса Ноотебоома⁴ "Кружна дорога до Сантьяго" і "Рембрандт" Тойна де Фріса. Про це заявила пані Марія Флаар, заступниця директора Фонду. Туреччина і Китай подали цього року по двадцять заявок. Щорічно Фонд видає біля півмільйона євро на перекладацькі субсидії. Принагідно слід нагадати, що аналогічний фонд, який покликаний пропаяти вати нідерландськомовну літературу, є і в Бельгії – це Фламандський літературний фонд.

Найбільше, звичайно, нідерландську літературу перекладають німецькою. На даний час перекладено вже більше 3500 нідерландськомовних авторів: Сейс Ноотебоом, Гюго Клаус, Гаррі Муліш, Леон де Вінтер і Мархріт де Моор – відомі в Німеччині автори.

На щогорічному ярмарку було зроблено 150 заявок на переклад фламандських авторів і біля 200 на переклад нідерландських. У коментарях авторів, перекладачів та критиків, які намагаються пояснити успіх

нідерландської літератури в шарнірі перекладу, можна нашттовхнутися на діаметрально протилежні думки. Одні вважають, що для перекладу надаються тільки ті книги, сюжет яких розгортається за кордоном, відтак типові амстердамські канали, які називаються "храхтами", як і подробицям із життя протестантської молоді в якомусь там Зандбоммелі. Це вже література з відчиненими вікнами, як її називає нідерландський критик Тон Анбейк. Причому він посідає позицію, що її можна порівняти з адаптованим перекладом на мікрорівні: саме письменник має наблизитися до читача. Гаррі Муліш² і Сейс Ноотебоом є яскравими прикладами такої позиції. У рецензіях часто йдеться про те, що успіх свій Гаррі Муліш завдячує тому, що виходить за рамки регіонального й національного. Сейс Ноотебоом, на думку німецького критика Дірка Шюмера, особливо подобається, бо позбавлений будь-якого вітчизняного колориту. "Там, де починається сюжет, не прив'язаний до голландської вітальні, там зростають шанси того, що така література може зацікавити". – констатує інший літературний критик.

Проте прийнятним є і протилежний погляд. Можна виходити з того, що саме ті твори, які відображають культурну своєрідність, користуватимуться успіхом у зарубіжного читача. Передумовою цього, звичайно, залишається певне знайомство читача з побутом відповідної країни аби при читанні могла назріти радість пізнання. Карміххелт⁶ стане смішнішим для того, хто хоча б раз побував у амстердамській винарні. Підхід цей можна порівняти з перекладом для ширшого загалу на мікрорівні: перекладач наближує читача до автора на тій підставі, що його читають, щоб отримати і певні знання. Щоправда, в окремих випадках тут можна залутатися в локальному колориті й реаліях, як, наприклад, у такого автора, як Фоскойл, який до перекладання надається важко і навіть за майстерного перекладу простому читачеві його буде нецікаво. З іншого боку, перекладна література з локальним колоритом частково спричиняється до того, що Нідерланди набули романтичного образу, такого собі великого саду з тюльпанами та вітряками, затишними кав'ярнями та велосипедами, де добре працюється, і де всі проблеми можна розв'язати. Такий ідилічний образ Нідерландів можна, наприклад, віднайти в перекладеній з англійської мови книзі "Срібні ковзани".

На завершення слід додати, що необхідну інфраструктуру для перекладацької діяльності створюють словники. Основою сучасної лексикографічної діяльності вважається складання I Конгресу нідерландської мови та культури (Гент, 1849), на якому голландські та фламандські лінгвісти, літературознавці та письменники прийняли рішення про укладання "Великого словника нідерландської мови".

Роботу над Словником завершено 1988 року Інститутом нідерландської лексикології в Лейдені, створеного з цією метою 1976 року. Словник, який вважається найбільшим у світі, нараховує 40 томів (понад 49.000 сторінок), п'ять поколінь редакторів опрацювали понад 3 мільйони цитат. Починаючи з 1993 року Інститут нідерландської лексикографії розпочав реалізацію плану "Мовний банк XI-XXI століття". Вся електронна текстова, лінгвістична і лексикографічна інформація інтегрована таким чином, що забезпечує комп'ютерному користувачеві швидкий доступ до всього багатства нідерландської мови будь-якого періоду. Принагідно зауважимо, що один лише корпус юридичної мови охоплює понад 40 мільйонів лексичних одиниць, а весь корпус – 250 млн. На цій базі в Нідерландах видається сьогодні "Van Dale Groot woordenboek der Nederlandse taal" (Тлумачний словник нідерландської мови Ван Дале) з періодичністю десять років, що досить оперативно для таких видань. Перше видання побачило світ 1864 року, а 14-те – в 2005 році, складається воно з трьох томів і вміщує понад 300.000 гасел.

Якщо тепер долучити перелік словників, що їх щорічно видають (в 1985 р. загалом нараховувалось вже понад 3000 титулів), то Нідерланди з цілковитою підставою можна назвати супердержавою у галузі Сімон Карміххелт (1913 – 1987), нідерландський письменник, автор гумористичних оповідань міжнародної комунікації.

¹ Wolfgang Pöckl 2005 — Brotlose Kunst, rechtlose Künstler? Zur Frage, ob Literaturübersetzen an translationswissenschaftlichen Instituten (nicht trotzdem) als Modul angeboten werden sollte. In: Translatologie – neue Ideen und Ansätze. Innsbrucker Ringvorlesungen zur Translationswissenschaft IV. Herausgegeben von L. N. Zybatow. Peter Lang, Europäischer Verlag der Wissenschaften, 158-171.

² Irina Mychajlova, Over Nederlandstalige literatuur in Rusland. In: Neerlandica extra muros 2001, N 39, p. 1–14.

³ Etymologisch woordenboek, door dr. P. A. F. van den Veen in samenwerking met drs. N. van der Sijs. Utrecht/Antwerpen: Van Dale Lexicografie 1993, 772.

⁴ Сейс Ноотебоом (н. 1933) – відомий нідерландський письменник, лауреат багатьох літературних премій. Українською перекладені його роман "Поминальний день" та оповідання "Лист" і "Амстердам", які вийшли у видавництві "Юніверс".

⁵ Гаррі Муліш (1927) – один з найбільших сучасних письменників. Українською перекладені його романи "Процедура" та "Зігфрід", які вийшли у видавництві "Юніверс".

⁶ Сімон Карміххелт (1913 – 1987), нідерландський письменник, автор гумористичних оповідань

Питання про визначення поняття "постмодернізм", досить складне у зв'язку з рядом причин. По-перше, через наявність різних, часто взаємовиключних інтерпретацій явища: по-друге, через розпливчастість самого поняття, яке відносять до літератури, до критики, до кіно, до епохи в цілому [1]. Сама етимологія слова зв'язує "постмодернізм" з модернізмом: "постмодерністський означає "після" модернізму, після великого модернізму, але все-таки модерністський" [2, 254]. Цей принципний момент гарантує відмежування від уявлень про постмодернізм як про "антимодернізм", тобто про щось принципово нове, якісно відмінне від модернізму. Постмодернізм пов'язаний із модернізмом наступністю; постмодернізм – продовження модернізму на новому рівні, за допомогою нових, видозмінених засобів [1].

Нинішні молоді люди є основними гравцями на постмодерній сцені [3]. Нашадки бейбі-бумерів, народжених у 1940-х роках, сучасні молоді люди мають ідентичність, чітко позначену префіксом "пост" - пост-бумери, пост-шестидесятники, пост-історичні, постмодерні. Для нинішньої молоді постійні зміни є звичною грою, вони змушені пристосовуватися до швидкозмінного та високо кризового світу, для якого характерним є засиддя інформації, комп'ютеризація та генні технології; складна та хитка глобальна економіка; а також загрозлива ера війн та тероризму. Згідно з темами, що переважно звучать в медіа, політиці та академічних дослідженнях, для життя переважної більшості сучасних молодих характерним є зростання нестабільності, насильства та небезпек. Окрім того, на них впливає нівеляція інституту сім'ї, зростання жорстокості по відношенню до дітей та побутових конфліктів, наркотична та алкогольна залежність, хвороби, що передаються статевим шляхом, низька якість освіти та руйнація інституту школи, а також зростання криміналізації та непоодинокі випадки ув'язнення неповнолітніх.

Перспективи молодих людей, завжди були проблемою, вирішення якої залежало від соціального класу, статі, раси, національності та конкретного соціально-історичного оточення. Що дивує у ставленні до нинішньої молоді, так це безліч негативних термінів, якими її описують. На молодь навішали ярлики на зразок "Postponed Generation", the "13th Generation", the "New Lost Generation", "The Nowhere Generation", "Generation X", "the scapegoat generation", "GenNet", ("відкладена генерація", "13-та генерація", "нова втрачена генерація", "покоління нізвідки", "генерація X", "покоління офірних цапів", "Net-генерація"). Ці терміни використовувалися переважно для позначення 80 млн. американців, народжених між 1960-м та 1980-м роками, людей, що прийшли на зміну поколінню "бейбі-буму", народженого після закінчення Другої світової війни [3].

Дослідники так і не дійшли згоди, яка теорія найліпше здатна охарактеризувати сучасну молодь. Впродовж 1980-х та на початку 90-х широкого розповсюдження набув термін "покоління X", популяризований канадським письменником Дугласом Коуплендом. Це "X" означає перехрестя, на якому сучасна молодь стоїть між модерном та постмодерном [3]. Перед нею постає невідоме і невизначене майбутнє, множина ідентичностей, які змінюються під впливом нових технологій та культурних практик, і все це на фоні стану невпевності та соціального хаосу. Тому, для характеристики нинішнього покоління більш придатним було би застосувати поняття "пост-бумери", оскільки вони є спадкоємцями американців, народжених у 1945-1960 роках, а їхні ідентичності значною мірою сформовані під впливом реакції на ті часи. Більше того, нинішні молоді – це люди, які зростали після ери "холодної війни", за умов постуіндустріального суспільства та постмодерної культури, тому їхня реальність значною мірою означена префіксом "пост-".

Мабуть, найбільш різкою відмінністю між життям бейбі-бумерів та нинішньої американської молоді є той факт, що якщо бумери мали реальну користь від урядових соціальних програм, то нинішнім молодим доводиться жити за умов соціальної реформи 1996 року, яка розпочала процес різкого скорочення витрат на жіночі, дитячі проекти та освіту [3]. Звісно, нинішнє покоління теж має значну кількість соціальних пільг, а його життя доволі сильно залежить від того, до якого класу, статі, раси, релігії належить той, чи інший індивід. Хоча і нині расизм залишається серйозною проблемою для американського суспільства, проте більшість молодих темношкірих американців мають зараз ті соціальні можливості, яких були позбавлені їхні батьки. Так, сексизм існує й досі, проте багато молодих жінок вже мають феміністичну свідомість та значно більше незалежності, ніж їхні матері та бабусі. Хоча гомофобія все ще ображає геїв, молоді геї вже не перебувають на обліку, а натомість відчують солідарність та підтримку, якої були позбавлені їхні попередники з минулих поколінь. Як вже було зазначено вище, кількість молодіжних субкультур все зростає, і нинішнє покоління активно користається зокрема кіберпростором, що надає змогу самовиражатися таким способом, якого були позбавлені попередні генерації.

Постмодернізм проявляє загострену увагу до явищ гібридності мови, поліморфізму мовних форм, гетероглосії дискурсів [4, 168].

У словнику американського студентського сленгу [5] можна знайти наступні приклади субстандарної лексики, що стосується вищезгаданих аспектів:

rag head - a derogatory word for Arabs;

eyetie - Italian;

limey - an English person;

lullo - typical Dutch university frat;

wigga - a white person who acts black;

iron closet - homosexual who denies that he is gay and will not admit it even himself;

bull dyke – a masculine lesbian;
fag hag – a woman who likes to hang out with homosexual men;
up hill gardener – a male homosexual;
wafer – a homosexual;
GTG - abbreviation for *got to go* and is usually used when talking on-line;
Np – no problem usually used in electronic text;
Nethead - informal a person who is enthusiastic about or an expert on the internet.

Слід зауважити, що нинішня молодь соціалізується на хвилі популярності "реального телебачення", в ігрових програмах якого зазвичай молоді учасники борються за виживання та перемогу. Безумовно, такі шоу популяризують нарцисизм та сализм, пропагують дарвіністичну боротьбу за виживання "найстрункіших" та "найсексуальніших", тоді як "невдахи" вибувають із цієї гри. Тема телебачення є продуктивним джерелом поповнення студентського сленгу [5]:

MacGyver – very difficult (origin: the television show of MacGyver);
chick flick - a term often used by males to describe movies of interest to females, often due to content involving love, friendship, or emotional scenes;
cinolepsy - a disorder characterized by sudden or abrupt sleep while watching a movie;
vidaholic – television or video addict;
video game eye – a condition where one plays a video game for so long that the individual still sees the game even when not playing it;
woke up smelling like Jersey – a phrase coined by John Belushi, now applies to any situation in which a person wakes up with a bad hangover;
boot leg – illegal copy.

Постмодерні культурні форми стають домінантними (принаймні для молоді) завдяки тому, що вони є скороченими варіантами "картинок" із фільмів та телебачення. Новітні форми електронної музики також створюють культурні продукти, в яких молодь може інтенсивно насолоджуватися постмодерною культурою, адже зокрема ці стиді толерують вживання синтетичних наркотиків та психотропних напоїв. Для нинішньої американської молоді постмодернізм – це не просто авангардний естетичний напрямок, чи тема для академічних дискусій, а форма та структурна складова їхнього щоденного життя.

Інтернет та мультимедійні комп'ютерні технології та культурні вилаходи швидко трансформують обій інформації та різноманітних культурних моделей, і тому молодому поколінню необхідно володіти різноманітними технологічними навичками для того, аби вижити в сучасному інформаційному суспільстві.

Поняття "віртуальна освіта (через Інтернет)", яке раніше відображали лексеми *cybereducation*, *e-education*, *teleducation*, почало також позначатися неологізмами *webucation* (*web* + *education*), *on-line learning*, а процес навчання – неологізмом *digital learning* [6, 15].

Перспективними напрямками розвитку вищої освіти через Інтернет є: а) функціонування "повністю віртуальних" навчальних закладів; б) розширення "віртуальної освіти" через "кібер-курси" у стінах традиційних університетів і коледжів (*brick-and-mortar institutions*); в) упровадження "віртуальних рис" у звичайні університетські курси в стінах традиційних навчальних закладів [6, 15].

"Комп'ютерний розрив" між поколіннями в галузі освіти призводить до незадоволення методикою навчання чималої частини учнів старших класів середньої школи, студентів університетів, вчителями, викладачами, оскільки "інтернет-грамотні" (*net-savvy*) учні й студенти вважають використання Інтернету для пошуку інформації ефективнішим і цікавішим способом навчання порівняно з тією методикою, яку пропонує вчитель, викладач у класі [6, 16].

Зв'язок постмодернізму та студентського життя яскраво представлений у сучасній американській художній літературі. "Мутація" модернізму й перетворення його в постмодернізм відбувається в Європі й США практично одночасно — в 1950 – 1960-х роках, коли виникають такі перехідні форми, як "драма абсурду", "новий роман", школа "чорного гумору". Тоді ж відбувається й "методологічна революція" у гуманітарних науках, тріумфує постструктуралістичне літературознавство. Захоплення постмодернізмом як "грою розуму", університетською модою, припадає на 1970-і – першу половину 1980-х років. Із другої половини вісімдесятих, коли мода на постмодернізм відчутно йде на спад, знову оголюється "геопідоснова" тієї або іншої національної літератури, що збереглася незважаючи на глобалізацію й "мультикультуралізм". В Британії й США такою основою є реалізм, що безперестану збагачується за рахунок нових культурних "нашарувань". У сучасній літературі реалізм з'являється в різних видах — традиційних у більшому або меншому ступені, але, так чи інакше, що пізнаються саме як реалістичні по своїй суті [1].

"Університетський роман" – область у сучасній американській літературі, де спостерігається "ренесанс" реалістичного роману, соціально-критичного, психологічного, а також, що зображує побут студентів та викладачів. Поняття "університетський роман" поєднує солідний масив різноманітних добутків.

Як особливе художнє явище даний тип роману був усвідомлений ще в 1950-х - 1960-х роках, і важливу роль у його становленні зіграла "студентська революція" "бурхливих шестидесятих" [1]. Із самого початку твори про університетське й академічне середовище були досить різноманітні - досить зрівняти роман корифея американського "чорного гумору" Джона Барта "Козлопарубок Джаелс" з "Герзагом" Сола Беллоу. В 1970-1990-і ситуація змінилася: тон в "університетській прозі" починають задавати книги, написані з реалістичних позицій. Головне в них - сторона зображення побуту (звичай, уклад життя, цінності академічного середовища,

персонажі - типові студенти й викладачі), постановка й обговорення насутих моральних і соціальних проблем.

Роман британського письменника Д. Лоджа "Академічний обмін" (1975) відтворює життя англійських і американських кампусів епохи шестидесятих – епохи кризи, зламування звичної системи координат. Він представляє низку яскравих, комічних та драматичних епізодів – серед них облога деканату, "вільна любов" (її спокусі піддаються навіть досить цютливі консерватори), демонстрації й страйки студентів і викладачів, сутички з поліцією. У романі наводяться тексти листівок і об'яв, уривки з газетних репортажів, що описують безладдя на кампусах. Перед нами проходять різні студентські долі.

Соціально-сатиричними можуть бути названі романи У. Голдінга "Паперові людська" і М.Бредбері "Скорочення" (1987). Університетському життю також присвячений роман Ф. Рота "Людське клеймо" (2001).

Розквіт університетського роману в останні десятиліття минулого століття пов'язаний безумовно з тим фактом, що його автори (Д.Лодж, М.Бредбері, У.Еко й ін.) були одночасно й письменниками, і літературознавцями й не раз виявляли заклопотаність відірваністю сучасної літературної теорії від реального життя. Один із секретів популярності цього жанру пояснюється інтересом сторонньої людини до життя замкнутої професійної корпорації. Університетський роман як художній твір рівною мірою покликаний залучити й рядового читача (інтригою, цікавим сюжетом, що запам'ятовуються характерами) і досвідченого читача, здатного оцінити тонку гру алюзії і інтертекстів [7, 336].

Таким чином, університетський роман – це одна зі спроб з'єднати реальне життя, її літературні відображення і їхні теоретичні осмислення. У цьому змісті університетський роман – характерне явище епохи постмодернізму з її розмитими межами між художньою теорією й практикою, філософією й літературою, з її підміною естетики ідеологією.

Враховуючи вищесказане, можна стверджувати, що явище постмодернізму тісно переплітається зі студентським життям, зокрема з мовою студентів. Постмодернізм реалізується в появі нових студентських сленгізмів та розвитку літературного жанру під назвою "університетський роман".

ЛІТЕРАТУРА

1. Панова. От постмодернизма к реализму (Заметки об англо-американской прозе 1970-1990-х). <http://natapa/msk/ru/biblio /sborniki/andreevskie chteniya/panova.htm>.
2. Андреев Л.Г. От "заката Европы" к "концу истории". // "На границах. Зарубежная литература от средневековья до современности". - М., 2000. - С. 254.
3. Стивен Бест та Дуглас Келнер. Сучасна молодь та постмодернізм. <http://www.drstevebest.org/papers/phiecosoc /postmodernyouth.php>.
4. Переломова О.С. Лінгвокультурні коди інтертекстуальності українського художнього дискурсу: діахронічний аспект: Монографія. – Суми, Вид-во СумДУ, 2008. – 208 с.
5. A Concise Collection of College Students' Slang. Editor: Xin-An Lu. – iUniverse, Inc. – 2004. – 126 p.
6. Задний Ю.А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу. – Львів: ПАІС, 2007. – 228 с.
7. Анцыферова О.Ю. Русские аллюзии в романе Франсин Проуз "Голубой ангел" // Русская и сопоставительная филология: состояние и перспективы. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2004. – С.336-338.

ИЗ ОПЫТА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРОЕКТНЫХ МЕТОДИК В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ СТУДЕНТОВ 1-5-х КУРСОВ В НЕЯЗЫКОВОМ ВУЗЕ

Дядечко А. Н. (Сумы)

Вся мотивационная и практическая деятельность, как преподавателей иностранных языков, так и студентов в неязыковом вузе должна быть построена на отношении к данному предмету как инструменту получения профессиональных знаний, основы которых студенты приобретают в ходе изучения других специальных дисциплин. Такой прикладной подход к преподаванию и изучению иностранного языка полностью корреспондирует с принципами коммуникативных методик, которые являются основой планирования и реализации учебного процесса в современном вузе. Как показывает практика, проектные методики предоставляют широкие возможности для организации эффективной иноязычной коммуникации.

Работая над проектами, студенты получают возможность коллективного общения, делясь при этом собственными знаниями, что является основной целью обучения языку. Изначально построенные на кооперации проекты стимулируют интерактивность их участников.

Хотя проекты не могут быть реализованы без усвоения и закрепления формальных языковых структурных и лексических основ, их главная содержательная основа построена на междисциплинарных отношениях. Демонстрируя практическую пользу изучаемого материала, проекты повышают мотивацию студентов.

Немаловажно также и то, что участие в проектах формирует у студентов навыки критического мышления. Они вынуждены не только находить информацию определенной тематики, но и трансформировать, адаптировать ее в ходе выполнения конкретного задания.

Подготовка и реализация проектов позволяет выстраивать отношения реального сотрудничества между преподавателем и студентом, создавать атмосферу взаимного уважения и творчества.

Многолетний личный опыт преподавания показывает, что там, где необходимо соединить овладение иностранным языком и профессией, успешно работают проектные методики. Построенные на

профессиональной тематике они позволяют сформировать у студентов именно те языковые навыки, которые необходимы им для будущей профессиональной деятельности. Несомненно, что такой вид учебной деятельности требует от преподавателя вуза определенного опыта работы с технической информацией и овладения дополнительными смежными знаниями, прямо или косвенно относящимися к специальности студентов.

Преподаватели кафедры иностранных языков Сумского государственного университета используют методику проектных исследований на протяжении всех пяти лет обучения. Студенты СумГУ привлекаются к участию в проектах как в ходе изучения обязательного курса иностранного языка (первые два года обучения и затем в последнем семестре), так и углубленного, изучаемого студентами 3-5 курсов по их собственному выбору и рекомендации преподавателя.

Для формирования навыков, необходимых для подготовки и реализации проектов, студентам требуется понимание их как особого вида языковой деятельности, практика и помощь со стороны преподавателя. Студенты готовы к участию в сложных видах проектов (проектах-обзорах и исследовательских проектах), имея опыт выполнения более краткосрочных и менее специализированных их разновидностей. Они осваивают технику проекта в ходе выполнения индивидуальных и групповых заданий на обычных занятиях. Студенты учатся анализировать задачу, искать разные способы ее поэтапного решения, распределять обязанности внутри группы, обсуждать разные точки зрения, представлять их в обобщенном виде. Основой проектов при этом служит тематика, связанная с повседневными проблемами молодых людей, их вкусами и наклонностями, взглядами на себя и общество, т.е. всем тем, что может стать предметом естественного обсуждения студенческой аудитории.

Об участии в более сложных исследовательских проектах, связанных с будущей профессиональной деятельностью, студентов информируют задолго до их реализации. Их знакомят со спецификой и этапами данного вида учебной деятельности. Тема проектного исследования изначально формулируется достаточно широко, чтобы охватить максимальное количество аспектов заявленной тематики и облегчить студентам поиск необходимой информации. Делясь собственными знаниями, студенты повышают также профессиональный уровень своих одногруппников и преподавателя.

Если тема проекта касается проблем экологии, инновационных технологий, современных компьютерных возможностей, студенты разных специальностей могут представить результаты своих проектов в одной аудитории. Предполагается, что каждый из участников проекта персонально или в малой группе делает презентацию в ходе конференции, круглого стола или любого другого вида обсуждения проблемы в группе.

Естественно, что по мере овладения студентами языковыми навыками и профессиональными знаниями, степень личного вмешательства (помощи) преподавателя в самостоятельную работу студентов уменьшается. Это вполне логично, поскольку отражает как лингвистический, так и профессиональный рост каждого студента. Уже в ходе первых двух лет обязательного курса иностранного языка студенты пробуют свои силы в участии в проектах. Именно эта группа студентов требует максимальной помощи со стороны преподавателя. Помимо чисто языковой помощи (овладение терминологией, специфическими клише, характерными для письменной и устной научной речи, грамматическое оформление) преподаватель вынужденно помогает студенту в поиске, отборе и сортировке информации на иностранном языке, ее структуризации и адаптации к необходимому формату. Такая работа проводится индивидуально с каждым студентом и требует от преподавателя определенного уровня владения знаниями в рамках заявленной тематики. Ограниченные лингвистические и профессиональные возможности студентов младших курсов, отсутствие сформированных навыков участия в проектах менее заметны, когда их участники объединяют свои усилия в группах по 2-4 студента. Сами проекты при этом носят преимущественно репродуктивный характер.

Формальным, но крайне благоприятным поводом для студентов презентовать свои проекты служит научно-техническая конференция для студентов, аспирантов, преподавателей и сотрудников, которая уже долгие годы традиционно проводится в стенах Сумского государственного университета в апреле месяце. Публикация программы и сборника тезисов по каждому факультету служит дополнительным стимулом для творчества студентов и материализацией их усилий.

Студенты третьих-четвертых курсов, которые изучают иностранный язык лишь в рамках углубленного курса, обязаны принять участие в уже упомянутой конференции в соответствии с требованиями учебной программы. Такой подход представляется логичным в силу достаточно высокой профессиональной подготовки данной группы, владением знаниями по специальности. Студенты именно этой группы максимально привлекаются к участию в олимпиадах и конференциях разного уровня: общеуниверситетских, региональных, национальных и международных. Участники последних имеют опыт выступления с сообщениями и дискуссии на иностранном языке. Полезной оказывается и практика участия отдельных студентов этих курсов в международных обменных программах. В работе с такими студентами помощь и контроль со стороны преподавателя минимальна и обращена в основном в сторону наименее подготовленных с точки зрения языка студентов. Кроме того, невмешательство преподавателя в процесс подготовки и осуществления студенческих проектов в данном случае есть свидетельство доверия к ним и высокой оценки их профессиональной компетентности. Сотрудничество с этими студентами приносит преподавателю персональное и профессиональное удовлетворение, поскольку отношения между ним и студентами носят партнерский характер. Практически вся работа по организации и проведению проекта выполняется волонтерами из числа самих студентов.

Для студентов пятого курса, которые завершают изучение дополнительного курса иностранного языка в девятом семестре, также предусмотрено обязательное участие в проекте, тематика которого максимально приближена к их дипломному исследованию. Первый этап проекта включает обязательную индивидуальную проработку отобранных самими студентами массивов текста на иностранном языке в указанном объеме и свободное владение терминологией в ходе устного аннотирования по заданному образцу. Далее следует этап подготовки устного сообщения. Каждое выступление обсуждается в группе. Тезисы докладов выпускников также включаются в программу апрельской научной конференции.

Эффективность проектных методик в обучении иностранному языку студентов неязыковых специальностей необычайно высока. Помимо формирования чисто языковых практических навыков профессиональной коммуникации студенты учатся работать с информацией по интересующей их тематике. Имея достаточную свободу выбора и действий, они реализуют свои юношеские амбиции и свой творческий личностный потенциал, овладевают ораторским искусством и получают такой необходимый для публичных выступлений психологический тренинг. Работа в группах способствует также формированию у студентов корпоративных и управленческих навыков.

Особо стоит отметить роль наглядности и технических средств, которые являются обязательным компонентом студенческих презентаций и проектов. Сегодня студенты всех специальностей широко используют мультимедийные средства, учась сочетать все виды информации при представлении собственных знаний.

Положительным фактором является также определение лучших участников проекта мнением студенческого большинства на заключительном этапе проекта. При этом мнение преподавателя не всегда совпадает с оценкой самих участников проекта. Студенты в своей оценке склонны отдавать предпочтение выразительности, изобретательности, глубокому владению тематикой проблемы, умению оппонировать. При этом они прощают некоторые языковые огрехи проектантов. Расхождение в студенческой и преподавательской оценке может дать интересную информацию для размышления и планирования дальнейшей работы в группе и индивидуально с отдельными студентами.

Несомненно, что подготовка и осуществления проектов на иностранном языке требует от самих преподавателей приобретения и совершенствования знаний по имеющимся в вузе специальностям. В противном случае преподаватель теряет свой авторитет и компетентность, будучи неспособным оказать студенту необходимую профессиональную помощь. В этом смысле помощь самих студентов, которые участвуют в проекте, и преподавателей других кафедр неопределима. Приобретенные в рамках выполнения проектных исследований навыки, успешно используются лучшими студентами при подготовке к защите дипломных работ на иностранном языке, что ежегодно практикуется в Сумском госуниверситете, и затем в ходе их работы над диссертационным исследованием при последующем обучении в аспирантуре вуза.

Практика и опыт преподавания иностранного языка в вузе доказывает, что проектные методики, вовлекающие студента в активную, максимально приближенную к реальной иноязычную коммуникацию, являются эффективным инструментом формирования активной личности и профессионала в своей области.

АДРЕСАТ ЯК КОМУНІКАТИВНА ТА МОВНА КАТЕГОРІЯ

Смельянова О.В. (Суми)

Сучасна парадигма мовознавства характеризується особливою увагою науковців до проблем комунікації та дискурсивної поведінки комунікантів.

Орієнтація наукових пошуків на вивчення людського фактора в мові та мовленні та факт малодослідженості категоріальної сутності адресата обумовлює актуальність даного дослідження. Метою статті полягає у аналізі адресата як мовленнєвої та мовної категорії.

Традиційна модель комунікації "відправник – повідомлення – одержувач", де останній компонент виступає у якості адресата, є підґрунтям для виокремлення категорії адресата. Беручи до уваги той факт, що ця модель може бути застосована в будь-якому мовному соціумі, маємо право вважати понятійну категорію адресата універсальною.

Категоріальний адресат реалізується у трьох основних типах: об'єкті-адресаті, суб'єкті-адресаті та його модифікації – інтенціональному адресаті, а також авторі-адресаті.

Об'єкт-адресат – структурно-семантичний адресат, реципієнт, що сприймає та відчуває на собі дію, яка походить від суб'єкта; об'єкт діяльності, не наділений властивостями респондента.

Суб'єкт-адресат – прагмасемантичний адресат, що посідає властивості реципієнта (здатність сприймати) та респондента (здатність реагувати та відповідати), представлений у структурі комунікативно-мовленнєвого акту як функціонально рівний мовцю суб'єкт мовлення, тобто як другий суб'єкт мовлення, що корелює з першим.

Функціональним різновидом суб'єкта-адресата є інтенціональний адресат – прагмасемантичний "переладресат", що являє собою сутність, яка потенційно містить в собі суб'єкта-адресата, але який ще не реалізував притаманний йому властивості респондента.

На текстовому рівні суб'єкт-адресат реалізується у творчій сутності автора, тобто перетворюється у автора-адресата [1, 63-64].

Таким чином, характерною рисою адресата як комунікативної категорії, є подвійність змісту, оскільки він включає у себе одночасно як суб'єкта, так і об'єкта мовленнєвої взаємодії. У цьому полягає специфіка категорії адресата, на відміну від категорії адресанта, який виступає як ініціюючий суб'єкт комунікації. Ініціююча та реагуюча репліки віддзеркалюють розбіжності між комунікантами.

Слід зазначити, що особливість категорії адресата проявляється в тому, що вона (категорія) властива і тексту, і комунікативному акту. Це положення знаходить пояснення у вигляді ідеї комунікативного детермінізму, що розглядає текст як згорнуту модель комунікативного акту [2, 40-46; 3]. У даному випадку категорія адресата віддзеркалює діалектику єдності та протилежності, яка властива тексту як процесу та як продукту комунікації. В той же час напевно чи можна стверджувати, що різні типи текстів одноманітно відповідають комунікативному акту.

Визначення денотативного статусу предметної понятійної категорії адресата потребує залучення таких параметрів, як одиничність / множинність, конкретність / збірність / абстрактність. Як свідчать авторитетні дослідження, квантитативний параметр має безпосередній зв'язок з квалітативністю. Кількісні показники визначають характер змістового та функціонального аспектів комунікативної діяльності інтерактантів [4, 273; 5, 36].

У процесі діалогічного спілкування, що характеризується домінуванням комунікативної ініціативи одного зі співрозмовників, позиції ініціюючого та реагуючого комунікантів корелюють з комунікативним функціям мовця та адресата. Але частіше за все має місце діалог, де позиція адресата відрізняється нестабільністю, тому що під адресатом мають на увазі того учасника комунікації, який в даний момент займає позицію реагуючого комуніканта.

Сучасна лінгвістика оперує широким спектром термінів, що позначають адресата: слухач, реципієнт, партнер по комунікації, інтерактант, співрозмовник. Це свідчить про важливість ролі категорії адресата, багатомірність цього поняття, а також і про його недостатню вивченість. Слід зазначити, що питання диференціації термінів, що позначають осіб, з якими спілкується мовець, розглядається у роботах авторитетних лінгвістів [4; 5]. Терміни "співрозмовник, читач, слухач" є дуже тісно пов'язаними з певним видом мовленнєвої діяльності, в той час як термін "адресат" передбачає безпосередню спрямованість на нього мовленнєвої дії [6, 87]. Досить часто має місце недиференційоване використання термінів "слухач" та "адресат". Так, під "слухачем" Дж. Серль має на увазі "адресата"; у тому ж сенсі уживає термін "слухач" Дж. Остін та багато інших лінгвістів [4, 316].

Науковці зазначають, що у мові знаходиться відбиття як образ мовця, так і образ слухача. Проблема представленості образу слухача в мові має декілька аспектів, а саме: перший – метатекстовий передбачає урахування того факту, що текст, висловлення будуватиметься мовцем таким чином, щоб сприяти їх адекватному сприйняттю слухачем. Всі лінгвістичні засоби, що слугують для полегшення сприйняття інформації слухачем та адекватної інтерпретації ним мовленнєвих дій та намірів мовця, належать до метатекстових. Другий аспект пов'язаний з встановленням переліку лексем, морфологічних категорій та синтаксичних конструкцій, у зміст яких вводиться компонент "слухач". Третій аспект даного феномену визначений М.М. Бахтіним [8]. Він полягає в тому, що необхідним елементом упорядкованості кожного висловлення виступає концепція слухача, яка є взаємопов'язаною із жанром висловлення, диктує форму висловлення як цілісної побудови. Четвертий аспект пов'язаний з розумінням того, що в кожному акті мовленнєвого спілкування мовець прагне досягти певної немовленнєвої мети, яка полягає у регуляції діяльності співрозмовника, впливі на його свідомість та керуванні нею [7].

Адресат як мовна категорія знаходить широке використання у функціональній семантиці та граматиці. Системний підхід до вивчення категорії адресата передбачає створення понятійного поля "адресат" та розгляд відповідних семантичних опозицій, а також порівняння таких семантичних ролей, як "пацієнт", "об'єкт", "адресат". Адресат розглядається як одна з семантичних функцій. Якщо аналізувати «учасників» відтвореної ситуації з позиції мовця, тобто як членів мисленнєвої структури, що підлягає вираженню, то вони відповідають елементарним мисленнєвим категоріям – семантичним функціям, таким як суб'єкт (дії, стану, відносин...) предикат, об'єкт, адресат, інструмент і т.п. [9, 137]. Досить часто виникає потреба у залученні категорії адресата під час аналізу деяких дейктичних елементів висловлення (тут / зараз; там / потім) [10, 115-116].

Досліджуючи проблему номінації, В.Г. Гак, зазначає, що форма номінації відбиває, у числі інших факторів, відношення суб'єкта до адресата та відношення адресата до предмета мовлення [11, 352]. При цьому відношення адресата до об'єкта та до самого мовця опосередковано мовцем.

У когнітивній лінгвістиці роль адресата (слухача) підкреслюється при визначенні терміну "значення" – повний потенціал значення реалізується лише за умов його інтерпретації слухачем [12].

У прагматичній встановлення істинності значення може бути пов'язане з категорією адресата [13, 343]. Роль останнього особливо вагомим у мовленнєвих соціумах, яким притаманна рефлексивна поведінка, коли свої слова та вчинки людина розглядає в першу чергу з точки зору того, який зміст вони мають для партнера по взаємодії, як вони будуть ним інтерпретовані.

На синтагматичному рівні категорія адресата проявляється у вигляді адресованості висловлення. Адресація складає внутрішню природу будь-якого мовленнєвого твору. Зверненість, адресованість висловлення є його конститутивною особливістю, без якої не існує і не може існувати висловлення [8, 279].

У психології спілкування адресованість мовлення розглядається як орієнтація на співрозмовника. О.О. Леонтьєв вважає, що найбільш загальною характеристикою міжособистісного спілкування є необхідність

орієнтації у співрозмовнику [14, 200], яка в концепції Я. Яноушека, зводиться до того, що ініціатор спілкування розраховує на певну реакцію з боку партнера, тому він повинен, окрім антиципації змісту свого повідомлення, передбачати: а) відношення (настанову) співрозмовника стосовно цього повідомлення; б) відношення (настанову) стосовно себе; в) психологічний ефект, який повідомлення може справити на співрозмовника. Виходячи з цих завдань, адресант повинний під час формування свого повідомлення побудувати модель деяких особистісних рис співрозмовника, уявити собі його особистість з метою правильного передбачення ефективності повідомлення. Спостерігаючи за реакцією співрозмовника, комунікатор коректує свою мовленнєву поведінку в сенсі "обміну ролями" [15].

Адресованість є категорією дискурсу, що за допомогою семантики та структури дискурсу відображає спрямованість останнього на передбачуваного адресата комунікації; орієнтація на гіпотетичного адресата задає конкретну модель інтерпретації дискурсу та є семантичною базою текстової рецепції [16, 15].

Адресованість мовлення характерна як для діалогічних, так і монологічних форм дискурсу. В якості синоніма адресованості деякі дослідники уживають термін "зверненість" мовлення [17, 67].

Адресованість – не лише змістовий параметр мовлення (мовлення, призначеного для слухача), вона здійснює вплив також і на форму мовлення, примушуючи мовця враховувати соціальні, освітні, професійні, особистісні та інші параметри адресата, а також його психофізичний стан. Ведучи мову про необхідність орієнтації у співрозмовнику, дослідники виділяють і засоби її досягнення – мовні та паралінгвістичні: просодичні, кінетичні, проксемічні. Зокрема, науковці акцентують увагу на важливості системи звертань [18, 197; 19, 84-108; 20, 210].

До семантичних категорій, орієнтованих на адресата, відносяться:

1. Інформативність, тому що головна мета висловлення – повідомити інформацію співрозмовнику;
2. Експресивність (вона орієнтована на співрозмовника, так як має на меті зацікавити його, здійснити на нього вплив, вразити);
3. Прозорість (ступінь зрозумілості мовлення для слухача) [21, 13].

Сучасні лінгвістичні дослідження зосереджують увагу на вивченні функції адресата у різних видах мовленнєвих актів, характері їх адресованості [22, 360-361]. Мовленнєві акти, які передбачають миттєву вербальну реакцію адресата (наприклад, питання) або розраховані на подальший перлокутивний ефект (наприклад, спонукальні висловлення), є найбільш "жорстко адресованими". Втрата конкретного адресата змінює комунікативний статус мовлення, перетворюючи питання в риторичний сплеск, вигук або проблему, а імператив – у заповідь, етичну рекомендацію або сентенцію неозначеного спрямування [22, 360-361].

Адресатними є всі висловлення, що належать до соціального етикету та регулюють міжособистісні взаємодії. Це що пояснюється приналежністю їх до сфери інтерперсональних відносин. Маніфестація адресованості в таких мовленнєвих актах, як зауваження, догана, повчання, що приймають форму комунікативно немаркованих висловлень, віддзеркалюється як залежність мовця від синхронного слухача, тому що вони (акти) не можуть мати місце за відсутності адресата (слухача) [22, 361].

Адресованість притаманна також і оцінним висловленням [23]: в діалозі оцінні висловлення частіше за все призначені для впливу на адресата, але ступінь їх впливу залежить від психологічного стану адресата. Адресованість може розрізнятися за ступенем конкретизації образу слухача, наприклад, у засобах масової інформації. У даному випадку образ слухача / адресата впливає на мовлення адресанта визначаючи: (а) функціональний стиль та жанр мовлення; (б) його композиційну структуру; (в) метамову; (г) метатекстові конструкції авторизації та адресації мовлення [19, 78-79].

У той же час відмічалось, що не всі висловлення апелюють до синхронного слухача, наприклад, опис світу. Егоцентричне мовлення, спрямоване не на партнера по спілкуванню, а на себе, також не передбачає відповідної реакції адресата. Це мовлення, є зовнішнім за формою та внутрішнім за своєю психологічною функцією [24, 328-329]. Дослідження процесу інтрасуб'єктної комунікації свідчить, що особливість антропокомпонентної моделі інтрасуб'єктного мовленнєвого акту полягає у різноплановості категорії рецесії та адресації: в умовах інтрасуб'єктної комунікації мовець завжди виступає єдиним реципієнтом власного повідомлення, однак не завжди є його адресатом, а адресатові не завжди притаманна здатність отримувати повідомлення.

Адресованість проявляється також і як мовне явище. Образ адресата (слухача) здійснює значний вплив на певні елементи мови, наприклад, у значеннях дієслів заходять відбиття такі фактори, як наявність певного адресата, характер адресата і т. п. [4]. Слід відмітити дієслова впливу за допомогою мовлення, які орієнтовані на іншу особу – адресата мовленнєвого акту [25; 26]. З точки зору граматики, адресат, поряд з мовцем та об'єктом, виступає як актант дієслів мовлення [27, 7]. Е. Бенвеніст розглядав вплив реального та уявного партнера по акту висловлення на появу деяких класів знаків, таких як, наприклад, спонукальні форми [28, 315-316].

Найбільш наочним для демонстрації фактору адресатності будь-якого мовленнєвого твору є його представленість на синтаксичному рівні, де адресат виражений окремою мовною синтаксичною формулою, що іменується у традиційному синтаксисі звертанням. Адресатність розглядається як наскрізна граматична (морфологічна) категорія, що має специфічні засоби вираження – лексико-граматичні розряди (адресатно-особові займенники, субстантивні та ад'єктивні вокативи, адресатні субститутиви), особливі граматичні показники (адресатно-особові дієслівні форми, форми наказового способу дієслова, кличний відмінок) [1, 175].

Окремим поняттям адресованості вважають апелятивність. Цей термін означає звертання до слухача та

спонування його до сприйняття мовлення або, спонування, як планування мовцем мовленнєвих, актуальних або емоційних дій, що має виконати адресат [29, 93].

Отже, дослідження категорії адресата є багатоаспектною проблемою, розв'язання якої потребує залучення результатів наукових досліджень прагмалінгвістики, соціолінгвістики, комунікативної лінгвістики, граматики, лінгвістики тексту та інших дисциплін, що, в свою чергу, окреслює перспективи подальших наукових пошуків.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Полонский А.В.* Категориальная и функциональная сущность адресатности (на материале русского языка в сопоставлении с польским): Дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.01, 10.02.03. – Белгород, 1999. – 451 с.
2. *Тарасов Е.Ф.* К построению теории речевой коммуникации // Теоретические и прикладные проблемы речевого общения. – М.: Наука, – 1979. – С. 5-147.
3. *Якобсон Р.* Лингвистика и поэтика // Структурализм "за" и "против". – М.: Прогресс, 1975. – С. 193-230.
4. *Кларк К.К., Карасон Т.Б.* Слушающие и речевой акт // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс. – 1986. – Вып. 17. – С. 270-321.
5. *Почетцов Г.Г.* Слушатель и его роль в актах речевого общения // Языковое общение: единицы и регулятивы. Межвузовский сборник научн. трудов. – Калинин: Калининск. гос. ун-т. – 1987. – С. 26-38.
6. *Красных В.В.* "Свой" среди "чужих": миф или реальность?. – М.: ИТДГК "Гнозис", 2003. – 375 с.
7. *Труфанова И.В.* Образ слушающего в языке // Филологические науки. – 1997. – № 2. – С. 98-104.
8. *Бахтин М.М.* Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1979. – 421 с.
9. *Норман Ю.Б.* Грамматика говорящего. – СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 1994. – 228 с.
10. *Михайленко В.В.* Моделі дійсних перспектив дискурсу // Треті Каразинські читання: методика і лінгвістика – на шляху до інтеграції: матеріали Міжнародної науково-методичної конференції. – Харків. – 2003. – С. 115-116.
11. *Гак В.Г.* Типология лингвистических номинаций // Языковые преобразования. – М.: Школа "Языки русской культуры", – 1998. – С. 310-366.
12. *Junker A.H.* Discourse analysis and relevance // Future Perspectives of Dialogues Analysis. – Tubingen. – 1995. – P. 121-146.
13. *Кифер Ф.* О роли прагматики в лингвистическом описании // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, – 1985. – Вып. 16. – С. 233-348.
14. *Леонтьев А.А.* Психология общения. – 3-е изд. – М.: Смысл, 1997. – 365 с.
15. *Общение и оптимизация совместной деятельности.* – М.: Изд-во МГУ, 1987. – 301 с.
16. *Воробьева О.П.* Лингвистические аспекты адресованности художественного текста (одноязычная и межязычная коммуникация): "Дис. ... д-ра филол. наук. – М., 1993. – 382 с.
17. *Орлов Г.А.* Современная английская речь. – М.: Высшая школа, 1991. – 240 с.
18. *Олікова М.О.* Інформативність форм звертання та особового посилання в англomовному художньому дискурсі // Філологічні студії: наук. часопис. – Луцьк. – 2004. – № 4 (28). – С. 196-200.
19. *Формановская Н.И.* Речевое общение: коммуникативно-прагматический подход. – М.: Рус. яз., 2002. – 216 с.
20. *Солощук Л.В.* Невербальные компоненты коммуникации и дискурсе // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В.Н.Каразіна. – 2002. – № 567. – С. 209-212.
21. *Гак В.Г.* Прагматика, узус и граматика речи // Иностранные языки в школе. – 1982. – № 5. – С.11-17.
22. *Арутюнова Н.Д.* Фактор адресата // Изв. АН СССР. Сер. лит. и яз. – 1981. – Т.40. – № 4. – С.356-367.
23. *Гончарова Н.В.* Аксіологічна структура англomовного діалогічного дискурсу (на матеріалі художньої прози): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київськ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2002. – 19 с.
24. *Немов Р.С.* Психология. Ч.1. – М.: "Владос", 1997. – 687 с.
25. *Апресян Ю.Д.* Образ человека по данным языка: попытка системного описания // Вопросы языкознания. – 1995. – № 1. – С. 37-67.
26. *Крысин Л.П.* Социальный компонент в семантике языковых единиц // Влияние социальных факторов на функционирование и развитие языка. – М.: Наука. – 1988. – С. 124-143.
27. *Гак В.Г.* Речевые рефлексы с речевыми словами // Логический анализ языка. Язык речевых действий. – М.: Наука. – 1994. – С. 6-10.
28. *Бенвенист Э.* Общая лингвистика. – М.: Прогресс, 1974. – 447 с.
29. *Петрова Т.А.* Аппелятивность как тип коммуникативной номинации // Типология номинаций современного английского языка. – Уфа: БашГУ, 1985. – С. 92-95.

СТИЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ

Ємець О.В. (Хмельницький)

Художній переклад відіграє важливу роль у розвитку національної літератури і культури, сприяє об'єднанню культур, інтелектуальному і духовному розвитку народу. За висловом Віталія Радчука, переклад (особливо художній переклад) "уможливує новий і особливий тип інтертекстуальності, забезпечуючи перегук і взаємодію різнорідних контекстів" [1, 150]. Художній переклад збагачує національну літературу і культуру новими образами, стилістичними прийомами, оригінальними тропами, які стають елементами нашої культури.

Важлива роль у художньому перекладі належить перекладу поетичних творів. Перекладач поезії має володіти не тільки мистецтвом версифікації, але й інтерпретації тексту, його складних стилістичних явищ. Разом з тим, на наш погляд, існує певний розрив між лінгвостилістикою і перекладознавством, оскільки проблеми перекладу таких стилістичних явищ, як розгорнута метафора, стилістична конвергенція, недостатньо досліджені у теорії перекладу.

Мета нашої роботи – визначити етапи стилістичного аналізу і перекладу поетичного тексту, виявити взаємодію інтерпретації та перекладу поезії.

Як відзначає Л.В.Коломієць, у сучасному перекладознавстві найпоширенішим типом моделі процесу перекладу є інтерпретативна модель, в основі якої уявлення про процес перекладу як такий, що спирається на розумові процеси інтерпретації тексту [2, 62]. Значення інтерпретації у перекладі поетичного твору можна показати на прикладі досить відомого короткого вірша Т.Сьюерда:

Seven wealthy towns contend for Homer dead,
Thro' which the living Homer begged his bread.

Поет експліцитно висловлює загальнолюдську ідею, що слава до видатних письменників, художників нерідко приходить після смерті. Проте читач повинен ще розуміти історичну алюзію – сім грецьких міст змагалися за право називатися батьківщиною Гомера. Ця алюзія не передана у російському перекладі С.Маршака:

Семь спорят городов о дедушке Гомере,
В них милостыню он просил у каждой двери.

Під час наших занять з інтерпретації тексту більшість студентів-перекладачів не зрозуміли алюзію, тому в їх перекладах метонімія *contend for Homer dead* виглядала так: *боряться (сперечаються) за мертвого Гомера*. Втрачається певний прагматичний ефект, і виникає зовсім не потрібна конотація, ніби міста хотіли заволодіти тілом мертвого Гомера, тобто вийняти його з домовини.

Не передана алюзія, що базується на метонимії, і в українському, у цілому вдалому, перекладі Т.Ямкової:

Сім міст, які у розкошах купались
За тіло мертвого Гомера все змагались,
Хоча ніхто з них на поета не зважав,
Коли шматочок хліба він благав.
Напевно, слід було використати такий прийом передачі алюзії, як пояснення у тексті:
Сім грецьких міст, які у розкошах купались,
За славу бути батьківщиною Гомера сперечались.

Особливо важливим є етап інтерпретації та стилістичного аналізу тексту у перекладі таких складних стилістичних явищ, як неологізми, авторські метафори. Значний лінгвістичний і перекладацький інтерес становить вірш сучасного американського поета Ендрю Лоренса "Peoplization of America", присвячений подіям 11 вересня 2001 року та їх наслідкам.

New page was turned
When Twins were ruined.
Binladenism upturned
Great Chain of Being,
Manunkind new messia cured
And strong you - I peoplize the living.

Перший етап інтерпретації твору включав аналіз актуалізованих (foregrounded) елементів – заголовного слова *peoplization* та іншого неологізму *manunkind*. Іменник *manunkind* запозичений автором у відомого американського поета Е.Каммінга: *Pity this busy monster, mankind, not*. Проте алюзія у творі Лоренса використовується у позитивному контексті: *Mankind new messia cured*. Створений Каммінгом неологізм можна назвати імпліцитною антитезою (імплікований іменник *mankind* → *manunkind*), яка створює своєрідну гру слів. Російський перекладач В.Британишський досить вдало передав цей неологізм як *бесчеловечество*. Під час занять з інтерпретації тексту студенти 5 курсу запропонували український варіант перекладу – *нелюдство*, що також утворює імпліцитну опозицію: *людство* → *нелюдство*.

Вірш побудовано на антитезі "добро-зло", на взаємодії двох контрастних семантичних полів – *new page, messia, cured, peoplize* (добро) і *ruined, binladenism, manunkind* (зло). Але найсильніший ефект справляють неологізм *peoplization* у сильній позиції – заголовку та в кінці твору дієслово *peoplize*, що утворює рамковий повтор. Словосполучення *peoplization of America* та *peoplize the living* можна вважати стилістичною тавтологіями, які, втім, створюють значний прагматичний ефект, підкреслюють те, що наслідком терактів в Америці стало згуртування, об'єднання народу, американці стали більш людяними.

Під час обговорення перекладу іменника *peoplization*, який є семантичною домінантою вірша, було запропоновано два варіанти – *алюдження* (у т.ч. автором цієї статті) та *людянізація*. Другий варіант здається більш вдалим, оскільки саме слово *людянізація* у цільовій мові також є неологізмом, а корінь слова підкреслює позитивне аксіологічне значення (*людяний*).

Інші стилістичні особливості поезії – паралелізм, оксюморон (Бен Ладен-месія), який, на думку Л.І.Белсхової, має концептуальний характер [3, 14], метафори – відтворити у перекладі було нескладно.
Людянізація Америки

Нову історію сторінку переторнули,
Коли дві башти-близнюки зруйновані були.
Бенладенізм відбудував
Величний ланцюг буття.
Зділив нелюдство новий месія,
І сильні всі ми, ти і я, людянізуємо життя (переклад В.Забарської)

Таким чином, стилістичний аналіз поетичного тексту як етап перекладацької діяльності включає дослідження семантичних особливостей твору, перш за все стилістично маркованих (актуалізованих) лексичних

одиниць, як у вірші Лоренса, тропів, алюзій, що дозволяє краще інтерпретувати складні місця тексту і визначити його прагматику. Лише тоді переклад буде точним, стилістично адекватним і успішним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Радчук В. Функції перекладу// Всесвіт. – 2006. – №5-6. – С.149-159.
2. Коломієць Л.В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу (на матеріалі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії): Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2004. – 522 с.
3. Belehova L. Conceptual Oxymoron: Cognitive Mechanism of New Verbal Poetic Images Formation/In Search of (Non) Sense. Literary Semantics and the Related Fields and Disciplines. Book of Abstracts. – Krakow: Institute of English Philology, 2006. – P.14.

МОВЧАННЯ ЯК КОМУНІКАТИВНА ОДИНИЦЯ

Ермоленко А.І. (Суми)

Комуникативно значимим є мовчання, за допомогою якого передається певна інформація від відправника до одержувача.

Мовчання – це поліфункціональне явище.

Медитативна функція. Пауза береться мовцем для того, щоб зібратися з думками, обдумати наступну репліку, знайти аргументи для переконання співрозмовника.

Риторична функція. Пауза береться мовцем для того, щоб надати вагомості своїм словам. Риторична пауза може бути анафоричною: таким мовчанням мовець підкреслює значення вже сказаного; катафоричною – нагнітання очікування, привертання уваги до наступних слів.

Термінаційна функція. Мовець використовує паузу для того, щоб показати, що тема закрита та навмисний перехід до іншої теми.

Емотивна функція. Пауза використовується для номінації емоцій, для позначення небажання говорити в силу психічного стану.

Атрактивна функція представлена в педагогічній та ораторській сфері.

Функція емоційної заміни вербального спілкування є маркером близькості людей, коли слова становляться зайвими.

Мовчання адресата включає дисконтактну функцію – намагання переваги спілкування з співрозмовником, не підтримувати контакту.

Мовчання є етнічно-культурним феноменом. Наприклад, для фінів мовчання виступає як важлива частина спілкування. Мовчати – значить слухати, проявляти увагу до співрозмовника. Мовчання – це прояв достоїнства, спосіб уникнути протистояння [1, 72].

У слов'янській комунікативній культурі простежується традиція високої оцінки мовчання у фольклорних творах: *Слово-срібло, мовчання-золото; Хто мовчить, той двох навчить*.

Англ.: *silence gives consent*, укр. *Мовчання - знак згоди*, семантизується по-різному. Вміння терпляче вислухати співбесідника, не заперечуючи йому не значить для англійця поділити думку. Пор. наступні дефініції "мовчати":

"Мовчати –

Не вимовляти нічого, не видавати ніяких звуків;

Дотримувати шось у таємниці, не розповідати чогось, не висловлюватися" [2, 155].

"Мовчати –

Нічого не говорити, не роблячи звуків голосом.

Не розповідати, не говорити про когось, про щось, тримати в таємниці.

Не порушувати тиші.

Не давати про себе знати" [3, 120].

Мовчання може казати про те, що людина не знаходить в собі душевні сили сказати про що-небудь, тобто є інформація, яку хоче передати людина, несе важку емоційну забарвленість, але він не може передати її вербально: *Сказати про смерть матері сестри не змогли. Мовчали* [2].

Мовчання може виражати те, що людина замислюючись, "говорить сама з собою":

- *Не потрібно, Ксана, тобі це знати.*

- *Раз про тебе – значить потрібно.*

Він помовчав та здався. Вона не з тих, кому відмовляють [2].

Мовчання може говорити про те, що співбесідник не бажає продовжувати спілкування. Приклад з усного мовлення: *Я перед нею і так, і сяк звивався, а вона уперлася як баран і мовчить. Бачу, що розмова не клеїться, плюнув та пішов* [1].

Мовчання в соціальному контексті частіше всього піддаються негативній оцінці: *Жахливо, коли люди бачать несправедливість і мовчать* [1]. Особливо негативно оцінюється мовчання, як вважає Н. Д. Арутюнова, тих людей, "які за визначенням повинні мати що сказати, - письменники, громадські діячі, проповідники, вчителі життя". Ситуація мовчання в даному випадку інтерпретується як ненормативна – як знак творчої кризи [4, 113].

Мовчання, розглядаючись в естетичному аспекті, є способом подолання такої проблеми, як обмеженість можливостей вербальної мови для передачі понадсенсів. Велика кількість письменників та поетів дійшли до висновку, що слово інколи не може передати різноманітність сенсів, істинну думку. Вихід з проблеми вони бачили у відмові від слова на користь мовчання. Згадаємо хоча б слова В. А. Жуковського: "Лише мовчання зрозуміло говорити". А. І. Тютчев пише цілу естетичну програму, що закликає до мовчання. Його відома поезія "Silentium". "Мовчи, ховайся і там. Почуття і мрії свої" - закликає він, адже "сказана думка є кривда" [3, 300].

Бельгійський драматург Томас Метерлінк стверджує, що смисл явлення відкривається в мовчанні, а слова не здатні навіть указувати на думку. Метерлінк створює свій "театр мовчання". Про його естетичну програму пише П. Еткінд: "...звичайна мова, що служить для спілкування людей, здається Метерлінку недостатньою для спілкування людини з "вищою сферою" або ж для справжнього спілкування між людьми. У ідеалі повинен настати час безпосереднього спілкування душ, без допомоги слів. Слово матеріальне, і тому воно не може бути вираженням чистої духовності. Справжнє спілкування між душами людей здійснюється в мовчанні". [5, 34] "Душі занурені в мовчання, як золото чи срібло занурене в чисту воду, - пише Метерлінк у статті "Мовчання", - і слова, що вимовляються нами, мають смисл завдяки мовчанню, що омиває їх". На думку Метерлінка, справжнє життя знаходить своє відображення в мовчанні, тоді коли мова служить найчастіше для того, щоб уникнути тиші, що так лякає людей, що занадто серйозна та змістовна, щоб можна було зловживати нею [6, 14].

Мовчання в умовах діалогічного чи полілогічного спілкування тісно пов'язано з етичними нормами, правилами поведінки та з релігією [7].

М. Епштейн: "Про російську культуру можна почути дві протилежні думки: 1) це мовчазна культура, цинтилива, соромлива, що береже свій смисл, соромиться його виговорити, винести назовні; 2) російська культура надзвичайно говірлива, утомливо суесловна, і слова в ній замінують справи. Представляється, що дві ці думки вірні і, по суті, не спростовують, а доповнюють один одного. Дві особливості російської культури - мовчазність та багатомовність - взаємопов'язані. Російська словесність тим і дивовижна, що виставляє назовні своєю глибиною безмовність, грімко та вперто мовчить, ховаючи мовчання за достатком слів" [8, 212].

В релігійно-містичному аспекті мовчання є необхідною умовою для спілкування з Богом. "Мовчання у древності вважалося станом Першості: до божественного Творіння у Всесвіті було Мовчання. Мовчання наступить і після загибелі Світу. У зв'язку з цим мовчання під час культу символізувало спілкування і злиття з Світовою Душею, з Божеством" [9, 71].

Александрова І. Б. у своїй статті "Слово про мовчання" визначає, що мовчання - "...це особливий стан духа, що відмовився від земного початку для того, щоб почути його голос. Мовчання-це коли хочеш закричати: "Господи, пронеси мимо що чашу!" - але зостаєшся безмовним. І несеш свій хрест і віриш" [10, 73].

Арутюнова відмічає, що мовчання у психологічному аспекті "є симптомом якогось внутрішньої кризи: хвороби, відчуження, почуття самотності, інтимних переживань, прийняття важкого рішення, тайни, зосередження на сокровенному" [11, 114]. Приклад: Справжній жах для мене, коли образившись, Ігор уходить в себе та мовчить. Для мене це тортурі - я не можу спілкуватися з людиною. (З листа читачки, що було опубліковано в журналі "Домашній очаг") [4]. В даному прикладі, мовчання є симптомом відчуження та інтимних переживань людини.

Мовчання може становитися своєрідним ритуалом. Ситуації, що передбачають мовчання, являються канонізованими. Ритуалізованою, наприклад, є хвилина мовчання. Вперше в історії вона відбулася в 1919р. в Великобританії. Мовчання є символом смерті. Так про це пише Арутюнова: "Про померлих кажуть, що вони замовкли назавжди. Мовлення асоціюється з життям, мовчання - зі смертю" [11, 114].

Отже, мовчання є своєрідною формою несловесного спілкування між людьми. Розмова не переривається, коли людина замовкає, вона продовжується на якісно іншому рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сетчикова Е.П. Молчание: лингвистический аспект//Русский язык в России на рубеже XX-XXI вв.: Материалы международной научной конференции. - Самара: Издательство Сам ГПУ, 2003. - 70-74 с. 2. Толковый словарь русского языка/Под ред. С.И. Ожегова, Н.Ю. Шведовой. - М.: А Темп, 2008.- 944 с. 3. Словарь русского языка: В 4-х т./АН ССВР, Ин-т русского языка; Под ред. А.П. Евгеньевой. - М.: Русский язык, 1985-1988.- 656 с. 4. Арутюнова Н.Д. Молчание: контексты употребления// Логический анализ языка: Язык речевых действий. - М.: Наука, 1994. -106-117 с. 5. Эткинд Е. Театр Мориса Метерлинка/ из кн.: Морис Метерлинка. Пьесы. - М.: Изд-во "Искусство", 1958.- 100-167 с. 6. Эткиндей М. Слово и молчание в русской культуре// Звезда. - 2005. - №10. -202-222 с. 7. Корнилова Н.Б. Слово и молчание: аспекты взаимодействия. - Режим доступа: <http://www.rsl.ru>. 8. Эткиндей М. Слово и молчание в русской культуре// Звезда. - 2005. - №10. -202-222 с. 9. Меликян С. В. Русское и финское коммуникативное поведение. Воронеж: Изд-во ВГТУ, 2000. 47-52 с. 10. Александрова И.Б. Слово о молчании//Русская речь. - 2005. - №4. -70-75 с. 11. Арутюнова Н.Д. Молчание: контексты употребления// Логический анализ языка: Язык речевых действий. - М.: Наука, 1994. -106-117 с.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. ІНІ <http://www.minirusssia.ru/#>.
2. Улицкая Л. Два рассказа http://magazines.russ.ru/novyi_mi/2005/3/ulic7.html.
3. Тютчев А.И. Сочинения. В 2-х т. - М.: Правда, 1980. - 560 с. 4. Домашний очаг <http://www.goodhouse.ru/>.

Es ist sehr schade, dass die Linguistik sich vorwiegend mit der Standardsprache beschäftigt, die sich auch wie *Hochsprache*, *Standardsprache* und *Schriftsprache* genannt wird. Selbst in diesen Bezeichnungen aber ist schon der Anwendungsbereich angegeben, wo man diese Sprache spricht. Wie z. B. der Begriff *Schriftsprache* lässt Vermutung, dass man sie beim Schreiben verwendet. Die Variante *Hochsprache* kann man schon so ansehen, dass die von den höheren Schichten von Menschen gesprochen wird. Dann entsteht die Frage, welche Sprache im Alltag von einfachen Menschen gesprochen wird, die gerade zum Thema dieses Artikels wird.

Beim Studieren der deutschen Sprache stößt man sofort auf die Bemerkung, dass man mit Hilfe von Lehrbüchern gerade die Hochsprache studiert, die eigentlich von allen Deutschen verstanden und von den meisten auch gesprochen wird. Aber. Dieses Aber gehört zur Realität und heißt *Dialekte oder Mundart oder Regionalismen*, die besonders für den deutschsprachigen Raum absolut normal und allgemein anerkannt ist.

Man stellt sich auch die Frage, warum genau die deutsche Sprache diesem Phänomen im größeren Masse verfallen ist. Meiner Meinung nach gibt es dafür einige Gründe und zwar

1) Es ist allgemein bekannt und anerkannt, dass die Sprachen auf einander einen Einfluss ausüben, der normalerweise zu einer großen Zahl der Entlehnungen führt. Aber der Kontakt der Vertreter von verschiedenen Völkern kann nicht nur auf dem Niveau des Handels oder guten diplomatischen Beziehungen stattfinden. Es gibt schon Fälle, wo die Nationen negative Kontakte zu einander haben und dadurch sich mindestens im Sprechen anders kennzeichnen möchten. Der Wunsch einer Gemeinschaft ihre Identifikation zu betonen, trifft man besonders in den Kriegs- bzw. Okkupationsjahren auf oder wenn man irgendwelche Konflikte zwischen den Vertretern verschiedener Sprachgruppen aufweisen. Besonders zu sehen ist das in Bayern, wo, obwohl es schon einige Volksgemeinschaften seit langem zusammen leben, sich doch nicht als Bayern, sondern auch als Schwaben oder Franken positionieren. Das kann man auch in der Sprache sehen. Also wird die Sprache das Zeichen der Identität eines Volkes.

2) Die politischen Autonomie und Neutralität können auch dazu gebracht haben, dass die Länder bzw. Bundesländer und Kantone, wo Deutsch als Amtssprache gebraucht wird, durch die Standardvarietät der Sprache einen Grad von Eigenständigkeit aufweisen. Man kann verschiedene Formen regionalistischer Identität unterscheiden, wobei für Regionen in Deutschland nur die unterste Stufe, der *diffuse Regionalismus*, in Frage käme. Hierbei handelt es sich um eine Identitätsform, die "gefühlsmäßige Reaktionen in Bezug auf die Region" bewirkt. Beispiele für solche Reaktionen: "symbolische Ortsbezogenheit, Heimatgefühle, Gefühle der Zurücksetzung und Minderwertigkeit oder des Stolzes und der Überlegenheit" [1, 306].

Alle Varietäten und Varianten, die nicht standardsprachlich sind, kann man als *Nonstandard* oder, was wertend klingt, *Substandard*, eine *überregionale* und eine *regionale Umgangssprache oder Regionalismus* bezeichnen.

In der letzten Zeit aber bekam auch der Begriff "Regionalismus" eine große Bedeutung. Als *Regionalismus* bezeichnen die Sprachwissenschaftler Begriffe, deren Verbreitung sich nur auf bestimmte Regionen eines Sprachareals beschränkt. Die regionale Umgangssprache ist in der Lautung normalerweise standardorientiert, beruht aber auf dem zugrunde liegenden Dialekt. Auch Melodie, Tempo und Rhythmus sind an die Mundart angelehnt, der Geltungsbereich ist eher kleinlandschaftlich.

Sprachliche *Regionalismen* lassen erkennen, woher ein Sprecher kommt. Zu den schwäbischen *Regionalismen* gehört z.B. die Aussprache des Wortes *bist* als [bɪft]; ein rheinischer *Regionalismus* ist das Kohlsche [gə'çɪtlɪç] ("geschichtlich") statt [gə'ʃɪtlɪç]. *Regionalismen* im Wortschatz sind z.B. die Bezeichnungen für den vorletzten Tag der Woche: süddeutsches *Samstag* und norddeutsches *Sonnabend*.

Im Duden sind diese Wörter als regional markiert: *landsch.*, *bayr.*, *pfälz.* Da *Samstag* und *Sonnabend* im Duden nicht regional markiert sind, gelten sie als Standard. Im Duden als *mdal.* gekennzeichnete und nicht aufgeführte Begriffe sind mundartlich und keine Regionalismen. [2]

Es mangelt an linguistischen Definitionen und methodischen Ansätzen zu diesem sprachlichen Phänomen. Einige Sprachwissenschaftler sind der Meinung, dass der Terminus „Regionalismus“ nur bei der lexikographischen Arbeit angewendet werden muss und nur für lexikalische Einheiten.

Für Österreich und die Schweiz muss man eine eigene Standardvarietät annehmen, da sie "gegenüber der Standardvarietät Deutschlands einen Grad von Eigenständigkeit aufweisen, der dazu berechtigt, von besonderen 'nationalen Varietäten' der deutschen Sprache zu sprechen". Ammon macht dafür die politische Autonomie der beiden Staaten verantwortlich [3, 53]. Österreich teilt phonetische Merkmale größtenteils mit der "oberbayerischen Standardlautung", so von Polenz. Den "alten gesamtbairischen Wortschatz" zählt er zu den Regionalismen, nicht aber einen großen Teil des österreichischen Verwaltungs- und Öffentlichkeitswortschatzes - der gehört für ihn zur "staatsnationalen Varietät" [4, 34].

Das sprachwissenschaftliche Problem der Regionalismen kommt immer öfter auch online zum Schein. Das kann man am Beispiel von Wikipedia sehen. Wikipedia gilt heutzutage als absoluter Experte auf vielen Gebieten. Vor kurzem wurde eine Diskussion unter den Lesern durchgeführt zum Thema "Meinungsbilder, Monatsnamen", wo einige Vertreter der Community ihren Wunsch geäußert haben, einen einheitlichen Wortschatz zu verwenden und regionale Sprachbesonderheiten nicht zuzulassen, obwohl sich einige Regionalismen so wie *Jänner* und *Feber* statt *Januar* und *Februar* auch in der Amtssprache durchgesetzt haben.

Auf dieser Web-Seite gab es einen Artikel "Schweizer Fussballmannschaft", was für Norddeutsche unverständlich

aussah, besonders wenn sie hier nicht "Fußball", sondern "Fussball" zum Lesen bekommen. Dann glaubt man, dass es ein dilettantischer Fehler war, wobei die Wikipedia bei den deutschen Medien an Glaubwürdigkeit verliert. Und "Rüebliorte" kann auch unter "Möhrentorte" stehen. Wobei kennt jeder Angehörige des deutschen Sprachraumes den Begriff "Möhre" und kam den Begriff "Rübli". Dann kann es voraus möglich sein, dass sogar Deutsche noch zusätzliche Artikel lesen müssen, um den ersten Artikel zu verstehen. [5]

Interessant ist die Schlussfolgerung, zu der die Leser in der Diskussion gekommen sind. Es wurde vorgeschlagen, erstens allgemeinverbindliche Regelung in Kraft zu setzen. Laut der sollen regional begrenzte sprachliche Eigenheiten keinen Eingang in die Wikipedia finden. Zweitens, ist für alle Artikel die vom Duden als deutsche Hochsprache empfohlene Schreibweise verbindlich. Und drittens, sollen Artikel über regionale Besonderheiten, wie Bräuche oder Speisen, ausnahmslos ins Hochdeutsche transkribiert werden. Man konnte auch viele Stimmen hören, die sich laut über den immer größeren Einfluss der schweizerischen Variante der deutschen Sprache beschwerten.

Aber nicht alle waren eindeutig dafür, es gab auch viele Meinungen, die lieber gegen eine stromlinienförmige Vereinheitlichung der Wikipedia und vor allem gegen eine Verdrängung von Regionalismen auftraten, obwohl sie sich eine Vereinheitlichung der Rechtschreibung schon vorstellen könnten im Fall "Fußball statt Fussball", halten sie aber für alles andere als vordringlich.

Einige wollten ein bisschen mehr Gelassenheit in der Sache. Man muss hier doch nicht alles verregulieren, besonders die "Transkription" ins Hochdeutsche, es könnte zu vielen sinnlosen manchmal auch irreführenden Lemmata führen. Einige waren der Meinung, dass Regionalismen die Sprache, das Wissen und die kulturelle Vielfalt nur bereichern.

Was sollen denn genau *regional begrenzte sprachliche Eigenheiten* sein. Warum zählen *Deutschlandismen* denn nicht auch dazu, weil Deutschland eine Großmacht ist, oder sich einbildet, eine solche zu sein, und die Schweiz, Österreich und andere deutschsprechende Länder nicht. Und was sollte in Fällen geschehen, in denen nicht einmal zwischen Bayern, Berlinern und Rheinländern Einigkeit über den Ausdruck herrscht. Einige konnte auch nicht recht verstehen, ob man das hier in dieser Diskussion über Regionalismen in der Sprache für einen verspäteten schlechten Aprilscherz oder für eine gefährliche großdeutschnationale Verirrung halten soll, man wird aber in Erwägung ziehen, in Zukunft aus Solidarität selbst ab und zu ein Paar Helvetismen und Austriazismen zu verwenden und im übrigen alle überflüssigen Änderungen der vom Einheitswahn gepackten selbsternannten Rechtschreibdiktatoren kommentarlos revertieren.

Einige waren der Meinung, dass so was ein purer Kulturimperialismus sei. Wenn erstmal die deutschsprachige, nicht deutsche, Wikipedia gleichgeschaltet ist, kann man es ja bei der englischsprachigen Version auch mal wiederholen. Da haben wir Amerikanismen, Australisismen, Kanadismen usw. Man kann nur hoffen, dass die deutschsprachige und nicht deutsche Wikipedia nicht zu einem deutschnationalen Einheitswahn verkommen wird. Dieser Verstoß wäre vielleicht schon der absolute Gipfel der Intoleranz, was nicht ganz dem Sinne der Vereinigungen der letzten Jahre in ganz Europa entspricht [5].

Über den Vorschlag der Eindeutschung des ganzen deutschsprachigen Raumes könnte man höchstens diskutieren, wenn sich die Bayern, die Hamburger, die Rheinländer und die Sachsen völlig darüber einig wären, was jetzt deutsch ist, und was nicht. Man kann weder Dialekte noch Regionalismen verbieten. Das kann weder der Staat noch irgendwelche andere Strukturen tun. Sie bereichern die Sprache, erweitern das Wissen und das Zeichen der kulturellen Vielfalt. Man kann sich nur freuen, dass man als Sprachforscher immer wieder das reiche Untersuchungsmaterial bekommt. Gerade die Möglichkeit verschiedene sprachliche Aspekte nebeneinander zu stellen, sie zu vergleichen, gibt den Forschern den Ansporn für weitere Arbeiten auf diesem Niveau und das sollten wir noch viel stärker pflegen.

Die deutsche Sprache ist "plurizentrisch" und kennt nun mal verschiedene Normen. Sprache ist nicht nur kulturdefinierend und -herstellend, sondern umgekehrt auch Symbol einer bestimmten Kultur und damit Grundlage einer sozialen Identität [6, 783]. Sprache schafft und erhält Volkszugehörigkeit und soziale Identität, so argumentieren auch Gumperz/Gumperz [7,7].

Kontakte mit anderen Sprachen können zu erhöhtem Bewusstsein und Stolz auf den sprachlichen Unterschied führen. Geringe semantische Unterschiede dienen schon als Merkmal der Gruppenkennzeichnung [8].

In ganz Europa betont man heutzutage den sprachlichen Unterschied. Forderungen nach regionaler Selbstverwirklichung kommen auf, die Sprache ist das Symbol dieser regionalen Identität [9]. Für Deutschland sieht Hartig eine hohe "Bereitschaft, die regionale Loyalität durch eine dialektspezifische Aussprachefärbung zu erkennen zu geben". Je südlicher der Sprecher wohnt, desto höher die Bewertung der Dialektfärbung [10].

Wie beschrieben, sichern Sprachformen ihren Sprechern einen Platz in einer Gemeinschaft zu. Die Sprachform ist das primäre Identitätssymbol, gleiches gilt natürlich auch für die deutschen Dialekte. Das Gruppenidentitätsbewusstsein der Dialektgemeinschaft dient auch als Abgrenzung nach außen [9]. Mundart gilt als "Signal des Geerdet-Seins und als Ausweis eines Anspruchs auf Heimat". Sie gilt als direkter, als ein solidarischer und gutes Kontaktmittel [11]. Pathetisch klingt das in älterer Literatur: Die Mundart wurzelt "tief in der heimischen Erde, ist Ausdruck dieser Heimat selbst" [12].

Roth beschreibt das nüchterner: "Den meisten Sprechern wird es dabei in der Regel auch nicht um Mundart- oder Heimatpflege gehen, sondern sie benutzen eben die unter ihnen übliche Sprache. Der Diskurs über das Mundartsprechen als Ausdruck regionaler Identität und seine tatsächliche Verwendung klaffen m. E. im Hinblick auf die Frage nach Heimatpflege und -verbundenheit deutlich auseinander". Schließlich sei Mundart als einzige zur

Verfügung stehende Varietät auch heute noch eine Sprachbarriere. Insofern greife die Gleichung Dialektbenutzung gleich Heimatbindung zu kurz [13]. Die Gemeinsamkeiten von Heimat und Dialekt - Natürlichkeit, Einfachheit, Emotionalität, Verwurzelung, Egalität - bezeichnet er als "Mythen" [13].

Mattheier unterscheidet vier Typen von Orten hinsichtlich ihrer Ortsloyalität und dem Symbol dafür, dem Dialektgebrauch. Bei Orten ohne Ortsloyalität bleibt vom Dialekt nur noch ein leichter Regionalakzent, bei Orten mit sekundärer Ortsloyalität entwickelt sich eine regionale Umgangssprache. In der kosmopolitisch orientierten Metropole wird Dialekt entweder aufgegeben oder lebt als stigmatisiertes Symbol weiter. [14]. Nur bei Orten mit einer primären Ortsloyalität, an denen die ortsbezogenen Wertstrukturen noch existieren, wirkt der Dialekt stabilisierend. Mattheier vermutet: "Je weiter die Ortsloyalität in einem Ort abgenommen hat, desto geringer ist die sprachsoziologische Bedeutung der überkommenen ortstypischen Ausdrucksmittel, also des Ortsdialektes". Indizien für Ortsloyalität und "offen geäußerte Heimatliebe" sind fehlende Bereitschaft wegzuziehen und Stolz auf den Ort [15].

Also kann man schon feststellen, dass jede Sprache sich immer jeder Zeit im Umgang mit anderen Sprachen sich beeinflussen lässt und selbst einen Einfluss ausübt. Dabei spielen aber viele Gründe mit, ob der Einfluss willkommen oder nicht ist und durch den Sprachgebrauch, durch den aktuellen Wortschatz finden sowohl territoriale als auch politische und viele andere Gedanken ihren Ausdruck. Die Sprache zeigt die Heimatliebe, ortsbezogenen Stolz, Ortsloyalität und auch die Gruppenidentitätsbewußtsein der Sprechenden. Vielleicht soll man diese Liebe zur ortsbezogenen und identitätsvollen Sprachvariante auch hier pflegen und sich nicht schämen, den Sumier Dialekt in Kiew, Lwiw oder anderen ukrainischen Städten zu sprechen. Dann bekommt man höchstwahrscheinlich auch den Stolz und die sprachliche Identität, um sich von anderswo lebenden Ukrainern auch auf dem sprachlichen Niveau zu unterscheiden. Die alte Weisheit sagt, wer sprechen kann ist überall zu Hause. Raumbezogene Identität ist ein Phänomen, das sich im Bewusstsein der Menschen abspielt und das Thermometer der Nation ist.

LITERATUREVERZEICHNIS

1. Meier-Dallach, H.P., Rosenmund M., Ritschard R. Wandel und Konstanz des Bildes Schweiz. Bulletin Nr. 38. Zürich: Soziologisches Institut der Universität Zürich, 1980, S. 302-330.
2. <http://de.wiktionary.org/wiki/Regionalismus>.
3. Ammon Ulrich, Die deutsche Sprache: Lingua franca im Schatten von Englisch?// Deutschland 12, 1994, S. 49-55.
4. Polenz Peter. Nationalen Varietäten der deutschen Sprache//International Journal of the Sociology of Language 83, Zur Soziolinguistik des Deutschen/Varieties of German, S.5-38.
5. <http://de.wikipedia.org/wiki/Regionalismus>.
6. Heller, Eva Beim nächsten Mann wird alles anders. Roman. (Die Frau in der Gesellschaft). 1987, Fischer, Taschenbuch, 790.
7. Gumperz John J., Jenny Cook-Gumperz, Introduction: language and communication of social identity // Language and social Identity. Cambridge: Cambridge University Press, 1982, pp. 1-21.
8. <http://www.sil.org/lingualinks/sociolinguistics/bibliographysociolinguistics> (MILROY 1982, 207f).
9. <http://www.linse.uni-due.de/linse/rezensionen/erstsemesterrezensionen/essser.html>.
10. <http://www.ruendal.de/aim/tagung06/pdfs/hartig.pdf> (HARTIG 1990, 128).
11. In: Konrad Köstlin und Renate Glaser (Hg.): Historische Methode und regionale Kultur // Regensburger Schriften zur Volkskunde 4. Berlin/Vilseck 1987 (KÖSTLIN 1987, 17-19).
12. Jay, Martin: Cultural Semantics. Keywords of our time. Amherst: University of Massachusetts Press, 1998, P. 157.
13. (ROTH 1993, 84). <http://zif.spz.tu-darmstadt.de/jg-01-1/beitrag/rost12.htm>
12. http://de.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Meinungsbilder/Abschaffung_aller_schweizbezogenen_Schreibweise_n.14. (MATTHEIER 1985, 147-149). <http://socgeo.ruhosting.nl/colloquium/Placeld01new.pdf>.
15. <http://www.stilstand.de/archives/tag/regionalismen>

КОМПОНЕНТНИЙ АНАЛІЗ СИНОНІМІЧНОГО РЯДУ ІМЕНІ КОНЦЕПТУ ТЕРОРИЗМ

Жулавська О.О. (Суми)

Увага лінгвістів сфокусована на аналізі концептів взагалі, але концепт ТЕРОРИЗМ та синонімічний ряд його імені, номінації *terrorism* не був розглянутим ретельно, що й визначає наукову новизну роботи.

Концепт являє собою одиницю або квант структурного знання, а тому має певну, хоча й не жорстку структуру [1, 29]. Визначення структури концепту ТЕРОРИЗМ неможливо без визначення його структури та аналізу синонімічного ряду імені концепту ТЕРОРИЗМ.

Складний характер структурної організації концепту передбачає, що за ним можуть стояти знання різного ступеню абстракції, тобто різні формати знання. Концепт може існувати одночасно як окремий смисл і як загальна концептуальна структура, що включає інші концепти, та задає різні ступені абстракції [1, 36].

Аналіз синонімів ключового слова, що вербалізує концепт, який досліджується, дає змогу виявити диференційні ознаки цього концепту. Вони виявляються у зіставленні лексем, що належать одному синонімічному ряду [3, 124-125].

Члени синонімічного ряду імені концепту ТЕРОРИЗМ є складовими елементами суміжних концептів.

Згідно з англійськими тлумачними лексикографічними джерелами [4; 5], синонімами імені концепту ТЕРОРИЗМ є *agitation* (неспокій, тривога), *affright* (страх), *alarm* (тривога), *anarchy* (беззаконня), *consternation* (призломлення, заціпеніння), *destruction* (знищення, убивство), *dread* (тремтіння від жаху), *dismay* (переляк), *fear* (страх), *fright* (рантовий переляк), *horror* (жах), *intimidation* / *to intimidate* (злякування), *menace*

(небезпека), *oppression / to oppress* (пригнічення, тиранія), *panic* (панікувати, наводити паніку), *reign of terrorism* (терористичне правління), *sabotage* (саботаж, диверсія), *scare* (жах), *threaten* (загроза), *tyranny* (тиранія), *violence* (насильство).

Аналіз дефініцій англomовних глумачних лексикографічних джерел та функціонування перелічених номінацій в сучасному британському газетному дискурсі свідчить про наявність певних семантичних відмінностей між членами цього синонімічного ряду, обумовлених відмінностями між поняттями, що вони репрезентують.

Alarm (n, U) / *to alarm* має значення, по-перше, *сигналу тривоги та попередження про будь-яку небезпеку*; по-друге, *процесу раптового та несподіваного нападу суб'єкта на об'єкт, що має за мету зчинити вплив на об'єкт нападу задля залякування та досягнення якоїсь цілі; а також стану, приголомшення від жаху, насилля або якогось трагічного випадку, що був пережитий об'єктом*. У досліджуваному британському англomовному публіцистичному дискурсі найчастішим є вживання номінації *alarm* в атрибутивній функції зі значенням: *такій що несе щось страшне та приголомшуюче, лякає, визиває тривогу, сполох*.

Anarchy (n, U) має значення *стану відсутності уряду або правління у будь-якій сфері; невизнання моральних законів; повного політичного та морального безладу*. Також має значення такого державного устрою, в якому немає правлячої особи, а кожен житель має необмежену свободу. У досліджуваному британському англomовному дискурсі зазначені семантичні ознаки виражаються імпліцитно, як протиставлення демократичній формі державного устрою.

Destruction (n, U) має значення *процесу руйнування будь-якої споруди або відносин між людьми; розриву зв'язків із усім матеріальним та духовним*. Ця номінація також експлікує *дію, результатом якої є смерть людей або інших істот; жорстоке масове вбивство*. Функціонуючи у досліджуваному британському англomовному газетному дискурсі ця номінація активує останню семантичну ознаку за допомогою широковживаного словосполучення *weapons of mass destruction*. Дерибат номінації *destruction* (n, U) – *destructive* актуалізує у сучасному британському англomовному дискурсі семантичні ознаки номінації *destruction* (n, U) та характеризує суб'єкт або об'єкт як такий, що *рушить та руйнує не тільки оточення та щось матеріальне, а й самого себе*.

Horror (n, U) позначає *емоційний стан людини, в якому змішані ненависть та жах як результат якоїсь дії / впливу суб'єкта на об'єкт; це тремтіння від страху та неприємні*. У британському газетному дискурсі ця номінація об'єктивує перелічені семантичні ознаки як *стан, результат дії або збігу обставин*.

Intimidation (n, U) / *to intimidate* має значення *процесу залякування суб'єктом об'єкта, результатом якого є підкорення об'єкта; процесу використання погроз та насильства для досягнення мети*. У британському англomовному газетному дискурсі ця номінація вирізняє перелічені семантичні ознаки експліцитно через уточнення обставин залякування, а саме: а) залякування та приниження об'єкта у професійному сенсі; б) фізичне залякування та приниження у повсякденному житті; в) психологічне приниження та залякування об'єкта.

Menace (n, U) позначає *небезпеку, явище або людину, що втілює цю небезпеку, процес залякування суб'єктом об'єкта небезпеки*. У британському англomовному дискурсі ця номінація об'єктивує суб'єкт, тобто явище або людину, що являє собою загрозу або небезпеку об'єкту, тобто іншим людям, або іншим живим істотам.

Oppression (n, U) / *to oppress* має значення *процесу пригнічення, пригноблення, утиснення прав людини; стану, в якому людина почуває себе пригніченою та пригнобленою; це тривале жорстоке або несправедливе поводження суб'єкта влади, тиранія, стосовно підлеглих*. У досліджуваному газетному дискурсі ця номінація актуалізує семантичну ознаку *процесу пригнічення, пригноблення, утиснення прав людини з а) релігійних позицій; б) позицій суспільної та класової диференціації; в) позицій гендерної політики; з позицій відносин суб'єкта влади та підлеглих*.

Reign of terrorism має значення *форми укладу життя або устрою держави в якому об'єкт (люди) знаходиться / живе та підпорядковується суб'єкту (правителю або іншим людям) під страхом смерті або насилля з боку суб'єкта*. У досліджуваному дискурсі ця номінація віддзеркалює такі семантичні ознаки: а) форми державного устрою, що протиставляється демократичній формі правління; б) сімейний уклад життя; уклад життя невеликої групи людей (сусіди).

Tyranny (n, U) позначає *режим правління тирана, який використовує насильницький метод керування державою*. У досліджуваному дискурсі ця номінація об'єктивує: а) семантичну ознаку режиму правління, протиставляючи його демократичному режиму правління; б) *влада матеріального (грошей, коштовностей) над людиною*.

Violence (n, U) визначає *процес застосування суб'єктом фізичної сили з метою нанесення шкоди об'єкту (людині або речі); дію або поведінку суб'єкта, що можуть бути охарактеризовані таким чином; процес використання суб'єктом об'єкта, що тягнє до силового втручання у права та свободи об'єкта*. У аналізованому газетному дискурсі ці ознаки об'єктивують: *насилля на релігійному підрунті; на кримінальному підрунті; на політичному підрунті*.

Отримані дані дозволяють уточнити структуру фреймової мережі понятійного складника концепту ТЕРОРИЗМ. Слот ядерного акціонального фрейму за С.П. Жаботинською [1, 15] (ХТОСЬ агент – суб'єкт ТЕРОРИЗМУ діє на пацієнса об'єкта тероризму ТАК) доповнюється інформацією, яка конкретизує засоби здійснення ТЕРОРИЗМУ. Вони охоплюють ТЕРОРИСТИЧНЕ ПРАВЛІННЯ (REIGN OF TERRORISM), що

може бути реалізоване як ЗНИЩУВАННЯ (DESTRUCTION), ЗАЛЯКУВАННЯ (INTIMIDATION), ПРИГНІЧЕННЯ (OPPRESSION), ТИРАНІЯ (TYRANNY), НАСИЛЬСТВО (VIOLENCE). У контексті дискурсу ці ЗАСОБИ можуть бути інтерпретовані як МЕТА/РЕЗУЛЬТАТ дії суб'єкта тероризму, мотивованого бажанням вплинути на об'єкт, щоб змінити політичне або соціальне становище. Це дозволяє розширити слот акціонального фрейму (ХТОСЬ суб'єкт ТЕРОРИЗМУ діє задля МЕТИ/РЕЗУЛЬТАТУ).

До перспектив дослідження слід віднести аналіз образного складника концепту ТЕРОРИЗМ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алофиренко Н.Ф. Спорные вопросы семантики. – М.: Гнозис, 2005. – 326 с.
2. Жаботинская С.А. Концептуальный анализ: типы фреймов // Вісник Черкаського університету. – 1999. – Вип. 11. – С. 12-25.
3. Никитин М.В. Развернутые тезисы о концептах // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2004. – № 1. – С. 53-64.
4. Roget's College Thesaurus in Dictionary Form. – The New American Library, Inc. – 1978. – 572p.
5. The Oxford Encyclopedic English Dictionary. – Clarendon Press, Oxford. – 1991. – 1754p.

МАКРОВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ВЕРБАЛЬНЫХ И НЕВЕРБАЛЬНЫХ КОМПОНЕНТОВ КОММУНИКАЦИИ В ДИСКУРСЕ СИБЛИНГОВ

Зверева О.Г. (Харьков)

Современные лингвистические исследования все чаще обращаются к дискурсу-анализу как к комплексному исследованию семантических, прагматических и стилистических особенностей коммуникации определенных групп людей.

С позиций участников общения все виды дискурса делятся на личностно- и статусно-ориентированный дискурс. В первом случае участники общения стремятся раскрыть свой внутренний мир и понять адресата как личность, а во втором коммуниканты выступают в качестве представителей общественной группы [2, 254]. Дискурс сиблингов как дискурс братьев и сестер, воспитывающихся в одной семье, относится к личностно-ориентированному, поскольку он проходит в ситуации обыденного общения. В бытовом дискурсе экспрессивность и выражение эмоций становятся более важными, чем сообщение информации [2, 54].

Вышесказанное обуславливает значимость невербальных компонентов коммуникации в речи сиблингов, поскольку для них характерна большая, по сравнению с вербальными компонентами, экспрессивность [1]. Особый интерес представляет макровзаимодействие вербальных и невербальных компонентов коммуникации – тип взаимодействия, конструируемый диалогическими репликами, структура которых формируется с невербальными компонентами [3, 80]. Реплики, созданные на основе невербальных компонентов коммуникации, могут автономно использоваться в диалоге, выступая в нем как репликой-стимулом, так и репликой-реакцией.

В коммуникации сиблингов дошкольного и школьного возраста автономные невербальные реплики характерны как для кооперативно-, так и для конфликтно-направленной коммуникации. Они имеют различные функции в зависимости от направленности дискурса на конфликт или кооперацию, а также от использования старшим или младшим сиблингом.

Так, кооперативно-направленные невербальные реплики старшего сиблинга младшему имеют следующие функции: 1) поощрение и поддержка (выраженные с помощью кивка головой, поглаживания за руку, похлопывания по плечу); 2) желание успокоить (объятия); 3) ответственность за младшего сиблинга (зрительный контакт). В то же время, конфликтно-направленные реплики чаще всего указывают на неодобрение старшим сиблингом слов или поступков младшего (контактные жесты с негативной окраской, зрительный контакт, усмешка).

Кооперативно-направленные невербальные реплики младшего сиблинга старшему могут иметь следующие функции: 1) поиск поддержки (зрительный контакт, приближение к старшему); 2) неуверенность в своей правоте или ситуации (зрительный контакт); 3) согласие со старшим (кивок). Конфликтно-направленные реплики младшего сиблинга обладают следующим спектром функций: 1) выражение несогласия; 2) игнорирование старшего; 3) неповиновение. Обычно такие реплики выражаются молчанием, избеганием зрительного контакта и отдалением младшего сиблинга.

Как правило, автономные невербальные реплики старшего сиблинга являются реакциями на высказывания младших братьев и сестер. Реплики младших сиблингов, напротив, могут являться как реакциями на высказывания старших (например, выражением несогласия или согласия), так и стимулами (поиск поддержки, неуверенность).

Автономно используемые невербальные компоненты коммуникации имеют широкий спектр функций в дискурсе сиблингов дошкольного и школьного возраста, которые представляют поисковый интерес для исследователя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горелов И.Н. Невербальные компоненты коммуникации. – М.: Наука, 1980. – 103 с.
2. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
3. Соловчук Л.В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англomовному дискурсі. Монографія – Харків: Константа, 2006. – 300 с.

EMOTIONAL INTELLIGENCE AND IMPLEMENTATION OF EQ PRINCIPLES IN A LEARNING ENVIRONMENT

Золотова С.Г. (Суми)

The purpose of any language teaching is to improve and intensify the process at the expense of introducing innovative technologies into the process of the second language teaching techniques. It can hardly be realized without taking into account learner's personal interests and goals they set for themselves in FL learning. Now learners are seen to employ different learning strategies, use different skills, enter with different learning schemes and are motivated by different needs and interests.

In the research we focus on the designing specific approaches and using specific methods to better meet the individual needs of our students. One of the effective methods is the implementation EQ principles into the ELT curriculum. The term EQ (Emotional Quotient) was first academically used by J.D. Mayer and P. Salovey (1993) and was later studied by D. Goleman. I. Andreeva (Belarus) has dedicated a lot of research to the classification of the numerous definitions of EQ and the history of the term. Nowadays the question of implementing EQ in the class curriculum is being developed by H. Tuncay (Turkey). The concept is to bring a new insight to the ELT process. Thus, what is EQ? And why it can matter more than IQ?

The most distant roots of Emotional intelligence can be traced back to Darwin's early work on the importance of emotional expression for survival and adaptation. Later there appeared a common belief that traditional definitions of intelligence are lacking in ability to fully explain performance outcomes.

The first use of the term "Emotional Intelligence" is usually attributed to Wayne Payne's doctoral thesis "A study of emotion : developing emotional intelligence" from 1985. As a result of the growing acknowledgement of professionals for the importance and relevance of emotions to work outcomes, the research on the topic continued to gain momentum, but it wasn't until the publication of Daniel Goleman's best seller "Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ" that the term became widely popularized. There after, articles on EQ began to appear with increasing frequency across a wide range of academic and popular outlets. There are a lot of arguments about the definition of EQ, arguments that regard both terminology operationalizations. The first published attempt toward a definition was made by Salovey and Mayer, who defined EQ as the ability to monitor one's own and others feelings and emotions, to discriminate among them and to use this information to guide one's thinking and actions.

The definitions are so varied, and the field is growing so rapidly, that researchers are constantly amending even their own definitions of the construct. Up to the present day, there are three main models of EQ:

- I. The ability- based model. The ability-based model views emotions as useful sources of information that help one to make sense of and navigate the social environment. Following Salovey's and Mayer's continuing research, their initial definition of EQ was revised to the ability to perceive emotion, integrate emotion to facilitate thought, understand emotions to promote personal growth. The models proposes that individuals vary in their ability to process information of an emotional nature and in their ability to relate emotional processing to a wider cognition.

This model includes 4 types of abilities:

- 1) Perceiving emotions – the ability to detect the emotions in faces, pictures, voices and cultural artifacts – including the ability to identify one's emotions.
- 2) Using emotions – the ability to harness emotions to facilitate various cognitive activities, such as thinking and problem solving. *The emotionally intelligent person can capitalize fully upon his or her changing moods in order to best fit the task at hand.*
- 3) Understanding emotions – the ability to comprehend emotion language and to appreciate complicated relationships among emotions. Thus, understanding emotions encompasses the ability to be sensitive to slight variations between emotions and the ability to recognize and describe how emotions work in time.
- 4) Managing emotions – the ability to regulate emotions in both ourselves and in others. That is why, the emotionally intelligent person can harness emotions, even negative ones, and managed them to achieve intended goals.

Different models of EQ develop various instruments for the assessment of the construct. The current measure of Mayer and Salovey's model of EQ, the Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence test (MSCEIT) is based on a serious of emotion-based problem-solving items. This test is modeled off of ability-based IQ tests.

II. Mixed model. The emotional Competencies (Goleman model)

This model introduced by Daniel Goleman focuses on EQ as a wide spectrum of competencies and skills. In his work "Working with Emotional Intelligence" (1998), Goleman explored the function of EQ on the job, and claimed EQ to be the strongest predictor of success in workplace. Goleman's model outlines four main EQ constructs:

- self-awareness- the ability to read and recognize their impact and use good feelings to guide decisions;
- self-management- involves controlling one's emotion and adapting to changing circumstances;
- social-awareness- the ability to sense, understand, and react to other's emotions while comprehending social networks;
- Relationship management – the ability to inspire, influence, and develop others while managing conflict.

III. The train EQ model

This model refers to a constellation of behavioral dispositions and self-perceptions concerning one's ability to

recognize, process and utilize emotion-laden information.

In his book *Emotional Intelligence*, Daniel Goleman argues that brain power as measured by IQ actually matters less than qualities of mind like understanding one's own feelings – and the ability to manage your own emotions.

EQ is not opposite IQ. What researchers are trying to understand is how they complement each others. Among the ingredients for success, researchers now generally agree that IQ counts for about 20%; the rest depends on everything, from luck, to social class and emotional intelligence. In the business world, according to personal executives, IQ gets you a job, but EQ gets you promotion.

This is where Goleman's questions comes in – why EQ can matter more than IQ And for us, teachers of FL the question sounds as How can we use the concept of EQ in the foreign language teaching process in order to optimize the learning process and of course, if we possess some theory about emotional intelligence how to implement it into FL curriculum.

Well, when we think of brilliance, we see Einstein-deep-eyed, wooly haired, a thinking machine. High achievers, we imagine were born for greatness. But then you have to wonder why, over time, natural talent seems to flower in some, yet disappear in others. The ability to defer gratification, to wait patiently for good results is a master skill, a triumph of the reasoning brain over the impulsive one. It is a sign, in short, of emotional intelligence.

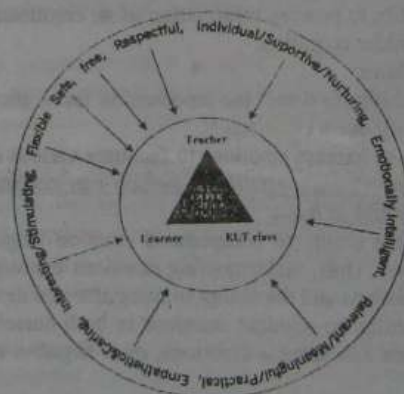
Recently the EQ Action plan committee lead Alexis Greeves has been established. He has experienced how EQ works for his own personality: "When I turned 30 a (very) few years back, I decided to have a theme for this decade of my own life: Know Thyself. I felt that I had lived long enough to know what it is I liked, didn't like, and hadn't yet tried. I had also been acquainted with myself long enough to recognize emotions I was experiencing and to what behaviors these feelings could potentially lead".

Such introspection can positively impact many aspects of life. It can strengthen relationships. It can make stress more manageable and it can help us make good decisions. Ultimately this process can lead to a more satisfying life. Daniel Goleman categorizes this concept as "self awareness". It is one of the five domains of Emotional Intelligence.

In the Centre of EQ Action Plan Committee they have adopted EQ as an area of focus for Accreditation For Growth. Teachers and staf have been supporting EQ grows in students by employing a variety of activities, strategies, and curricula. Some have been actively teaching social skills and others pointing out to students their empathic responses to fellow students when they see it still others have been suggesting ideas to help students handle their emotions. Other dedicated educators have been deeply committed to increasing motivation amongst the student body.

The implementation of EQ principles will also enable non-native teachers and learners, textbook writers to review their objectives. EQ has an important impact on teacher-learner interaction in a non-native ELT environment. The meaning of any definition of EQ in teaching- learning process is "I" oriented and "you" focused. That is to say, in any social interaction to which one is exposed one should both understand his own EQ development and that of others.

Hidayet Tuncay exposes the implementation of EQ principles in a learning environment in the teacher-learner – ELT class triangle.

The ELT teachers who are expected to use EQ principles in a non-native environment at various teaching levels showed that most respondents were in favor of using them in EL teaching process to assure success.

In pursuing success in the classroom, teachers are considered to be a predominant factor, but others factors – student's aptitude and attitude, coursebook designs, class environment, teacher training – cannot be excluded. Thus, great achievements can be received by implementing EQ principles into ELT process.

ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ АВТОРСЬКОГО ДИСКУРСУ В ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ (на матеріалі українського перекладу повісті Джорджа Орвелла "Ферма "Рай для тварин") Іванченко А.В. (Київ)

Чіткого та загально визнаного визначення "дискурсу", що охоплює всі випадки його використання, а зокрема у перекладознавстві, не існує, і не виключено, що саме не сприяло широкій популярності, що набув цей термін протягом останніх десятиліть: пов'язані нетривіальними відносинами різні розуміння досить вдало

задовольняють різноманітні понятійні потреби, модифікуючи більш традиційні уявлення про мовлення, текст, діалог, стиль, не кажучи вже про мову та переклад. Наприклад, у вступній статті до збірки праць, присвячених французькій школі аналізу дискурсу, П. Серіо наводить свідомо не вичерпний список із восьми різних розумінь, і це лише в рамках французької традиції [1, 136]. Своєрідною паралеллю багатозначності цього терміну є і досі не закріплений наголос у ньому: можемо почути наголос як на першому, так і на другому складі.

Дискурс-аналіз теоретично побудовано на різних типах прагматичних контекстів. Комплексна природа дискурсу обумовлює врахування всього набору різноманітних факторів, що впливають на породження та інтерпретацію смислів в обміні комунікативними діями. Тому розглядаючи дискурс перекладу, не є коректним обмежувати досліджування лише одним типом контексту, оскільки саме по собі розмежування контекстуальності є досить умовним – у реальності фактори різного виду завжди взаємодіють.

Буття контексту полягає у вималюванні елемента, що інтерпретується, кожного разу контекст породжується як контекст чогось. Контекст – це манера текстуальної рефлексії, у якій ми впізнаємо певне текстуальне буття-при, певну інтенційність. Контекст завжди направлений на щось. Контекстуальність як стратегія пояснення та розуміння є формою рефлексії тексту та її сутнісна побудова. Таким чином, фіксуючи в тексті інтенційність, або буття-при, ми говоримо про контекстуальність.

Контекст як те, що конститує текст у якості його буття текстом є досить мобільним. Те, що приймається за контекст у даний момент інтерпретації, підлягає рішенню того, хто інтерпретує. Контекстом може слугувати і зв'язний текст, і певний набір ключових текстуальних відрізків, а також дискурс-інструмент. Звідси слідує: піддаючись дискурсу тексту, особа є читачем, але намагаючись оволодіти текстом за допомогою іншого дискурсу, особа є критиком і інтерпретатором.

Всередині контексту текст є одночасно процесом і результатом. Він створюється із взаємодії творця та інтерпретанта(ів) – у випадку перекладацького дискурсу, до інтерпретантів також включається перекладач. На кожному етапі продукування та інтерпретування тексту здійснюються приховані посилання на контексти, які створюють середовище для його розвитку. Текст і контекст постійно збагачують один одного. Таким чином, різні компоненти контексту є пов'язаними з дискурсом і текстом.

Зважаючи на вищенаведене, дозволимо собі сформулювати коротке визначення дискурсу: Дискурс - це текст, занурений у контекст. Таким чином, аналізуючи проблеми відтворення дискурсу у перекладі, ми будемо розглядати як сам текст, так і позатекстові чинники, що разом створюють дискурсивний простір.

Зосередимося на питанні літературного дискурсу. У принципі, процес інтерпретації дискурсу є однаковим як для нелітературних, так і для літературних текстів, оскільки у будь-якому випадку ми повинні встановити взаємодію між семантичними значеннями лінгвістичних елементів тексту та прагматичними значеннями, які ці елементи отримують у контексті використання. Однак природа контексту літературного дискурсу значно відрізняється від природи нелітературного, оскільки відсутній елемент негайного соціального контакту. Іншими словами, якщо нелітературний текст пов'язаний із контекстом нашої щоденної соціальної практики, літературний текст такого зв'язку не має: він є самодостатнім. Саме тому літературний текст надає чудові можливості індивідуалізації, оскільки його дискурс не поєднано з рутинним соціальним контекстом. Однак необхідно визнати, що альтернативні реальності, представлені літературними дискурсами, не є адекватними заміниками реальності суспільної - навпаки, значення літературних дискурсів є невизначеними та нестабільними. Тому кожна спроба інтерпретації дискурсу того самого літературного тексту приводить до отримання нових значень.

Літературний дискурс також є особливою комунікативною ситуацією. Оскільки літературний текст не пов'язаний із ординарною соціальною практикою, пряма лінія комунікації між сторонами переривається. Займенник першої особи однини не представляє особу, яка створила текст, а натомість персонажа, що в ньому міститься, тому ми як читачі не можемо спиратися на контекст автора, а лише на той контекст, що внутрішньо створюється самим текстом. І цей контекст може представляти не одну, а декілька перспектив або точок зору.

Говорячи про відтворення дискурсу у перекладі, доцільно ввести термін "багаторівневий переклад". Такий переклад являє собою дію переносу (у найширшому сенсі) вихідного матеріалу, тобто знань і тексту/дискурсу до іншого матеріалу, тобто іншого знання (системи) і тексту/дискурсу. Наведемо три фази перекладу тексту в аспекті дискурсу:

1. Текст/дискурс повинен бути зрозумілим (когерентним) до здійснення самого перекладу, що вимагає знань про світ, індивідуального розуміння та здійснення певних умовиводів, що закріплюються аналізом тексту та дискурсу.

2. Переклад є "перенесенням" з однієї з щонайменше двох культурних, мовних та/або знакових систем у іншу.

3. Продукування тексту/дискурсу у цільовій культурі, цільовою мовою та/або знаковою системою вимагає реформулювання згідно з певним набором параметрів (наприклад, мета, норми, тип реципієнта), що вказуються в індивідуальному сценарії.

Перекладний текст спрямований на створення нової комунікативної ситуації, обумовленої особливостями тієї лінгвокультурної спільноти, до якої звернено перекладний текст. Розуміння, правильна інтерпретація визначається наперед широким контекстом вторинної мовленнєвої ситуації, фоновими знаннями читачів перекладу, а також прагматичною мотивацією перекладача-квазіавтора при створенні тексту та його настановою на отримувача.

Процес перекладу включає три взаємопов'язані компоненти: автора, перекладача і читача. Перекладаючи, перекладач відтворює – за допомогою послідовності операцій кодування на основі тексту – повідомлення вихідною мовою (ВМ) за допомогою засобів цільової мови (ЦМ). Надаючи реципієнту ЦМ доступ до повідомлення ВМ, перекладач виконує дві комунікативні функції: реципієнту повідомлення ВМ та відправника повідомлення ЦМ. У процесі перекладу як перекладач прагне трансформувати письмовий текст ВМ в оптимально еквівалентний текст ЦМ; протягом цього процесу він не тільки повинен мати синтаксичне, семантичне та прагматичне розуміння відповідного тексту, а й також вміти аналізувати та обробляти текст ВМ. Переклад на основі тексту (а не пореченисвий чи послівний переклад) є найбільш релевантним при обговоренні ролі перекладача у практиці творення дискурсу. Іншими словами, у межах комунікативної ситуації, процес перекладу – це комбінація двох операцій або завдань: аналіз тексту ВМ та синтез тексту (або відтворення тексту) ЦМ.

Таким чином, зрозуміло, що читачі можуть обробляти один і той самий текст по-різному. Набори сигналів у тексті можуть залишатися однаковими, але знання, досвід, очікування та інтерпретаційні стратегії кожного читача є різними. Іншими словами, значеннєвий потенціал тексту залишається постійним, але можливість актуалізувати цей потенціал є різними відповідно до різних здатностей різних читачів. Тому існує постійна небезпека відтворення ЦМ не лише значеннєвого потенціалу тексту, а й додавань і реакцій самого перекладача, причому ця небезпека стає ще більш явною при перекладі поетичних текстів і художньої прози. У результаті додавання реакції перекладача на прочитання тексту цільовий переклад може втратити свій динамічний вплив на цільових читачів, які будуть позбавлені власних можливостей інтерпретації та не зможуть оцінити текст і відреагувати на нього так, як слід [2, 23]. Ще гірша ситуація виникає тоді, коли перекладач працює лише в суб'єктивній площині, тобто працює на основі не текстових сигналів, а особистих пріоритетів. Він може навіть неправильно представити або викривити текстові сигнали – тобто, або бути незнайомим із арсеналом мовних засобів, або не відати про стилістичні прийоми автора. Такі неправильні представлення та ігнорування можуть виникнути через лінгвістичні та культурні відмінності, а також особливі функції, що виконують різні типи текстів.

Емпіричним шляхом дуже складно відрізнити інтерпретування перекладачем тексту ВМ від суб'єктивного формулювання та оцінювання тексту. Тому дослідники перш за все ставлять таке питання: як далеко може заходити інтерпретація, щоб цільовий читач прочитав лише те, що було задумане автором, і нічого більше? Іншими словами, що управляє інтерпретуванням тексту і що управляє його оцінюванням? Здається, що для розрізнення цих двох дій не існує жодних практичних настанов. Теоретично ми можемо лише розраховувати на вміння, фонові знання та здоровий глузд перекладача в тому, що він лише переклав усе те, що містилося в оригіналі, і не додав нічого зайвого.

Дана стаття розглядає проблеми відтворення авторського дискурсу у контексті перекладу роману Джорджа Орвелла "Animal Farm" українською мовою. Переклад здійснено Юрієм Шевчуком: український текст має назву "Ферма "Рай для тварин".

Загалом твір задумувався Орвеллом як алегорія на світ людський. Саме тому письменник і обрав для суб'єктивної реалізації свого задуму героїв-тварин, що ведуть себе як люди навіть у дрібницях. Наприклад, одну з героїнь Орвелл описує так: *Clover was a stout motherly mare approaching middle life, who had never quite got her figure back after her fourth foal* [3, 1] (в українському перекладі – *Конюшинка, середнього віку, помітеринському лагідна кобила, так і не повернула колишньої стрункості після четвертого лошати* [4, 9]). Характерним є і дещо морально-притчеве забарвлення самого твору – наприклад, закони та заповіді для жителів ферми.

Однак у дискурсивному тлумаченні Юрія Шевчука твір набуває дещо іншого забарвлення. Із притчі, або скоріше фабль, повість Орвелла перетворюється на казку-гумореску із відповідним стилістичним забарвленням. Таке жанрове рішення у перекладі проявляється у наступному:

- контекстуальний переклад назви твору;
- особливості перекладу імен тварин;
- своєрідне відтворення моралізаторського шару твору (закони, заповіді, лозунги).

Як уже було зазначено вище, оригінальну назву "Animal Farm" Шевчук переклав як "Ферма "Рай для тварин". За сюжетом, початково ферма називалася "Manor Farm", а вже після того була перейменована самими тваринами на "Animal Farm" як місце, де живуть лише тварини. В українському перекладі ферма носить назву "Садиба", що є еквівалентним перекладом слова *manor*, однак при відтворенні її назви після перейменування, що слугує також заголовком твору, Шевчук обрав контекстуальний підхід, враховуючи, що за сюжетом ця ферма проголошувалася найкращим місцем для тварин, де вони працюють лише на себе, а не на людину-господаря. Крім того, така назва має й дещо гумористичне забарвлення, що ще більше підкреслюється підзаголовком твору "Небилиця". Зазначимо, що такого підзаголовку в оригіналі немає. Прийнявши рішення додати такий підзаголовок, перекладач у своїй суб'єктивній площині налаштовує читача на сприйняття цього твору як казки, а не притчі, що було початковою інтенцією самого автора.

Цікавий аспект перекладу, який хотілося б розглянути у цій статті, це переклад імен тварин. Відомо, що традиційні імена, які дають свійським тваринам, носять потужне культурне забарвлення, яке відрізняється від одного мовно-культурного простору до іншого. Подібно до того, як в українських селах є традицією називати собак іменами на кшталт *Сірко, Біланчик* чи корів – *Зірочка, Ясіюка*, в англійському культурному просторі звичними іменами будуть *Bandit, Missy* для собак та *Tallie, Soho* – для корів. Джерела цих імен є зазвичай

фольклорними, багато з них зустрічаються в казках та інших видах усної народної творчості.

Таким чином, перекладач Юрій Шевчук постав перед вибором: перекладати імена тварин-діючих осіб звичайним шляхом чи шукати їм культурні відповідники. Після проведеного аналізу виявилось, що обрано було компромісний варіант. Імена тварин, що збігаються з іменами людей – як-то *Muriel, Jessie, Benjamin, Mollie* – було транскрибовано у *Мюріел, Джессі, Бенджамін, Моллі*. Однак у випадках, коли використовувалися традиційні для англomовного простору клички тварин, Шевчук вдавався до більш творчого підходу. Так, наприклад, кобила *Clover* стала *Конюшиною* (англ. clover – конюшина), собака *Bluebell* – *Квіркою* (англ. bluebell – дзвоник, пролісок), кабан *Snowball* – *Сніжком* (англ. snowball – сніжок). Таким чином інтерсуб'єктивність перекладача перегукується з читацькими очікуваннями, завдяки чому текст легше сприймається.

Наостанок слід згадати про моралізаторську частку твору, де фігурують закони, заповіді та лозунги тваринного суспільства. Оскільки за сюжетом вони повинні були звучати якомога простіше, щоб їх запам'ятали і найбільш нетямущі мешканці ферми, вони є короткими та використовують прості, ба навіть примітивні граматичні конструкції та просту лексику. Наприклад, так звучать сім заповідей для тварин, складені Сніжком і Наполеоном:

1. *Whatever goes upon two legs is an enemy.*
2. *Whatever goes upon four legs, or has wings, is a friend.*
3. *No animal shall wear clothes.*
4. *No animal shall sleep in bed.*
5. *No animal shall drink alcohol.*
6. *No animal shall kill any other animal.*
7. *All animals are equal.* [3, 9]

Так ці заповіді виглядають у перекладі Юрія Шевчука:

1. *Усяка двонога істота — ворог.*
2. *Усяка чотиринога або крилата істота — друг.*
3. *Жодна тварина не повинна носити одягу.*
4. *Жодна тварина не повинна спати в ліжку.*
5. *Жодна тварина не повинна вживати спиртного.*
6. *Жодна тварина не повинна вбивати іншу тварину.*
7. *Усі тварини рівні* [4, 14].

Як ми бачимо з зіставлення оригіналу і перекладу, перекладач слідує суб'єктивній настанові автора, використовуючи прості лексичні та граматичні конструкції. Мабуть, апогеєм такого примітивізму є консолідована з семи єдина заповідь *Four legs good, two legs bad!* [3, 13], що в українському перекладі звучить як *Чотири ноги – добре, а дві – погано* [4, 18].

Отже, проаналізувавши український переклад повісті Джорджа Орвелла та зіставивши його з оригіналом, можемо зробити висновок, що дискурси, створені автором та перекладачем, не завжди збігаються, і тому взаємодія автора з читачами оригінального тексту за дискурсивністю дещо відрізняється від відповідної взаємодії автора з читачами перекладу. Якщо у першому випадку є наявним дискурс алегоричної притчі, то у другому на перший план виходить гумористично-байкове забарвлення. На нашу думку, це насамперед зумовлено дискурсом літературних творів, що є найбільш читаними та популярними у відповідному культурному середовищі, тому для досягнення приблизно однакового впливу на англomовну та україномовну аудиторію слід звертатися до різних шарів читацького досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Дискурс/Н.Д. Арутюнова//Лингвистический энциклопедический словарь. – М., 1990. – с. 136-137.
2. Nida, E.A. *Towards a Science of Translating*. Leiden: Brill, 1964.
3. Orwell, George. *Animal Farm*. Signet Classics, 50th Anniversary Edition, 2004.
4. Орвелл Джордж. Ферма "Рай для тварин". Небилія. Пер. з англ. Юрія Шевчука. <http://www.ukrlife.org/main/minerva/orwell.htm>.

ТРИ ПЕРЕВОДА СТИХОТВОРЕНИЯ 409 Э. ДИКINSON

Ивахненко А.А. (Харьков)

Объект исследования данной статьи – творчество американского поэта XIX века Эмили Дикинсон в восприятии русскоязычных переводчиков, предмет – переводческие стратегии по классификации автора статьи, использованные при работе с оригинальным текстом. Материалом послужило стихотворение 409 в оригинале [1] и в переводах А. Гаврилова [1], А. Кудрявникова [2] и Б. Львова [3]. Актуальность исследования подтверждается не иссякающим интересом ученых как к проблемам поэтического перевода вообще, так и творчества Э. Дикинсон, в частности [4; 5]. Новизна работы заключается, во-первых, в использовании авторской классификации переводческих стратегий; во-вторых, в сопоставительном анализе нескольких русскоязычных вариантов английского произведения на языковом и художественном уровнях. Перспективой может стать исследование передачи образов Э. Дикинсон различными переводчиками.

Перейдем непосредственно к сравнительному анализу оригинала стихотворения 409 и его переводов, выполненных на русский язык А. Гавриловым, А. Кудрявничим и Б. Львовым.

THE BATTLE-FIELD.

They dropped like Flakes –
 They dropped like Stars –
 Like Petals from a Rose –
 When suddenly across the June
 A wind with fingers – goes –

They perished in the Seamless Grass –
 No eye could find the place –
 But God can summon every face
 Of his Repealless – List.

1. **Форма.** Нарушая традиционный для нее принцип не называть произведения, Э. Дикинсон в данном случае озглавила текст как *The Battle-field*, то есть "Поле битвы", посвящая его павшим в сражениях гражданской войны в США [2]. Стихотворение включает в себя две разновеликие строфы из пяти и четырех строк, соответственно. Рифмуются строки 1, 7, 8 и 2, 6. Использованный размер – ямб: двустопный (строки 1, 2), трехстопный (строки 3, 5, 7, 9), четырехстопный (строки 4, 6, 8). Таким образом, трехстопный ямб используется в нечетных строках, четырехстопный – в четных. Исключение составляют первые две строки, написанные двустопным ямбом и обладающие одинаковой синтаксической структурой (подлежащее – сказуемое – сравнение) и почти полностью (кроме последнего слова в строке) совпадающие лексически. Знаки тире, обозначающие у Э. Дикинсон цезуры, стоят в основном в конце строк (строки 1-3, 5-7, 9); также они выделяют глагол-сказуемое *goes* и дополнение, выраженное существительным *List* ("список", "перечень"). Последнее сакцентировано еще и способом написания, также принятым у Э. Дикинсон – с заглавной буквы. Определение к нему – *Repealless* (буквально "не могущий быть аннулированным") – также выделено. Очевидно, эти слова, маркированные цезурой и заглавной буквой, к тому же вынесенные в последнюю, итоговую строку произведения, автор считала центральными.

2. **Содержание.** Стиль произведения возвышенный, на что указывают лексемы *dropped* (вместо *fell*), *perished*, *summon*, *Repealless*, словосочетание *No eye could find*, олицетворение *A wind with fingers* и метафора *Seamless Grass*. В стихотворении использован оригинальный образ *Seamless Grass* (в буквальном переводе – "Бесконечная/Однородная/Гладкая Трава"; вообще, первые два значения данного прилагательного – "бесшовный, цельный" и "плавный, непрерывный"). Очевидно, с помощью данной лексики автор пытался подчеркнуть невозможность отыскать следы павших, их исчезновение с лица земли – и потому в этом образе можно увидеть аллюзию на Откровение Иоанна Богослова, где говорится о том, как праведники были живыми взяты на небо. В пользу данного предположения говорит и лексема, употребленная в предпоследней строке стихотворения – *summon*: ее значения – "вызывать, призывать, вызывать в суд повесткой", а в Апокалипсисе речь идет как раз о Страшном Суде. На юридическую тематику (судилища) наводит и словосочетание *Repealless – List*, т.е. "список или перечень, который нельзя аннулировать".

Первым рассмотрим перевод, выполненный А. Гавриловым.

409

Как Звезды, падали они –	Исчезли – полегли в Траве
Далеки и близки –	Высокой без следа –
Как Хлопья Снега в январе –	И лишь Господь их всех в лицо
Как с Розы Лепестки –	Запомнил навсегда.

1. **Форма.** Решив следовать традиции нумеровать произведения Э. Дикинсон, обычно лишённые названия, переводчик предпочел оставить безымянным и это стихотворение, сохранив лишь его номер: 409, тем самым убрав посвящение воинам, павшим на полях гражданской войны. Русский вариант состоит из двух четверостиший, в них "уложены" девять строк оригинала. Рифмуются строки 1, 2, 4; также 3, 5 и 6, 8. Использованный размер – ямб и хориямб: ямб (трехстопный) в чистом виде – всего в двух случаях: строки 2 и 6, – и в сочетании с хориямбом. Таким образом, не выдержано строго регламентированное чередование нескольких разновидностей ямба, представленное в английском тексте (впрочем, двустопный ямб в русском языке крайне мало употребим). Переводчик сохранил принцип повторяемости синтаксической структуры в первом четверостишии, хотя и видоизменил ее: три строки начинаются союзом "как"; в третьей и четвертой строках после союза используются дополнение и обстоятельство, хотя и в разной последовательности. Знаки тире, обозначающие у Э. Дикинсон цезуры, сохранены и так же, как и у автора, стоят в основном в конце строк, хотя и не во всех случаях соответствуя авторским (строки 1-4, 6 у А. Гаврилова и 1-3, 5-7, 9 – у Э. Дикинсон); также они выделяют глагол-сказуемое *исчезли*, относящееся к павшим (в оригинале – *goes*, относящееся к ветру). Принцип обозначения значимых понятий с заглавной буквы сохранен.

2. **Содержание.** Стремясь выдержать возвышенный стиль произведения, переводчик использует лексемы *полегли* и *без следа*, а также – синтаксическую структуру с союзом "как", проанализированную выше. Из шести центральных, выделенных заглавной буквой слов и словосочетаний (*Flakes*, *Stars*, *Petals*, *Rose*, *Seamless Grass*, *Repealless List*) в целевом тексте нашли свое место пять (*Звезды*, *Хлопья Снега*, *Розы*, *Лепестки*, *Траве Высокой*) – по поводу определения *высокой* сказать трудно, так как оно стоит в начале строки и неизбежно получает заглавную букву; впрочем, поскольку принцип в целом вышел свое отражение в русском варианте, его тоже можно засчитать. К сожалению, в целевое произведение не попал очень интересный образ "ветра с пальцами" – *A wind with fingers*. Незначительным, на наш взгляд, можно считать отсутствие "июня" в конце строфы и наличие "января" в третьей строке (*Как Хлопья Снега в январе*). Во второй строке А. Гаврилов добавил определение к "Звездам" (или, возможно, к героям войны): *Далеки и близки*. Вероятно, это было сделано для того, чтобы не потерять еще одну строку после отказа перелавать образ *When suddenly across the June / A wind*

with fingers – goes –

Во второй строфе переводчик поменял местами идею "смерти" и "невозможности отыскать на земле", причем вторую заменил одним емким словом *исчезли*. Ср.: *They perished in the Seamless Grass – / No eye could find the place – и Исчезли – полегли в Траве / Высокой без следа* – соответственно. Словосочетание *Seamless Grass* вполне логично передано как *в Траве / Высокой* – следы героев невозможно найти потому, что тела их скрыла высокая трава, – однако строки потеряли оригинальность: "высокая трава" – выражение достаточно распространенное. Аллюзия на Страшный Суд и справедливую плату за земные дела, очень важную для протестантов, не нашла отражения в переводе: ее заменила идея "вечной памяти о павших".

Таким образом, А. Гаврилов при работе с первичным текстом прибегал к такой переводческой стратегии, как *пересоздание*, ведя с ним *диалог на уровне личности* (подробно о стратегиях и уровнях диалога см. [6]).

Следующий перевод выполнен А. Кудрявицким.

409

Они на землю падали –	Они погибли. Не найти
Как Звезды, как Колосья,	Следов среди Трав густых.
Как Лепестки цветов,	Лишь Бог — по Вечным Спискам
Что обрывает летний Шквал,	Способен вспомнить их.
Промчавшись вдоль лугов.	

1. Форма. А. Кудрявицкий, так же, как и А. Гаврилов, предпочел не переводить название стихотворения, обозначив его лишь номером. Данный русский вариант, в отличие от предыдущего, состоит из двух разновеликих строф, разбитых, как и исходный текст, на пять и четыре строки, соответственно. Рифмуются строки 3, 5; также 1, 6 (неточная рифма); 7, 9 – принцип рифмовки английского текста не сохранен. Использованный размер – трехстопный ямб с пиррихиями (строки 1, 2, 5, 7-9), четырехстопный ямб (строка 6) и сочетание ямба с хорямбом (строки 3, 4). Таким образом, можно сказать, что переводчик стремился разнообразить метр стихотворения, приближая его к исходному. Повторяемость синтаксической структуры присутствует, хотя и претерпела изменения: А. Кудрявицкий предпочел перечисление однородных членов предложения с союзом "как". Знаки тире, обозначающие у Э. Дикинсон цезуры, не сохранены: на все девять строк их приходится лишь три – там, где их можно поставить согласно правилам русской пунктуации. Цезурами, таким образом, выделяются перечисление с союзом "как" и обстоятельство образа действия *по Вечным Спискам*. Принцип обозначения значимых понятий с заглавной буквы сохранен. Прежде чем перейти к анализу стилистических и содержательных особенностей перевода, следует отметить, что А. Кудрявицкий и не ставил перед собой цели как можно точнее передать формальные особенности поэзии Э. Дикинсон, больше внимания уделяя образности: по его словам [2], "самое трудное для переводчика Эмили Дикинсон – ее образная система. Если следовать ей буквально, текст редко укладывается в ритмический корсет стиха" [выделено мною – А.И.].

2. Содержание. Для передачи возвышенного стиля А. Кудрявицкий использует обратный порядок слов (Они на землю падали, среди Трав густых), а также архаизированную форму придаточного предложения (Что обрывает летний Шквал) и отдельных слов (среди, Трав). С этой же целью первое предложение второй строфы переводчик разбил на два: простое без второстепенных членов (Они погибли) и безличное (Не найти / Следов среди Трав густых). В целевом тексте, как и в исходном, насчитываются шесть центральных слов-образов; однако некоторые образы подверглись изменениям. Так, "Хлопья" оригинала были заменены на "Колосья", "Лепестки Розм – на "Лепестки цветов" (прием расширения значения), "ветер" – на "Шквал" (прием конкретизации). С помощью последнего приема переводчик постарался компенсировать утрату оригинального образа – "ветра с пальцами", – который ему не удалось передать. Замена "ветра" на "Шквал" также подсказала более энергичную глагольную форму – "промчавшись" (вместо "идет" оригинала). Используя прием смыслового развития, А. Кудрявицкий также добавил в свой текст "луга", тем самым сделав образ ветра более ярким.

Как и в предыдущем русском варианте, образ сплошной, "бесшовной" травы претерпел изменения: словосочетание "густая трава", хотя и в несколько архаизированной форме (*среди Трав густых*), является устойчивым, широко употребляемым выражением, в отличие от англоязычного *Seamless Grass*. Интересна попытка сохранить образ *Repealless – List*: А. Кудрявицкий предлагает вариант *по Вечным Спискам*, который хотя и не передает аллюзию на юридическую процедуру суда, тем не менее, сохраняет как идею вечной памяти, так и наличие особого документа – перечня имен героев.

Таким образом, А. Кудрявицкий при работе с первичным текстом прибегал к такой переводческой стратегии, как *пересоздание*, ведя с ним *диалог на уровне личности и литературы*.

Последний перевод, который мы хотим проанализировать в данной статье, выполнен Б. Львовым.

409

Поле битвы	
Как звезды падали, как снег,	Они лежат в густой траве –
Как ворох лепестков,	И их не увидать –
Когда июньский ветер рвет	Но Бог в свой бесконечный лист
Их пальцами с цветов.	Всех сможет записать.

1. Форма. Б. Львов, в отличие от предыдущих переводчиков, название стихотворения перевел: "Поле битвы". Данный русский вариант, как и в случае с текстом А. Гаврилова, состоит из двух четверостиший.

Рифмуються строки 2, 4; також 6, 8 (то єсть, тільки четніе) – принцип рифмовки англійського текста не збережений. Використаний розмір – трехстопний ямб (строки 2, 4, 8 – всі четніе) і чотирехстопний ямб (строки 1, 3, 5, 7 – всі нечетніе). Таким образом, можна сказати, що перекладач намагався наблизити чередування метра цільового стиха до вихідного, хоча отрималося все з точністю до навороту (у Е. Дікінсон трехстопним ямбом написані нечетніе строки, чотирехстопним ямбом – четніе). Прозошло це тільки тому, що перекладач "убрав" одну строку з першої строфи, тем самим "сдвинув" зміст на одну строку. Повторюємість синтаксическої структури присутствує, хоча і претерпела змінення: Б. Львов відпочав перелічення однорідних членів предложения з союзом "как". Знаки тире, означуючі у Е. Дікінсон цезури, не збережені: на всі дев'ять строк їх приходиться тільки дві – там, де їх можна поставити згідно з правилами російської пунктуації. Цезурами, таким образом, виділяється безличне предложение *И их не увидать*. Принцип означення значимих понять з заглавної букви не збережений.

2. Зміст. В першій строфі перекладач прибегає до прийому генералізації значення, змінив "Хлопья" оригінального тексту на "снег" і "Лепестки с Розы" – на "ворох лепестков". Безличне предложение, предложене Б. Львовим в цій строфі, надає тексту некоторий флер загадочності, тем самым підвищає його стиль. В отличие от предыдущих двух текстов, здесь збережений інтересний образ "ветра с пальцами", зображений згідно з правилами російської граматики: *июньский ветер рвет / Их пальцами с цветов*. Визначення вітру (*июньский*) залишено без змінення, в отличие от перевода А. Кудрявицкого (*летний*) і А. Гаврилова (образ отсутствує).

Как і А. Кудрявицкий, Б. Львов при переводе словосочетания *Seamless Grass* остановился на частичном эквиваленте "густая трава" (*Они лежат в густой траве*), отказавшись от воссоздания оригінального образа Е. Дікінсон. Что касается последних двух строк, то в них вкралась досадная ошибка: стремясь зберегти образ "не аннулируемого списка", перекладач використав словосочетание *бесконечный лист*. В русском языке существительное "лист" в значении "перечень" употребляется с такими означеннями, как "опросный", "переписной", "анкетный" и т.п., на которые, собственно, и приходится в основном значении "перечень". Сочетание же *бесконечный лист*, на наш взгляд, этим значением не обладает.

Таким образом, Б. Львов при работе с первичным текстом прибегає до перекладаческої стратегії *пересоздания*, ведя з ним *диалог на уровне личности и литературы*.

Проведя сравнительный анализ оригинала и трех переводов, мы пришли к следующим **выводам**. 1) Все три російськомовні тексти представляють собою *пересоздание*, во всех трех случаях диалог происходил на уровне *личности*, в последних двух – также и на уровне *литературы*. 2) Значительных стилевых расхождений между вихідним і цільовими произведениями не обнаружено: перекладачі активно использовали прием компенсации. 3) Особенности формы почти полностью переданы у А. Гаврилова, частично – у А. Кудрявицкого, не переданы – у Б. Львова. 4) Система образов не воссоздана в переводе А. Гаврилова, частично – в переводах А. Кудрявицкого и Б. Львова. 5) Следовательно, основные трудности работы с данным стихотворением состоят в передаче необычной формы текста и оригінальной образной системы; и если причина первых, скорее всего, кроется в чисто психологических моментах, в разнице литературных традиций двух стран, то причина вторых – как в смелости обращения Е. Дікінсон с англійським языком, так и в невозможности уместить русский эквивалент в поэтические строки (как в случае с *Repealless List*).

ЛІТЕРАТУРА

1. *Эмили Дикинсон*. Стихотворения (Электронный ресурс) / Дикинсон Эмили. – Режим доступа: <http://www.lib.ru/POEZIQ/DIKINSON/stihi.txt>. – Загл. с экрана.
2. *Эмили Дикинсон* (Электронный ресурс). – Режим доступа: <http://kudryavitsky.narod.ru/dickinson.html>. – Загл. с экрана.
3. *Эмили Дикинсон* (Электронный ресурс). – Режим доступа: <http://blvov.topcities.com>. – Загл. с экрана.
4. *Белыхова Л.И.* Словесный поэтический образ в историко-типологичній перспективі: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі американської поезії) / Л.И. Белыхова. – Херсон: Айлант, 2002. – 368 с.
5. *Коломієць Л.В.* Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу (на мат. перекладів з англійської, ірландської та американської поезії): монографія / Л.В. Коломієць. – К.: ВПЦ Київ. ун-т, 2004. – 521 с.
6. *Пермінова А.О.* 19-й та 12-й сонети Шекспіра в перекладі Д. Паламарчука (до питання механізмів перекладу поетичного твору) // Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. Івана Франка. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2008. – № 38. – С. 212-216.

ПСЕВДОПЕРЕКЛАД ЯК ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧА ПРОБЛЕМА

Кальниченко О.А. (Харків)

У дослідженні перекладу першим завданням має бути його виокремлення з числа схожих явищ та видів діяльності; адже аналіз історії перекладу свідчить про те, що образи поняття "переклад" поки що чітко неокреслені, й залишається належно не дослідженим те, як співвідносяться переклад із спорідненими явищами – переспівом, твором за мотивами, наслідуванням, травестією, адаптацією тощо. З цією метою буде небезкорисним розрізнявати *твори первинні* та *твори вторинні*. У першому випадку автор може творити вільно, хай його уява підсвідомо і формується іншими текстами, адже у своєму відборі слів та конструкцій, тем та образів, сюжетів та дійових осіб він має у своєму розпорядженні увесь свій вербальний всесвіт; у другому ж випадку творча особа свідомо та умисне покладається щодо творчого напрямку на твір первинного автора.

Бесперечно, переклад – різновид вторинного твору, хоча первинні твори іноді маскуються під переклади. Такі твори, що називаються *псевдоперекладами* і останнім часом стали привертати увагу перекладознавців, є об'єктом нашої розвідки, алже вони, за словами Г. Турі, – законний об'єкт дослідження перекладознавства, оскільки подаються і сприймаються як переклади, хай навіть їхні джерельні тексти встановити не можливо [1]. Встановити, як такі тексти й навіщо "рядяться" під переклади, тобто як їм удається відповідати читацьким очікуванням стосовно перекладу, є метою роботи.

Вперше теоретично проблему псевдоперекладу поставив чільний словацький дослідник Антон Попович, назвавши його "фіктивним перекладом": "Автор може опублікувати свій твір як фіктивний (або псевдо-) переклад з тим, аби здобути широку читацьку аудиторію, послуговуючись, таким чином, читацькими очікуваннями. Цей автор прагне використати "перекладацький" ажіотаж з метою здійснення власної літературної програми" [2, 20]. Під псевдоперекладом часто розуміють не лише оригінал, який видається за переклад, але й переклад, що приймається за оригінал. Загалом кажучи, псевдопереклад можна визначити як твір, чий статус "оригінального" чи "похідного" твору, незалежно від коренів, чи то текстового чи то суспільного характеру, є непевним. Поняття псевдоперекладу цікаве головним чином тим, що ставить під сумнів деякі з наших сталих уявлень, передусім віру в цілковиту відмінність між перекладом та оригінальним твором [3, 185]. Непевний статус створює чималі питання із визначенням, і не лише тому, що не завжди ясно, чим такі є так звані справжній переклад, але й тому, що леві тексти репрезентуються авторами одним чином, а читачами сприймаються зовсім іншим. Наприклад, так звана Жива Біблія (*The Living Bible*) відверто представлялася у передньому слові як переказ Біблії сучасною англійською мовою; однак, зазвичай цей текст сприймається як переклад, і використання терміна "переказ" не заважає такому сприйняттю [3, 183].

Незважаючи на велике культурне значення, яке удавані переклади відіграють протягом останнього тисячоліття, як і не зважаючи на "їхній тісний зв'язок із справжніми перекладами з точки зору місця в культурі" [1, 45], царина псевдо- (або фіктивного, фальшивого, підробленого, сфальсифікованого) перекладу залишається незвіданою рубрикою в історії перекладу [4, 20].

У 1721 році Шарль-Луї де Секунда, барон Монтеск'є (1689–1755), видав свій перший літературний твір: сто п'ятдесят листів під назвою *Lettres persanes* ("Перські листи"), два невеличкі томики, опубліковані, напевне, в Амстердамі. Притомно у передньому слові "анонімний" перекладач писав: "Я виконую, таким чином, лише обов'язки перекладача...". І вслід, буцімто, це справді переклад, і в щонайкращій манері домінуючого тоді підходу до перекладів у стилі *belle infidele* ("красивих, але невірних"), "перекладач" тут же додає: "усі мої зусилля були спрямовані на те, аби пристосувати цей твір до наших звичаїв. Я щомога спрочував для читачів азійську манеру висловлюватися та увільнив їх від безлічі пишномовних виразів, які украй збудили б їх...". З точки зору форми в цих "Листах" нічого нового не було: як збірка перекладених листів їм передували, серед інших, *Lettres portugaises traduites en francais* ("Португальські листи у французькою"), які традиційно приписують Габрієлу Жозефу де Лаверню (1669), і *L'explorateur turco* Джованні Паоло Марані (1684), що вже були на той час перекладені французькою під назвою *L'Espion turc*. Цей останній твір, наприклад, являв собою добірку з 531 листа, згодом написаних арабською мовою турком Махмутом і, згодом, перекладених італійською Мараною. І з першого видання на долю *Lettres persanes* відразу випав шалений успіх, зрозумілим наслідком чого стала довга низка переробок, що протягом століття виходили у Франції як продовження та наслідування *Lettres persanes*, написані "чужоземцями" із найрізноманітніших країв та культур, усе псевдопереклади, як-то *Lettres d'une turque a Paris*, *Lettres d'une peruvienne*, *Lettres iroquoises*, *Lettres d'Osman*, *Lettres d'Amabed* (пера Вольтера) і подібне. Водночас набула розмаху ще одна хвиля переробок, цього разу у вигляді перекладів: англійською мовою *Persian Letters* (переклад Джона Озелла, 1722), німецькою мовою (*Persianische Briefe*, 1759), російською "Персидские письма", 1789) і так далі. Як і у Франції, два англійські переклади Дж. Озелла (1722) та Т. Флойда (1755) також стали безпосередньою причиною народження нового жанру в англійській літературі: "жанру листів "чужоземців"", удаваних перекладів з тієї чи іншої мови, і всі так чи інакше були переробками "Перських листів" Монтеск'є. Перелік назв такий же довгий як і у Франції, якщо не довший: *A Letter from Ho-ho* Горейса Волпола, *Chinese Letters* Олівера Голдсмита, *Letters of a Hindoo Rajah* Елізабет Гамільтон та інші. Повний каталог творів вісімнадцятого сторіччя у даному жанрі складатиме кілька десятків творів різної художньої вартості [4, 22].

А втім "Перські листи" Монтеск'є лише один приклад з багатьох сотень псевдоперекладів, на які щедра історія літератури та культури Європи. До удаваних перекладів відносяться такі віхи на шляху розвитку літературного процесу, як "Історія королів Британії" (*Historia regum Britanniae*) Гальфрида Монмутського (I пол. XII ст.); "Закоханій Роланд" (*Orlando innamorato*) Матео Марії Боярдо (1494); "Хитромудрий ідальго Дон Кіхот з Ламанчі" Сервантеса (1605); "Задіг або Доля" Вольтера; "Замок Отранто" (*The Castle of Otranto*) Горейса Волпола (XVIII ст.); "Рукопис знайдений в Сарагосі" Яна Потоцького, "Книга Мормона" (*The Book of Mormon*) Джозефа Сміта та "Дочка Раппачіні" (*Rappaccini's Daughter*) Натанієля Готорна в XIX ст., "Безсмертний" (*Undr*) та "Сповідь Броді" (*El informe de Brodie*) Хорхе Луїса Борхеса, "Єгипетська рада" (*Il consiglio d'Egitto*) (1963) Леонардо Шаши, "Пані Коудвелл говорить із своїм сином" (*Mrs. Caldwell habla con su hijo*) (1953) Каміло Хосе Селі та "Щоденник герцогині" (*The Duchess's Diary*) (1985) Робіна Чепмена у XX ст. тощо.

Псевдопереклади, що подекуди читацькою аудиторією свого часу приймалися не за оригінали, а за справжній переклади (як це трапилось, скажімо, із "Замок Отранто" Горейса Волпола в Англії та "Папа Гамлетом" Арно Гольца та Йоганнеса Шлафа в Німеччині [5]), посідають в історії літератури винятково

своєрідне місце. Проте не варто забувати, що в багатьох відношеннях вони також причетні й до історії перекладу. За словами Г. Турі [1, 41], "удавання з оригінального твору перекладу не завжди було настільки вже крайнім випадком, як це, ймовірно, здається сьогодні... До того ж псевдопереклади далеко не такі вже й виняткові та курйозні явища, якими їх надмірно часто виводять в літературі. Де факто, нерідко вони виявляються надзвичайно промовистими у дослідженні культури, особливо в історичному аспекті, включаючи й орієнтовані на культуру студії перекладу".

Хрестоматійним прикладом псевдоперекладу є, либонь, прозовий "переклад" англійською мовою Оссіанових поем Джеймсом Макферсоном (1736–1796), який у 1760 р. опублікував анонімно "Уривки стародавньої поезії, зібрані в Нагорній Шотландії і перекладені з гельської мови" (*Fragments of Ancient Poetry Collected in the Highlands of Scotland*), за якими вийшли слідом збірки "Оссіанових" поем "Фінгал" (1762) та "Темора" (1763), пізніше об'єднані в підсумкову збірку "Твори Оссіана, сина Фінгала" (*The Works of Ossian, the Son of Fingal. London, 1765. 2 vols*). Оссіан – то було англізоване ім'я (популярізоване Макферсоном) Ошина, легендарного ірландського (кельтського) воїна та барда III ст.н.е., сина вождя Фінгала, діяння, подвиги та кохання якого, а також його дружинників, він оспівував, і сказання, які традиція приписувала цьому барду, побутували в усній традиції в Ірландії та Шотландії. Макферсон захопився вивченням гельського фольклору гірської Шотландії і, скориставшись деякими його мотивами та власними іменами, написав ритмічною прозою "епічні поеми" з життя стародавніх гельських племен. Автором цих поем Макферсон оголосив барда Оссіана, а собі ж приписав лише роль перекладача. "Поеми Оссіана" викликали жорстку полеміку; однак, як не простовували їхню справжність ще у XVIII ст., скажімо, Самуель Джонсон, голоси скептиків не змогли стати на заваді успіху. У той час не було відомо, як не було відомо і потім протягом цілого наступного століття, що гельських рукописів, які сягали б часів раніше X ст. не існувало, і лише на кінець XIX ст. було встановлено, що гельські "першоджерела", з яких, як гадали, Макферсон перекладав і які були опубліковані по його смерті, є в дійсності, власними перекладами Макферсона поганою гельською мовою його оригінальних англійських поем. Однак, слід визнати і те, що існувала в Шотландії рукописна збірка "Книжка декана з Лісмора" (*The book of the Dean of Lismore*), яку уклав Джеймс Макрегор, священик з невеликого острова Лісмор, і яка відносилася до початку XVI ст. і серед іншого містила і тридцять сказань оссіанівського циклу, хоча й була ця збірка опублікована вперше у збірці фольклору "Книжці феніїв" (*Leabhar na Feinne*) у 1872 р. відомим кельтологом Дж. Ф. Кембеллом.

І все ж поеми Оссіана мали неабиякий вплив на поетів та мислителів Англії, та й не лише Англії, а й інших країн Європи та Америки, які розглядали їх як автентичний прояв первозданної народної фантазії. Їхню автентичність засвідчив чільний шотландський вчений Г'ю Блер – і хоча було немало скептиків – ці поеми стали свого роду художнім дороговказом для романтизму, що мав ще лише постати, беззаперечним свідченням, що художній геній не вимагає всіх цих уборів передової цивілізації, освіти, витонченості, ретельного дотримання класичної форми, а може породжуватися колективною фантазією кожного окремого народу, простолюдям.. Зрозуміло, що романтики були криво зацікавлені в автентичності джерел цих "перекладів" і були ладні вірити в неї, і якщо сьогодні ми схильні до того, аби назвати збірки Макферсона фальшивкою, містифікацією, обманом, підробкою, шахрайством, і, в ліпшому випадку, псевдоперекладом, то так само зрозумілим є і те, що свого часу вони надихали багатьох митців по всій Європі та Америці на пошуки нових автентичних зразків народної поетичної творчості і, отже, таким чином сприяли появі нової наукової дисципліни, фольклористики – вивченню усної народної творчості.

Шотландські, англійські та ірландські національні пристрасті, суперечності та конфлікти, що підігрівали оссіанівську полеміку, поза Британських островів мало кого хвилювали. Зате в Європі знаходили жвавий відгук ті прикмети макферсонівської оссіанічної поезії, які відповідали новим передромантичним тенденціям в літературі – звернення до національної минувшини, до простого нецивілізованого життя, неприкрашеної природи, народних сказань та переказів, винесення на передній план природного почуття, здебільшого тужливого, меланхолійного і тому подібного. З іншого боку, у своєму "Оссіані" Макферсон зумів прилаштувати до певної міри ці нові тенденції до класичних канонів, і це полегшило засвоєння його прозаїчних поем не лише у Великій Британії, але й за її межами [6, 376]. Відразу Оссіана Макферсона перекладають в багатьох країнах Європи: французькою мовою "Уривки" з'являються в 1760–1761 рр., а німецькі – у 1762 р., після чого в Німеччині починають перекладати і поеми, причому повний німецький переклад "Фінгала", виконаний Альбрехтом Віттенбергом, був опублікований 1764 року. Роком раніше італійський вчений і видатний перекладач Мельхіор Чезаротті випустив віршований переклад "Поем Оссіана", подавши до книжки численні примітки, де, зокрема, ставив шотландського барда вище Гомера, і саме томик з шим перекладом постійно возив із собою в походах Наполеон, який від "Пісень Оссіана" був у захваті. У захопленні від цих творів було і немало письменників, зокрема молоді Вальтер Скотт та Й.-В. Гете, чий власний переклад німецькою фрагмента з твору Макферсона відіграв важливу роль у кульмінаційній сцені "Страждань юного Вертера".

Варто зазначити, що поняття "поетичного перекладу", принаймні, яким воно бачиться сьогодні, розробили романтики, появі яких істотно сприяла якраз творча діяльність Макферсона, а у XVIII ст. радше переказували або переспівували, аніж перекладали в сучасному розумінні цього слова. Тому навряд чи варто вважати "Поеми Оссіана" підробкою, це швидше обробка, тобто, перед нами і "не творіння великого барда III ст.", і не "містифікація, фальшивка тощо".

Взагалі англійський передромантизм XVIII ст. виявився надзвичайно гарним живильним середовищем для псевдоперекладів. Так, сучасник Макферсона, хоча, можливо, й не настільки знаний, Томас Чаттертоп

(1752–1770), ще підлітком, працюючи писарчуком, своє дозвілля витрачав на вивчення стародавніх рукописів і спробував, відтворюючи їхній лад та написання, скласти великий цикл творів від імені вигаданого середньовісного автора – брістольського священика XV ст. Томаса Роулі. Серед цих підробок, скажімо, були уривки поєми "Битва при Гастінґсі", буцімто перекладеної Роулі із стародавнього англо-саксонського джерела. Зневірившись у сучасності, перед-романтики першими відправляються на пошуки інших епох та країв, де люди ще не розучилися любити й ненавидіти; вони захоплені несхожістю епох, місцевим забарвленням. І саме вимога передачі національного та часового забарвлення у перекладі і стане пізніше основним внеском романтиків до теорії перекладу.

Одним із найпопулярніших жанрів передромантичної літератури був готичний роман, або інакше "роман жахів", у якому наочно позначилася переоцінка цінностей Просвітництва, і життя тут зображається уже не таким, яке можна осягнути розумом, а таємничим, повним рокових загадок, а в людську долю втручаються невідомі, часом і надприродні сили; оповіддю рухають непевні передчуття, лиховісні прикмети, жахливі пригоди. Автор першого готичного роману "Замок Отранто" (1764) Горейс Волпол (1717–1797) намагався спершу видати його за переклад середньовічної італійської хроніки, а потім визнав своє авторство. Перше видання його роману від 1764 року на обкладинці мало таку назву "The Castle of Otranto, a Story, translated by William Marshal Gent, from the Original Italian of Onuphrio Muralto, Canon of the Church of St. Nicholas at Otranto", а вже у друге видання, від 1765 року, після шаленого успіху твору, в назву були внесені зміни і вказано справжнє авторство: "The Castle of Otranto, a Gothic Story, by Horace Walpole". У першій передмові він заявляв: "Твір, який пропонується читачеві, було знайдено в бібліотеці католицької сім'ї стародавнього походження, на півночі Англії. Надруковано його було татичним шрифтом в Неаполі, у 1529 році... Повість написана найчистішою італійською мовою...". Далі Волпол вказував на незвичні риси цього роману: "... дива, примари, чаклунські чари, пророчі сни та інші надприродні явища тепер не мають свого минулого значення і зникли навіть в романах. Проте не так було у ті часи, коли писав наш автор, а тим більше в епоху, до якої відносяться буцімто справжні події, про які йдеться у цьому творі. Віра у всілякого роду незвичні речі була настільки стійкою у ті похмури часи, що всякий письменник, що уникав би про них загадки, відхилився б від праці у зображенні звичаїв епохи". Завершуючи переднє слово, автор обіцяє, що: "...якщо на твір випаде успіх, ... то, захопленої ним, я можливо опублікую італійське першоджерело, хоча це й позбавить значущості моєї власної праці...". У передмові до другого переднього слова автор, після того як публіка прихильно прийняла його роман, пояснює причини, які наштовхнули його на думку створити його, та вибачається перед читачем за те, що у першому виданні, презентуючи їм свій твір, він видав себе за його перекладача і вказує на мотиви цього вчинку: "Так як невір'я у власні сили та новизна взятої на себе праці були єдиними спонуканими цього маскарару, то він втішає себе сподіванкою, що його вчинок визнають простим".

До "удаваних перекладів" звертався і Александр Пушкін – з цензурних міркувань багато з його "вільнотумних віршів супроводжувалися приписками: "с латинського", "із Андрея Шеньє", "с французького"...

Так само чинили й інші російські автори, такі як Лермонтов, Некрасов, Михайлов та інші.

А іще існує тип літературних творів, у першу чергу, романів, у яких псевдопереклад вживається як умисно прозоре й відверте поширення прийому "знайденого рукопису", прийому, до якого так полюбують звертатися письменники-романісти [3, 184]. Оскільки роман народився з журналістського реалізму "зрізу життя", оскільки саме в ньому вперше для художньої літератури завойовано повсякденну дійсність, і романіст домагається ролі історика приватного життя, то навіть найфантастичніше, яке часто насмішкливо-серйозно претендує на те, що воно ґрунтується на реальних подіях, має виглядати, як фактичний зріз життя, і з цією метою було розроблено низку художніх прийомів, що надають вимислу видимість справжності, як-то розповідь від першої особи, роман в листах, репортаж тощо, включаючи і "знайдений" рукопис. Згідно з цією художньою традицією псевдопереклад – це просто знайдений рукопис, який, як стверджується, написано іноземною мовою. Так, Мігель Сервантес приписує авторство свого славнозвісного роману про мандрівного лицаря мавру на ім'я Сід Ахмет Бен-Енхелі, рукопис якого він буцімто придбав на торжищі в Толедо і дав перекласти якомусь моріську, якого півтора місяця тримав у себе вдома під замком, доки той не передасть рукопис іспанською мовою. Про це повідомляється на початку 9 розділу I частини: "... я попросив моріска прочитати заголовок, і він не гачучись перетовмачив мені з арабської на кастильську до слова так: "Історія Дон Кіхота з Ламанчі, написана Сідом Ахметом Бен-Енхелі, дієписцем арабським". ... Тоді ми з моріскам відішли до собору... і тут я попросив його переложити на кастильську мову, нічого не промишаючи й не додаючи, все, що в тих паперах стосувалося Дон Кіхота, – а ціну сам нехай покладе, яку хоче. Він задовольнився двома мірками роздвоєнок та двома корями пишениці, пообіцявши за те перекласти рукопис докладно й докладно, і то в найкоротшій часі. Щоб же ту справу прискорити і такої цінної знахідки з рук не пускати, взяв я моріска до себе додому, і за яких півтора місяці він переклав мені всю ту історію, яку я вам зараз і розкажу" (Пер. М. Лукаша) [7].

На цей прийом удаваного перекладу вказує Х. Л. Борхес (1899–1986) у "Прихованій магії в "Дон Кіхоті"":

"Вражаюче також повідомлення на початку 9 розділу, що весь роман перекладено з арабської та що Сервантес придбав рукопис на торжищі в Толедо й дав його перекласти якомусь моріську, якого півтора місяця тримав у себе, доки той не закінчив роботу. Нам згадується Карлейль з його вигадкою, буцімто "Сартр Резартус" – це неповний переклад твору, який був опублікований в Німеччині доктором Діогеном Тейфельсдрехом: згадується кастильський рабин Мойсей Ліонський, що написав "Зогара, або Книгу сіяння" і випустив її у світ як твір одного палестинського рабина, який жив у II ст.". В авторській доповіді до оповідання "Дочка Рампачі" Н. Готторі туди само використовує елемент романтичної містифікації, удаючи із себе перекладача твору – французького

письменника мсьє з'Обеніне (ім'я якого означає французькою мовою "глід", як і ім'я самого Готорні англійською), що дозволяє йому створити справжню авторецензію, охарактеризувати власну манеру письма й співвіднести свої творчість з творчістю сучасників. "Не пам'ятаємо, щоб бачили щось з творів мсьє з'Обеніне в перекладі англійською – факт, якому нема чого особливо дивуватися, оскільки саме його ім'я невідоме як багатьом його співвітчизникам, так і фахівцям із зарубіжної літератури... Подальша історія це – переклад його оповідання "Beatrice; ou la Belle Empoisonneuse", яке нещодавно було надруковане в "Anti-Aristocratique". Вольтер в "Задізі" створює "Присягнене послання Сааді султанині Шерпа", в якому зокрема сказано: "Піанозу вам переклад книжки одного мудреця, якому пошастило бути привільною людиною і він міг забавлятися написанням історії Задіга – твору, в якому сказано більше, аніж це здається на перший погляд... Вона була написана спершу старохалдейською мовою, якої ані ви, ані я не розуміємо. Її переклали арабською задля забави знаменитого султана Улугбека". Надзвичайно полюбляє цей прийом Х.Л. Борхес, який ось яким чином розпочинає оповідання "Безсмертний": "У Лондоні, в червні місяці 1929 року, антиквар Жозеф Картафіл з Смирни запропонував княгині Люсанж шість томів "Іліади" Попа (1715–1720) форматом у малу чверть... В останньому томі "Іліади" знаходився цей рукопис. Першоджерело написане англійською і рясніє латинізмами. Ми пропонуємо його дослівний переклад...". Ще один приклад з Х. Л. Борхеса – початок іншого оповідання "Повідомлення Броуді".

1900 р. Ернест Брама Сміт опублікував англійською мовою збірку оповідань від імені вигаданого китайського розповідача на ім'я Кай Лунь під назвою "Гаманець Кай Луня" (*The Wallet of Kai Lung*). (Книжка мала успіх і протягом наступних тридцяти років Е. Б. Сміт надрукував принаймні ще чотири збірки, більша частина яких потому перевидавалася, і не один раз.) І хоча прямо це ніде не стверджувалося, оповідання мали бути прийняті за "непідробні" китайські. Чому ж Сміт, який не володів китайською мовою, був переконаний, що зможе відтворити у своїх творах англійською мовою "китайськість"? У чому полягають мовні ознаки "китайськості" в англійській літературній традиції і як вони виробилися? Якщо Сміт створює пародію або стилізацію, то що він пародіює, під що він стилізує? Ці питання вимагають розгляду з позицій історії перекладу, адже відповідь на них лежить у площині практики китайсько-англійських перекладів попередніх часів. Починаючи з Джорджа Стонтонна (*Sir George Staunton*), англійськими перекладачами з китайської мови було вироблено стиль письма, який читацькою публікою сприймався за китайський. Саме на стилі цих перекладів Сміт і ґрунтує створення своїх вражень [8].

На особливу проміжну ділянку між тим, що, на нашу теперішню думку, є перекладом, і тим, що є першовором, вказують дослідники середньовічного перекладу. До цієї непевної царини включаються *Ovid moralisé*, різні французькі та англійські переклади з доповненнями *Consolatio philosophiae* Боеція, *Roman de la Rose*, *Legend of Good Women*. Джеффри Чосера та *Confessio amantis* Джона Гавера. Вони, безперечно, містять переклади з інших мов, а то й переважно складаються з них, проте часто з кількох творів одночасно; до того ж ці перекладені уривки переплітаються з глосами, з різного роду зауваженнями та примітками, які мають тлумачити цей текст, проте ані візуально, ані жодним іншим чином не відмежовуються від перекладу; а подаються читачеві ці розпливчасті за статусом твори чи-то як коментарі, чи-то як оригінали (особливо твори Чосера та Гавера), чи-то як, найцікавіше, просто подаються, не визначені ані як коментарі, ані як переклади, ані як першовороти. Скажімо, *The Legends of Good Women* ("Сказання про славетних жінок") Джеффри Чосера це – низка оповідей, що ґрунтувалися на творах Овідія та Вергілія. Історії створення творів такого роду та їхнього авторства підкреслюють ступінь, в якій наш закон про авторське право, що настільки чітко проводить межу між перекладами та оригінальними творами, між перекладачами та авторами першоворів, є всього лише соціальною фікцією відносно недавньої чинності, як нею є також, з кореляцією, і паразитична концепція псевдоперекладу [3].

З не таких вже давніх українських прикладів псевдоперекладу можуть бути названі "переклади з арабської" Миколи Рябчука та "переклади поезії давніх кельтів" Юрія Винничука, що вийшли друком у 1980-і. Причому останні не лише приколосали пильність цензорів, але й спромоглися потрапити до згадки у ґрунтовній передмові визначного історика перекладу Михайла Москаленка до укладеної ним антології українського перекладу "Тисячоліття. Поетичний переклад України-Руси" [9].

Цікавим випадком псевдоперекладу є явище, поширене у колишньому Радянському Союзі, яке Є. В. Вітковський назвав "джамбулізацією" [10]: коли спершу пишеться бущімто переклад твору, а потому під цей переклад створюється "першоджерело", а то не раз і підставний автор неіснуючого оригіналу.

Висновки. Через вимогу наявності джерельного тексту, яка навряд чи є достатньо обґрунтованою, з предмета дослідження у перекладознавстві було виключено цілу низку текстів: тексти, що ніколи не мали відповідних джерельних текстів; тексти, чий джерельні тексти, ніколи не існували як незалежні, а лише послужили основою для перекладів; тексти, для яких виявилось складно встановити лінійні відношення між джерельним та цільовим текстами. Так от, до псевдоперекладів віднесемо такі тексти, що ніколи не мали джерельних текстів. Псевдопереклади у певні моменти історії літератури розквітають, і на це існують різні причини. Видавання оригінального твору за переклад може послужити зручним способом запровадження до культури елементів нового, не викликаючи при цьому надмірного опору з боку рутинерів. Звернення до псевдоперекладів може бути також мотивоване бажанням надати тексту певної респектабельності та величі, що в даному суспільстві вважається за притаманну "джерельній" культурі. Ще одним поштовхом до звернення до псевдоперекладу можуть бути побоювання з боку автора цензури.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Toury, G. Descriptive Translation Studies and Beyond.* – Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, – 1995. – 311 p.
2. *Popović, A. Dictionary for the Analysis of Literary Translation.* – Edmonton: University of Alberta, 1976.
3. *Robinson, D. Pseudotranslation // Routledge Encyclopedia of Translation Studies/ Baker M. (ed.).* – London and New York: Routledge, 1998. – P. 183–185.
4. *Santoyo, J.-C. Blank Spaces in the History of Translation // Charting the future of translation history: current discourses and methodology / G. L. Bastin and P. F. Bandia (eds.).* – Ottawa: University of Ottawa Press, 2006. – P. 11–43.
5. *Toury, G. Enhancing Cultural Changes By Means of Fictitious Translations Enhancing Cultural Changes by Means of Fictitious Translations / E. Hung (ed.) // Translation and Cultural Change: Studies in History, Norms and Image-projection.* – Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 2005. – P. 3–17.
6. *Левин Ю. Д. "Поэмы Оссиана" Джеймса Макферсона // Джеймс Макферсон. Поэмы Оссиана.* – Л.: Наука, – 1983.
7. *Сервантес де Сааведра М. Дон Кихот.* – К.: Дніпро, – 1995. – 618 с.
8. *St. Andre, J. "Long Time No See, Coolie": Passing as Chinese through Translation // Charting the future of translation history : current discourses and methodology / G. L. Bastin and P. F. Bandia (eds.).* – Ottawa: University of Ottawa Press, 2006. – P. 242 – 261.
9. *Москаленко М. Н. Тисячоліття: Переклад у державі слова // Тисячоліття: Поетичний переклад України-Русі. / Москаленко М. Н.* – К.: Дніпро, 1995. – С. 5–38.
10. *Витковский Е. В. Русское зазеркалье // Стрфы века – 2. Антология мировой поэзии в русских переводах XX века.* – М.: Полифакт, 1998. – С. 8–22.

ВЕРБАЛЬНА ДЕКОМПРЕСЕМНА АСИМЕТРІЯ АНГЛІЙСЬКИХ І УКРАЇНСЬКИХ УНІВЕРБІВ Камінський Ю.І. (Київ)

У кожній мові, як відомо, є лексеми, які "несуть додаткову інформацію, що потенційно закладена в самому слові" [1, 207]. "Багатосемною", вважаємо, може виступати будь-яка англійська самостійна частина мови. Регулярної декомпресії зазнає і прикметник, і прислівник, і іменник, і, звісно (а можливо й насамперед) дієслово [2, 108], адже якщо кількість двосемних прикметників у перекладацьких текстах є порівняно невеликою (і більшість випадків їх появи зумовлено суб'єктивізмом автора вторинного тексту), питома вага прислівників та іменників, як і частотність їх появи у тексті перекладу, є ще меншою (більшість з них виступають словниковими повними декомпресемами), то щодо певної групи дієслів так звана "регулярна багатосемність" (термін наш) є явищем звичним, адже "у багатьох англійських дієсловах крім семи дії, стану і відношення можна виділити і семи, що характеризують дану дію, вказуючи на манеру чи спосіб її виконання" [3, 6].

Таким чином, *мета* нашого дослідження полягає у виокремленні основних видів дієслівної декомпресемної асиметрії. *Предметом* статті виступають англійські монодієслова та їх українські декомпресемні, а *об'єктом* праці є явище міжмовної декомпресемної асиметрії.

В сучасному перекладознавстві дослідження явищ компресії та декомпресії найповніше відображають праці В.І. Карабана. Декомпресію вченій розуміє як збільшення обсягу речення цільової мови у порівнянні з обсягом оригінального речення [4, 294]. Кількість дієслів у будь-якій мові у порівнянні, скажімо, з іменниками, як відомо, є досить обмеженою. Це зумовлює не тільки наявність так званих дієслів "широкого смислового поля", якими виступає більшість дієслів, за виключенням хіба що тих, що позначають процеси, дії, пов'язані з певною спеціалізованою діяльністю (так звані дієслова-терміни), але й досить значної групи адвербіальних дієслів. Адвербіальні двосемні дієслова завжди цікавили радянських вітчизняних лінгвістів (Т. Левицька, А. Фітерман, Ю. Денисенко, Д. Квеселевич та ін. Подібно до каузативних дієслів, вони одночасно реалізують дві адгерентні семи, між якими існує додатковий обставинний зв'язок: "друга сема виражає образ дії або супутню обставину" англійської моноксемеми [5, 56].

Пор.: англ. *to babble, to speak, stagger, to go* тощо.

Звісно, подібні моноксемеми, які можна позиціонувати як дієслова зі складною семантичною структурою, можна замінити і нейтральним дієсловом з певним прислівником або без. Традиційно серед дієслів даного типу прийнято розрізняти дієслова з оцінюючим і дескриптивним кваліфікативним компонентом (за допомогою останнього процес дії описується нейтрально, без вказівки на оцінку або якість).

Факт наявності двох (і більше) сем у складі дієслова заслуговує включення лексем цієї групи до розряду декомпресії, за умови одночасного виявлення даних сем у тексті перекладу (ТП).

Для визначення механізму декомпресії подібних дієслів вважаємо за доцільне послатися на професора Д.І. Квеселевича, який вказує на те, що "автори, які звертались до даної проблеми, занадто широко трактують це явище, і, згідно такого широкого підходу, односемне дієслово взагалі важко уявити, якщо піддати його аналізу не тільки (або не стільки) у колокаціях, але й у колігаціях". Колокація – це, в розумінні Д. Квеселевича, лексико-фразеологічно зумовлена сполучуваність слів у мові як реалізація їх полісемії, а колігація – це морфолого-синтаксично зумовлена сполучуваність. "Так як у дієсловах даного типу можуть бути присутні більше, ніж дві семи, то правильно було б говорити про двосемні дієслова, і тільки ті, в яких поєднуються одночасно дії і її характеристика, виступаючи в цій ролі лише в певних колігаціях" [6, 127].

Досить повний, на нашу думку, аналіз явища розгортання дієслова у сполуку або ж його заміни фразою було проведено Ю. Денисенком, який дійшов висновку, що слід виділяти два основні види розбіжності об'єму значень російських та англійських мовних одиниць: 1) коли англійському дієслову відповідає словосполучення

з "внутрішньооб'єктивними відношеннями" (схематично даний тип можна відобразити наступним чином: дієслово + додаток; 2) коли англійському дієслову відповідає словосполучення типу дієслово + обставина (обставинні слова або конструкції, дієприслівники) [7, 36].

Вважаємо за доцільне розглянути зазначені групи як такі, що найповніше висвітлюють процес декомпресії англійських монолексем.

Ю. Денисенко аналізує приклади без контексту, але вказує на необхідність урахування стилевих особливостей та термінологічності цих монолексем, бо "вживання тієї чи іншої форми має зумовлюватися смисловим і стилістичним завданням" [7, 25]. Необов'язково англійській сполучі відповідатиме українська сполучка – цілком можливим є вживання монолексми, якщо дана заміна є мотивованою.

Під адвербіальними слід розуміти дієслова, що виражають дію і одночасно її характеризують, виступаючи в цій ролі лише в певних колігаціях разом з прийменниковим додатком або обставинним словом. Ці слова утворюються внаслідок дії закону лінгвістичної економії на морфолого-синтаксичному рівні. Семантична синтезованість дієслів притаманна не лише англійській, але й українській мові. Як правило, ці адвербіальні дієслова створюються оказіонально, але ті з них, що набувають широкого розповсюдження, стають узуальними і реєструються словником [6, 131].

Надаємо перевагу терміну "багатосемні дієслова", що поєднує усі випадки декомпресії англійського монолексемного дієслова засобами української мови і, таким чином, усуває непотрібну у даній праці термінологічну полісемію.

Деякі дієслова надають експресивного забарвлення висловлюванню, сприяють більш яскравому вираженню думки насамперед у художньому мовленні. Пор.: *to frown, to scowl, to stare, to smile, to smirk, to grin, to squint, to snub* [7, 35].

Доцільно, на нашу думку, поділити всі випадки виявлення обох сем англійського дієслова у ТП на дві групи: 1) V+Obj., 2) V+Modif. Дані декомпресовані дієслова (*вибіркові декомпресемі*) [2, 109] фіксуються лексикографічно, у мовленні вони також зазвичай зберігають свою декомпресовану форму, особливо, якщо йдеться про художній текст: англ.: *I glared at them both and in my haughty red shirt crossed to the window and looked toward Alton* [8, 79]; укр.: *Я презирливо глянув на кожного зокрема, промарширував у своїй визивно-червоній сорочці до вікна і став, дивлячись у бік Олтона* [9, 111].

Подібні групи можливо скласти і з іншими дієсловами, які умовно за необхідності можна назвати дієсловами "звучання", "руху", "стану" тощо:

англ.: *'I told you already,' the curator stammered, kneeling defenseless on the floor of the gallery* [10, 18]; – укр.: *Я же тобі вже сказав, – затинаючись, відповів куратор, цілком безпорадний* [11, 8];

англ.: *Fache grunted. 'A scar on the face of Paris.'* Strike one [10, 40]; – укр.: *Шрам на обличчі Париза, сердито пробурчав Фаш. "Один – нуль у його користь"* [11, 27];

англ.: *The terrible prowler, the magnificent runner, the leaper, the shaker of souls, vanished* [12, 6]; укр.: *Жахлива примара, що підкрадалася все ближче, ладна чимдуж накинутись, навалитись, випустити з нього душу, миттю зникла без сліду* [13, 330];

англ.: *I turned from the window and laughed, determined to interrupt* [8, 81]; укр.: *Я відвернувся від вікна і наакишене розсміявся, перериваючи їм розмову* [9, 116].

Саме авторське рішення перекладу певного дієслова, продиктоване зазвичай або самим автором твору-оригіналу, або стилевими чи просто контекстуальними чинниками зумовлює появу декомпресемі у перекладі, якої можна було б і уникнути, але яка є найбільш влучною, як такою, що відображає дух першотвору:

англ.: *He fumbled for the bedside lamp and turned it on. Squinting at his surroundings he saw a plush Renaissance bedroom with Louis XVI furniture, hand-frescoed walls, and a colossal mahogany four-poster bed* [10, 21]; укр.: *Поланки знайшов нічну лампу й увімкнув. Мружачись від яскравого світла, Ленгтон побачив розкішну спальню у стилі Ренесансу з меблями епохи Людовіка XVI, фрески ручної роботи і велічне ліжко з червоного дерева* [11, 8].

Отже, як видно з прикладів, якщо не звертати увагу на стилістичний аспект (що, власне, і не входить у предмет нашого дослідження), багатосемні (а точніше – двосемні) дієслова, що зазвичай зазнають декомпресії при перекладі, є семс поділити на два типи: 1) дієслово+обставина (місця, способу дії тощо) і 2) дієслово+додаток (з прийменником або без). При цьому вважаємо за необхідне розглядати багатосемні дієслова першого виду як *регулярну* (часто навіть обов'язкову, тобто неопціональну) декомпресію англійського універба. Стосовно дієслів другого виду, вони зазвичай є *опціональними*:

англ.: *Douglas blinked* [12, 859]; укр.: *Він закліпав очима* [13, 485].

Нерідко при декомпресії єдиної англійської монолексми можливою є поява трьох і навіть більше елементів (лексем) в українському тексті:

англ.: *Don't! Douglas gasped* [12, 6]; укр.: *"Не треба!" – аж зайшовся мовчазним криком Дуглас* [13, 330].

Подібну декомпресію ми також відносимо до розряду опціональних (вибіркових), адже розглядати його можна або як контекстуальний перифраз, або як різновид авторської "мальовничої" синонімічності. Точніше визначення можна отримати лише з урахуванням вузького контексту (в межах, скажімо, абзацу або кількох). Никколи ж саме (і виключно) контекст зумовлює появу прийменникової декомпресії:

англ.: *Sidling up to the window, Douglas peered* [12, 859]; укр.: *Дуглас крадькома, щоб його не помітили, огзириує у вікно* [13, 537].

Словник в даному прикладі, звісно, не може фіксувати подібне контекстуальне розширення. Проте,

більшість значень дієслова *peer* (*визирати, тисьно вдивлятися, заглядати*) часто потребують додатка, тобто, дієслово є перехідним, а даний додаток, звісно, береться перекладачем з контексту, при цьому узгодження присудка та додатка може відбуватися виключно за допомогою прийменника, що пояснюється граматичними особливостями української мови.

Поясненням деяких випадків появи декомпресем в українському перекладі також може слугувати і *ідіоматичний характер* деяких українських словосполук, що ніби "вимагають" від свідомості (а, можливо, й підсвідомості) вилучити другий елемент, присутній у глибинній структурі ментальності автора вторинного тексту як представника певного лінгвокультурологічного простору: англ.: *glared-* укр.: *презирливо глянув*, англ.: *stared-* укр.: *прикинів поглядом*.

Фразові дієслова умовно можна віднести до монолексемних утворень – адже складаються вони, як правило з прийменника, що супроводжує дієслово.

Аналіз матеріалу дозволяє помітити певні закономірності, зумовлені вживанням фразових дієслів. Перше, це руйнування обов'язкового граматичного плеоназму (за Ш. Балі), коли в одній синтагмі омовлюється одне й те ж поняття кілька разів (*входить в, виходити з...*). Дуалізм форми та їх метазнаки ("група слів", "фразове слово") дозволяє лексеми віднести до "умовних монолексем" (термін наш).

Вважаємо, що дані дієслова слід віднести до механізму регулярної декомпресії у процесі перекладу лексем даного типу мовними засобами української мови, які, декомпресуючись у вторинному тексті, зумовлюють появу різночастинного представлення. Основною причиною появи у ТП відсутніх в оригіналі іменників, займенників, підсилювальних часток, прийменників есплікується відсутністю дієслів-аналогів в українській мові:

англ.: *"Don't be. I don't expect you and she to get along"* [8, 7]; – укр.: *Нема чого боятися. Я й не сподіваюсь, що ви знайдете спільну мову* [9, 311].

англ.: *He spun about and ran downstairs* [12, 859]; укр.: *Він миттю одвернувся од вікна й збіг сходами вниз* [13, 538].

англ.: *Fly? I thought, and spoil thinking about murder all across the plains? Spoil oiling pistol and loading it and thinking of Ralph Underhill's face when I show up thirty-six years late to settle old scores?* [12, 817]; укр.: *Полетіти літаком? І позбавити себе втіхи всю довгу дорогу думати про вбивство? Позбавити себе втіхи неквапливо змащувати й заряджати пістолет і уявляти собі обличчя Рафа Андерхілла, коли з'явлюся перед ним після тридцяти шести років відсутності, щоб звести давні порохуни?* [13, 581].

Заслужують уваги суб'єктивні опціональні вкраплення, коли переклад англійського фразового дієслова здійснюється за допомогою одного-двох (замість трьох і більше) лексем.

англ.: *"Oh," she murmured, and rolled over and went to sleep* [12, 817]; укр.: *А-а, – мовила дружина, повернулася на другий бік і знову заснула* (замість "повернулася") [13, 580].

англ.: *Night country rolled by* [12, 817]; укр.: *Нічна країна невпинно бігла назад* (замість "бігла назад") [13, 537].

Поділяючи дієслова на опціональні (авторські) та регулярні, до останніх відносимо розгортання адвербіальних монолексем і фразових дієслів, хоча й пам'ятаємо про можливі випадки появи декомпресії авторської, яка, як видно з прикладів, може знайти своє відображення практично (так чи інакше, в тій чи іншій мірі) в кожній українській мовній одиниці як лексичного, так і синтаксичного рівнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гальперин И.Р. Избранные труды. – М.: ВШ, 2005. – 255с. 2. Каміньський Ю.І. Кількісний показник декомпресії англійських монолексем в англо-українському перекладі // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К.: Знання України. – С. 107-109. 3. Ануфрієва Н.М., Емельянова Л.Л., Коляда В.П. Лексикографическая представленность слова в двуязычном словаре как основа переводческих трансформаций // Контрастивное исследование оригинала и перевода художественного текста: Сб. науч. трудов/Отв. ред. Кухаренко В.А. – Одесса: ОГУ, 1986. – с. 5-12. 4. Карабан В.І., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську мову // Навч. посібник для студентів вищих закладів освіти. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 608 с. 5. Левицька Т. Р., Фитерман А. М. Компресія в англійському мовному передачі в перекладі // Тетради перекладача №16. – С. 51-65. 6. Квеселевич Д. І. Семіно-синтезовані дієслова як прояв лінгвістичної економії. Нариси з контрастивної лінгвістики/ зб.наук.праць під ред. Ю.Жлуктечка. – К.: Наукова думка, 1979. – С. 126-131. 7. Денисенко Ю. О некоторых проблемах выбора слова в русско-английском переводе // Тетради перекладача №8. – М.: МО, 1971, с. 34-35. 8. *Updike John*. The Centaur. – N. Y.: Fawcett publications, 1968p. – 222p. 9. *Андрайк Джон*. Кентавр. Ферма. – К.: Дніпро, 1988. – 448с. 10. *Brown Dan*. The Da Vinci code. – London: Gorgi books, 2004. – 606 p. 11. *Браун Ден*. Код да Вінчі. Пер. з англ. – Харків: Книжковий клуб "Клуб сімейного дозвілля", 2006. – 480 с. 12. *Bradbury R*. // The stories of Ray Bradbury. – N. Y.: Alfred A. Knopf, 1980. – 884p. 13. *Бредбері Рей*. Марсіанські хроніки. Повісті. Оповідання: Пер. з англ. – К.: Дніпро, 1988. – 590с. 14. *Haggard H. Rider*. King Solomon's mines. – М.: Progress, 1974. – 224 p. 15. *Хаггард Генрі Райдер*. Копальні царя Соломона; Прекрасна Маргарет. – К.: Мистецтво, 1992. – 432 с.

ЦЕННОСТНЫЙ АСПЕКТ КОНЦЕПТА ПУРИТАНСТВО, ВЕРБАЛИЗОВАННЫЙ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Карнусенко М.В. (Харьков)

Концепт – это трехмерное образование, он "включает предметно-образную, понятийную и ценностную составляющие. Предметно-образное содержание концепта сводится к целостному обобщенному следу в памяти, связанному с некоторым предметом, явлением, событием, качеством" [1, 159]. В данной статье мы рассмотрим как раз предметно-образную, и что более интересно, ценностную составляющие концепта ПУРИТАНСТВО.

Этимологический слой концепта ПУРИТАНСТВО задан лексемой PURITANISM.

В современном английском языке концепт ПУРИТАНСТВО PURITANISM имеет 2 значения: прямое и переносное. В прямом значении это верования и практики, характерные для пуритан как для религиозного движения.

Энциклопедия "Колумбия" определяет пуританство как движение 16-17 вв. за реформу англиканской церкви, которое оказало огромное влияние на социально-политические, этические и теологические взгляды в Англии и США [2].

Термин ПУРИТАНСТВО (опять-таки в прямом смысле) также используется в более широком плане в отношении других религиозных групп, которые разделяли те же взгляды, что и пуритане, но не получили такого распространения (напр., сепаратисты 16 в., квакеры, нон-конформисты после Реставрации и др.) [3].

Исторически пуританство зародилось во времена правления английской королевы Елизаветы I как движение за религиозную реформу. Ранние пуритане считали, что англиканская церковь того времени была слишком политизирована, часто шла на уступки, а в том, что касается богослужений, облачения духовенства и церковной иерархии, слишком напоминала католическую. Будучи кальвинистами по своим теологическим убеждениям, пуритане подчеркивали всеобщую божественную предначертанность и требовали строгого соответствия богослужений Священному писанию. Они полагали, что государство не должно вмешиваться в дела церкви. Их целью было "очищение" церкви, а не отделение от неё [3].

В первой половине 17 в. пуритане иммигрировали в английские колонии в Америке десятками тысяч [3]. В 30-50-ых гг. они попытались установить парламентскую систему в Англии, которая должна была строго придерживаться библейского христианства. Однако их ждало разочарование, т.к. король Карл I не хотел разделять власть в какой бы то ни было мере в парламентом. Конфликт между пуританами парламента и королем вскоре привел к роспуску законодательного органа и гражданской войне, которую выиграли пуритане. Они свергли короля, обвинив его в государственной измене, и установили парламентскую республику. Однако вскоре их ожидало еще одно потрясение. Отсутствие одного лидера, коррупция, недальновидность в управлении привели к социальному конфликту и фактическому безвластию. Вскоре на политическую сцену вышел Оливер Кромвель, чей режим был ни чем не лучше режима Карла I. Через пять лет, после смерти Кромвеля, монархия была восстановлена, и Англия вернулась к прежнему режиму, при котором власть принадлежала аристократии и высшему духовенству, что в свою очередь привело к коррупции и репрессиям. Хотя мечты пуритан о построении "новой" Англии угасали, их надежды на построение новой жизни в английских колониях были на подъеме. В 1620 г. сепаратистская пуританская конгрегация из Скруби (Scrooby), транзитом через голландский Лейден отбыла в Новый Свет на борту "Мэйфлауэра" ("Mayflower"). На этом же судне был подписан документ, который положил начало американской нации, т.к. в нем впервые была выдвинута идея суверенного народа. "Мэйфлауэрское соглашение" ("Mayflower Compact") фиксировало создание "гражданской политической организации" ("civil Body Politick") для поддержания порядка и безопасности, "принятия справедливых и обеспечивающих равное право законов" ("just and equal Laws"). В соглашении были выражены надежды и стремления пуритан, подписавших соглашение, а также всех, кто последовал их примеру. [4]. К 1640 г. в Новой Англии было сформировано 35 приходов. Именно пуританам принадлежит главная роль в заселении Новой Англии в Северной Америке [5, 97].

Какие же ценности были присущи для первых поселенцев? Для пуритан человек от природы был греховен и мог приобщиться к добру только через строгую дисциплину. Основными концептами для пуритан того времени являлись ТРУД WORK, САМОНАБЛЮДЕНИЕ SELF-EXAMINATION и САМОДИСЦИПЛИНА SELF-DISCIPLINE. "Тяжелый труд считался религиозным долгом, при чем акцент делался на самоконтроле и самодисциплине" (Колумбия). Антиконцептами считались НЕУВАЖЕНИЕ К ВОСКРЕСЕНЬЮ PROFANATION OF THE SABBATH DAY, БОГОУЛЬСТВО BLASPHEMY, ПРЕЛЮБОДЕЯНИЕ FORNICATION, ПЬЯНСТВО DRUNKENNESS, АЗАРТНЫЕ ИГРЫ GAMES OF CHANCE, УЧАСТИЕ В ТЕАТРАЛЬНЫХ ПРЕДСТАВЛЕНИЯХ PARTICIPATION IN THEATRICAL PERFORMANCES, т.к. они "были уголовно наказуемы". (Колумбия). В одной из колоний 17 в. было принято постановление, согласно которому никто "... не имел права бездельничать и тратить время без пользы". Местным констеблям предписывалось проявлять "особую бдительность в выявлении нарушителей, особенно скандалистов, гуляк и курильщиков" [6 с. 145].

С течением времени (а точнее, к концу 17 в.) пуритане, которые тогда уже стали в значительной степени придерживаться секулярного устройства, постепенно утратили свои позиции как политическая сила, и пуританское мировоззрение и этика продолжали оказывать влияние на американское общество. Они возводил в ранг благодетели те качества, которые способствовали экономическому успеху – САМОСТОЯТЕЛЬНОСТЬ

SELF-RELIANCE, ЭКОНОМНОСТЬ FRUGALITY, ТРУДОЛЮБИЕ INDUSTRY и ЭНЕРГИЧНОСТЬ ENERGY – и через них влияли на социально-экономическую жизнь. Большое внимание пуритане уделяли образованию, что было важно для Соединенных Штатов. Их идея ДЕМОКРАТИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ приходской церковью была перенесена в политическую жизнь государства и положила начало современной демократии. Выдающимися ПУРИТАНСКИМИ деятелями Новой Англии были Т. Хукер, Д. Коттон, Р. Уильямс, И. Матер, К. Матер. [2]

Лексема PURITAN происходит от позднелатинского PŪRITĀS ("чистота") и от латинского PŪRUS ("чистый"). Самое раннее употребление лексемы ПУРИТАНИН PURITAN датируется 1564 г. в значении "противник англиканской иерархии". После 1592 г. она употреблялась по отношению к любому, кто придерживался строгих взглядов в том, что касается религии и морали.

В современном значении ПУРИТАНСТВО PURITANISM это строгость и аскетизм в поведении и религии. Это гипоним таких понятий, как СУРОВОСТЬ STERNNESS и СТРОГОСТЬ STRICTNESS [7].

Прилагательное СУРОВЫЙ STERN, определяется как твердый, жесткий, строгий (о манере или характере); мрачный, запрещающий (о внешнем виде или кругозоре); неуступчивый, бескомпромиссный; непреклонный, безжалостный.

СТРОГИЙ STRICT, в свою очередь, определяется как точный; полный; находящийся в четко определенных рамках; жесткий в отношении дисциплины; точный в выполнении, соблюдении или требованиях; полностью выполняющий установленное правило, принцип или условие [8].

Другое определение ПУРИТАНСТВА в его переносном значении дает словарь английского языка "Американское наследие" – "крайняя строгость в вопросах морали, выражающаяся в частности, в неприятии совместных развлечений и удовольствий" [9].

Лексема PURITAN может выступать как прилагательное ПУРИТАНСКИЙ, так и как существительное ПУРИТАНИН. Определение существительного пуританин помогает нам точнее понять значение концепта ПУРИТАНСТВО – "тот, кто живет в соответствии с протестантскими заповедями, особенно тот, кто рассматривает удовольствие или роскошь как грех" [10].

Как отмечает историк Т. Маколей, "пуритане ненавидели травлю медведей не потому, что она приносила боль медведю, а потому, что она приносила удовольствие зрителям" [11].

В 1916 г. прошлого века известное определение ПУРИТАНСТВУ дал американский журналист Г. Менкен, критиковавший американскую культуру и образ жизни. ПУРИТАНСТВО, отмечал он, это "навязчивый страх, что кто-то где-то может быть счастлив" [12].

В наши дни отношение к ПУРИТАНСТВУ также весьма неоднозначно. Американский кинокритик и писательница М. Хескелл считает, что "ПУРИТАНСТВО – это источник нашего величайшего лицемерия и самых пагубных иллюзий". [2]

Таким образом, изначально концепт ПУРИТАНСТВО относилось к домену РЕЛИГИЯ как к основополагающему домену концептосферы пуритан 16-17 вв. Сегодня же представление о ПУРИТАНСТВЕ серьезно отличается от первоначального. Это не только понятие религиозной этики, но и символ определенного набора ценностей, при чем этот набор не полностью отражает те смыслы, которые существовали в 16 в. Перспективой дальнейшего исследования может стать диахронический анализ концепта ПУРИТАНСТВО, средств его прямой и непрямой реализации в английском языке США, а также анализ его понятийной составляющей.

ЛИТЕРАТУРА

1. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
2. The Columbia Encyclopedia, Sixth Edition. 2001-07. – Режим доступа: <http://www.bartleby.com/65/pu/Puritani.html>.
3. Encyclopaedia Encarta. – Режим доступа: <http://encarta.msn.com/encnet/>.
4. The Puritans in the World and the Mayflower Compact. An essay by Gavin Finley MD. – Режим доступа: <http://endtimepilgrim.org/puritans11.htm>.
5. Гаджиев К.С. Американский протестантизм: история и современность // Новая и новейшая история. – 1993. – № 1. – 6. Слезкин Л.Ю. Истоки американской истории: Массачусетс. Мэриленд, 1630-1642. – М., 1980.
7. Lexical FreeNet. Connected thesaurus. <http://www.lexfn.com/>.
8. WordNet 3.0 Vocabulary Helper. – Режим доступа: <http://poets.notredame.ac.jp/cgi-bin/wn>.
9. The American Heritage® Dictionary of the English Language: Fourth Edition. 2000. – Режим доступа: <http://www.bartleby.com/61/92/P0669200.html>.
10. The Free Dictionary. – Режим доступа: <http://www.thefreedictionary.com>.
11. Thomas Babington Macaulay, "History of England", 1849.
12. Online Etymology Dictionary. <http://www.etymonline.com/index.php?search=puritanism&searchmode=none>

ОМОВЛЕННЯ МОВЧАННЯ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Кобяков О.О. (Суми)

Мовчання як складне поліаспектне явище потребує глибокого осмислення та значних зусиль учених різних шкіл. Лінгвісти фокусують увагу на комунікативному мовчанні як такому, що виникає у різних ситуаціях при спілкуванні. Образ мовчання ввійшов в скарбницю народної творчості. Пор.:

англ. - *Beware of a silent dog and still waters*; рос. - *Остерегайся молчаливой собаки и тихой воды* [1, 87];
англ. - *He cannot speak well that cannot hold his tongue*; рос. - *Кто не может держать язык за зубами,*

тот и хорошо говорить не сможет [1, 144];

англ. - *The silence of pure innocence persuades when speaking fails*; рос. - *Невинность и молчание порой сильнее красноречивых слов* [1, 364-365].

Комунікативне мовчання має нульовий денотат, але воно ситуативно значуще, препарує силенціальний ефект [2]. У художньому дискурсі комунікативне мовчання коментується та пояснюється. Його функціонування позначено комплементарністю, бо воно (мовчання) тлумачиться релевантними вербальними та невербальними засобами. Серед вербальних засобів виокремлюються домінантні одиниці концепту мовчання – *silence, silent, pause*. Напр., англ.: *She could as quickly lose courage and fall silent again* [4, 168]; *The words came out in a rush, then reversed and were lost, tumbligh among the sour bushes under his tongue. She is quiet, quizzical, even a mite patronizing* [4, 212].

Мовчання може позначатися також дескриптивно. Наприклад, англ.: *There, standing before me, are the old man and the girl. I am dumb with wonderment* [4, 25]; *I fumbled again for the words and finally found them* [4, 69]; *Toni reflects for a long moment. Finally she nods assent* [4, 110]; *Have you ever wanted to unsay something and found no one's there is listen?* [4, 205]; *I can say no more. She stands head bowed, face averted from me* [4, 266].

Як показує дослідження, концепт SILENCE в англомовному дискурсі представлено двома парадигмами – human silence та nature silence. Лексеми групи human silence актуалізуються на позначення персонажів. Напр., англ.: *If he has no coachman or chauffeur of his own, Grafın Bette supplies one: a close-mouthed fellow with a catalogue of convincing lies to explain his passenger's condition* [4, 9]; *She is normally reticent in discussion and would rather be silent than precipitate an argument* [4, 170]; *Come to think of it, she was the only one who ever could shame me, without saying a word!* [4, 187].

Корпус nature silence позначений наявністю одиниць метафоричного наповнення. Напр., англ.: *The haunted silence weighs on me like a leaden cope* [4, 80]; *There was a moment of drowsy silence, then, apropos of nothing at all, Papa said: "Lily my dear, don't you think our Magda is beautiful?"* [4, 102]; *Emma stares at me for a long silent moment; then with a strange wintry sadness she pleads with me* [4, 90]; *So, there is between us the possibility of wordless communication, of instinctive interaction, which may be either fruitful or dangerous* [4, 167]; *It was a calculated cruelty, but I couldn't resist it, Joachim digested the insult in silence. His answer was mild, almost apologetic* [4, 33]; *I am imprisoned in a big ball of glass which rolls over and over displaying all my private parts, while the red eye stares at me and a terrible silence mocks me* [4, 55]; *There is no answer, but the silence seems to intensify around me, as if the presence is becoming more solid* [4, 79].

Образ тиші є стабільним у віршованих текстах. Пор.:

нім.: *Über allen Gipfeln
Ist Ruh;*

In allen Wipfeln

Spürest du

Kaum einem Hauch;

Die Vögleinshweigen im Walde.

Warte nur, balde

Ruhest du auch (Й.В.Гере) [3, 24]

укр.: Тиша над верхами

Вже лежить:

Подих між вітками

Чуєш в кожну мить

Птаство задрімало

В гуші суєти

Зачекай ще мало

То заснеш і ти (Ю.Шкробиниць) [3, 26]

Мовчання позначається словами різних частин мови, в основному це – іменники, прикметники, дієприкметники та дієслова (рідко). Напр., англ.: *Jung listens in silence. He is studiously neutral. His eyes watch every expression on my face, every gesture* [4, 125]; *He is silent for a while, studying me over the tops of his interlaced fingers. Then he takes a new tack* [4, 160]; *Suddenly, without warning, I find myself weeping quietly* [4, 281]; Дієслова вказують також на силенціальний ефект у межах речення або автономно. Напр., англ.: *I opened my mouth to protest. He silenced me with upraised hand* [4 55]; *She opens her mouth to speak. I silence her instantly. Please! I don't want to discuss it* [4, 134]; *She is sitting bolt upright in her chair waiting for me to continue he interrogation. I say nothing. I go to her, stand behind the chair and begin to massage her shoulders and her neck* [4, 206].

Екстеріоризація мовчання в художньому дискурсі може позначатися автономно (1) або сумісно з другими номінаціями невербальної дії (2) та - лексичними коментуючими словами (3). Напр., англ.: (1): *There is no answer, but the silence seems to intensify around me, as if the presence is becoming more solid* [4, 79]; *I said nothing to Ilse* [5, 101]; (2) *Emma stares at me for a long silent moment; then with a strange wintry sadness she pleads with me* [5, 92]; (3) *There is a long moment of silence...* [5, 184]; *He was lying on the bed, in trousers and shirt sleeves, reading. He didn't say a word. He handed me a white pill with a glass of water and made me swallow it* [5, 254].

Таким чином, силенціальний ефект в англомовному художньому дискурсі позначається релевантними гетерогенними одиницями, у яких сема мовчання виражається експліцитно і імпліцитно.

ЛІТЕРАТУРА

1. На языке Шекспира. To be or not to be. Английские изречения. / Упор. С.Б.Барсов. – М. Центрполиграф, 2007. – 447 с.
2. Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации. – К.: Вид-во Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 1997. – 302 с.
3. Кияк Т.Р., Науменко А.М., Озуй О.Д. Теорія та практика перекладу: німецька мова // Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 592 с.
4. West, N. The World is Made of Glass. - London: Hodder and Stoughton, 1983. 298 p.

КОНЦЕПЦІЯ ТЕКСТОВИХ ВПРАВ З ПЕРЕКЛАДУ

Кобякова І.К. (Суми)

Робота над текстами є об'ємною; передбачає низку вправ, серед яких релевантними та валідними є контрастивний аналіз поверхневої та глибинної структур, виявлення тематичних, рематичних блоків, прагматичних інтенцій та їх омовлення у корелюючих текстах оригіналу та транслятора. У перекладацькій практиці, як відомо, об'єктами є тексти, уривки та ситуації. Осмислення вихідних одиниць, що є значущим для адекватного вторинного конструювання одиниць, здійснюється шляхом контрастивного аналізу поверхневих та глибинних структур корелюючих текстів [1; 4; 5; 6; 9; 10], виконання низки вправ підготовчого, операційного та креативно-пошукового характеру.

Робота над оригіналом включає розуміння параметрів останнього – його смислу (концепції), тематичних блоків та омовлення [13; 14; 15; 21]. Ці базові одиниці є стартовими для пошуку операційного механізму трансформації у текст-транслятор. Збереження глибинної структур вихідного тексту (семантики та прагматики) є прерогативою вторинного утворення транслятора.

Правомірним у цій парадигмі є контрастивний аналіз текстів-кореляторів, їх осмислення за зразком:

Поверхнева структура текстів

- Наявність/відсутність лексичних/граматичних еквівалентів
- Композиційна представленість основних блоків
- Лінійна ідентичність текстових компонентів
- Експліцитна представленість текстових категорій
- Розширення та згортання текстових одиниць
- Наявність вербальних стилістичних засобів
- Пошуки еквівалентних поверхневих структур

Глибинна структура текстів

- Спільність тематичних та рематичних блоків у текстах оригіналу та транслятора
- Явище реверсії у текстах кореляторів
- Динаміка сюжету в текстових представленнях
- Імпліцитна представленість текстових категорій
- Модуляція текстових категорій
- Наявність невербалізованих стилістичних засобів
- Висновки щодо відповідності глибинних структур текстів-кореляторів

Дев'ять є облігаторними в лексичному новоутворенні: тут діють закони нової мовної системи [1; 17; 8; 9; 13]. На часі перевага надається концептуальній подачі перекладацьких текстів, їх смислової адекватності, відповідності, конгруентності стосовно текстів-оригіналів. З огляду на це вагомими є вправи на коментування, анотації, резюме текстів, їх контрастивний аналіз та концептуальне сприйняття. Умісними є підготовчі вправи інтралінгвального характеру з огляду на характер вихідного тексту. Вони (вправи) уступають у перекладацькому процесі вправам інтерлінгвального характеру. Філологізація цих процесів є очевидною. Способи перекладу залежать від характеру його одиниць: слів, текстів, ситуацій – їх основних номінативних, комунікативних та регулюючих функцій.

Вихідні тексти є облігаторною платформою для підготовчих завдань та перекладацького механізму типу:

1) Знайдіть провідну думку оригіналу; розбийте тексти на тематичні блоки; зробіть анотований переклад тексту; як омовлюється прагматичні інтенції текстів; порівняйте концепції оригіналу та перекладу; виокремте засоби їх омовлення (категоризації); чи свідчить концептуальний переклад про його еквівалентність, вербальне переоформлення, релевантну трансформацію, інтертекстуальний процес?; чи є текст-опис витвором вільного перекладу, обробка за сюжетом і стильовою манерою?; напишіть рецензію на корелюючі тексти; зробіть їх контрастивний аналіз; визначте провідну функцію текстів; як трансформувати інформативні лакуни у перекладацькому процесі?; чи допомагає компресованість текстів-оригіналів їх адекватній трансляції?; як представлені у текстах рематичні блоки - експресивно чи імпліцитно?

2) Оцініть, ваше ставлення до таких перекладацьких способів, як: скорочення, пролонгація, гіперсемантизація; визначте діючі функції порівнювальних глобальних структур; чи визначають домінуючі слова тематичну спрямованість текстів; які лексичні, граматичні труднощі притаманні корелюючим текстам?; чи є тексти-запозичення дослівним перенесенням тексту оригіналу у мову перекладу?; чи Ви погоджуєтесь з думкою М.В.Ломоносова, що не мова пасує перед мовцем, а мовець виказує своє недостатнє володіння нею?; який статус вторинних номінативних та комунікативних конструювань?; як зберігаються домінуючі слова у парадигмі споріднених текстів?

Логічна структура текстів встановлюється на базі лексико-графічних тлумачень, а сублогічна – на базі асоціативних векторів текстових одиниць. Концептуальний аналіз має два напрямки – від мови до думки з метою реконструювання структури мислення, та від думки до мови – категоріально досліджується мова. Таким чином, відбувається чергування семасіологічного та ономасіологічного підходів.

Концепти не є ізольованими "атомами" мислення, а розуміються в контексті структур фонових знань. Це повітря, яким дихають всі, а воно не належить нікому, його форми, архетипи є передконцептуальною структурою людської свідомості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 896 с. 2. Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации. – К.: Астрал, 1997. – 310 с. 3. Бехта І. Дискурс наратора в англомовній прозі. – К.: Грамота, 2004. – 304 с. 4. Гальперин І.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. – 138 с. 5. Гак В.Г. Языковое преобразование – М.: Языки русской культуры. – 1998. – 763 с. 6. Зоріацьак Р. Боліти болем слова нашого...–Львів: Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2005. – 294 с. 7. Каменская О.Л. Текст коммуникации. – М.: ВШ, 1990. – 151с. 8. Карасик В. Н. Язык социального статуса. – М.: Наука, 1980. – 329 с. 9. Красных В.В. Основы психолингвистики и теории коммуникации. – М.: Гнозис, 2001. – 270 с. 10. Кобякова І.К. Функции языка в отношении к мышлению //Вісник Сумського державного університету. Серія Філологічні науки. – №3 (36), 2002. – С. 41-47. 11. Кагановська О.М. Текстові концепти художньої прози (на матеріалі французької романистики середини ХХ сторіччя). – К.:КНЛУ, 2002. – 292 с. 12. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). – Вінниця: Нова книга, 2001. – 448 с. 13. Кочерган М.Н. Загальне мовознавство. – К.:Академія, 2003. – 463 с. 14. Кухаренко В.А. Інтерпретація тексту. – М.:Просвещение, 1988. – 192 с. 15. Лихачев Д.С. Текстология. – СПб.: Алетейя, 2001. – 759 с. 16. Мірошніченко В.В. Авторська концепція художнього твору: онтогенезис і експансія (на матеріалі англомовної та французької україністики) : Монографія. – Запоріжжя: ЗУ, – 2003. – 383 с. 17. Приходько А.Н. Синтаксис естественного языка в фокусе когнитивно-коммуникативной парадигмы // Вісник Харківського нац.ун-та ім. В.Н.Каразіна. – №609. – Харків: Константа, 2003. – С.84-89. 18. Радчук В.Д. Перекладацька проба // Вісник СумДУ. Серія Філологічні науки, 2004. – №4(63). – С.149-154. 19. Черноватий Л.М. Особливості навчальних матеріалів для підготовки перекладачів // Вісник СумДУ. – 2002. – №4(37). – С.184-188. 20. Швачко С.О. Навчити вчитися!: Посібник. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 133 с. 21. Швачко С.О., Кобякова І.К. Вступ до мовознавства: Посібник. – Вінниця: Фоліант, 2005. – 221 с. 22. Швачко С.О., Кобякова І.К. Нові технології вивчення квантитативних одиниць англійської мови // 36. Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес: Матеріали міжнародної наукової конференції (24-25 листопада 2004 р.) – Чернівці: Рута, 2004. – С.297-298.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІРОНІЧНИХ КОНСТАТИВІВ У ЗАГОЛОВКАХ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ПРЕСИ

Коваленко А.М. (Суми)

Одним із пріоритетних напрямків лінгвістичних досліджень на сучасному етапі розвитку науки про мову є вивчення комунікативно-прагматичних аспектів використання мови, яке передбачає розгляд мови у реальних контекстах функціонування. Включення прагматичного компонента видається важливим для лінгвістичного опису, тому що ігнорування прагматичним аспектом, пов'язаним із фактором мовця, не може забезпечити проникнення в онтологічну сутність мови як засобу спілкування.

Значна роль в інтерпретації повідомлення належить заголовку, який дає можливість зрозуміти позицію редакції та ставлення автора до висвітлюваної інформації. Основний прагматичний зміст заголовка полягає в тому, що він використовується як засіб привернення читачького інтересу.

Іронічний заголовок виступає цілеспрямованим способом вираження інтенції автора та висловлює оцінку подій, про які йдеться, що впливає на сприйняття інформації адресатом. Саме тому завданням дослідження є простежити функціонування іронічних заголовків у журнальних повідомленнях.

У дослідженні підтримуємо точку зору, згідно з якою іронія визначається як прагматичне явище, що пов'язане з навмисним наміром мовця передати його нещирість [1, 1468; 2, 1786]. Постійним індикатором іронічної нещирості виступає навмисне порушення мовцем низки інших умов успішності мовленнєвого акту. Умови успішності є низкою актомовленнєвих пресупозицій, дотримання яких є необхідною умовою для ефективного здійснення мовленнєвого акту.

Кожний тип ілокутивного акту характеризується умовами, виконання яких є необхідним для його успішного здійснення. Розрізняють попередні умови, умови ширості та суттєві умови. Якщо висловлювання використовується як мовленнєвий акт відповідно до своєї основної функції, то зазначені вище умови повинні бути виконаними. Тому вважаємо за необхідне визначити умови успішності іронічного констативу.

Оскільки порушення умови пропозиційного змісту констативної ілокутивної сили є неможливим, тому що констативний тип не накладає обмежень на пропозиційний зміст, а умова ширості, навпаки, у всіх випадках порушується адресантом іронічного висловлювання, почнемо з розгляду прикладів порушення загальних попередніх умов для всіх констативних ілокутивних сил. Ілюстрацією порушення першої попередньої умови є іронічне твердження у прикладі:

A Good Time for Crime

It's easier to be bad in Italy, thanks to recent Parliamentary vote that turned 100 crimes into mere petty offenses. The measure was aimed at updating the country's clogged justice system (Newsweek, June 28, 1999).

Іронічний констатив у наведеному вище заголовку утворюється в результаті порушення мовцем умови ширості, що передбачає впевненість мовця відповідно до його твердження у дійсному стані справ. Це порушення супроводжується недотриманням автором однієї з вимог, що висуваються загальними попередніми

умовами, вимог немотивованості та неочевидності того, що стверджується. До того ж, іронічний зміст заголовка підсилюється вживанням двох контрастних лексем: *good*, що передає позитивно-оцінне значення, та *crime* – передає негативно-оцінне значення. Для адресата показником іронічної нещирості мовця є саме необґрунтованість його твердження.

Неправильне вживання мовцем різних компонентів ілюктивної сили є непрямим запереченням прагматичних правил. Адресант прямо не заявляє про порушення правил, але розраховує на підготовленість адресата, яка дозволить йому побачити це порушення. Виявлення дії цього заперечення сприяє правильній інтерпретації іронічного висловлювання. Крім того, для деяких іронічних констативів і для іронічних мовленнєвих актів інших типів характерним є те, що заперечення на прагматичному рівні не супроводжується запереченням на пропозиційному рівні. Вважаємо, що в таких випадках більш адекватним критерієм для виявлення дії механізму породження іронії стає актомовленнєвий критерій успішності / неуспішності. Тому поняття заперечення треба розширити: крім заперечення на пропозиційному рівні, воно повинно охоплювати поняття порушення прагматичних правил, що є своєрідним запереченням або скасуванням мовленнєвого акту.

Таким чином, схема умов успішного здійснення іронічного констативу буде мати такий вигляд:

умова пропозиційного змісту – будь-яка пропозиція;

попередні умови – 1) іронічний адресат має достатню контекстуальну та фонову інформацію для сприйняття іронії; 2) іронічний мовець вважає, що іронічний адресат має достатню контекстуальну та фонову інформацію для сприйняття іронії; 3) в іронічного мовця відсутні підстави вважати *p* істинним (або для іронічного мовця очевидно, що іронічний адресат знає, що *p*, і йому не потрібно нагадування);

умови щирості – 1) іронічний мовець хоче, щоб іронічний адресат зрозумів, що іронічний мовець нещирий; 2) іронічний мовець не вважає, що *p* (або іронічний мовець не вважає своє повідомлення інформативним);

суттєва умова – цей акт розглядається як акт навмисного передання нещирості щодо цього повідомлення про стан справ.

Таким чином, іронічні констативи утворюються в результаті порушення мовцем умови щирості, що передбачає впевненість мовця у тому, що його твердження відповідає дійсному стану справ. Це порушення супроводжується недотриманням автором іронічного твердження однієї з умов, які висувуються загальними попередніми умовами, умовами вмотивованості та неочевидності того, що стверджується.

ЛІТЕРАТУРА

1. Toplak M., Katz A.N. On the uses of sarcastic irony // *Journal of Pragmatics*. – 2000. – Vol. 32, №10. – P. 1467-1488.
2. Utsumi A. Verbal irony as implicit display of ironic environment: Distinguishing ironic utterances from nonirony // *Journal of Pragmatics*. – 2000. – Vol. 32, №12. – P. 1777-1806.

ВЕРБАЛЬНІ МАРКЕРИ СТАТУСНОЇ АСИМЕТРІЇ В АНГЛОМОВНОМУ ПАРЕНТАЛЬНОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Козлова В.В. (Суми)

Антропоцентрична спрямованість сучасної лінгвістичної науки зумовлює актуальність дослідження різноманітних характеристик актантів реальних дискурсів. Однією з таких характеристик виступає соціальний статус мовця, як фактор, що впливає на стиль його мовленнєвої поведінки.

Парентальний діалогічний дискурс, що представляє собою тип особистісно-орієнтованого спілкування сімейно-побутової сфери, характеризується статусною асиметрією. Статусна асиметрія англomовного парентального діалогічного дискурсу зумовлена соціальною, віковою та роллювою нерівністю учасників спілкування (батьків та їхніх дітей) і актуалізується у виборі системи вербальних і невербальних індексів.

При мовленнєвій взаємодії актантів англomовного парентального діалогічного дискурсу саме комунікативна поведінка батьків характеризується високим рівнем статусних реалізацій. Характерними статусно-маркованими ситуаціями спілкування вважаємо міжособистісні ситуації морально-емоційного впливу та міжособистісні ситуації морально-волевитивного впливу.

Аналіз мовного матеріалу показує, що в ситуаціях морально-емоційного впливу з боку батьків відбувається експліцитна демонстрація критичного ставлення до дій партнера по комунікації (дитини) із залученням висловлювань засудження: *It was very wrong of you, You should be ashamed, I'm really disappointed in you.*, що містять дієслова з негативною семантикою та інтенсифікатори; висловлювань попередження: *How many times must I tell you it's dangerous. One day you'll fall and when where you'll be!* з акцентуацією наполегливості попередження та можливих наслідків дії.

Для міжособистісних ситуацій морально-волевитивного впливу характерним виявляється застосування батьками висловлювань дозволу: *All right, you can watch Rugsats if you put your blue dress on...*, з чіткою вербалізацією умов його надання за рахунок вживання категорії модальності та умовних речень; висловлювань заборони: *You're grounded. I'm not letting you out of this room until you tell me.* із залученням пасивного стану як індикатора своєї влади; та висловлювань наказу: *Quickly do teeth. Hurry up. Go to sleep. Stop playing with your dinner and eat it.* що здебільшого звучать різко та імперативно не залишаючи можливостей для спречань.

В комунікативній поведінці батьків, особливо матері, простежується тенденція до використання своєї

статусної переваги як додаткового аргументу впливу та втручання в життя дитини. Це відбувається за рахунок номінацій типу: *I'm your mother. I'm still the boss here.* – вербалізація соціальної ролі; *I'm just a whole older than you are.* – вікова нерівність. Також увага акцентується на виховній функції батьків: *you are my business. I have a right to know what you are doing. I want to look after you. It's my job to take care of you.* При цьому залучаються іменники з семантикою робота, а також дієслівні конструкції зі значенням піклування.

Статусна асиметрія комунікативної взаємодії батьків та дітей також реалізується в умовах експліцитного позиціонування батьками самих себе як носіїв уявлень про норми та правила поведінки: *Don't use that type of language;* про шішнісі орієнтації: *It's time you considered settling down;* про стиль життя: *I just want a normal life for you.*

Таким чином, реалізація статусної асиметрії комунікативної взаємодії відбувається в статусно-маркованих ситуаціях морально-емоційного та морально-волітивного впливу, маркерами яких виступають висловлювання засудження, попередження, дозволу, заборони, наказу.

Перспективу подальших досліджень становить аналіз неverbальних маркерів статусної асиметрії в англомовному парентальному діалогічному дискурсі.

ДО ПРОБЛЕМИ СТИЛІСТИКИ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ

Колесник Н.М. (Харків)

Останніми роками в умовах науково-технічної революції у зв'язку з підвищенням ролі науково-технічного перекладу відбувається осмислення багатьох його проблем, а тому і стилістики науково-технічних текстів [Пумп'янський, 1965; Реформатський, 1967; Комісаров, 1990; Борисова, 1981, 1986, 2000, 2002; Карабан, 2002; Климзо, 1976, 2003; Тюленев, 2004; Черноватий, 2006; Разинкіна, 1978, 2004]. Велику роль для підвищення якості науково-технічного перекладу грають дослідження в області стилю науково-технічних текстів.

До теперішнього часу є досить багато літератури з питань стилістики науково-технічного тексту. Вже в перших працях, що з'явилися в 30-і роки минулого сторіччя, вчені приділяють велику увагу питанням мови і стилю науково-технічних текстів взагалі [Морозов, 1932-1938; Рецкер, 1934; Федоров, 1933-1936].

Сьогодні вже є фундаментальні дослідження в сфері науково-технічного стилю, а саме в області кібернетики [Брагіна, 2001], фізики [Чалбишева, 2006], природознавчих наук [Шагєєва, 2005], хімії [Татарінова, 2005], лінгвістики [Даваєва, 2005], металургійної [Ремхе, 2007] і нафтогазової [Дорошенко, 2004] промисловості, економіки [Дроздова, 2003], автомобілебудування та ремонту [Нікуліна, 2004], екології [Овсейчик, 2006]. Було виконано ґрунтовне дослідження в області лексики науково-технічних текстів на матеріалі англомовної терміносистеми сільськогосподарської та ґрунтової мікробіології [Кислухіна, 2005], а також української термінології садівництва [Костенко, 2005].

Теоретичне осмислення стилістики науково-технічних текстів, а саме текстів аграрного профілю, набувають особливого значення у зв'язку з необхідністю всебічного вивчення мови науки і техніки на сучасному етапі науково-технічного прогресу. Тому сьогодні постає завдання детально розглянути стилістику науково-технічних текстів, а саме текстів аграрної тематики.

Науковий стиль має відношення до сучасної практики перекладу текстів аграрного профілю, оскільки в сучасному світі, що вступив у фазу постіндустріального суспільства, наука розвивається бурхливими темпами, відбувається взаємообмін між науковцями різних країн, а тому постійно здійснюються переклади наукової літератури. Оскільки тексти аграрного профілю використовують науково-технічний стиль, розглянемо основні характеристики стилістики науково-технічних текстів.

Науково-технічний функціональний стиль є інформаційним простором функціонування науково-технічних текстів, це глобальне інформаційно-функціональне поле, в якому діють численні науково-технічні мовні жанри. Сфера суспільної діяльності, в якій функціонує науково-технічний стиль, – це наука. Науковий стиль відноситься до числа книжкових стилів, оскільки в більшості випадків науковий стиль реалізується у письмовій формі [Разинкіна, 2004].

Науково-технічна мова є одним з основних різновидів наукової мови взагалі, як підстиль наукового функціонально-мовного стилю. Основною формою функціонування даної мови є спеціальна науково-технічна література.

Стилістична організація тексту асоціюється, перш за все, з терміном, незалежно від жанрової класифікації тексту; інші особливості знаходяться у тіні терміну, проте гарно відомі спеціалістам, хоча кожен автор розуміє і визначає таку конфігурацію по-своєму [Menzel, 1996; Алексєєва, 2001].

Найхарактернішими рисами стилю наукової прози є певна синтаксична організація речень і вибір лексики. Вибір лексики в стилі наукової прози підкоряється одному із основних завдань: адекватно донести до читача описуване явище в розмаїтті ознак, що характеризують це явище [Rannie, 1951; Гальперін, 1958].

В основі стилю сучасної англійської наукової і технічної літератури лежать норми письмової мови з певними специфічними характеристиками.

Завдання науково-технічної літератури – гранично ясно і точно довести певну інформацію до читачів. Це досягається логічно обґрунтованим викладом фактичного матеріалу, без вживання емоційно забарвлених слів, виразів і граматичних конструкцій. [Пумп'янський, 1965, с.11].

Комиссаров В.В. [1990] вважає, що особливостями науково-технічного стилю є його інформативність (змістовність), логічність (чітка послідовність, чіткий зв'язок між основною ідеєю і деталями), точність і об'єктивність, а також ясність і зрозумілість. Окремі тексти, що належать до даного стилю, можуть володіти вказаними рисами більшою чи меншою мірою [Комиссаров, 1990, с.110].

Американський дослідник мови технічної літератури Дж. Чаплайн писав: "Англійська мова володіє диявольською здатністю говорити не те, що збирався сказати автор... Якщо з цією мовою поводитися уміло, вона - сама краса, якщо ж невміло - вона в кращому разі нескладна, а в гіршому безглузда".

Головним змістовним компонентом науково-технічних текстів є когнітивна інформація. Вона складає суть плану змісту. План вислову науково-технічних текстів включає як вербальні, так і невербальні знакові системи (схеми, графіки, малюнки і ілюстрації).

Наша задача - вивчення текстів аграрного профілю, а саме дослідити організацію мовного матеріалу на граматичному, а тому числі синтаксичному рівні, та лексичному рівні. Цікавим було б також вивчити питання про наявність/відсутність елементів експресивності.

Отже, науковий стиль текстів аграрного профілю, призначений для повідомлення точних відомостей з конкретної області сільського господарства і для закріплення процесу пізнання. Саме цією обставиною і визначається характер особливостей наукового стилю в англійських текстах аграрної тематики.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Алексеева И.С.* Профессиональный тренинг переводчика. - СПб: Союз, 2001. - 288с. 2. *Борисова Л.И.* Лексические особенности англо-русского научно-технического перевода. - М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2002. - 212с. 3. *Борисова Л.И.* Лексико-стилистические трансформации в англо-русских научно-технических переводах. - М.: ВЦП, 1981. - 168 с. 4. *Борисова Л.И.* Особенности семантики общенаучной лексики. - Дис. ... канд. филол. наук. - М.: Наука, 1986. - Т. I. - 179 с. - Т. II. - 351 с. 5. *Борисова Л.И.* Пособия по научно-техническому переводу (методологический обзор). - М.: МПУ, 2000. - 72 с. 6. *Брагина Э.Р.* Структурно-компонентный анализ терминов кибернетики в английском языке в сопоставлении с украинским и русским: Дис... канд. филол. наук: 10.02.15 / Донецкий национальный ун-т. - Донецк, 2001. - 214 л. 7. *Гальперин И.Р.* Очерки по стилистике английского языка. - М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1958 - 460с. 8. *Деваева Н.В.* Роль первого компонента высказывания в формировании когерентности научного текста : На материале лингвистических текстов современного немецкого языка : диссертация ... кандидата филологических наук : 10.02.04. - Саранск, 2005. - 202 с. 9. *Дорошенко С.М.* Формування та розвиток української термінології нафтогазової промисловості : Дис... канд. філол. наук: 10.02.01/Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. - К., 2004. - 191арк. 10. *Дроздова Т.В.* Научный текст и проблемы его понимания На материале англоязычных экономических текстов: Дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.19,10.02.04 Москва, 2003. 11. *Карaban В.І.* Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. - Вінниця: Нова книга, 2002. - 254с. 12. *Кислукіна М.В.* Структура, семантика та функціонування англійських субстантивних мікробіологічних термінів (на матеріалі терміносистеми сільськогосподарської та ґрунтової мікробіології) : дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київський національний лінгвістичний ун-т. - К., 2005. 13. *Костенко Л.М.* Лексико-семантична та словотвірна структура української термінології садівництва : дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Запорізький національний ун-т. - Запоріжжя, 2005. 14. *Климзо Б. Н.* Ремесло технического переводчика. Об английском языке, переводе и переводчиках научно-технической литературы. - М.: "Р.Валент", 2003. - 288с. 15. *Комиссаров В.Н.* Теория перевода. - М.: Высшая школа, 1990.-254с. 16. *Комиссаров В.Н., Рецкер Я.И., Тархов В.И.* Пособие по переводу с английского языка на русский. - Часть II - М.: Высшая школа, 1965. - 287с. 17. *Морозов М. М.* Избранные статьи и переводы. - М., ГИХЛ, 1954. - 326с. 18. *Никуліна Н.В.* Становлення сучасної української термінологічної системи автомобілебудування та ремонту транспортних засобів : Дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г.С.Сковороди. - Х., 2004. - 255арк. 19. *Овсейчик С.В.* Формування української екологічної термінології : дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка; Інститут філології. - К., 2006. 20. *Пумпянский А.Л.* Введение в практику перевода научной и технической литературы на английский язык. - М.: Наука, 1965.- 290с. 21. *Разинкина Н.М.* Развитие языка английской научной литературы. - М.: Наука, 1978.-212 с. 22. *Разинкина Н.М.* Функциональная стилистика (на материале английского и русского языков): Учеб. пособие. - М.: Высшая школа, 2004. - 271 с. 23. *Ремхе И.Н.* Когнитивные особенности перевода научно-технического текста (на материале текстов металлургической промышленности) : диссертация... кандидата филологических наук : 10.02.20 Челябинск, 2007 187 с. 24. *Реформатский А.А.* Термин как член лексической системы языка. В.сб. : Проблемы структурной лингвистики, 1967.- М.: Наука, 1968. - 187с. 25. *Рецкер Я.И.* Теория перевода и переводческая практика. - М.: Межд. отношения, 1974. - 398с. 26. *Рецкер Я.И.* Учебное пособие по переводу с английского языка на русский. - Выпуск I - М.: Наука, 1981. - 104с. 27. *Татарінова Л.Н.* Опыт системного исследования немецкой химической терминологии : На материале общей и неорганической химии : Дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 : М., 2005 188 с. 28. *Ткаленев С.В.* Теория перевода: Учебное пособие. - М.: Гардарики, 2004. - 336с. 29. *Федорова А.В.* Основы общей теории перевода. - М.: Высшая школа, 1987.- 304с. 30. *Чалышева А.В.* Прагмалінгвістичний аспект речевих

жанров наукового стилю : На матеріалі німецьких і російських текстів подвійного фізики : дисертація ... кандидата філологічних наук : 10.02.19. - Ростов-на-Дону, 2006. - 163 с. 31. Черноватий Л.М., Карабан В.І. Переклад англійської технічної літератури. Електричне та електронне побутове устаткування. Офісне устаткування. Комунікаційне устаткування. Виробництво та обробка металу. Навчальний посібник. - Вінниця: Нова Книга, 2006. - 296с. 32. Шагеева А.А. Когнитивные функции цитаты в естественнонаучном тексте : На матеріалі російського і англійського мов : дисертація ... кандидата філологічних наук : 10.02.20. - Екатеринбург, 2005. - 216 с. 33. Menzel D. A. Writing a Technical Paper. N. Y. - London, 1961.-245p. 34. Rennie D. W. The Elements of Style (An Introduction to Literary Criticism). London, 1951. - 142p.

КОНЦЕПТ ЗНАМЕНИТІСТЬ ЯК ЕТАЛОН І СТЕРЕОТИП

Кукушкін В.В. (Харків)

1. Виходячи зі семіотичного розуміння слова як знака (насправді лише тіла знака, тобто його графічної або фонетичної форми), що репрезентує певний концепт або концептуальну структуру, яка стоїть за цим словом, розкриття змісту концепту ЗНАМЕНИТІСТЬ передбачає здійснення семантичного й концептуального аналізу мовних знаків, що його репрезентують.

2. Семантичний аналіз пов'язаний безпосередньо з мовною формою й передбачає встановлення семантичної структури імені концепту та інших номінативних засобів його вербалізації за даними абстрактних типових контекстів, зафіксованих у словниках. На стадії семантичного аналізу зміст концепту есплікується буквально або імплікується метафоричними та метонімічними номінативними засобами його вербалізації [1, 20].

Концептуальний аналіз пов'язаний з конкретним когнітивним контекстом, породжуваним функціонуванням знаків, що репрезентують концепт, у дискурсі. Зміст концепту тут встановлюється інтерпретатором шляхом інференції у процесі когнітивної обробки інформації, яка міститься у контексті дискурсу. Концептуальний аналіз має надати більш повний набір інформації про об'єкт, до якого відсилає знак (у змістовому відношенні) й віддзеркалити знання, необхідні для розуміння об'єкта комунікантами з різним рівнем освіти, а також віднайти ту концептуальну структуру, яка була об'єктивована у слові й мотивувала необхідність вербалізації [2, 8].

3. Семантичний аналіз імені концепту ЗНАМЕНИТІСТЬ виявляє онтологічну ("стан справ соціальної дійсності"), аксіологічну ("позитивна телеологічна оцінка") та екзистенційні ("наявність суб'єкта соціальної дійсності, хто є експірієнсером/бенефіціантом стану"; "наявність суб'єкта телеологічної оцінки стану") ознаки концепту.

4. Концептуальний аналіз доповнює когнітивну структуру концепту такими кваліфікуючими ознаками, як "незалежність настання позитивно-телеологічного стану від волі експірієнсера":

(1) *Blaster Bates never expected to become a celebrity: he was a demolition expert, whose stories amused his friends and then in the sixties and seventies came to attention of a wider public* (The Independent, Sept 12, 2006, p. 32); "інтерес до експірієнсера телеологічно-позитивного соціального стану з боку преси/громадськості":

(2) *At first glance, the news seemed to reflect the growing popularity of gossip magazines, which leave few aspects of celebrity culture – or celebrities' lives – unexamined* (Evening Times, Sept 15, 2006, p. 10); "соціальна активність експірієнсера телеологічно-позитивного соціального стану", як наприклад

благодійність:

(3) *The Racquet Man partnered himself with the former Wimbledon champ at an annual celebrity match to raise cash for Aids charities* (The Sun, Sept 16, 2006, p. 8);

"здатність експірієнсера телеологічно-позитивного соціального стану спричиняти вплив на громадськість"

(4) *Here is an insight into How We Shop Today: a celebrity wears a dress. Photos of said celebrity and dress appear in magazines and newspapers around the world. High street stores copy the dress. We buy the copies. The end* (The Guardian, Sept 16, 2006, p. 4);

а також аксіологічною ознакою "негативна оцінка телеологічно-позитивного соціального стану експірієнсера":

(5) *The word celebrity has been so overworked, it's almost a pejorative term in my books* (The Times, Sept 12, 2006, p. 51).

5. Отримані дані свідчать про те, що концепт ЗНАМЕНИТІСТЬ функціонує в англійському газетному дискурсі як еталон для однієї частини англійського соціуму й негативний стереотип – для другої.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колесов И.Ю. К вопросу о роли понятия когнитивной сцены в концептуальном анализе языка // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2008. – № 2. – С. 19-32. 2. Кубрякова Е.С. К определению понятия имиджа // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2008. – № 1. – С. 5-12.

УЧЕТ МЕЖПРЕДМЕТНЫХ СВЯЗЕЙ ПРИ ПОДГОТОВКЕ СТУДЕНТОВ И ЗАЩИТЕ ДИПЛОМНЫХ ПРОЕКТОВ И РАБОТ НА ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКАХ

Литвиненко Г.И., Дядечко А.Н. (Сумы)

В рамках непрерывного профессионально-ориентированного обучения иностранному языку студентов технических и экономических специальностей СумГУ важной коммуникативной задачей и одновременно очень эффективной формой итогового контроля является защита дипломных проектов и работ на иностранном языке. Этому виду работы кафедрой традиционно уделяется большое внимание на протяжении многих лет. Однако, несмотря на накопленный положительный опыт методике подготовки студентов к защите, методике организации самого процесса защиты, а также целый ряд предваряющих этот процесс организационных процедур нельзя считать полностью отработанным.

Учитывая накопленный как положительный, так и отрицательный опыт, а также тот факт, что этот вид работы как нельзя лучше соответствует положениям и принципам Болонской декларации, мы хотим предложить вашему вниманию некоторые волнующие нас проблемы, которые наиболее остро встали в связи с поставленной задачей, но имеют большое значение для построения вузовского курса иностранного языка в целом, а возможно, и для упорядочения всей системы изучаемых в вузе дисциплин.

Непрерывный курс иностранного языка в разных форматах предоставляет преподавателям этой дисциплины возможность быть рядом с определенной частью студентов с первого года обучения до последнего. В некоторых случаях это общение длилось даже семь лет, поскольку включают выпускной класс средней школы и аспирантский курс языка. Такое длительное общение позволяет отслеживать не только языковой прогресс студентов, но и их интеллектуальный, социальный и профессиональный рост, при этом первый часто определяется и корректируется вторым.

Другая отличительная особенность дисциплины "Иностранный язык" заключена в самой ее природе и сегодняшней социальной функции. Иностранный язык точно так же, как компьютерные навыки, стал инструментом добывания знаний и средством более комфортного существования. Его изучают не ради интереса, а исходя из практической необходимости. Мы все являемся свидетелями стремительного роста его утилитарности. Такая ситуация практически снимает знакомую нам по прошлым годам проблему мотивации. Сегодня с иностранным языком в разной степени сталкиваются люди самого разного возраста, он вышел за рамки учебника и аудитории, проник во все сферы жизни, став знаком ее качества. Среди нынешней "продвинутой" молодежи невладение иностранным языком все чаще воспринимается как отклонение от нормы.

Это, с одной стороны, не может не радовать преподавателей иностранных языков, поскольку облегчает их профессиональные задачи, но, с другой стороны, сильно повышает качественную планку требований, предъявляемых к их знаниям и умениям. Преподаватель постепенно перестает быть основным источником знаний по предмету, он становится гидом, консультантом. Это делает процесс обучения языку более индивидуальным, отношения со студентами более партнерскими, а профессию преподавателя иностранного языка более творческой, так как ему постоянно приходится реагировать на самые неожиданные и непредсказуемые языковые вопросы и проблемы со стороны студентов, а также достойно выходить из ситуаций, в которых он не имеет возможности помочь студенту немедленно.

Сложно найти сегодня человека, который не согласен с утверждением, что развитые навыки устной и письменной речи на иностранном языке обязательно должны входить в «джентльменский набор» каждого выпускника. Без них ему будет сложно конкурировать на рынке труда, строить профессиональную карьеру, иметь доступ ко всей интересующей его информации и просто жить полноценной жизнью. Такой общепринятый подход к проблеме формально поддержан сегодня и теми, кто разрабатывает философию и политику образования на государственном уровне.

У всех на слуху словосочетания "Болонский процесс" и "европейские стандарты". Но если языковые возможности среднестатистического украинского школьника действительно расширились, поскольку программой предусмотрено обязательное изучение иностранного языка со второго класса и изучение второго иностранного языка в дальнейшем, новая вузовская программа лишена баланса высокого уровня стандартов и реальных возможностей их достижения. Суммарный объем аудиторных часов не увеличен, а напротив – сокращен. Студенты 1-го и 2-го курсов имеют два часа практических заданий плюс 1 час индивидуальных занятий в неделю. При этом группа насчитывает 18-20 человек. Положениями же о Болонском процессе предусмотрено владение двумя иностранными языками, что обеспечит мобильность и гибкость в процессе приобретения знаний.

Скромным резервом более качественного языкового обучения был исчезающий в своем старом формате углубленный курс иностранного языка в рамках предмета по выбору, вводимый с 5-го семестра.

Именно этот курс позволяют активно наращивать не только языковой потенциал студентов (их возможности в области грамматики, лексики, чтения, говорения и письма), но и их профессиональные навыки через организацию в аудитории групповых дискуссий, конференций, устных и письменных сообщений на близкие студентам темы. Опыт работы со студентами этих курсов подтверждает их готовность и глубокую заинтересованность в обсуждении решений профессиональных проблем посредством иностранного языка. При этом студентам предоставляется полная свобода в выборе тем, которые являются на их взгляд наиболее актуальными.

О попытках решить проблемы с языковой подготовкой студентов, в т.ч. студентов-дипломников,

свидетельствует целый ряд документов внутриуниверситетского пользования. Немало говорилось о повороте в сторону повышения значимости иностранных языков. При этом положительный результат и ответственность ассоциируются в основном с усилиями кафедры иностранных языков. На самом же деле проблема может быть решена только коллективными усилиями кафедр.

Идея защиты дипломных работ на иностранном языке формально одобряется абсолютно всеми. Реально выпускающие кафедры университета по готовности к данному виду деятельности можно условно разделить на три категории.

Первую скромную группу составляют кафедры, где сам руководитель владеет иностранным языком, где немало преподавателей и сотрудников в недавнем прошлом были студентами и аспирантами, а потому имеют приличные практические языковые навыки. Ко второй, наиболее многочисленной группе принадлежат те кафедры, которые с уважением относятся к работе своих коллег с кафедры иностранных языков, но собрать действительно заинтересованную и подготовленную языковую аудиторию не имеют возможности. Поэтому реально оценить усилия студента и его консультанта по иностранному языку просто некому. К третьей группе кафедр, которых к счастью совсем мало, относятся те, которые занесены нами в своеобразный "черный список". Совместная работа преподавателей иностранных языков с данными кафедрами принесла лишь негативный опыт, дополнительные человеческие проблемы для студентов-выпускников и неприятный осадок у преподавателей-консультантов. Мы не скрываем от выпускников факт неблагоприятной языковой обстановки на этих кафедрах и откровенно не рекомендуем им защищать работы на иностранном языке в целях их собственной безопасности.

Однако, несмотря на все проблемы, связанные с защитой дипломов на иностранном языке, наши преподаватели полны надежд и оптимизма относительно данного вида деятельности. Есть несколько кафедр, с которыми мы давно и успешно сотрудничаем в атмосфере взаимного уважения, благодарности и ощущения общности задач и интересов.

Среди типичных трудностей, возникающих при работе с дипломниками, следует отметить, в первую очередь, проблемы чисто языкового характера. У студентов нет возможности на достаточном уровне сформировать навыки письменной речи на иностранном языке в силу отсутствия этих навыков в родном языке. Авторефератам дипломов часто недостает логической структурированности, в силу отсутствия подобных навыков на родном языке. Консультанту по иностранному языку приходится помогать студенту в форматировании его автореферата согласно общепринятым стандартам. Для этого он вынужден вникать в проблему и предмет исследований, диапазон которых очень широк и варьируется от специальности к специальности. Не все студенты обладают достаточной психологической устойчивостью, необходимой для устных выступлений. Приходится также учить их этическим правилам ведения научной дискуссии.

Однако, несмотря на недостаток координирующих усилий по улучшению ситуации в рамках всего вуза радуют идущие снизу инициативы отдельных кафедр. Не готовы обсуждать качественные показатели, но отдаем должное смелости кафедры экономической теории, разработавшей для студентов первого курса экономических специальностей спецкурс на английском языке. Не можем не рассматривать в качестве солидных партнеров, а иногда и конкурентов, наших коллег с кафедры экономики, практикующих английский язык в качестве рабочего языка в ходе проводимых ими международных конференций по проблемам экологии и экономики. Как логический итог - студенты именно этой кафедры количественно преобладают среди тех, кто защищает дипломы на английском языке. Естественная атмосфера, которая характерна для процедуры защиты дипломов на англ. языке на этой кафедре наглядно демонстрирует качественные языковые наработки.

Хотим дать практический совет своим коллегам. Больше доверяйте студентам и не сомневайтесь, поручая им выполнение сложных задач, связанных с иностранными языками. Вы недооцениваете их реальные возможности. Для начала советуем просмотреть тезисы ежегодных научно-технических конференций гуманитарного факультета в апреле 2006 г. Уверены, вы найдете там знакомые вам фамилии. Приглашаем также всех представителей выпускающих кафедр принять участие в наших конференциях, круглых столах и презентациях, которые проводятся кафедрой и Лингвистическим Центром, и в которой участвуют студенты 1-5-х курсов и аспиранты.

С целью повышения качества языковой подготовки выпускников кафедры иностранных языков предлагает:

- 1) обратиться к преподавателям выпускающих кафедр с инициативой о сотрудничестве в подготовке и проведении защиты дипломных проектов на иностранных языках;
- 2) ознакомить выпускающие кафедры с опытом работы кафедры иностранных языков в деле подготовки дипломных работ и проектов на иностранном языке;
- 3) определить конкретные формы и направления такого сотрудничества (определить ответственных лиц, оговорить возможность подготовки и проведения совместных конференций, предоставления спецкафедрами соответствующих учебных материалов на иностранном языке, консультаций при составлении учебных пособий на иностранном языке);
- 4) разработать и осуществить долгосрочный совместный проект кафедры иностранных языков и выпускающих кафедр в течение пяти семестров (5-9-ый) с целью повышения качества профессионально ориентированной языковой подготовки студентов СумГУ.

НЕКОТОРЫЕ ПОДХОДЫ К РАЗРАБОТКЕ КОМПЛЕКСНОЙ ПЯТИЛЕТНЕЙ ПРОГРАММЫ
НЕПРЕРЫВНОГО ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ СТУДЕНТОВ
НЕЯЗЫКОВЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ
В СУМСКОМ ГОСУДАРСТВЕННОМ УНИВЕРСИТЕТЕ

Литвиненко Г.И. (Сумы)

Говоря о методике обучения иностранным языкам студентов неязыковых специальностей вузов и ее воплощении в конкретные рабочие программы по иностранным языкам, остановимся на тех принципах, которые мы считаем основополагающими, приоритетными для конкретных условий обучения. "Метод преподавания не может быть изобретен. Он развивается постепенно" (П.Хэгболдт). Добавим еще, что развивается он в конкретных условиях и под влиянием определенной целевой установки общества.

Возникшая в обществе потребность в реальном общении на иностранном языке перевела цель обучения в практическую плоскость и побудила методистов, психологов, лингвистов к разработке таких методик, которые совмещали бы обучение системе языка с обучением общению на данном языке, т.е. основополагающим методическим принципом стала коммуникативная направленность обучения, а вторым базовым принципом - его профессиональная ориентация. Под коммуникативной направленностью обучения, мы подразумеваем развитие коммуникативной компетенции, т.е. способности общаться на иностранном языке с целью обмена информацией.

Сложность задачи делает необходимым введение понятия коммуникативной достаточности. Коммуникативно-достаточное общение - это общение на иностранном языке, минимизированное по форме, лишённое стилистического разнообразия, языковой и информационной избыточности (Е.И.Калмыкова).

Коммуникативная компетенция состоит, как известно, из комплекса компонентов:

- лингвистическая компетенция - правильное распознавание и употребление форм иностранного языка;
- социопрагматическая компетенция - умение выбрать языковые средства, адекватные ситуации общения, владение на определенном уровне иноязычными речевыми умениями как способами общения;
- социокультурная компетенция - умение организовать общение с учетом правил, норм и традиций вербального и невербального поведения, принятых в стране изучаемого языка;
- дискурсивная компетенция - владение различными типами дискурса, наличие способности связывать одно высказывание с другим, логически излагать мысли;
- паралингвистическая компетенция - способность использования иных, невербальных средств коммуникации.

Важен принцип интегративности формирования указанных видов компетенций в комплексной реализации основных функций языка. Однако удельный вес отдельных компонентов коммуникативной компетенции на различных этапах обучения различен. Первые два вида получают больше внимания на более ранних этапах, остальные - на более поздних.

Если говорить о коммуникативных речевых умениях, то на начальных этапах более реалистичным подходом является обучение преимущественно чтению. Как опосредованный способ общения оно имеет большие возможности практического использования. Затем следует устноречевое общение, обучение же письму переносится на более продвинутые этапы обучения.

Необходимо также выделить перевод как один из способов общения и особый вид речевой деятельности. Обучение переводу научно-технической литературы можно рассматривать как обучение информационному общению в письменной форме. Начинать развитие умения переводить с иностранного языка на родной нужно с 1-го курса, постепенно интенсифицируя его. На продвинутых этапах следует подключить и перевод с русского языка на английский.

Характер предмета общения позволяет различать несколько его видов: социально-ориентированное или публичное общение; групповое предметно-ориентированное общение; лично-ориентированное или индивидуальное общение (А.А.Леонтьев). В процессе обучения иностранному языку формирование первого вида общения предполагает организацию выступлений обучаемых с сообщениями, рефератами, проведение конференций, ролевых и деловых игр. В данном виде общения один обучаемый выступает в более активной роли, в качестве оратора, другие - в менее активной, в качестве слушающих.

Второй вид общения предусматривает участие в нем более двух партнеров и направлен на обслуживание совместной трудовой деятельности людей. Обучение данному виду общения предполагает организацию обсуждений, диспутов, сообщений, бесед для установления деловых контактов и другие виды учебной работы. Третий вид общения осуществляется обычно двумя партнерами и носит личностный характер. В учебном процессе данный вид общения может реализоваться в процессе чтения литературы, содержание которой соответствует познавательным интересам обучаемого.

Первые два вида общения используются нами на всех этапах обучения, третий - в большей мере на продвинутом этапе. Следует отметить, что эти виды учебной деятельности максимально приближены к реальному общению, вызывают большой интерес у обучаемых, позволяют преподавателю осуществлять индивидуальный подход к заданиям, значительно повышают мотивацию к изучению языка и дают возможность увидеть реальные результаты обучения. Указанные виды общения можно также использовать как формы контроля.

Особенности и закономерности естественного общения должны быть учтены при моделировании

обучения иноязычному общению, что позволит организовать успешное обучение речевой деятельности, создать условия обучения, адекватные условиям практического использования приобретенных языковых знаний и речевых умений.

Наполнение рабочей программы конкретным материалом - задача не менее важная, чем формулировка принципов, на которых основывается процесс обучения. В понятийный аппарат коммуниктивно-ориентированного обучения входят понятия: сферы общения, функции общения, коммуникативной ситуации, темы общения, коммуникативной задачи.

Среди сфер общения в языковом вузе наиболее важной представляется профессионально-трудовая (включая учебную). Реализация отношений людей в конкретных условиях называется ситуацией общения. Ситуация конкретизирует содержание высказывания, связанное с определенной темой. Тема определяет предмет речи, а ситуация - ее содержание и объем. Для обеспечения коммуникации в определенной ситуации необходима постановка перед обучаемым коммуникативной задачи. Деятельность по своей сути есть решение задач, а иноязычная коммуникация - это речевая деятельность. Необходим отбор коммуникативных задач для обучения видам речевой деятельности, исходя из коммуникативных потребностей обучаемых. Для правильной организации процесса обучения очень важны новизна ситуаций, варьирование речевой задачи, изменение событий, взаимоотношений обучаемых и.

Важным аспектом работы над программой является изучение подъязыка той области знаний, в которой будут работать обучаемые: стилистической характеристики конкретного подъязыка, его лексико-грамматических особенностей (в нашем случае речь идет в основном о подъязыке науки и техники, делового общения). Следует провести не только тщательный тематический, но и содержательный анализ предлагаемых материалов с целью повышения уровня мотивации обучаемых. Основным условием достижения необходимого результата является высокая степень информативности дидактических материалов, представляющих интерес для студентов и содержащих задания проблемного характера, которые привлекают обучаемых возможностью найти оптимальное решение той или иной учебной задачи.

Говоря об отборе материала, следует отметить, что лексический аппарат должен быть минимизирован с учетом целей, коммуникативных намерений и сроков обучения. Для владения лексическим минимумом необходимо не только знание лексики, но и использование механизмов словообразования. Обучение грамматической компетенции также неразрывно связано с проблемой минимизации языкового материала. Именно поэтому целесообразным надо считать разграничение грамматики на грамматику для устной речи и грамматику для чтения и письма. Грамматика вводится в разумных, доступных пропорциях с соблюдением общедидактических принципов: от простого к сложному; от знакомого к неизвестному; от частного к общему. Реализация принципа сознательности обучения достигается за счет использования разъяснений, предваряющих процесс тренировки, создания ориентировочной основы. При этом использование родного языка обучаемого не только возможно, но и необходимо.

Учитывая резкие индивидуальные различия в уровне обученности по иностранному языку у студентов-первокурсников представляется необходимым включение в учебный план вводно-коррективного курса, базирующегося на языковом материале средней школы. Значительное место в лексическом материале коррективного курса занимают строевые слова, предлоги, союзы, артикли, наиболее частотные глаголы. На всех этапах обучения большое внимание уделяется потенциальному словарю обучаемых, т.е. возможности понимания ими неизученных единиц на базе лингвистического опыта в русском, украинском и изучаемом иностранном языке (интернациональные слова, модели словообразования, синонимия, антонимия, контекст и т.п.).

Формы и методы контроля должны быть максимально коммуникативными. Использование тестов, конечно, не исключается, тем более что они позволяют легче формализовать оценку результатов обучения, однако представляется более целесообразным необходимым тестировать не столько языковой материал, сколько речевые умения и навыки, связанные с этим материалом. А это не такая простая задача.

Организация контроля подразумевает создание благоприятной обстановки. Оценка ответов обучаемых предполагает умение преподавателя оценить ответ положительно выразить отрицательную оценку в мягкой форме, установить неточности и ошибки в ответах, вскрыть причины и указать пути преодоления ошибок. Очень важно не забывать о критерии коммуникативной достаточности при оценивании речевой деятельности.

Вводя понятие этапов обучения, мы предлагаем следующее условное деление:

1 этап - элементарный - 1-4 семестры в рамках обязательного курса иностранного языка;

2 этап - продвинутый - 5-8 семестры в рамках предмета по выбору;

3 этап - завершающий - 9-10 семестры, аспирантура, в рамках обязательного курса для магистров и специалистов, предмета по выбору, подготовки к кандидатскому экзамену.

Обучение общению можно осуществлять только через развитие способности реализовать осмысленную коммуникацию при наличии мотива и цели речевого акта, когда в центре внимания обучаемых находится содержание речи, а не грамматические и другие языковые правила.

ФЕНОМЕН МЕТАФОРИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНІЙ ПІДСИСТЕМІ МАШИНОБУДУВАННЯ

Литвинко О.А. (Суми)

Семантична мотивація термінів у термінологічній підсистемі машинобудування реалізується шляхом виведення загального значення терміна із значення його компонентів. Вона може здійснюватись і завдяки асоціативним зв'язкам, на основі яких реалізуються такий мовний феномен, як метафора. Асоціації, а саме асоціативність мислення людини, виокремлюються у якості значущого фактора, що сприяє метафоричному перенесенню. Такий фактор стосується вже не тільки лінгвістики, а безпосередньо пов'язаний із психологією, філософією, історією. Асоціації, що призводять до появи метафори, не є довільними, оскільки їх підґрунтям слугує або фізичний і фізіологічний досвід індивіда, або досвід мовного колективу, що відображає його соціально-культурну самобутність, яка походить від умов життя народу і особливостей історичного розвитку [1, 41].

Перенесення за подібністю називається метафоричним (від гр. *metaphora* - "переміщення"). Цей феномен привертає увагу багатьох дослідників [2; 3; 4]. Метафорі притаманна багатогранність і багатofункціональність. Саме в цьому лінгвістичному феномені дослідники стали бачити ключ до розуміння основ мислення і процесів створення не лише національно-специфічного бачення світу, але й його універсального образу [5, 403]. Джордж Лакофф виділяє три фактори, які є доказом присутності метафори в мисленні людини, а саме:

- 1) системність, що простежується в мовних відповідниках (тобто продуктивність концептуальних метафор, які є основою для утворення більшої кількості метафор в повсякденному мовленні);
- 2) використання метафори для керування міркуваннями і поведінкою на основі даних міркувань;
- 3) здатність розуміти новостворені метафори з опорою на конвенційні відповідники [6, 210].

Метафора відіграє значну роль у процесі пізнання людиною навколишньої дійсності. Вона забезпечує призму, що ґрунтується на отриманому досвіді, і ця призма відбиває нове бачення об'єктів і явищ. Саме у такій адаптації нового полягає когнітивна роль семантичного зсуву за подібністю. На думку Е.Норенко, метафора виокремлює індивідуальність конкретного предмета або явища, передає його неповторність [7, 228]. Вона служить одним з найбільш поширених способів поповнення лексичного і фразеологічного реманенту мови, даючи назви об'єктам, що належать до різних сфер дійсності світу. Метафора дозволяє краще зрозуміти і передати складну інформацію багатого людського досвіду. Усю загальну систему лексики в синхронічному і діакронічному планах можна розглядати як стратифікацію уламків метафоричних і термінологічних систем різних періодів, що визначалися різними домінуючими типами мислення. В.Г.Гак зауважує, що саме до метафори звертається свідомість людини в акті номінації [2, 154].

М.П. Годована, яка досліджувала метафору як засіб терміноутворення, зауважує, що процес утворення термінів шляхом метафоризації надає можливість проникнути у глибини людської свідомості, збагатити наші відомості про рівень розвитку науки в момент створення терміна, а також уявлення про термінований об'єкт в період його номінації [8, 156]. Метафора відноситься не до окремих ізольованих об'єктів, а до складних розумових просторів. Для розуміння цього мовного феномену необхідно урахувати роль культурного середовища, попереднього досвіду і тілесної організації людини в реалізації ментальних процесів.

Проблема, на якій слід зупинитися, характеризує термінологічну метафору, - це проблема образності і емоційності. Метафорі у науково-технічній літературі притаманна деемоційність. Образність такої метафори послаблена її вимушеною номінативністю, це метафора "за необхідністю" [9, 241]. Звертання до неї зумовлене не її образно-експресивним потенціалом, а відсутністю прямих номінацій, тому образ супроводжує номінацію, він - засіб номінації, а не її мета.

Метафора, потрапляючи до термінологічної системи, перерозподіляє значущість компонентів свого значення відповідно до потреб термінології. Усі елементи конотативності, асоціативності, образності займають підлеглу стосовно сигніфікату позицію, їх роль стає допоміжною - сприяти виконанню терміном номінативної функції. Для слів-метафор, що реалізують термінологічні значення, характерна чітка демонстрація належності до понятійної сфери тієї чи іншої галузі знань і констатує, а не емоційне вираження характеристик. Чуттєво-емоційна сторона у термінів-метафор зникає, висуваючи на перший план логічні зв'язки [9, 119].

Підсистемі машинобудування властива наявність антропоморфних метафор. Феномен антропоморфності полягає в тому, що вибір тієї чи іншої основи для метафори пов'язаний зі здатністю людини зіставляти нове для неї з тими предметами, з якими людина стикається у практичній діяльності. У ролі основи для метафоричного переносу можуть виступати назви частин тіла людини (соматизми), фізіологічні процеси, психологічні характеристики, типи відношень між людьми та інше. У семантичному плані антропоморфізм може бути визначений як усунення семи "істота", у зв'язку з чим слова, що позначають властивості і дії людини, використовуються для позначення неживих предметів [2, 461].

Доцільно зауважити, що людина здатна не лише ідентифікувати індивідуальні об'єкти, не лише виявляти схожість між різними об'єктами, які сприймаються органами її чуттів, але й знаходити схожість між конкретними і абстрактними об'єктами на основі свого фізичного досвіду. Виявлення відповідності об'єктів і явищ, що зіставляються і ототожнюються, базується на знанні особливостей людського сенсомоторного досвіду. Саме на основі такого досвіду постає метафоричне мислення і реалізується антропоморфізм метафори, що полягає в усвідомленні інформації про світ у межах людської діяльності [10, 172].

Англійська термінологія підсистеми машинобудування містить метафори, що асоціюються: з частинами тіла людини (таблиця 1), з назвами одягу чи його частин (таблиця 2), з предметами побуту (таблиця 3), з назвами страв (таблиця 4).

Таблиця 1

Антропоморфні метафори термінологічної підсистеми машинобудування, що асоціюються з частинами тіла людини

Частина тіла людини		Термін машинобудування	
<i>arm</i>	<i>рука</i>	<i>arm</i>	(механічна) рука; важіль
<i>back</i>	<i>спина</i>	<i>back</i>	задня поверхня (інструмента)
<i>elbow</i>	<i>лікоть</i>	<i>elbow</i>	кутовий патрубок
<i>eye</i>	<i>око</i>	<i>eye</i>	отвір
<i>face</i>	<i>обличчя</i>	<i>face</i>	передня поверхня
<i>finger</i>	<i>палець</i>	<i>finger</i>	палець
<i>foot</i>	<i>ступня</i>	<i>foot</i>	опорна поверхня
<i>head</i>	<i>голова</i>	<i>head</i>	голівка
<i>heart</i>	<i>серце</i>	<i>heart</i>	серцевина
<i>heel</i>	<i>п'ятка</i>	<i>heel</i>	п'ятка (напилка)
<i>knee</i>	<i>коліно</i>	<i>knee</i>	коліно (труби)
<i>legs</i>	<i>ноги</i>	<i>legs</i>	опори
<i>lip</i>	<i>губа</i>	<i>lip</i>	зливний носик (ливарного ковша)
<i>mouth</i>	<i>рот</i>	<i>mouth</i>	горловина
<i>nail</i>	<i>ніготь</i>	<i>nail</i>	цвях
<i>neck</i>	<i>шия</i>	<i>neck</i>	шийка
<i>nose</i>	<i>ніс</i>	<i>nose</i>	виступ
<i>shoulder</i>	<i>плече</i>	<i>shoulder</i>	виступ
<i>skin</i>	<i>шкіра</i>	<i>skin</i>	оболонка; зовнішня обшивка
<i>throat</i>	<i>горло</i>	<i>throat</i>	западина
<i>tooth</i>	<i>зуб</i>	<i>tooth</i>	зуб
<i>wrist</i>	<i>зап'ясток</i>	<i>wrist</i>	зап'ясток

Таблиця 2

Метафори термінологічної підсистеми машинобудування, що асоціюються з назвами одягу чи його частин

Одяг/частина одягу		Термін машинобудування	
<i>boot</i>	<i>черевик</i>	<i>boot</i>	піддон-фартух
<i>apron</i>	<i>фартух</i>	<i>apron</i>	фартух (токарного верстата)
<i>cap</i>	<i>кепка</i>	<i>cap</i>	кришка
<i>coat</i>	<i>пальто</i>	<i>coat</i>	грунтування
<i>collar</i>	<i>колір</i>	<i>collar</i>	втулка, хомут
<i>jacket</i>	<i>жакет</i>	<i>jacket</i>	сорочка
<i>muff</i>	<i>муфта</i>	<i>muff</i>	муфта
<i>shoe</i>	<i>черевик</i>	<i>shoe</i>	башимак
<i>skirt</i>	<i>спідниця</i>	<i>skirt</i>	юбка (поршня)
<i>sleeve</i>	<i>рукав</i>	<i>sleeve</i>	рукав, шланг

Таблиця 3

Метафори термінологічної підсистеми машинобудування, що асоціюються з предметами побуту

Предмет побуту		Термін машинобудування	
<i>bed</i>	<i>ліжко</i>	<i>bed</i>	стапіна
<i>blanket</i>	<i>ковдра</i>	<i>blanket</i>	(захисний) шар
<i>cup</i>	<i>чашка</i>	<i>cup</i>	чашка (установочна); зовнішнє кільце підшипника
<i>curtain</i>	<i>штора</i>	<i>curtain</i>	шторка, гнучка перегородка
<i>fork</i>	<i>виделка</i>	<i>fork</i>	вилкоподібний захват; виделкоподібна деталь
<i>plate</i>	<i>тарілка</i>	<i>plate</i>	шайба
<i>pot</i>	<i>горщик</i>	<i>pot</i>	бак, циліндрична державка (інструмента для охоплюючого протягання)
<i>spoon</i>	<i>ложка</i>	<i>spoon</i>	желонка

Метафори термінологічної підсистеми машинобудування, що асоціюються з назвами страв

Назва страви		Термін машинобудування	
<i>beans</i>	боби	<i>bean</i>	фонтанний штуцер
<i>cheese</i>	сир	<i>cheese</i>	бухта (з тросом або кабелем)
<i>jam</i>	джем	<i>jam</i>	заїдання
<i>nut</i>	горіх	<i>nut</i>	гайка; муфта
<i>pancake</i>	млинці	<i>pancake</i>	шлаковий пласт
<i>sandwich</i>	бутерброд	<i>sandwich</i>	багатошаровий

У термінологічній підсистемі машинобудування вживаються також зооморфні метафори. Вони виникають на основі переосмислення зоонімів, що, як відомо, є джерелом створення метафор практично у всіх мовах, збагачуючи їх при цьому і кількісно, і якісно. Метафоричний перенос у межах зооморфної метафори може здійснюватися на основі конотацій, якими наділене слово, що позначає тварину. Окрім конотації, іншим базисом метафоричного переносу може слугувати схожість якого-небудь поняття чи явища галузі термінології з твариною або її поведінкою. Так, термін машинобудування *crane* "підйомний кран" одержав свою метафоричну номінацію за назвою птаха "журавель". Тут простежується зовнішня подібність онтологічно різних предметів: стріла крана асоціюється з довгою шиєю журавля. Інші приклади зооморфних метафор наведено у таблиці 5.

Таблиця 5

Зооморфні метафори термінологічної підсистеми машинобудування

Зоологічні терміни		Термін машинобудування	
<i>beak</i>	дзьоб (у птахів)	<i>beak</i>	зубець
<i>bull</i>	бик, буйвіл	<i>bull plug</i>	важка заглушка
<i>butterfly</i>	метелик	<i>butterfly valve</i>	двостулковий клапан
<i>cock</i>	півень	<i>cocks</i>	конічні вентиля
<i>dog</i>	собака	<i>dog</i>	повід; зуб (муфти)
<i>feather</i>	перо (у птахів)	<i>feather</i>	призматична шпонка
<i>goose</i>	гусак	<i>gooseneck</i>	зігнутий держак, зігнутий різець, зігнута трубка
<i>Pig</i>	парося	<i>Pig</i>	болванка
<i>wing</i>	крило (у птахів)	<i>wing</i>	крило
<i>worm</i>	черв'як	<i>worm</i>	шнек
<i>nest</i>	гніздо	<i>nest</i>	камірка; рамка для штампування
<i>monkey</i>	мавпа	<i>monkey</i>	допоміжний пристрій

Наявність у термінологічній підсистемі машинобудування антропоморфних метафор, похідних терміноодиниць від назв одягу та їжі і зооморфних метафор пояснюється етимологічними витоками. З давніх часів людина досліджувала нові предмети, порівнюючи їх з власним тілом. З огляду на це, у різних народів з'явилися такі універсальні міри довжини, як фут, лікоть, дюйм. Тварини та одяг теж слугували джерелом для порівняння.

Метафори у термінологічній підсистемі машинобудування допомагають уявити конструкцію технічного пристрою або деталі. Вони конкретизують суттєві ознаки названого поняття, сприяють його осмисленню з боку адресата.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кристаль С.М. Структурно-семантичний аналіз метафорических термінів подязька финансов в английском и украинском языках: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.17 / Донецький нац. ун-т. - Донецьк, 2003. - 216 с.
2. Гак В.Г. Языковые преобразования. - М.: Языки русской культуры, 1998. - 769 с.
3. Freeman M. H. Metaphor Making Meaning: Dickinson's Conceptual Universe // Journal of Pragmatics. - 1995. - V.24. - P.643 - 665.
4. Goaty A. The Language of Metaphors. - London: Routledge, 1997. - 360p.
5. Харкевич Г.І. Концептуальні метафори на позначення емоцій у сучасній англійській художній прозі // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: 36. наук. пр. - К.: ВПЦ "Київський університет", 2003. - Вип. 2. - С. 403-410.
6. Lakoff G. The contemporary theory of metaphor // Metaphor and Thought. - Cambridge: Cambridge University Press, 1993. - P. 202 - 252.
7. Норецька Е. Метафора: семантика і типи // Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських і германських мов і літератур.: Матеріали II міжвузівської конференції молодих учених. - Донецьк: ДонДУ, 2004. - С. 227-229.
8. Національні та інтернаціональні компоненти в сучасних терміносистемах / Л.О. Симоненко, С.О. Соколова, М.П. Годована та ін. - К.: Наукова думка, 1993. - 225 с.
9. Чернейко Л.О. Лінгво-філософський аналіз абстрактного імені. - М., 1997. - 320 с.
10. Киричук Л.М. Інтертекст і когнітивна метафора в рекламному тексті // Філологічні студії. - Луцьк, 2004. - № 1(25) - С. 171-176.

Будь-який мовленнєвий твір – це комунікативне явище. Поняття твір і текст дуже взаємопов'язані між собою, але це не одне й те саме. Твір – це продукт мовленнєвої діяльності людини, найчастіше закріпленій у тексті. Твір створюється насамперед за законами мовленнєвої діяльності, текст – за правилами користування знаковими системами [1, 7]. Текст як продукт мовлення й предмет перцепції фігурує в комунікативному середовищі у вигляді неоднозначної графічно-мовної системи й структури. В.В. Різун пише, що "текст – це, безперечно дане, що має свої, притаманні тільки йому, параметри і категорії, це комунікативно-психологічне явище, яке існує тільки в момент його творення або сприймання" [1, 13]. Отже, можна стверджувати, що інтерв'ю як жанр публіцистики, є твір, продукт мовленнєвої діяльності людини, а текст інтерв'ю це його знакова фіксація.

Інтерв'ю є предметом вивчення багатьох дисциплін. У журналістиці інтерв'ю – це форма отримання інформації, а у соціології під поняттям інтерв'ю ми розуміємо опитувальну методику [2]. Також значне місце посідає інтерв'ю і в лінгвістиці, яка займається характеристикою його текстової складової.

Згідно з визначенням у новому тлумачному словнику української мови, інтерв'ю (від англ. Interview – буквально зустріч, бесіда) – це призначена для опублікування в пресі, передачі по радіо, телебаченню розмова журналіста з політичним, громадським або яким-небудь іншим діячем і т.ін.: прес-конференція [3, 194]. У посібнику "Техніка інтерв'ю" читаємо "інтерв'ю – це журналістська ініціатива, яка передбачає розпитування відомої особи чи анонімною особи, щоб виявити інформацію, пояснення, позицію, які мають сенс тільки в тому випадку, коли їх повідомила саме ця людина, щоб передати потім зібрану інформацію чітко визначеній аудиторії у формі запитань-відповідей" [4, 12].

Жанр інтерв'ю може виступати в трьох основних видах: інтерв'ю у печатних та електронних ЗМІ, інтерв'ю на радіо та телебаченні. Інтерв'ю дозволяє споживачу інформації отримувати цю інформацію з "перших рук", незважаючи на наявність у ньому певної частки суб'єктивізму, який більш за все характерний газетному інтерв'ю. Цей суб'єктивізм полягає у наступному: оформляючи отриману інформацію у вигляді інтерв'ю та переносючи на папір точно те, що сказав співбесідник, журналіст у певній мірі пропускає цю інформацію через себе. І те, що потім виходить на сторінках газет у формі питання-відповідь, не є розмова, яка відбувалася між інтерв'юером та респондентом у чистому вигляді. Це та ж бесіда журналіста з респондентом, але вже в інтерпретації інтерв'юера.

Існує безліч класифікацій інтерв'ю, а саме:

– перший вид – суворо стандартизоване інтерв'ю, у якому заздалегідь складаються питання, яких інтерв'юер повинен суворо дотримуватися, не порушуючи їхніх формулювань та порядку постановки. Цей вид інтерв'ю часто застосовується, наприклад, у бесідах з офіційними особами;

– другий вид інтерв'ю можна характеризувати як напівстандартне. Заздалегідь складається список питань, на які інтерв'юер повинен отримати відповіді. Однак під час інтерв'ю він може перефразувати питання, змінювати їх місцями, ставити додаткові питання, заглиблюватися в область інтересів респондента, пристосовуватися до його індивідуальності. Таке інтерв'ю надає більше ініціативи інтерв'юеру, дозволяє враховувати конкретну ситуацію, і тому часто використовується у журналістській практиці для отримання відомостей, як про особистість респондента, так і по певній проблемі;

– третій вид – нестандартизоване або вільне інтерв'ю. Воно не передбачає ні заздалегідь складеного списку питань, ні їх суворого дотримання. Інтерв'юер просто намічує, які відомості потрібні йому для його цілей, та намагається здійснити свій план. Тобто нестандартизоване інтерв'ю – найбільш близьке до звичайної бесіди, діалогу. Цей вид інтерв'ю надає широку ініціативу інтерв'юеру, дає максимальні можливості для отримання незапланованої інформації, розробки несподівано відкритих тем та проблем. Однак, таке інтерв'ю вимагає високої кваліфікації інтерв'юера [5].

Французькі дослідники поділяють інтерв'ю на два основні види:

1) документальне інтерв'ю (задокументована бесіда), коли мета інтерв'ю – здобути конкретну інформацію від людини, уповноваженої її розповісти;

2) опрацьоване інтерв'ю – матеріал, у якому журналіст подає не лише запитання та відповіді. Це – показ особи під певним кутом бачення, повне розкриття якоїсь теми через слова цієї особи [4, 6].

Текст інтерв'ю має наступні складові:

- питання;
- відповідь;
- інформація, яку представляю інтерв'юер;
- інформація, яку представляє респондент;
- питання респондента інтерв'юеру;
- відповідь інтерв'юера на питання, яке задав респондент;
- риторичне питання, яке задав інтерв'юер [2].

Текст інтерв'ю визначається лінгвопрагматичними аспектами. Як зазначає Чуріков М.П., "прагматика досліджує знаки у їх відношенні до тих, хто цими знаками оперує, а мова є знаковою системою. Отже, можна стверджувати, що прагмалінгвістика займається дослідженням мовних знаків у їх співвідношенні до тих, хто ці знаки створює, отримує та інтерпретує. Особливий інтерес для прагмалінгвістики представляє проблема вибору

комунікативних одиниць для здійснення мовленнєвого впливу один на одного у процесі спілкування. Якщо відправник інформації свідомо обирає мовні одиниці для досягнення поставленої мети, його вибір продуманий та зважений, а одержувач інформації фіксує у свідомості цей вибір, то ми говоримо про пряме, відкрите діяння, про реалізацію явного наміру. Якщо вибір мовних засобів не усвідомлюється ні відправником інформації, ні її одержувачем, то ми маємо справу з прихованим діянням та з актуалізацією прихованої інтенції" [6]. Таким чином, ми маємо справу з імпліцитними та експліцитними інтенціями відправника та одержувача інформації при здійсненні мовленнєвого акту. Диференціація мовленнєвого впливу на відкрите та приховане обумовлює існування двох напрямів у розвитку сучасної прагмалінгвістики: функціональна прагмалінгвістика та прихована прагмалінгвістика. З великою обережністю треба говорити про застосування в жанрі інтерв'ю маніпулятивних стратегій і тактик, які навіть на рівні міжособистісного спілкування можуть зашкодити розбудові інтерв'ю. Це йде мова про вплив на масову аудиторію. Маніпуляція може здійснюватися вербальними і невербальними засобами, зосереджуватися у структурних елементах, негативно оцінній лексиці, провокативних запитаннях, красномовних мовчазних запитаннях, наполегливо тенденційних повторях, підступних наївно-простих запитаннях, аналогіях і натяках та ін., за винятком запитань, невдало сформульованих [7].

Жанр інтерв'ю є діалогічною формою. За словами М.Д. Феллера, "у діалозі явно і майже однаковою мірою активні обидві сторони. Комунікативний акт в ньому починається проголошенням (в різноманітній формі) намірів повідомити слухачеві нову інформацію чи прямо спонукати його до дії, а завершується (вербально чи невербально) чи згодою особи, до кого звертаються, на певну дію, чи констатацією його, що зрозумів передану інформацію, або вказівкою, що він байдужий і закриває діалог, відмовою зрозуміти чи виконати запропоноване" [1, 229]. Діалогічний характер інтерв'ю передбачає, що ініційована репліка інтерв'юера та репліка-відповідь респондента знаходяться у відношенні ілюктивного змушення, коли кожна репліка-стимул породжує репліку-реакцію, а репліка-реакція обумовлюється інтенцією інтерв'юера. Для інтерв'ю обов'язково наявність трьох учасників – інтерв'юера, респондента та аудиторії. Аудиторія виступає у якості інгерентного комунікативного партнера: вона не присутня безпосередньо у процесі інтерв'ювання, але обов'язково враховується як інтерв'юером, так і респондентом [6]. А. Станкович-Шевченко зазначає, що "важливими параметрами інтерв'ю як комунікативної одиниці є мета спілкування, учасники спілкування та тема спілкування. Мета спілкування може бути сформульована уже в зачині до інтерв'ю. Стратегії і тактики мовленнєвої поведінки інтерв'юера залежать від характеру особи-респондента (статусу, посади, соціальних характеристик, особистісних якостей тощо), від теми спілкування, що так чи інакше уособлює цей респондент. Усі згадані параметри взаємопов'язані між собою" [7]. Неабияку роль відіграє журналіст під час проведення інтерв'ю, важливо те, як він говорить, тобто ставить питання і кому вони адресовані. Ці співвідношення можна схематично зобразити у вигляді триади:

Хто говорить

Як говорить

Кому говорить

Тому основна вимога до журналіста, який бере інтерв'ю, – це високий ступінь готовності до нього, що передбачає знання достатньої інформації про особу, подію, накреслення ключових елементів бесіди, чітке визначення теми і адресата. Це сприяє вдалому добору запитань, веденню розмови у правильному руслі, ефективності структури, вибору досконалих тактичних ходів. Деколи бесіда відбувається між двома особами одного фаху (письменниками, лікарями, спортсменами), однак один із них виконує роль журналіста. Загалом завдання інтерв'юера:

- максимально сприяти самовираженню респондента-особистості;
- максимально стимулювати розмірковування респондента-експерта (знавця, ключової фігури, зацікавленої особи, учасника тощо);
- максимально залучити читача до ситуації-обговорення, "створити ефект присутності читача при бесіді".

Цьому підпорядковані такі стратегії:

- стратегія представлення і формування уявлення про особистість;
- стратегія виявлення позиції (ставлення, компетенції, оцінки тощо);
- стратегія включення читача в бесіду. У зв'язку з цим автор-інтерв'юер так моделює свою мовленнєву поведінку, щоб певною мірою передбачити мовленнєву поведінку респондента, тобто передбачити характер інформації; обсяг інформації, емоційно-оцінку напруту, обумовити наступні ходи та ін. Важливим є й формат інтерв'ю, широко – чи вузькотематичний аспект обговорення, стиль текстового продуцента [7].

Отже, під час спілкування інтерв'юер та респондент реалізують: комунікативну ціль, яка полягає в акті передачі повідомлення, та прагматичну, яка полягає у здійсненні певного впливу на аудиторію. Дослідження текстів інтерв'ю є співвідношенням лінгвістичного (формально-структурного, вербального) та контекстуального (комунікативно-прагматичного, екстралінгвістичного) в діалогах цього жанру.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Riun V.V. та ін.* Нариси про текст: Теорет. питання комунікації і тексту/ Riun V.V., Мамалига А.І., Феллер М.Д. — К.: Ред.-вид. центр "Київ. ун-т", 1998. — 334 с. 2. *Никаленко Е.А.* Типовая структура дискурса интервью// Мир лингвистики и коммуникации. — 2008. — №3(12). 3. *Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах/ Укладачі: В. Яременко, О. Сліпущко.* — 2 том. — К.: Аконіт, 2001. — 912 с. 4. *Лазарєва А., Таран С.* Техніка інтерв'ю. — К.: 2006. — 144 с. 5. *Сак А. Н.* Лингво-прагматические аспекты испаноязычного газетно-журнального интервью: Дис. канд. филол. наук: 10.02.05/ Москва, 2005. — 195 с. 6. *Чуриков М. П.* Согласие, несогласие и уклонение в аспекте речевого общения (на материале текстов немецких политических интервью): Автореф. дис. канд. филол. наук: 10.02.04/ Волгоград. держ. пед у-т. — П'ятигорськ, 2005. 7. *Станкевич-Шевченко А.* Комунікативні стратегії інтерв'ю. — Львів, 2005.

ГЕНДЕРНЫЙ КОМПОНЕНТ В ЯЗЫКЕ И ПЕРЕВОДЕ Мельник Ю.П. (Черновцы), Мельник Я.Г. (Ивано-Франковск)

Становление и интенсивное развитие гендерных исследований в лингвистике приходится на последние десятилетия XX века, что связано со сменой научной парадигмы в гуманитарных науках под влиянием постмодернистской философии. Новое понимание процессов категоризации, отказ от признания объективной истины, интерес к субъективному, к частной жизни человека, развитие новых теорий личности, в частности теории социального конструктивизма, привели к пересмотру научных принципов изучения категорий этничность, возраст и пол, интерпретировавшихся ранее как биологически детерминированные. Новый подход потребовал и применения новой терминологии, более точно соответствующей методологическим установкам исследователей, что и стало причиной введения в научное описание термина *гендер*, призванного подчеркнуть общественно конструируемый характер пола, его конвенциональность, институциональность и ритуализованность. Этот подход естественно стимулировал изучение лингвистических механизмов проявления гендера в языке и коммуникации. В этом же направлении подталкивала ученых и феминистская критика языка, которую ряд исследователей относит к одной из составляющих постмодернистской философии [1].

Цель статьи проследить исторически сложившуюся гендерную дифференциацию в лингвистике с проекцией на переводческую практику.

Предыстория гендерных исследований в лингвистике уходит своими корнями в античность и связана с возникновением символическо-семантической концепции категории рода (*genus*), рассматривающей ее в тесной связи с непосредственной реальностью: наличием людей разного пола [2, 234-235].

Аристотель противопоставлял мужской род, ассоциируемый с действием и энергией, женскому — пассивному и "претерпевающему". А. Т. Кампанелла объяснял, что различия существительных по роду связаны с функцией обозначаемых ими предметов или понятий. Великие немецкие лингвисты конца XVIII — начала XIX столетия В. Гумбольдт, Я. Гримм, И. Гердер, склонные признавать символическо-семантическую концепцию о происхождении грамматической категории рода в языках, полагали, что различия между полами в языке связаны с различиями полов в природе. Исследования данной тематики продолжили: в 1850 русский языковед Г. Павский, его современник немецкий исследователь О. Вайзе, русский исследователь Э. Вольтер, спустя полвека А. Мейе, О. Есперсен, Э. Сепир [3, 98-110].

Сегодня можно говорить о существовании собственно гендерных исследований, изучающих оба пола, а точнее — процесс социального конструирования различий между полами. Гендер считается институционализированным и ритуализованным социокультурным конструктом — одним из параметров социальной идентичности индивида. Общественные институты (армия, школа, церковь и т. д.) поддерживают различия, придают им статус нормы и интерпретируют как природно обусловленные. Общественные ритуалы также создают гендерную асимметрию — в одежде, повседневном обиходе и символически. Гендер как продукт культуры отражает представления народа о женственности и мужественности, зафиксированные в фольклоре, сказках, традициях и, разумеется, в языке. В коллективном сознании присутствуют гендерные стереотипы — упрощенные и заостренные представления о свойствах и качествах лиц того или иного пола.

В самом общем плане исследование гендера в языкознании касается двух групп проблем:

1. Язык и отражение в нем пола. Цель такого подхода состоит в описании и объяснении того, как манифестируется в языке наличие людей разного пола (исследуются в первую очередь номинативная система, лексикон, синтаксис, категория рода и т. п.), какие оценки приписываются мужчинам и женщинам и в каких семантических областях они наиболее заметно/отчетливо выражены.
2. Речевое и в целом коммуникативное поведение мужчин и женщин, где выделяются типичные стратегии и тактики, гендерно специфический выбор единиц лексикона, способы достижения успеха в коммуникации, предпочтения в выборе лексики, синтаксических конструкций и т. д. — т. е. специфика мужского и женского говорения [4].

При изучении речевого и в целом коммуникативного поведения также учитывается гендерный фактор. Однако в последние годы его роль не считается столь радикальной, как это было на начальном этапе. Гендер рассматривается как один из параметров, при помощи которого в общении конструируется социальная идентичность говорящего. Как правило, он взаимодействует с другими параметрами — статусом, возрастом, социальной группой и т. п. В науке пока не сложилось единой концепции исследования гендера в

коммуникации. Одной из наиболее известных работ в этой области стал труд Деборы Таннен "Ты меня просто не понимаешь. Женщины и мужчины в диалоге" [5]. Автор анализирует коммуникативные неудачи в общении лиц разного пола и объясняет их разными требованиями, предъявляемыми обществом к мужчинам и женщинам, а также спецификой социализации в детском и подростковом возрасте, когда общение происходит преимущественно в однополюсных группах. Под воздействием этих факторов у мужчин и женщин вырабатываются разные мотивы поведения, разные стратегии и тактики общения. Речевое поведение мужчин, как правило, нацелено на достижение и сохранение независимости и высокого статуса. От женщин общество ожидает *неконфликтности, уступчивости, эмоциональности*. Эти различия ведут, согласно концепции Д. Таннен, к различиям в целях общения и в интерпретации высказываний. Одни и те же высказывания могут интерпретироваться с позиции статуса или с позиции поддержания взаимосвязи, солидарности и помощи. Произнося одни и те же фразы, *мужчины и женщины* могут руководствоваться *разными мотивами и по-разному интерпретировать слова собеседника*. Например, оказание помощи можно истолковать как проявление солидарности и укрепление взаимосвязи. Но можно увидеть в помощи и намек на то, что помогающий (-шая) демонстрирует свое превосходство и пытается доминировать в отношениях. Кроме того, в каждой культуре существуют традиции и ритуалы общения, не одинаковые для мужчин и женщин. Так, во время застолья слово чаще предоставляется мужчинам. Вряд ли женщина исполнит роль тамады. В этой связи Д. Таннен говорит о гендерлекте — социально и культурно обусловленных особенностях общения мужчин и женщин. Теория гендерлекта не нашла общей поддержки в лингвистике, однако надо признать, что модель, разработанная Д. Таннен, обладает объяснительной силой, о чем свидетельствует высокая популярность этого труда — он переведен более чем на 30 языков и постоянно переиздается [4].

Большой интерес представляет исследование гендера в профессиональной коммуникации. Так, в результате длительной работы немецких лингвистов по исследованию гендерной специфики профессионального общения [6] установлено, что мужчины и женщины обнаруживают тенденции к разным стилям ведения полемики. Мужчины реже соглашаются с критикой, чаще прибегают к иронии, ссылакам на авторитеты, используют меньше речевых средств, выражающих неуверенность, и в результате производят впечатление более компетентных и уверенных в себе и своей правоте специалистов, т. е. более успешно добиваются так называемого "статуса эксперта".

По мнению исследователей, женщины чаще мужчин употребляют восходящую интонацию в утвердительных предложениях, и вопросительно-утвердительные предложения, "что свидетельствует о их неуверенности в себе и неспособности сформулировать собственную мысль" [7], женщины широко используют разнообразные интонационные средства для передачи различных эмоциональных значений, мелодические модуляции, смену высоких регистров, сильную растяжку гласных, склонны к интонационной речевой живописи. У мужчин интонация беднее, их эмоциональным оружием в разговоре, как правило, являются лексика и грамматика [8].

На морфологическом уровне исследователями отмечается ряд особенностей. Так, глаголов в речи мужчин гораздо меньше, но мужчины обнаружили четкую преференцию к использованию глаголов несовершенного вида в активном залоге. Статистически значимыми для мужской письменной речи стали соотношения употреблений "существительных к глаголам" (в пользу существительных) и "наречий к прилагательным" (прилагательные встречаются чаще наречий) [3].

Все сказанное выше свидетельствует о том, что для достижения адекватного перевода необходимо учитывать гендерные различия. Во-первых, нужно учитывать кто автор оригинала: мужчина или женщина; во-вторых, сам переводчик тоже есть представителем того или иного пола. Поэтому чтобы не было "подмывания" стиля оригинала переводчикам следует принимать во внимание: пол автора оригинального текста; пол переводчика; особенности внутренней коммуникации персонажей, просматривающиеся с позиции пола.

ЛИТЕРАТУРА

1. Смит С. Постмодернизм и социальная история на западе: проблемы и перспективы // Вопросы истории. — 1997. — № 8. — С. 154–161.
2. Горошко Е., Кириллина А. Гендерные исследования в лингвистике сегодня // Гендерные исследования, №2 (1/1999): Харьковский центр гендерных исследований. — М.: "Человек и карьера", 1999. — 297с. — С. 234–241.
3. Горошко Е. И. Пол, гендер, язык // Женщина. Гендер. Культура. — М.: МЦПИ, 1999. — 368с.
4. Кириллина А. В. Гендерные исследования в зарубежной и российской лингвистике (Философский и методологический аспекты) // Женщина в российском обществе. — 1997. — №3. — С. 23–26.
5. Tannen D. You just don't understand. Women and men in conversation. N. Y., 1990.
6. Baron B. "Geschlossene Gesellschaft". Gibt es geschlechtsspezifische Unterschiede im universitären Fachgespräch? // Gender Studies an der Universität Konstanz. Vortragsreihe in Sommersemester 1996, Konstanz, 1996. S. 114–129.
7. Фоменко О.С. Гендер і мова // Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. — К.: "К.І.С.", 2004. — 536 с. — С. 456–475.
8. Тихомирова А.М., Никоновайтє Ф.И. Дифференциация языка по полу говорящего // "Благословенны первые шаги..." / Сб. работ молодых исследователей. — Магнитогорск: МГПИ, 1997. — 105 с. — С. 70–81

КОМУНІКАТИВНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКОГО ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ

Михайлова О.В. (Харків)

Діахронічні розвілки мови на сучасному етапі характеризуються посиленням інтересу до проблем, пов'язаних із мовним устроєм певного історичного періоду, і виводять на перший план просте речення – "одиношо мовлення, мінімально-змістовний уривок розповіді" [1, 17]. Теоретична невизначеність важливих питань, пов'язаних із механізмами синтаксичного варіювання в діахронії й особливостями перекладу історичних пам'яток, зумовлює актуальність вибору об'єкта аналізу – простого речення давньоанглійської мови. Питання ідентифікації простих речень та їх меж, предикативності, пропозиції, принципи актуального (комунікативного) членування речення були й залишаються найактуальнішими проблемами дослідження речення. Предмет аналізу становлять комунікативно-функціональні характеристики давньоанглійського простого речення та особливості його перекладу.

Поняття речення взагалі і простого речення зокрема мають різні інтерпретації залежно від провідного дослідницького підходу. Багатовекторність сучасної науки й потреба всебічного вивчення простого речення давньоанглійського періоду вимагають інтегрування відокремлених раніше структурного, семантичного, когнітивного й комунікативного підходів. Такий інтегрований підхід дозволяє визначити просте речення давньоанглійської мови як мінімально значущу комунікативну одиницю (монопредикативну), аргументно-предикатну структуру, що має одну пропозицію (просту або ускладнену) та реалізується базовою моделлю $S \rightarrow NP VP$ з урахуванням когнітивних, семантичних і комунікативних чинників формування поверхневої структури [2: 6].

При визначенні простого речення обов'язковою визнається наявність *verbum finitum* у синтаксичній структурі. Саме *дієслівна база* – співвіднесеність висловлюваного змісту з дійсністю – належить до найзагальніших ознак речення. Відповідно до основної функції речення – повідомлення про щось, що відбувається в певних модально-часових межах – в реченні реалізується його комунікативна структура.

Комунікативний аспект простого речення формується згідно з його провідною комунікативно-цільовою функцією. Як комунікативно-предикативна одиниця, речення передає інформацію – повідомлення про ситуацію або події, при цьому особливого значення набувають тема-рематичні відносини в межах конкретного речення (його актуальне членування) і розподіл комунікативного динамізму між елементами речення (його функціональна перспектива). Членування простого речення на частини за важливістю подачі інформації й відображає його логіко-комунікативне або актуальне членування – виокремлення компонентів інформаційної структури речення – теми та реми, на позначення події в цілому. Функціональна перспектива речення відображає реалізацію комунікативного завдання, яке виникає в мовленні у його динамічному плані – перехід від *відомого* до *невідомого*. За твердженням М.А. Хеллідея, розподіл інформації, що міститься у реченні на тему і рему задається мовцем, а нове та дане зорієнтовано на адресата, який що інформацію сприймає, тобто, повідомлення. Дане – це те, про що ви, слухач, вже знаєте..." [3, 278-279].

До тематичних елементів давньоанглійської мови належить номінація об'єкта, до рематичних – його ознака. У безсуб'єктному реченні темою зазвичай виступає іменник в непрямому відмінку, який вжито в реченні у функції об'єкта. Між темою й ремою немає жорстких меж. У давньоанглійській мові засобами на позначення теми є група підмета речення, реми – група присудка за виключенням неповнозначного дієслова *beon* у конструкціях на кшталт *Þæt is, Pæs is, Þær sint*. Сигналами теми слугують темпоральні й локальні топікальні елементи в ініціальній позиції в реченні. В мові давньоанглійського періоду виявлені комунікативно нерозчленовані одиниці – тетичні прості речення, що складаються із однієї реми і подають нову інформацію як цілісний факт; їхня тема відома з попереднього контексту.

Саме комунікативний устрій простого речення, який висуває на перший план його зміст, має бути правильно переданий при здійсненні перекладу історичних пам'яток. При цьому текст вивчається як представлення мовленнєвої діяльності, відображення розумового процесу, як спосіб передачі повідомлення.

Для ідентифікації писемних монологічних текстів давньоанглійських пам'яток з точки зору жанру як найбільш релевантні у якості розрізнявальних параметрів пра-жанрів нами були обрані:

- провідні функції;
- комунікативна спрямованість;
- змістовно-тематичний склад;
- граматичні й лексичні властивості;
- композиційні характеристики.

За жанровими ознаками прозові тексти у давньоанглійській мові згруповані у три групи: хроніки та проза мандрів, тексти законів, тексти проповідей та філософська проза. Жанровий критерій займає особливо важливе місце при перекладі – процесі перетворення давньоанглійських прозових текстів на інші мови зі збереженням їхнього змісту – значення.

Так, при перекладі текстів хронік та прози мандрів, слід враховувати їхні провідні комунікативні функції: інформативну, освітню, збереження й передавання інформації. Тексти англо-саксонської хроніки мали на меті фіксацію історичних подій та передавання відомостей про них наступним поколінням. Тексти розповідей про подорожі Вульфстана та Охтхере до північних країн, записані королем Альфредом, він

призначав для розширення світогляду своїх співвітчизників, знайомства з культурним, географічним, соціальним устроєм і традиціями інших народів. Опис фіксує ознаки об'єктів та суб'єктів дій та станів. Хронікальна оповідь демонструє переважне вживання дієслів дії, а серед них – дієслів руху в простих реченнях.

Переклад текстів **проповідей та філософської прози** фокусується на передачі релігійно-освітньої та дидактично-моралізаторської функції. Так, наприклад, у релігійних та філософських текстах відзеркалюється боротьба давньоанглійського соціуму за встановлення християнства проти язичницьких вірувань. І філософська проза Альфреда, і проповіді різних авторів функціонували як спонукання до дотримання християнських заповідей та осуд гріхів проти християнської моралі.

В свою чергу прозові **тексти законів** демонструють дидактичну функцію – декларування норм права для підданих королівства та повчання. Це зумовлює специфіку адресантно-адресатної лінії у текстах законів королів Альфреда, Етельберта, Іне, Кнута та інших, яка має бути чітко передана перекладачем. Адресантом тут виступає законодавець, король, що є загально прийнятною практикою, а тому експлікування імені законодавця (адресанта) відбувається, як правило, лише у преамбулі.

У якості адресата законів виступають різні піддані – конкретні адресати, яким король вмів у обов'язок виконання певної норми права (на відміну від сучасного колективного адресата законів). Ці адресати потребують чіткого розгалуження, що здійснюється шляхом експліцитного номінування їх соціального статусу.

Комунікативний устрій простого речення пов'язаний з його жанровими властивостями. Так, для простих речень **законів** найбільш типовими є феномени розгортання теми, розгортання реми та поєднання цих феноменів в одному реченні.

Прості речення у текстах **хроніки й прози мандрів**, з одного боку, є тетичними – комунікативно нерозчленованими. З іншого боку, у процесі розвитку комунікативної перспективи тексту тетичні прості речення беруть участь у поширенні теми у відповідності до інформативно-блокового членування текстів. Особливістю простого речення хронік є ініціальне положення топіка – локалізатора. Тема-рематична прогресія, відмічена як у текстах хронік, так і прози мандрів, більш притаманна простим реченням прози мандрів.

Тексти **проповідей та філософської прози**, що виконують провідні дидактичну й моралізаторську функції, мають специфічну композиційну будову (преамбула та головний текст), експліцитно виражену мовними засобами присутність автора (особові займенники першої особи) та адресата – це тема речення. Застосування риторичного прийому повтору створює у простому реченні поширену тему з низкою наступних рем.

У комунікативно-функціональному аспекті простого речення аналізованого історичного періоду виявлені чотири типи конфігурацій його комунікативного устрою: **поширення теми** [T → R1 → R2 → ... Rn] – притаманне хронікам та проповідям («нанізування» кількох рем на одну тему. Такий комунікативний устрій утворюється простими реченнями з однорідними предикатами, яким передують спільна тема, або тетичними реченнями; **розгорнута тема** [(T – t) → R], тобто вживання у простому реченні теми як такої і тематичного елемента (характерне для законів); **розгорнута рема** [T → (R – r)] як наявність у простому реченні не тільки теми, а й рематичного елемента, відрізняє прозу мандрів та хроніки. У межах композиційно-інформативних блоків хронік, у прозі мандрів і проповідях тетичне речення слугує елементом побудови тема-рематичної прогресії [(T1 → R1) → (R1 ⇒ T2 → R2)], тобто перетворення реми попереднього речення на тему наступного.

Перспективним є вивчення комунікативно-функціональних характеристик простого речення в діахронії, врахування яких сприяє точному перекладу історичних пам'яток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Реферовская Е.А. Коммуникативная структура текста в лексико-грамматическом аспекте. – М.: Эдиториал УРСС, 2007. – 168 с.
2. Михайлова О.В. Просте речення в давньоанглійській мові: синтаксичний, семантичний, когнітивний та комунікативний аспекти: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04/ХНУ ім. В.Н. Карабіна – Х., 2007. – 20 с.
3. Halliday M.A.K. An introduction to functional grammar. – L.: Arnold, 1985. – 291 p.

КАТЕГОРИЗАЦІЯ ОБРАЗУ ТИШІ: НА МАТЕРІАЛІ КОРЕЛЮЮЧИХ ТЕКСТІВ

Мокренко О.А. (Суми)

Метою перекладознавчого напрямку контрастивних досліджень є визначення функціонально-семантичної відповідності та ступеня еквівалентності засобів двох зіставлюваних референтів. Мова поезії – це система, що найповніше розкривається у взаємодії усталеного та індивідуально-авторського в мовних засобах мови оригіналу (МО) та мови перекладу (МП), яким притаманні неповторність та динамізм. Мовчання – силентціальний компонент комунікації. Як дискурсивне явище воно розглядається на вертикальних та лінійних – ризоматичних векторах, що обумовлює його осмислення як індивідуально – психологічного та соціально – прагматичного феномена.

Англомовний художній дискурс як емпірична база є вельми валідною з огляду на значну представленість мовчазних ситуацій та відповідних тлумачень з боку автора. Персоніфіковане мовчання природи є одним із засобів репрезентації авторської мовної картини світу. Мовчання артефактів, тиші у природі є дистантними по відношенню до комунікативних дій людини, бо вона (людина) може і говорити, і мовчати. Мовчання

артефактів та природних явищ є вторинним, його номінації з'являються в результаті семантичного зсуву на векторі транспозиції позначень людське (homo silence) - природне мовчання (nature silence). Когнітивно-прагматичний підхід до силенціального ефекту розкриває його суттєві риси, базові номінації, адгерентні поняття та прагматичну функціональність. При семантизації силенціального ефекту в конкретній мовній системі враховуються індивідуально-психологічні та соціально-культурні аспекти. Засобами експлікації силенціального ефекту виступають монологічні, полілексемні, різночастининомовні, синтаксичні одиниці. Полілексемні вербалізатори комунікативного мовчання вказують на його витoki та тривалість.

Аналіз матеріалу художнього дискурсу свідчить, що екстеріоризатори мовчання сприяють вираженню аксіологічної оцінки референта. Когнітивний підхід до перекладу, який надає особливого значення концептуальній інформації, передбачає аналіз авторської інтерпретації об'єктивної дійсності та особливості відображення авторських концептів у мовних знаках з метою відтворення когнітивного й експресивно-емотивного потенціалу оригіналу у цільовому тексті. Метафора поетичного тексту в цьому контексті набуває особливого значення з огляду на свою асоціативність, актуалізовану концептуальною структурою, що співвідносить концепт-референт та концепт-корелят за спільною ознакою-основою. Вірність перекладу зумовлюється при цьому семантичною конгруентністю при факультативній наявності лексичних та граматичних девіацій. Відомо, що модифікації підлягають поверхневі структури вихідних текстів; консистентними, стабільними при цьому залишаються глибинні структури, що слугує аксіоматичною вимогою до адекватних перекладів із однієї мови на іншу. Використовуючи з'єднаний концептуальний аналіз першотвору і перекладу та дослідження трансформацій їх концептуальної структури можна виокремити ряд особливостей при перекладі силенціального ефекту в природі. Пор.:

англ.: *O soft embalmer of the still midnight!*;

укр.: *О ти, бальзаме затишної ночі!*;

рос.: *О, нежный целитель тихой полночи!*

В даному випадку семантична конгруентність компонентів на позначення мовчання природи репрезентується лексичними еквівалентами мов кореляторів. В українському перекладі вживається більш генералізоване значення концепту *midnight* і відбувається вилучення прикметника *soft*, в той час як в російськомовному перекладі ці компоненти зберігаються повністю. Слід також відмітити додавання вказівного займенника *ти* (укр.), що вживається для емпіфізації звертання. Дане явище зумовлене соціолінгвістичними чинниками, тобто розбіжністю в традиціях емоційно-оцінної інформації, що вимагає виділення даного слова в даному контексті в певній культурі, а також специфікою авторської репрезентації мовного матеріалу.

Частотним явищем є заміна компонентів концептуальної структури МО в МП, при якій відбувається зміна суб'єктно-об'єктних відношень. Пор.:

англ.: *On a lone winter evening, when the frost/ Has wrought a silence.*

укр.: *А вже в зимі, коли від холоднечі/ Поглиблює в хатині тишина.*

Сукупність індивідуально-авторських трансформацій, до яких входить той чи інший перекладач у різних перекладених ним творах, дає підстави говорити про особливості його індивідуального перекладацького стилю. Деякі перекладачі випрацьовують певний арсенал перекладацьких кліше, які вирізняють їхній стиль з-поміж інших. З іншого боку, вищий ступінь еквівалентності відтворення авторського концептопростору в перекладах підтверджують можливість максимального наближення до концептуальної структури МО навіть в поетичному перекладі.

КРИТЕРИИ ОПРЕДЕЛЕНИЯ КРУГА ИСТОЧНИКОВ ТОПОНИМИЧЕСКОЙ ЛЕКСИКИ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ТОПОНИМИЧЕСКОГО СЛОВАРЬНИКА

Музя Е.М. (Мелитополь)

В теоретической литературе, исследованной нами, не были рассмотрены вопросы, касающиеся принципов выбора источников фактического материала для отбора топонимов в общие толковые словари.

Можно предположить, что в этом аспекте исследователи и составители словарей полагаются на здравый смысл, предполагая, очевидно, некоторую заданность этого отбора самой языковой реальностью.

Вместе с тем, представляется не менее очевидным, что ни один словарь, тем более неспециальный, даже гипотетически не может охватить топонимическую лексику в полном объёме. Следовательно, критерии отбора должны быть разработаны, а вместе с ними очерчен круг источников фактического материала.

Известно, что источники топонимической лексики достаточно многочисленны и разнообразны. В ходе рассмотрения данной проблемы мы провели консультации со специалистами в области географии Мелитопольского государственного педагогического университета, и получили общую характеристику круга письменных материалов, которые гипотетически могут служить источниками топонимов для неспециальных лингвистических словарей.

По мнению географов, основным источником является специальная литература: 1) географические энциклопедические словари, 2) топонимические региональные словари, 3) географические хрестоматии, в которых дается морфологическая и морфометрическая информация об объекте; источниками топонимов могут являться списки географических названий, находящиеся в Главном управлении геодезии, картографии и кадастра (в любом государстве), одной из задач которого является унификация

географических названий на определённой территории. Перечни названий улиц, площадей и других городских объектов, которые могут служить источниками названий, находятся в отделе архитектуры при городских администрациях. В каждом государстве издаются справочники по административно-территориальному делению областей и в целом государства. Разного рода геологические службы обладают списками населённых пунктов определённой территории с данными об их локализации и основными характеристиками.

Очевидно, что вышеперечисленные источники – это исчерпывающий, а в некотором смысле и избыточный список, который должен пересматриваться и уточняться в зависимости от общей политики составителей словаря, ориентации на гипотетического потребителя и принципов отбора словника.

Не вызывает сомнения также и то, что их использование столь специфического материала при составлении списка топонимов для включения их в словник толкового словаря – процесс трудоемкий, требующий от составителей словаря специальных знаний и навыков. Однако, учитывая тот факт, что для современной лексикографической практики характерно привлечение консультантов по специальным областям знаний, предполагаем, что критерии определения круга источников можно выявить путем анализа существующих словарей английского языка.

С целью выяснения политики составителей и издателей в отношении круга источников для отбора топонимического материала были изучены предисловия к наиболее авторитетным и полным толковым словарям английского языка [WNTCD, OERD, RHD, CDEL, CNED, LDCE, OUD, WNWD, COED, COD]. Результаты анализа показали, что в данном аспекте все словари могут быть разделены на три группы:

1. Словари, в которых оговорен круг источников словника в целом. Примером может служить предисловие к первому изданию Random House Dictionary of the English Language [RHDEL], в котором, в частности, отмечается:

"В подготовке материалов RHDEL коллектив авторов широко использовал ресурсы своего департамента: обширные файлы цитат из газет, журналов и книг, глоссариев и указателей, специализированных словарей и топонимических списков, учебников и конкордансов, справочников, научной литературы и т.п. Они дополнялись информацией из многих крупных публичных и университетских библиотек, правительственных организаций, частных учреждений и профессиональных организаций" [RHDEL, с. ix]

К этой же группе мы относим словари, в которых упоминаются источники топонимической лексики. Например, в предисловии к OERD читаем: "... Словарные статьи о топонимах основаны на данных словаря Д.Муиро *Oxford Dictionary of the World Place-Names*", в то время, как во вводной статье к CDEL составители просто констатируют факт наличия специальных источников для отбора топонимической лексики, но не называют их: "Статистическая информация о населённых пунктах приводится на основе самых современных и надежных источников".

2. Словари, в которых лишь упоминается факт внесения топонимической лексики в словник, однако, детали этого процесса не рассматриваются.

Так, в WNTCD говорится буквально следующее: "... включая ..... списки зарубежных стран, провинций и городов, а также данные об их населении, географическую информацию и расстояние авиа-путей между крупнейшими городами..." [с. vi]

Во втором издании RHDEL также присутствует информация о топонимах и об одном из их источников - Библии, в контексте сравнения первого и последующих изданий [с. vii-viii].

"Официальные данные о населении были заменены в статьях с географическими леммами, во многих словарных статьях были также внесены изменения по причине смены названия населённого пункта и его политического статуса" [RHDEL]

В CDEL информация о топонимах присутствует косвенно:

"Данные о населении были получены из документов последней переписи населения, проведенной до подачи словаря в печать. Дата проведения переписи всегда указывается. В том случае, если данные о переписи населения отсутствуют, приводятся наиболее надежные данные с указанием даты".

3. Словари, включающие определённый объём топонимической лексики, но не оговаривающие ни источники этой лексики, ни факт её включения. К ним относятся COD, CNED и LDCE.

В ряде словарей, которые переиздавались несколько раз, указывается на изменение методики работы с топонимической лексикой, в частности, приведение её в соответствие с новыми политическими и демографическими реалиями (см. цитату выше).

Результаты анализа лексикографической практики в данном аспекте представлены в Таблице.

Приведённые выше данные демонстрируют отсутствие в лексикографической практике стандартного отношения к топонимической лексике. Так, одни словари оговаривают отдельные аспекты описания топонимической лексики, дают некую информацию, как о ней, так и об источниках её отбора, в других факт включения данного разряда лексики либо упоминается вскользь, либо вообще не оговаривается. Вместе с тем, как необходимость специального рассмотрения этой проблемы, так и возможность её решения не вызывают сомнения.

Уровень теоретического обоснования круга источников словаря в предисловиях толковых словарей английского языка

Словарь/данные об источниках	RHD	OERD	CDEL	WNTCD	COED	CNED	LDCE	OAD	WNWD
В предисловии оговаривается круг источников лексики в целом	+	-	-	-	-	-	-	-	-
Упоминаются отдельные источники топонимической лексики	+	-	+	-	-	-	-	-	-
Оговаривается факт включения топонимов	+	+	+	+	-	-	-	+	-
Особый акцент делается на одном источнике	+	+	-	-	-	-	-	-	-
Оговаривается изменение принципов описания топонимов и связанное с этим изменение круга источников	+	-	-	-	-	-	-	-	-

Более того, опыт теоретической разработки данного вопроса показывает, что круг источников топонимов в англистике детально изучен и тщательно документирован. Следует, вместе с тем, признать, что для общего словаря круг источников может и должен быть не столь специальным. В таком случае, составлению списка источников топонимов для общих словарей (сокращенных и полных) целесообразно уделить пристальное внимание.

Так, при составлении учебных словарей культурная и общеобразовательная значимость топонима, скорее всего, будет определяющим критерием отбора и, следовательно, определения круга источников. При этом полнота используемой информации зависит от объема словаря, возрастных и образовательных характеристик пользователя.

СПИСОК СОКРАЩЕНИЙ ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКИХ ИСТОЧНИКОВ:

1. CDEL. Collins Dictionary of the English Language. – 2nd ed. / Ed. by P. Hanks. – London & Glasgow, Collins, 1987.
2. CNED. Collins New English Dictionary: A new dictionary of the living language / Ed. under the direction of A.H. Irvine; with an introd. by E. Weekley. – Reprint- London, Glasgow: Collins, 1970.
3. COD. Canadian Oxford Dictionary. 1st ed. /Ed. By K. Barber. – Toronto: Oxford University Press, 1998.
4. COED. The Concise Oxford English Dictionary /Ed. by C. Soanes & A. Stevenson. – Oxford: Oxford University Press, 2004.
5. LDCE. Longman Dictionary of Contemporary English. – 3rd ed. – Harlow (Essex): Longman, 1996.
6. OERD. The Oxford English Reference Dictionary. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1996.
7. OUD. Oxford Universal Dictionary / Ed. by C.T. Onions, Oxford: Clarendon Press, 1955.
8. RHDEL. The Random House Dictionary of the English Language. 2nd ed. – New York: Random House, 1987.
9. RHD. Random House Webster's College Dictionary/Ed. - in- chief S. Steinmetz. 2nd ed. – New York: Random House, 1997.
10. WNTCD. Webster's New Twentieth Century Dictionary of the English Language. / Ed. by Jean L. McKechnie. – 2nd ed., New York: Collins & World, 1978.
11. WNWD. Webster's New World Dictionary / Ed. by V. Newfield, editor-in-chief. – 3rd college ed. – 1988.

МІСЦЕ ЧИТАННЯ У ВЗАЄМОПОВ'ЯЗАНОМУ НАВЧАННІ ВИДІВ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Муліна Н.І. (Суми)

Бурхливі зміни останніх десятиліть у політиці, економіці, технологіях, суспільстві, процеси глобалізації ще раз підтвердили необхідність оволодіння молодим поколінням іноземними мовами. Вони також призвели до впровадження нових технологій, розвитку та модернізації існуючих методик викладання. Проте першочерговим завданням у навчанні студентів технічних спеціальностей ВНЗ залишається формування вмінь читання текстів різних видів. Читання може знайти найбільше застосування у практичній професійній діяльності майбутніх спеціалістів, які сьогодні повинні не тільки брати участь у процесі розробки й виробництва конкурентноспроможної продукції, але й уміти сприяти просуванню цієї продукції на ринок.

Історія методики навчання іноземних мов налічує не одне століття, та відповідно до кожного історичного етапу читання відводилося певне місце: від основного при граматики-перекладному методі навчання до допоміжного при аудіолінгвальному. Питанням навчання читання у вітчизняній та світовій методиці займаються багато науковців (В.А.Бухбіндер, І.М.Берман, С.К.Фоломкина, А.П.Гризуліна, F.Dubin, J.P.Devine, D.Mahon, F.Robinson та ін.).

Очевидно, що надавання переваги у навчанні одному з видів мовленнєвої діяльності може бути зумовлено цільовою аудиторією та відповідною метою навчання (наприклад, підготовка групи осіб до подорожі закордон), але є зовсім неприйнятним для досягнення мети навчання іноземних мов у технічних ВНЗ, адже призводить до перекосу та позбавляє студента-майбутнього фахівця можливості повноцінно реалізувати свої комунікативні наміри [1; 2]. Спеціаліст технічного профілю в умовах розвитку міжнародної співпраці та при роботі у компаніях з іноземними партнерами поринає у сферу ділових взаємовідносин, де не обійтися без вмінь брати

участь в обговоренні ділових питань, наприклад, при укладанні договорів, умінє вести світську бесіду, тобто "small talk", вести розмову по телефону, приймати та залишати повідомлення, брати участь у засіданнях, роботі конференцій тощо. Найчастіше такий перелік умінє у сфері ділового спілкування пропонують для навчання студентів-економістів, проте, ми впевнені, що студентам технічних спеціальностей такі вміння також конче потрібні.

Завдання даної статті полягає в тому, щоб, узагальнивши теоретичні засади, досвід, описані у методичній літературі, запропонувати висновки і окремі результати з власного досвіду навчання англійської мови для професійного спілкування студентів технічних спеціальностей університету.

Для студентів ВНЗ, які продовжують вивчення англійської мови після школи, розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності відбувається паралельно, отже, на кожному занятті проводиться навчання аудіювання, читання, говоріння та письма. Залежно від поставленої на кожне заняття мети можливе переважання одного з них. Таким чином, реалізується один з основних принципів навчання іноземних мов – принцип взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності. Основи реалізації цього принципу розглянуто в роботах Зимньої І.О., Мерзлякової В.А.

Гез Н.І., Григор'євої В.П. та ін. Різні види мовленнєвої діяльності пов'язані між собою спільністю мовних засобів та спільним внутрішнім мовленням, підкріплюють один одного, полегшуючи засвоєння матеріалу.

Місце читання при реалізації принципу взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності студентів технічних спеціальностей є провідним, адже саме друкований текст найчастіше стає основою, відправною точкою для розробки завдань для формування вмінє у інших видах діяльності.

При організації навчання на перший план завжди виступає питання визначення тематики і змісту текстів, їх форм і жанрів. Сьогодні у вищій школі майже відмовилися від текстів суспільно-політичної тематики. Традиційну основу підручників та збірників текстів для читання складає професійно спрямована тематика текстів. Найчастіше це тексти описового характеру. Для студентів першого року навчання пропонують тексти загальнонаукового, профорієнтаційного змісту, а також такі, що містять професійну термінологію, для розуміння якої може вистачити вивчення дисципліни "Вступ до спеціальності". Для студентів другого року навчання рекомендувалися тексти вузької спеціалізації [3]. Проте наш досвід засвідчив, що для студентів на другому курсі такі тексти є непосильними, їм бракує галузевих знань, вони не достатньо володіють необхідною термінологією навіть рідною мовою. Вузькопрофільні тексти можна опрацювати із студентами старших курсів під час факультативних занять, адже обов'язковий курс вивчення іноземної мови обмежується лише двома роками. Базовим підручникам за вузькою спеціальністю для першого та другого року навчання очевидно бракує текстів на загальні теми. Відповідно неможливо реалізувати мету комплексного формування у студентів навичок і вмінє, різних компетенцій для повноцінного спілкування.

Власний досвід роботи, підтверджений під час спілкування з колегами, засвідчив необхідність використання в процесі навчання не одного, а декількох навчальних джерел. По-перше, це базовий підручник для вивчення англійської загального вжитку (general English course book, e.g. *Headway, English File*), який забезпечить студентам опанування лексичним та граматичним мінімумами, формування основних вмінє у різних видах мовленнєвої діяльності. Крім того, такі підручники створені саме для вивчення англійської мови іноземцями і спрямовані на формування в них соціокультурної компетенції.

По-друге, необхідно підібрати матеріал для навчання мови спеціальності. Для цього можна а) використати спеціалізовані англомовні видання (наприклад, *Engineering Workshop, Information Technologies Workshop*); б) скористатися збірками підібраних текстів за напрямом підготовки вітчизняних авторів; в) підібрати галузеві наукові публікації із журналів з текстами відповідних жанрів та форм [4]. Вибір двох останніх потребує від викладача високої кваліфікації і значної методичної підготовки.

Отже, у відповідь на виклики щодо підготовки сучасного фахівця ми спостерігаємо зміни у визначенні тематики і змісту друкованих текстів. За *Програмою з англійської мови для професійного спілкування* серед них можна виокремити такі:

- тексти наукових підручників, журналів, газет з описом інновацій, відкриттів;
- тексти інструкцій різних видів та специфікацій, рекламних проспектів;
- тексти ділового стилю із сфери професійної кореспонденції – нотатки, повідомлення, звіти, доповідні, тексти контрактів, листи-запити, листи-відповіді, листи-скарги, електронні листи, факси;
- тексти Web-ресурсів.

Як ми вже зазначали, читання і друкований текст у взаємопов'язаному навчанні видів мовленнєвої діяльності посідають провідне місце. Вся робота над текстами, як правило, складається з трьох етапів: передчитання, читання, післячитання. Інші види мовленнєвої діяльності можуть органічно вклинюватися на кожному етапі, виконуючи відповідну задачу.

На етапі передчитання найчастіше відбувається зняття лексичних та граматичних труднощів, введення в тематику, антиципація того, про що будуть читати. Для цього використовують такі види роботи:

- аудіювання без або з зоровою опорою (аудіозапис або відеофрагмент) з інструкцією: *Listen to a song and say what we are going to read about. / Watch a video episode and predict the topic of our further reading;*
  - говоріння: *You are going to read a text about ... Discuss the following questions;*
  - письмо: *Before you read a text write a list of ... you expect the text to deal with.*
- На етапі власне читання найпродуктивнішою нам видається методика SQ3R (за Робінсон, 1962) [4]. При

цьому використовується безліч прийомів, серед яких значимо такі: обговорення в малих групах змісту прочитаного, визначення під час обговорення правильності зроблених на етапі перел читання прогнозів, визначення співвідношення нової та вже відомої читачам інформації, знаходження у тексті відповідей на поставлені запитання, заповнення таблиць інформацією із тексту та ін.

Післячитання є фінальним етапом роботи на текстом або серією тематично пов'язаних текстів. Найчастіше завдання на цьому етапі носять продуктивний характер. Відповідно, ми переходимо до говоріння та / або письма.

Усно студентам можна запропонувати обговорити проблемні запитання, для відповіді на які необхідно скористатися прочитаним, висловити власну (критичну) думку щодо прочитаного, порівняти інформацію тексту з власним досвідом, місцевими традиціями, розіграти ситуацію із тексту (role-playing).

Письмово студенти складають план тексту, резюме, роблять нотатки, реферують та анотують текст, складають інформаційну записку або порівняльний аналіз, якщо їм пропонувалася серія тематичних текстів.

Такі підходи до взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності при провідній ролі читання забезпечують викладача потужними засобами для цілісної, логічної організації заняття, створення вмотивованого ефективного навчального середовища.

Таким чином, можна стверджувати, що для задоволення потреб сучасного фахівця, формування у нього належного рівня комунікативної компетенції в англійській мові навчання студентів технічних спеціальностей читання текстів, різноманітних за формою, змістом і жанрами, є однією із провідних завдань для викладачів університетів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю.Ніколаєва. – К: Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів: Г.Є.Бакаєва, О.А.Борисенко, І.І.Зуснок, В.О.Іванішева, Л.Й.Клименко, Т.І.Козимирська, С.І.Кострицька, Т.І.Скрипник, Н.Ю.Тодорова, А.О.Ходіцева. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с. 3. *Тарнопольський О.Б.* Методика навчання англійської мови на II курсі технічного вузу: Посібник. – К.: Вища шк., 1993. – С. 41-4. *Dubin, F., Bucina, D.* Academic Reading and the ESL/EFL Teacher // Teaching English as a Second or Foreign Language / Celce-Murcia, M. – 2nd ed. Heinle&Heinle Pub. 1991. – PP.195 – 215.

ПОСТМОДЕРНІЗМ І КАЗКА

Назаренко О.В. (Суми)

Феномен постмодернізму та наявність його рис у дискурсі різних жанрів набуває широкого вивчення в домені сучасної когнітивної лінгвістики. Об'єктом дослідження є виокремлення типових рис постмодернізму у текстах сучасних англійських авторських казок (предмет дослідження), що обумовить подальше дослідження їх специфічної семантичної та ономастичної парадигми.

Ж. Ліотар виокремив вислів "постмодерна ситуація", що означає сукупність суспільних, економічних, політичних обставин, характерних для постіндустріальної цивілізації [1, 143]. Згідно визначенню Ж. Ліотара, постмодернізм – це ситуація, яка виникла після розпаду "дискурсу легітимації" (50-60 роки ХХ ст.), а саме після спроб вибудувати універсальну мовну практику та універсальну ієрархію операбельних міфів (наративів).

Більшість науковців згодні у своєму визначенні, що постмодернізмом є усвідомлення вичерпаності звичного погляду на буття, як на динамічну маніфестацію первісних і непорушних категорій, яка вічно перебуває в процесі позитивного розгортання [1, 143]. Постмодернізм ставить під сумнів фундаментальні основи класичного гуманістичного дискурсу. Натомість він пропонує ірраціональні дискурси в межах екзистенційно сприйнятої наявності.

Для сучасного інформаційного простору є характерними ідеї, гіпотези та постулати, які іноді суперечать одне одному. Це призводить людство до небажання притримуватись певної системи пояснення світу і є сприймання його як безглузлого, хаотичного та незбагненого.

Результатом вищезазначеного є те, що логіка наукового мислення виглядає безсилою у пізнанні дійсності, а логіка мистецтва слугує для авторів-постмодерністів інструментом гри, який вони використовують для створення альтернативних світів, можливих варіантів існуючого стану речей. Прикладами вищенаведеного твердження слугують серії творів таких авторів як Дж. Роулінг, Толкієн, Пратчет, Льюїс та ін.

Ще однією провідною рисою постмодерністської літератури є поєднання різних жанрів в одному творі. Прикладом цього слугує сучасний казковий авторський дискурс, який характеризується особливою жанровою ускладненістю. Типовим для сучасної авторської казки є її базування на певних формулах і мотивах, які відсилають читача-реципієнта до загальновідомих життєвих ситуацій. Таке звертання до загальновідомої когнітивної бази сприяє кращому сприйняттю як вже відомої, так і нової інформації.

За ствердженням Солодової О.С., за жанровою своєрідністю казки Дж. Роулінг увібрали в себе ознаки фольклорної казки як пражанра, а також психологічного та детективного роману [3, 15]. Характерними для фольклорної казки є такі маркери як типові ім'я головного героя – Гаррі, мітка – шрам на лобі головного героя,

чіткий розподіл світів на реальний та чарівний – платформа 9 ¾. До ознак авторської казки слід віднести адресатну визначеність, перегинання буттєвого та чарівного хронотопів, наявність історико-національних реалій. Маркерами детективного жанру є мотив тасмій та її розкриття, введення злодія в сюжет кожної частини казки. Перевага розмов над діями та опис внутрішніх переживань героя, що домінують у п'ятій частині є жанровими ознаками психологічного роману [3, 16].

Таке комбінювання різних жанрів в одному творі є ще одним доказом того, що даний казковий авторський дискурс належить до парадигми постмодернізму, для якого типовим є "вбирання" у себе будь-яких елементів всього накопиченого досвіду. Проте класичним у казковому дискурсі постмодернізму залишається образ героя – борця за добро та справедливості, який є універсальним для більшості сучасних англійських казок, яскравим прикладом чого слугують герой серії казок Дж. Ролінг Гаррі Поттер та діти – головні персонажі збірки Клайва Льюїса "Хроніки Нарнії".

Через те, що для літератури постмодернізму характерним є тісний зв'язок з масовим мистецтвом та масовою, тривіальною літературою, багато сучасних авторських казок (серед яких низка казок Дж. Роулінг про хлопчика-чарівника Гаррі Поттера) були створені під впливом постмодернізму. Однією з характерних рис є серійність зазначеної казки [4, 28]. Кожен з семи томів був довгоочікуваним явищем для читачів різного віку.

В казковому тексті відбивається життя суспільства, взаємини між людьми, мораль та етика народу, його мрії та сподівання. В цьому жанрі художнього дискурсу сконцентровані одвічні категорії Добра і Зла, Правди і Брехні, Щастя та Лиха. Боротьба Добра зі Злом, Віра у перемогу справедливості обумовлюють універсальне щасливе завершення казок та розвиток їх сюжету [5, 40], [6, 4], [7, 7]. Адресат засвоює моральні та етичні норми поведінки казкових героїв, дізнається про події, що мали місце у житті, осмислює їх значимість. Через вплетення в постмодерністський дискурс міфів або їх фрагментів у творах по-новому реалізуються моделі світосприйняття, що сприяє виникненню додаткових відтінків смислу твору та розширенню діапазону його інтерпретації.

Як зазначає Ситенька О.В., порушення цілісності світосприйняття вимагає його модифікації в культурі, тому сучасні мистецтво та література фокусуються на непізнаваному, невизначеному, що прозора простежується у творах зазначених авторів [2, 334]. В пошуках нових форм пояснення та категоризації світу постмодерністська література звертається до попередніх культурних надбань, які відзначаються стабільністю та незмінністю смислу.

Відмовлення постмодернізму від усіх відомих систем пояснення світу, серед яких міфологія та релігія, зумовлюють так зване пародіювання як одну з визначальних рис постмодерністських прозових творів. Тлумачення дійсності, яке було єдино можливим для міфологічної свідомості, в літературі постмодернізму є об'єктом пародій. Деяке спотворення первинного тексту відповідає ігровому підходу авторів-постмодерністів до тлумачення дійсності шляхом іронії та вигадки [2, 334]. У творах постмодернізму створюється новий світ, що складається з цитат та алюзій, спостерігається постійна орієнтація на "чуже слово", яка стосується як сюжету, так і композиції, стилю, фантастики. Постмодернізм не претендує на оригінальність. Навпаки, наратор використовує вже кимось написані моменти, змішує стилі і жанри і таким чином ніби трішки втрачає право на авторство, бо все складається з частин, що вже були вжиті. Так, наприклад, Солодова О.С. порівнює тему навчання Гаррі Поттера магічним мистецтвам з аналогічними темами в багатьох дитячих творах, зокрема низкою творів Урсули Ле Гуїн про Земномор'є [4, 29]. Пор.: героїня Урсула Ле Гуїн також прибуває у коледж для навчання на метлі. Деякі власні назви, як Гарроде, є співзвучним до Гогвардс.

Завдяки ігровому принципу у постмодерністському дискурсі стираються межі між текстом і реальністю, дійсне та вигадане урівнюються в правах, успішно співіснують реальні та альтернативні світи, що відповідає сучасній настанові нараторів-постмодерністів на сприйнятті дискурсу як гри, де не діють обмеження, що накладаються дійсністю [2, 334]. У серії казок Дж. Роулінг вдало поєднуються вигадані пригоди та реальні життєві історії, що відбивають сучасну дійсність [4, 29]. Чарівники та елфи, дракони та гобліни мають власні банки, міністерства та установи. Їх чарівництво співіснує з комп'ютерами, телевізорами та рекламою.

Інтертекстуальність, що слугує маркером постмодерністської літератури, пронизує серію казок Дж. Роулінг. Науковці висловлюють думку, що інтертекстуальність присутня в більшості сучасних літературних текстів, незалежно від того, чи вважає автор себе постмодерністом [1, 13]. Інтертекстуальність може бути експліцитною чи імпліцитною, прозорою або фоновою, як, наприклад, міфологічні чи біблійні сюжети та образи, жанрові та стилістичні особливості певного художнього дискурсу. Сучасне прочитання та розуміння літературного твору є неможливим без урахування феномену інтертекстуальності та орієнтації на широкий діапазон претекстів як літературного, так й інших планів.

За думкою М. Бахтіна, "твір є лише ланкою в ланцюгу мовного спілкування. Як і репліка діалогу, він пов'язаний з іншими творами – висловлюваннями – і з тим и, на які він відповідає, і з тими, які є відповіддю на нього" [1, 14].

Науковці погоджуються, що інтертекстуальність – це метод прочитання одного тексту супроти іншого, що дає змогу висвітлити спільні текстуальні та ідеологічні резонанси; це визнання, що всі тексти та ідеї існують у мережі відносин. Жоден текст не може виникнути на порожньому місці, він обов'язково пов'язаний з уже наявними текстами. Отже, інтертекстуальність – це різнобічний зв'язок певного дискурсу з іншими дискурсами за змістом, жанрово-стилістичними особливостями, структурою, формально-знаковим вираженням.

Таким чином, усе, що вже було сказано, написано є підґрунтям та необхідною передумовою існування для знову створюваних вербальних текстів, а, отже, системотвірним чинником мовотворчості [1, 17]. Дискурс,

який відображає стереотипні установки, оцінки, логіку оповіді, не обмежується рамками одного оповідання, він включає інші попередні тексти та обмін думками.

Ми вважаємо, що дискурс – це не лише мовлення, поглиблене у життя, але це також дія комуніканта зі всіма його інтенціями, знаннями, установками, особистим досвідом. Разом з процесом комунікації дискурс являє собою передачу результатів когнітивних процесів іншим людям. Його вербальна складова (текст) інтегрує як лінгвальні, так і екстралінгвальні фактори. Науковці, визначаючи дискурс як цілеспрямовану подію орієнтовану на досягнення поставленої мети, беруть до уваги соціальні, психолінгвістичні та екстралінгвістичні фактори його дієвості [8, 17]. Інтертекстуальність можна вважати найбільш важливою категорією дискурсу.

Навіть якщо не визнавати існування архетипів, слід погодитись, що певний набір сюжетів має високий ступень повторюваності, а новий сюжет виникає, спираючись на вже існуючі. В сучасному авторському дискурсі можна виділити цілу низку подібних мотивів. Пор.: *Гаррі Поттера можна порівняти з Попелюшкою – він сирота і живе в будинку тітки, де його не люблять та ображають; потім раптово виявляється, що він відомий в перед ним відкривається багато перспектив. Прозорим є мотив, що лише разом з іншими можна протистояти злу – Гаррі допомагають сили, закладені в нього матір'ю та поміч друзів. Просліджується мотив про те, що добро завжди перемагає зло – у всіх частинах казки Гаррі долає Волан-де-Морта (популярізована ідея щасливого закінчення). Проте, незважаючи на щасливе закінчення, конфлікт залишається новістю не вирішеним, зло не знищене остаточно, бо цього не може буди насправді. Йде довгочасна боротьба, в якій добро перемагає, але фінал залишається відкритим.*

Процес пізнання світу завдяки казці здійснюється не лише через опис перебігу подій, а й через образи персонажів та самого наратора. Семантика тексту казки становить особливий інтерес у плані вивчення інформації в образах текстів цього жанру, що сприятиме з'ясуванню механізмів об'єктивації знань про світ у мовних формах. Художні образи персонажів, представлені в текстах казок, є носіями концептуальної інформації. Текст казки є вербальним повідомленням, що передає предметно-логічну, естетичну, образну, емоційну та оцінну інформацію, яка оформилася в ідейно-художньому змісті тексту в єдине ціле [9, 5]. Основними характеристиками казкового тексту є обмеженість та стереотипізація діючих осіб. Персонажі чарівної казки перетворилися на знаки та символи абстрактних категорій добра, зла, прекрасного, потворного, чарівного, адже в казках сконцентровано життєвий досвід, накопичений людством упродовж тривалих відрізків часу, та індивідуальні фантазії безіменних виконавців, які трактують казковий сюжет на власний розсуд.

Характерний для постмодерністської літератури феномен введення в новий дискурс елементів або мотивів відомої раніше інформації знаходить своє відображення і у власним іменах (ВІ) текстів постмодерністської парадигми. У своєму дослідженні автор даної розвідки розглядає власні імена у сучасному казковому дискурсі як компресовані міні-тексти, носії когнітивної інформації. Як один з універсалій культури ВІ виконують кумулятивну функцію. У своїй внутрішній формі вони кодують певний соціальний сюжет, що виплітається у загальний контекст культури сучасного для даного імені суспільства. Тенденція за допомогою достатньо компактно мовної форми (антропоніма-лексеми) трансферувати об'ємний зміст підпорядковується закону мовної економії. Т.ч., ВІ є своєрідним транслятором багатопланової інформації, що міститься в ньому, від адресанта до адресата і являється складним мовним знаком [10, 16].

Надання головному герою популярного для англomовного дискурсу імені (Гаррі) викликає у реципієнта асоціацію з чесними та сміливими героями народних казок, налаштовує на чисельні пригоди та обов'язковий "хепі енд" у фіналі. Корінь "смерть" в імені головного злодія (*Voldemort*) ще раз свідчить про те, що зло і смерть нерозривно поєднані. Використання прозорих промовистих імен, таких як *Jim McGuffin* - англ. *guff* - укр. *теревені, пусті балачки* (про журналіста, який брехав про погоду) [7: 6]; *Albus Dumbledore* ← англ. *dumb* - укр. *німий, мовчазний, безсловесний, Albus* ← англ. *albus* - укр. *біла речовина головного мозку* (найрозумніший головний чарівник) [11, 8]; *Professor McGonagall* ← англ. *gall* - укр. *жовч, жовчистість, злість, роздратованість, нахабство* [11, 9] є популярним для постмодерністської літератури прийомом розповіді про нових героїв через загально відомі слова-маркери.

Визначення особливостей композиційної організації казкового дискурсу в руслі когнітивної поетики дає автору даної розвідки можливість виявити у сучасному казковому дискурсі риси постмодернізму та дозволяє остаточно пояснити його формальні, змістовні та смислові аспекти. Перспективами подальшого дослідження вважаємо детальний розгляд ВІ у постмодерністській казковій парадигмі та когнітивно-комунікативний підхід до аналізу їх функціонування в сучасному англomовному казковому дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Переломова О.С.* Лінгвокультурні коди інтертекстуальності українського художнього дискурсу: діахронічний аспект – Суми: Видавництво Сумського державного університету, 2008. – 208с.
2. *Ситенька О.В.* Міфологічна інтертекстуальність у сучасних англomовних постмодерністських творах // *Культура народів Причорномор'я. Научний журнал.* – Том 2, – Межвузівський центр "Крым", 2008. – № 142. – С.333-335.
3. *Солодова О.С.* Лінгвокогнітивні характеристики композиції тексту англійських казок Дж. К. Роулінг: Автореферат дис. ... канд. філол. наук. – Харків, 2008. – 20 с.
4. *Солодова Е.С.* Лінгвокогнітивні характеристики композиції тексту англійських сказок Дж. К. Роулінг: Дис. ... канд. філол. наук. – Харків, 2007. – 197 с.
5. *Леценко О.И.* Особенности реализации антропоцентричности в англоязычных сказках // *Диссерт. на соиск. уч. степен. к. филол. н.* – Суми, 1996 - 186с.
6. *Швачко С.А.* Содержательно-структурные аспекты англійських сказок и стихотворений // *Методические рекомендации*

– Сумы: СГПИ, 1988 – 34с. 7. Швачко С.А., Пасяк Е.Л., Харченко Т.В. Работа над англоязычной сказкой в условиях ВУЗа и школы // Методические рекомендации – Сумы: СГПИ, 1990 – 46с. 8. Бока О.В. (Назаренко О.В.) Комуникативно-когнітивна спрямованість казкового дискурсу // Вісник Сумського державного університету. – 2006. – № 3(87). – С.151-156. 9. Єсипович К.П. Образ "чарівного" у французькій народній казці (лінгвокогнітивний аспект) // Автореферат дисерт. на здоб. наук. ступ. к. філол. н. – Київ, 2006 – 20с. 10. Бока О.В. (Назаренко О.В.) Власні імена як компресовані тексти-носії когнітивної інформації (на матеріалі казки Дж. Роулінг "Гаррі Поттер і орден Фенікса") // Вісник Сумського державного університету. – 2008. – № 1. – С.15-19. 11. Rowling J.K. Harry Potter and the Sorcerer's Stone – New York: Scholastic Inc., 1998 – 312p.

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ЛИМРИКОВ

Оликова М.А. (Луцк)

Основным фактором, определяющим тот или иной тип перевода, выступают жанрово-стилистические особенности оригинала. Каждый жанр – это определённая модель смыслообразования, определённая знаковая система в которой действуют отличные от других жанров правила сочетаний, комбинаций и взаимодействия знаков, обеспечивающих соответствующую реакцию адресата.

Цель данной статьи – детальный анализ лимрика и его 7 переводов (тексты оригинала и перевода вынесены на стр.4-5). Выбор темы обусловлен тем фактором, что знание материалов сопоставительного анализа позволяет переводчику работать точнее и увереннее, знакомит его с прецедентами и показывает, какие вообще изменения возможны и допустимы при переводе. Мы исходим из того, что авторы переводов прибегают к коммуникативному переводу (термин П.Ньюмарка [1]), который предусматривает равенство реакции рецепторов перевода и оригинала и их соответствие коммуникативной установке отправителя. Вполне естественно, что коммуникативный и прагматический эффект перевода проверяется только путём наблюдений за ментальной и/или физической реакцией адресата.

Лимрик – это шуточно-бессмысленное стихотворение, состоящее из пяти строк, написанных анапестом, рифмованных а а б б а, в котором 3-я и 4-я строка короче чем остальные три [2]. Лимрики Эдварда Лира основываются на абсурдных ситуациях.

Любая поэзия, в том числе и лимрик, характеризуется особенностями содержания: конденсацией мысли и образа, а также повышенной эмоциональностью. Многие современные исследователи художественного текста считают, что в его построении можно обнаружить модель мира, как его понимает автор. Подобное утверждение особенно применительно к лимрикам, нам кажется слишком категоричным. Модель мира, представленная в поэтическом тексте, не обязательно отражает мировоззрение художника, а является одной из возможных моделей действительности, отвечающей содержанию и настроению текста. В таком случае она входит в картину мира в понимании автора, не составляя целого этой картины.

Поэтический словесный образ воспринимается как единство концептуального образа и его вербального выражения. Концепт понимается как глобальная мыслительная единица, представляющая собой квант структурированного знания [3, 4].

Важной теоретической проблемой является проблема национальной специфики концептов. В концептуальной сфере разных народов наблюдается больше сходств, чем в языковой. Именно общность значительной части концептосфер обеспечивает переводимость с одного языка на другой. Переводчик постигает концепт языка оригинала, а затем старается подобрать языковые средства, наиболее эффективно передающие этот концепт в переводе. Принципиальная переводимость текстов с одного языка на другой – свидетельство общности концептосфер разных народов [4, 35].

Основным концептом анализируемого лимрика является "крик необычной интенсивности". Учитывая холистическую сущность поэтического образа и его "встроенность" в общую концептуальную систему образного пространства поэтического текста (что практически совпадает в лимрике), представляется целесообразным проводить сравнительный анализ концептов оригинала и переводов в плане их содержания т.е. представления знаний. Концепты "крика необычной интенсивности" в переводах 1, 2, 6 являются изотопами т.е. схожими образами у двух или более авторов. За условно изотопный можно принять концептуальный образ в переводе 7.

Исходя из того, что концепт-скрипт реализует в плане своего содержания сему движения, идею развития во времени и пространстве, поэтический образ переводов 3,4,5 можно считать скриптом, переводов 1, 2, 5, 7 – мыслительной картинкой, перевода 7 – архетипом т.е. общей образной схемой, которая создает мир представлений человека и задана психической деятельностью индивидуума.

Поскольку схемата, т.е. "мелкозернистая" интерпретация, более детальный фрейм [4, 65] близка к визуальному образу и помогает выявить сигнификативные значения этого образа, концепт переводов 3 и 5 можно трактовать как схемату.

Нетрудно заметить, что один и тот же образ может интерпретироваться как различные структуры представления знаний. Так, поэтический образ в переводе 5 является и скриптом, и мыслительной картинкой, а в переводе 7 и мыслительной картинкой, и архетипом.

Таким образом, концептуальный поэтический образ является холистической моделью, которая объединяет понятийные сущности и их ментальные репрезентации.

Хотя все переводчики являются представителями одного национально-лингво-культурного сообщества и имеют одну общую когнитивную базу, т.е. определённым образом структурированную совокупность необходимо обязательных знаний, минимизированных представлений того или иного национально-культурного сообщества, которым обладают все носители того или иного национально-культурного менталитета [5, 164], их индивидуальное когнитивное пространство не всегда совпадает. Именно этим и объясняется широкая географическая локализованность места действия: Россия (оригинал) и переводы 2, 6, 7, Польша (2), Филиппины (3), Македония (4), Греция (5).

Рассмотрим общие черты и отличия в вербальном описании поэтического образа ужасного крика. Концепт "крик необычной интенсивности" представлен как процесс в переводах 1, 2, 4, 6 ("*орёт наперёд и всё время орёт*", "*визг её был ужасным по силе и разил, как кинжал*", "*дико воеет девица из Скопле*", "*юная дева одна из России вдруг оглушительно заголосила*") как результат – в переводах 3,5 ("*кто услышал впервой тот немыслимый вой, чуть живой убежал из Манилы*"; "*который так громко вопил, что глохли все тётки и дохли селёдки и сыпалась мыль со стропил*") и как процесс и результат одновременно в переводе 7 ("*голосила девица из России так, что прямо святых выносили; слушать не было сил*").

В тексте оригинала интенсивность крика выражается морфемным (morphemic; screams-screamed) и простым (ordinary) повтором. Практически во всех переводах концепт "ужасный крик" передается повторами. В переводе 2, 3 это анафора, кольцевой повтор, подхват: ("*орёт от пожатия всякого, орёт наперёд и все время орёт — но орёт не всегда одинаково*"). Кроме того, В.Набоков, в отличие от прошедшего времени оригинала, употребляет настоящее время, что создаёт эффект непосредственного присутствия на месте события (effect of immediate presence).

В переводе 2 Е.Клюев использует паронимизию (*визжал — кинжал*, и интенсивность визга усиливается кратким эпитетом с негативной конструкцией (*ужасен*) и образным сравнением (*разил, как кинжал*)).

В переводе 3 поэтический образ ужасного крика создаётся морфемным повтором (*вой-выла*), контекстуальным синонимическим повтором (*рыдала и выла*) и эпитетом с негативной окраской (*немыслимый*).

В переводе 4 Б.Архипцев прибегает к синонимичному (*вой-вопли*) и морфемному (*вой-завывает*) повторам и образному сравнению (*всё белугой ревет*).

В переводе 5 основным стилистическим средством создания концептуального поэтического образа является паронимазия (Фермопил – вопил – стропил, глохли-дохли, тётки-селёдки) и параллельные конструкции.

В переводе Ю.Сабанцева повтор отсутствует, а интенсивность воплей характеризуется эпитетом (*оглушительно*) и метафорой (*так, что прямо святых выносили*). Данная метафора является национально-специфической, принадлежащей только русской культуре. Метафорическое употребление слов вызывает в сознании воспринимающего лимрик синтез двух образов – представление о предмете метафоры (тепог) и её образе (vehicle) и создаёт содержание текста.

В оригинале не только стилистические, но и фонетические выразительные приёмы являются средствами языковой реализации концепта. Повторения звуков [s] [ ] [kstr] [skr] создаёт звуковой образ необычного по силе крика. В переводе (2) Е.Клюева повтор звуков [ж] и [з] создаёт эффект "echo to senses", т.е. является не прямой ономотопеией. К сожалению, в остальных переводах этот звуковой образ не сохранён.

Наиболее близким к оригиналу являются переводы Е.Клюева (2), Ю.Сабанцева (6), М.Б. Архипцева (7), наиболее отдалённым – перевод Г.Кружкова, в котором произведена и гендерная замена "a young lady of Russia" на "мальчика вблизи Фермопил". Нарисованная переводчиком картина последствий ужасного крика, пожалуй, самая яркая. Реакция получателя этого перевода во всех существенных чертах соответствует реакции получателя сообщения на языке оригинала, и поэтому неудивительно, что данный перевод оказывается самым заповидающимся и прагматически значимым.

Если в оригинале описывается только интенсивность крика и констатируется, что никто такого крика не слышал, то в переводах появляется дополнительная информация об этом концепте. Так в переводе В.Набокова указывается причина крика (*орёт от пожатия всякого*), его временная характеристика (*орёт наперёд*) и качество (*орёт не всегда одинаково*).

В тексте Ю.Сабанцева даётся качественная характеристика крика (*оглушительно заголосила*) и его локализация (*в дальних краях*). Здесь же появляются новые реалии и происходит прагматическая адаптация исходного текста, т.е. внесение поправки на социокультурные различия между реципиентами оригинального и переводного текста, а именно: lady of Russia – гражданка России, что предполагает, что действие происходило после революции. Интересным представляется и перевод "источника" крика: в оригинале "a young lady of Russia", у В.Набокова это "*странная дама из Кракова*", у Е.Клюева – безличная "*некая мисс из России*", у М.Фрейдкина – "*безумешная мисс из Манилы*", у Г.Кружкова юная леди превратилась в "*мальчика вблизи Фермопил*", у Ю.Сабанцева – это "*юная дева из России*" (дева-архаизм), у Б.Архипцева в обоих переводах (4 и 7) – *девица* – архаизм, который в современном русском языке имеет пренебрежительно-уничтожительное значение.

Анализируемый лимрик и его переводы по способу выражения действия являются динамическими текстами, причём действия передаются не цепочкой высказываний, выражающих их последовательность, а косвенно путём указания на характер действия (1, 2, 4, 6), или реакцию окружающих (3, 5), или на то и другое

одновременно (7). Результаты сопоставительного анализа лирика и его переводов позволяют утверждать, что при переводе лириков доминирующим является коммуникативный перевод, динамическая эквивалентность перевода.

Смысловая и стилистический анализ оригинала, анализ содержания и формы оригинального текста в их взаимосвязи имеют первостепенные значения для эквивалентной передачи оригинала на иностранный язык. Отдельный акт перевода носит субъективно-индивидуальный характер, и в то же время он обусловлен общими и специфическими чертами исходного языка и языка перевода и может рассматриваться как частный случай реализации объективно отсутствующих отношений между системами.

There was a Young Lady of Russia,
Who screamed so that no one could hush her;
Her screams were extreme,
No one heard such a scream,
As was screamed by that lady of Russia.

- (1) Есть странная дама из Кракова:
орет от пожатия всякого,
орет наперед
и все время орет —
но орет не всегда одинаково.
Перевод В.Набокова в кн.: В. Набоков. Другие берега. Нью-Йорк, 1954.
- (2) Вот вам некая Мисс из России.
Визг её был ужасен по силе
И разил, как кинжал.
Так никто не визжал,
Как визжала та Мисс из России.
Перевод Е.Клюева в кн.: Целый том чепухи (Английский классический абсурд XIX). М., 1992.
- (3) Безутешная мисс из Манилы
Непрестанно рыдала и выла.
Кто услышал впервой
Тот немислимый вой,
Чуть живой убегал из Манилы.
Перевод М.Фрейдкина в кн.: Книга бессмыслиц. М., 1992.
- (4) Дико воет девица из Скопле.
Чтоб унять этот вой, эти вопли,
Что ни делал народ —
Всё белугой ревет,
Завывает девица из Скопле!
Перевод Бориса Архипцева в кн.: Edward Lear. Лимерики. Коломна, 1994.
- (5) Жил мальчик вблизи Фермопил,
Который так громко вопил,
Что глухли все тетки,
И дохли селедки,
И сыпалась пыль со стропил.
Перевод Григория Кружкова в кн.: Книга NONсенса. М., 3000.
- (6) Юная дева одна из России
Вдруг оглушительно заголосила;
В дальних краях, где они прозвучали,
Воплей, подобных таким, не слыхали,
Что издавала гражданка России.
Перевод Юрия Сабанцева в кн.: Эдвард Лир. Книги нонсенса. СПб, 2001.
- (7) Голосила девица в России
Так, что прямо снятых выносили;
Слушать не было сил,
Сроду не голосил
Так никто, как девица в России.
Перевод Бориса Архипцева

ЛІТЕРАТУРА

1. Newmark P. Approaches to Translation Prentice Hall International, 1988 – 188p. 2. English Literary Terms. – Ленинград.: Просвещение, 1987. – 109с. 3. Попова З.Д., Стернин И.Н. Понятие "концепт" в лингвистических исследованиях. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1999. – 30с. 4. Langacker R/ Foundations of Cognitive Grammar Theoretical prerequisites – Stanford: Stanford University Press, 1987 – 506p. 5. Красных В.В. Основы психолингвистики и теории коммуникации: Курс лекций. – М.: ИТДГК "Гнозис", 2001. – 270с.

ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ КОНТЕКСТУАЛЬНИХ СИНОНІМІВ

Паалов В.В. (Суми)

Стаття присвячена аналізу контекстуальних синонімів, зокрема їх номінативній функції і її диференціації.

Контекстуальні синоніми виконують специфічні мовні функції, а також текстові функції, основне призначення яких полягає в оформленні тексту як єдиного смислового цілого (текстооформлююча функція), розвитку теми, ідеї тексту і надходження до його смислової організації нової, додаткової інформації (тексторозвиваюча функція). Питання про текстові функції контекстуальних синонімів безпосередньо пов'язане із особливостями реалізації ними граматичних категорій тексту.

Досліджуючи номінативну специфіку контекстуальних синонімів, необхідно зазначити, що номінація контекстуальних синонімів характеризується яскравою образністю, яка обумовлює своєрідну диференціацію номінативної функції. Диференціація - це ускладнення номінативної функції контекстуальних синонімів додатковими конотативними відтінками. Конотативний компонент значення контекстуальних синонімів виключає експресію, емоцію, оцінку, стилістичне забарвлення [1]. Функціональний ефект контекстуальних синонімів створюється в результаті одночасної дії декількох чинників: взаємодії один з одним, взаємодії зі словами контекстуального оточення. Контекстуальні синоніми, відповідно до цілісного змісту тексту, тяжіють до образної передачі цього змісту. У зв'язку з цим їх номінативна функція ускладнюється додатковими експресивними, оцінними і стилістичними елементами. Причина такого ускладнення - взаємодія еквівалентних корелятів з компонентами контексту, а також особливе відношення між словами контекстуального синонімічного ряду.

Аналіз фактичного матеріалу дослідження свідчить, що контекстуальні синоніми в найзагальнішому вигляді можна згрупувати в певні тематичні групи [1, 105-106]. Для дослідження функцій контекстуальних синонімів ми відбрали дві групи, оскільки в них найяскравіше репрезентовані функціональні особливості контекстуальних корелятів:

1. Контекстуальні синоніми, які передають у тексті інформацію, щодо характеристики людини, оцінки її діяльності, соціального походження і т.і. У зв'язку з цим вважаємо слушною думку І.В. Арнольд, про те, що "спеціальна лексика" може включатися в мовну характеристику героя, розкривати його життєвий досвід, професію та інтереси [1, 282].

2. Контекстуальні синоніми, які передають у тексті інформацію, призначену для зображення тваринного світу.

Перейдемо до розгляду фактичного матеріалу.

They were just through dancing and were making their way back to their chairs when Amory became aware that someone at a near-by chair was looking at him. He turned and glanced casually...

A middle-aged man dressed in a brown sack suit, it was, sitting a little apart at a table by himself and watching their party intently. At Amory's glance he smiled faintly. Amory turned to Fred, who was just sitting down. "Who's that pale fool watching us?" he complained indignantly. "Where?" cried Sloane. "We'll have him thrown out" [5, 106].

У вищеведеному фрагменті тексту контекстуальні синоніми someone, man, fool, взаємодіючи з контекстуальним оточенням та один з одним, виконують у тексті кожен окремо і спільно певну функцію. Займенник someone виконує функцію інтродуктивної номінації - перша згадка про об'єкт і позначає об'єкт за його приналежністю до досить широкого класу [2, 309]. Еквівалентний йому контекстуальний синонім у формі словосполучення *a middle-aged man*, позначаючи повторне найменування цього об'єкта, виконує функцію ідентифікуючої номінації, яка спричиняє семантичне звуження інтродуктивної номінації. Контекстуальний синонім *fool*, також як і словосполучення *a middle-aged man*, позначає повторне найменування раніше згаданого об'єкта (двокомпонентна повторна номінація). Але його номінативна функція ускладнюється негативною оцінкою одного з героїв. Причому негативна оцінка однієї людини іншою супроводжується елементом емотивності, джерелом якої є вульгарність самого контекстуального синоніма *fool*. Таким чином, контекстуальний синонім *fool* виконує функцію оцінної номінації. Основною диференційованою ознакою функції оцінної номінації контекстуальних синонімів є їх здатність емоційно характеризувати героя або ситуацію, оцінити (позитивно або негативно) його вчинки, дії і завдяки цьому підвищити виразність вислову. У зв'язку з цим актуальним є вислів В.Г. Гака, про те, що вважає, що "... виразність має на меті не тільки візобразити переживання дійової особи, але і показати ставлення оточуючих до цієї особи, викликати певне ставлення до неї слухачів або читачів" [3, 96].

Контекстуальні синоніми так само, як й інші засоби виразу еквівалентних відносин у тексті, виконують

текстотворюючу функцію, зокрема, вони сприяють зображенню дискурсивної зв'язності, смислової і структурної цілісності тексту; тобто виконують текстоформлюючу функцію. Крім того, контекстуальні синоніми виконують і тексторозвиваючу функцію. У наведеному вище фрагменті тексту тексторозвиваюча функція контекстуальних синонімів полягає в створенні динамічної прогресії тексту, а також в отриманні нової інформації - читач дізнається, що someone - людина середніх років.

Виходячи з текстотворюючої (текстоформлюючої і тексторозвиваючої) функції контекстуальних синонімів, можна стверджувати, що за допомогою них реалізуються такі граматичні категорії тексту, як зв'язність, інформативність і модальність (суб'єктивне ставлення одного героя до іншого).

Ширший ряд контекстуальних синонімів, що здійснюють ідентифікуючу і характеризуючу номінативну функцію, репрезентований у наступному тексті:

A man entered who could hardly have been less than six feet six inches in height, with the chest and limbs of a Hercules...

The count shrugged his broad shoulders. "Then I must begin", said he, "by binding you both to absolute secrecy for two years, at the end of that time the matter will be of no importance..."

"You will excuse this mask", continued our strange visitor. ... Our visitor glanced with some apparent surprise at the languid, lounging figure of the man who had been no doubt depicted to him as the most incisive reasoner and most energetic agent in Europe. Holmes slowly reopened his eyes and looked impatiently at his gigantic client.

"If your Majesty would condescend to state your case", he remarked, "I should be better able to advise you".

The man sprang from his chair and paced up and down the room in uncontrollable agitation.

Holmes laughed. "It is quite a pretty problem", said he. "But a very serious one to me", returned the King, reproachfully [4, 22-25].

У наведеному фрагменті тексту ряд еквівалентних контекстуальних синонімів представлений словами *man, count, visitor, majesty, client, king*. Низка контекстуальних синонімів утворює в тексті контекстуальний синонімічний ланцюжок номінації, номінативна функція якого полягає у всебічній характеристиці персонажа та ситуації, пов'язаної з його діями. Функціональний ефект контекстуальних синонімів полягає в тому, щоб заінтригувати читача, викликати в нього інтерес до героя. Окрім загальної (номінативної) функції контекстуальних синонімів, кожний з них виконує свою індивідуальну функцію. Так, першою згадкою про об'єкт є іменник *man*, який виконує функцію інтродуктивної номінації. Виступаючи в ролі повторного найменування одного і того ж об'єкта, іменник *count* виконує функцію ідентифікуючої номінації. Зв'язок інтродуктивної номінації з тією, що ідентифікує, очевидний, оскільки вона веде до розгортання інтродуктивної функції в достатньо повний опис об'єкта, надаючи характеристику цьому об'єкту [2, 315]. У зазначеному прикладі іменник *count* називає соціальний статус людини в суспільстві (ознака уточнення контекстуальних синонімів). А синонімічне словосполучення *strange visitor*, виступаючи в ролі повторного найменування одного і того ж об'єкта (двокомпонентна повторна номінація), виконує разом з ідентифікуючою номінативною функцією - функцію характеризуючої (оцінної) номінації, при цьому оцінне значення виражає визначення *strange*. Іменник *majesty*, крім функції ідентифікуючої номінації, виконує функцію "номінації - звертання", що передає в даному тексті соціальні відносини між співбесідниками.

Контекстуальні синоніми у вищенаведеному уривку тексту виконують як текстоформлюючу, так і тексторозвиваючу функції. Причому тексторозвиток забезпечує не тільки динамічну прогресію тексту, розвиток його теми - мета приходу людини (ситуативні номінації *visitor, client*), але і надходження додаткової інформації в його зміст - соціальний статус цієї людини (процес витіснення ситуативних номінацій більш індивідуальними позначеннями *majesty, king*) [2, 316].

Разом з функцією оцінної номінації контекстуальні синоніми виконують функцію образної номінації у тому випадку, коли контекстуальні кореляти побудовані на метонімічних взаєминах.

Наприклад: *She kissed me quickly, then stood and picked up her basket, while I folded the rug and put it over my arm. We set off back for the house. We had hardly gone a few steps into the pines when I caught a movement to the east in the corner of my eyes: a glimpse of a black shape drawing back behind inter-ving low branches some seventy or eighty yards away. I barely saw the man, but there was something unmistakable in the way he moved. "We are being watched. That Joe character".*

We didn't stop... "We can't do anything about it. Except ignore him".

But the presence of that hidden pair of eyes in the trees behind us could not really be ignored [6, 351].

У вищенаведеному фрагменті тексту контекстуальними синонімами є словосполучення *black shape, pair of eyes* іменник *man*. Оскільки словосполучення *black shape* імплікує первинну номінацію об'єкта, виконуючи функцію інтродуктивної номінації, то еквівалентний йому контекстуальний синонім *man* виступає в ролі повторного найменування і виконує функцію ідентифікуючої номінації. Функція образної номінації контекстуальних синонімів створюється за допомогою стилістичного прийому метонімії - *pair of eyes*.

Як і в попередніх прикладах, контекстуальні синоніми *black shape, man, pair of eyes* виконують текстоформлюючу та тексторозвиваючу функції і сприяють реалізації граматичних категорій зв'язності і інформативності тексту. Крім цих граматичних категорій, контекстуальні синоніми реалізують і граматичну категорію тексту - проспекцію. Контекстуальний синонім у функції інтродуктивної номінації виступає в ролі "програмактора вислову" і забезпечує розвиток текстового вмісту в проспективному плані.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що функція номінації контекстуальних синонімів реалізується в певному порядку:

інтродуктивна
номінація

ідентифікуюча номінація

оцінна
номінація
образна
номінація

Проте, в деяких випадках слід зазначити процес злиття функцій номінації контекстуальних синонімів. Так, можна спостерігати одночасне виявлення функцій тієї, що ідентифікує, та оцінної номінації контекстуальних синонімів. Наприклад: *They jolted to a stop, and Amory peered up, startled. A woman was standing beside the road, talking to Alec at the wheel. Afterward he remembered the harpy effect that her old kimono gave her, and the cracked hollowness of her voice as she spoke. ... Then the insistent voice of the old crone in a sort of croaking triumph: "He's quite dead, all right. The car turned over. Two of the men that weren't hurt just carried the others in, but this one's no use" [5, 84-85].*

У вищевказаному уривку тексту контекстуальними синонімами є іменник *woman* і словосполучення *old crone*. Якщо іменнику *woman*, виступаючи в ролі первинного найменування об'єкта, виконує функцію інтродуктивної номінації, то словосполучення *old crone* - повторне найменування цього об'єкта - разом з тією, що ідентифікує, виконує й оцінну номінаційну функцію. Причому оцінна номінація виступає в ролі як об'єктивної оцінки (визначення *old*), так і суб'єктивної (іменник *crone*), яка супроводжується емоційно-експресивним відтінком, джерелом якого є іронічна, презирлива характеристика жінки. Емоційний компонент виникає і за допомогою порівняння контекстуальних синонімів *woman* і *old crone* з дієсловом *croak*, що має негативну емоційну оцінку.

Функцію інтродуктивної номінації виконують не тільки контекстуальні синоніми, що володіють широкою семантикою типу (*someone, shape, man*), але і контекстуальні синоніми, що мають вужче значення.

Наприклад: *"Was there any feature of interest?" "I fancy not. The thieves ransacked the library and got very little for their pains. The whole place was turned upside down, drawers burst open and pressed ransacked, with the result that an old volume of Pope's "Homer", two plated candlesticks, an ivory letter-weight, a small oak barometer and a ball of twine are all that have vanished"*

"What an extraordinary assortment", I exclaimed. "Oh, the fellows evidently grabbed hold of anything they could get [4, 60].

У даному фрагменті тексту контекстуальними синонімами є іменники *thieves* і *fellows*. Іменник *thieves* виконує функцію інтродуктивної номінації. Його контекстуальний синонім *fellows*, виступаючи в ролі повторного найменування, виконує функції ідентифікуючої та образної номінації. Образність створюється за допомогою стилістичного маркування самого іменника *fellows*, який належить до розмовного стилю.

Отже, проаналізувавши першу тематичну групу контекстуальних синонімів, які передають у тексті інформацію щодо характеристики людини, відзначимо, що функції ідентифікуючої та оцінної номінації цих корелятивів здійснюються на основі виокремлення диференційних, характеризуючих людину ознак, тобто таких ознак, які відрізняють її від класу подібних.

Друга група контекстуальних синонімів характеризує тваринний світ. Пристосовуючись до загальних завдань тексту, контекстуальні синоніми цієї групи виконують у тексті свої специфічні функції, спрямовані на розвиток теми, ідеї тексту. Функції ідентифікуючої та оцінної номінації контекстуальних синонімів цієї групи здійснюються на основі диференціації ознак усього класу, а не окремого суб'єкта.

Номінаційна функція контекстуальних синонімів поділяється на інтродуктивну, ідентифікуючу, оцінну та образну функції.

Основа цих функцій є пресу позиція, що ґрунтується на фонових знаннях історично зумовленого ставлення людини до окремих представників тваринного світу. Оцінна та образна номінація цих контекстуальних синонімів може виникати внаслідок таких стилістичних прийомів, як гіпербола та персоніфікація.

Наприклад: *Suddenly the rat on the bonnet at the windscreen, baring its teeth and using them to try and shatter the glass. The glass held, but the teacher knew it wouldn't stand up to too much pressure. With relief, he realized he was almost through the black writhing mass and he began to gather speed. The rat lunged again causing a large jagged scratch to appear across the windscreen. At last the case broke through the vermin river and Harris immediately pushed it into second then third gear. He knew he had to shake the monster off quickly before the glass shattered and he began to turn the wheel jerkily from side to side hoping to dislodge his unwelcome passenger [7, 161].*

У наведеному уривку тексту контекстуальний синонімічний номінаційний ланцюжок репрезентований такими іменниками: *rat, monster, passenger*. Іменник *rat* - переша згадка про об'єкт, що виконує функцію інтродуктивної номінації. Контекстуальні синоніми іменника *rat, monster, passenger*, виступаючи у ролі повторного найменування, виконують функцію оцінної номінації.

Оцінна номінація контекстуальних синонімів може бути як негативною, так і позитивною. Вищезазначені контекстуальні синоніми *monster* та *passenger* надають тексту негативного оцінного забарвлення.

Позитивна оцінна спрямованість контекстуальних синонімів виникає внаслідок такого стилістичного прийому, як метафора. Наприклад: *He knew, for instance, what made cock meadowlarks sing and fly I the clear air of*

the day, and it wasn't simply to amuse a half-drunk old man and a raw slung of a youth. They did that, Mick said, for the purpose of staking claim to whatever territory that required to feed themselves and the family they expected.

...While we were sitting there discussing the habits of our feathered friends, a new model Chevrolet sedan came crawling and bumping down the trail from the direction of the main road [8, 35-36].

У зазначеному прикладі оцінна номінація іменника *meadowlarks* виникає завдяки вживанню метафори *feathered friends*.

Таким чином, контекстуальні синоніми виконують важливу текстоутворюючу функцію – текстоформлюючу та тексторозвиваючу, а також сприяють реалізації граматичних категорій тексту зв'язності, інформативності, проспекції та модальності.

Номінативна функція контекстуальних синонімів поділяється на інтродуктивну ідентифікуючу, оцінну та образну функцію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка /Стилистика декодирования/. – 2-е изд., перераб. – Л.: Просвещение, 1981. – 295с. 2. Арутюнова Н.Д. Номинатив и текст. // Языковая номинация. Виды наименований. – М.: Наука, 1977. – С.304-357. 3. Гак В.Г. Сопоставительная лексикология. – М.: Международные отношения, 1977. – 259с.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Doyle A. Conan. Selected Stories. – М.: Progress Publishers, 1965. – 193р. 2. Fitzgerald F.S. This Side of Paradise. – L.: Penguin Books, 1977. – 254р. 3. Fowels J. The Magus. – N.Y.: A Dell Book, 1979. – 668р. 4. Herbert J. The Rats. – N.Y.: Times Mirror, 1977. – 175р. 5. Sears D.P. The Lark in the Clear Air. – L.: Seal Book, 1978. – 177р.

ЛЕКСИКО-ГРАФІЧНА ЕВОЛЮЦІЯ ДЕФІНІЦІЙ КОНЦЕПТУ "STORM" ЯК СПОСІБ ВИРАЖЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОСТІ (на матеріалі англійської мови)

Пілячич Н.Є. (Івано-Франківськ)

За останні десятиліття системний підхід встановився у всіх областях науки, в лінгвістиці та семасіології зокрема. Характерною особливістю сучасного наукового вчення, як стверджує В.П. Кузьмін, є системність [2, 15].

Реальний світ є складною багаторівневою структурою, а його відображення у свідомості людини відбувається за допомогою системного словника. Саме до системності лексики, яка об'єктивно відображає цілісність предметного світу зверталися дослідники останніх століть (А.Франс, Ю.Крушевський, Ф.Дорнзайф, Х.Касарес, П.Роже, Р.Халліг, В.Вартбург, І.Арнольд, Н.Нікітін, А.Уфимцева, Ю. Алпресян, Ю.Караулов та інші).

Метою статті є дослідження лексикографічного відображення концепту "storm" (об'єкт дослідження) в системі словників та визначення закономірностей вияву суб'єктивних чинників значення слова, їх класифікації (предмет дослідження).

Матеріалом дослідження слугували наступні словники:

NEDHP – A New English Dictionary on Historical Principles edited by J. Murray & H. Bradley;

RHCD – the Random House College Dictionary;

WNWD – Webster's New World Dictionary;

WNNCD – Webster's Ninth New Collegiate Dictionary.

На необхідність дослідження суб'єктивних моментів значень слів як елементів лексикографічної системи неодноразово вказували вчені. Так, Л. Щерба, наприклад, фокусував увагу на необхідності виявлення найдрібніших нюансів значення слова та фіксації їх в словниках: "Слова в академічному чи нормативному словнику – навпаки, служать для взаєморозуміння членів певного людського колективу, утворюють єдину складну тканину, єдину систему, яка, нажаль, буває дуже погано відображена, або і зовсім невідображена в словниках даного виду" [4, 20], а причиною є "нездатність виражати будь-які відтінки думки" [4, 277].

До суб'єктивних чинників значення слова "storm" в словниках відносяться наступні моменти:

- в передмовах до словників визначаються головні цілі, інтенції лексикографів;
- в словниках відображається ідеологія державної системи в певну епоху;
- а також історичний досвід та наукове осмислення світу на той час;
- територіальні, релігійні та інші особливості функціонування досліджуваного слова;
- його експресивні компоненти.

При озвученні слова *storm* виникають певні асоціації, "певний чуттєвий образ" [1, 10]. Достатньо вивчити слова "*шторм, гроза*" – людині представляються різноманітні образи, відчуття, спогляди.

Стартовим пунктом у дослідженні слова "storm" є NEDHP з дефініцією:

- 1) a violent disturbance of the atmosphere, manifested by high winds, often accompanied by heavy falls of rain, hail, or snow, by thunder and lightning, and at sea by turbulence of the waves;
- 2) the distinctive appellation of a particular degree of violence in wind (56-75 miles per hour);
- 3) snowstorm; a period of hard weather with frost and snow; magnetic storm;

- 4) *proverbial phrase*: storm in a teacup;
- 5) *transf.* a heavy discharge or downfall (of missiles, blows);
- 6) *fig.* a violent disturbance of affairs whether civil, political, social or domestic;
- 7) a tumultuous rush (of sound, tears); a vehement utterance (of words); a violent outburst (of censure, ridicule); a passionate manifestation of feeling;
- 8) commotion or unrest (of mind or soul);
- 9) "Storm & Stress" (movement in the German Literature 1770-1782).
- 10) *path.* A paroxysm, violent access (of pain or disease) [5, 1038].

Послідовність значень слова у словнику віддзеркалює явища соціально-світоглядного, наукового характеру, а також - уявлення, асоціації, "внутрішню форму" досліджуваного слова. Таким чином включає суб'єктивні чинники значення слова.

В 4, 5, 6 значеннях використані позначки "в переносному значенні" та "в прислів'ях", що актуалізує соціальні взаємовідносини, інформує про людське уявлення про навколишній світ. А 10 значення є "патологічним".

В словниковій статті в RHCD півстоліття потому, відобразились певні зміни підсвідомості англomовного народу. Слово "storm" тлумачиться наступним чином:

- 1) a disturbance of the normal condition of the atmosphere, manifesting itself by winds of unusual force or direction, often accompanied by rain, hail, or snow etc.;
- 2) a heavy fall of rain, snow, or hail, or a violent outbreak of thunder and lightning, unaccompanied by strong winds;
- 3) a wind of 64-72 miles per hour;
- 4) a violent military assault;
- 5) a heavy or sudden volley or discharge;
- 6) a violent disturbance of affairs as a civil, political, social or domestic commotion;
- 7) a violent outburst of expression;
- 8) *informal* storm in a teacup [6, 1295].

Перші 3 значення залишились стабільними, а значення 4,5,6 втратили помітку "в переносному значенні", проте набули самостійного значення. Значення з індексом 4 в NEDHP уступає місцем значенню 8 в RHCD.

В словнику WNWD "storm" тлумачиться наступним чином:

- 1) an atmospheric disturbance characterized by a strong wind, usually accompanied by rain, snow, sleet, or hail, and, often, thunder and lightning;
- 2) any heavy fall of rain, snow, or hail;
- 3) a heavy shower or volley of things;
- 4) a strong outburst of emotion, passion, excitement;
- 5) a strong disturbance or upheaval of a political or social nature;
- 6) a sudden, strong attack on a fortified place;
- 7) a wind whose speed is 64-72 miles per hour [8, 1405].

У порівнянні зі словниковою дефініцією *storm* у NEDHP у словнику WNWD мають місце певні модифікації. Перше значення залишається без змін. Відсутні позначки "в переносному значенні", а визначення "штормового вітру як метеорологічного явища" "перекочувало" з 2-го значення в NEDHP до 7-го в WNWD.

В словнику WNNCD слово *storm* трактується як:

- 1) a disturbance of the atmosphere, marked by wind, and usu. by rain, hail, or snow, sleet, or thunder and lightning;
- 2) a heavy fall of rain, snow, or hail;
- 3) wind having a speed of 64 to 72 miles per hour;
- 4) a disturbed or agitated state: a sudden or violent commotion;
- 5) a heavy discharge of objects;
- 6) a tumultuous outburst;
- 7) paroxysm, crisis;
- 8) a sudden heavy influx or onset;
- 9) a violent assault on a defended position [7, 1162].

Опис грози, шторму як метеорологічного явища не включає прикметників *violent*, *heavy*, *strong* у порівнянні із визначенням у словнику NEDHP. Проте значення 4, 5, 6 набувають самостійного значення, вони не представляються на периферії семантичної структури слова, як це було у визначеннях у першому словнику. З'являється нове 8 значення, яке не мало місця в жодному з попередніх словникових статей; всі визначення з 4 по 9 несуть певний відтінок більшої агресивності, жорстокості тощо.

Еволюція дефініції відображає суб'єктивні чинники значення слова. Незмінна позиція значень 1 у всіх словниках свідчить про актуальність цього значення у різні епохи. Зміни наступних значень (4—8) є показником еволюції знань людини про світ та відношення до нього, новим баченням картини світу.

Аналіз дефініцій слова *storm* свідчить про розвиток науки, глибоке осмислення явищ навколишнього середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зусман В. Концепт в системі гуманітарного знання // Вопросы литературы. №2. – 2003. – С. 3-12. 2. Мельник Я.Г. Субъективность как языковая категория. – Ивано-Франковск, 1997. – 128с. 3. Философский энциклопедический словарь / Гл. редакция: Л. Ф. Ильичёв, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалёв, В. Г. Панов — М.: Сов. Энциклопедия, 1983. — 840 с. 4. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность. - Л., 1974. - С. 256-306. 5. A New English Dictionary on Historical Principles edited by W. A. Craigie, H. Bradley. Volume IX. Part 1. - Oxford: At the Clarendon Press. 1919. 6. The Random House College Dictionary edited by R. House, inc., 1968. 7. Webster's Ninth New Collegiate Dictionary. – Springfield, Massachusetts, USA, 1985. 8. Webster's New World Dictionary of the American Language. Second College Edition. – New York, 1982.

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО АСПЕКТУ ВИГУКУ ЯК ЕЛЕМЕНТА СУЧАСНОЇ МОВНОЇ ПАРАДИГМИ

Попова О.В. (Суми)

Відношення слова та поняття чи значення наповненості не такі прості, оскільки не кожне слово висловлює поняття. Так, вигук не виражають поняття. Тому об'єктом дослідження даної статті виступає вигук як компонент мовної системи, предметом - доцільність вивчення вигуку з точки зору перекладу. Словник - довідник лінгвістичних термінів дає наступне тлумачення: "Междометие – это неизменяемое слово, которое служит для высказывания эмоций и других реакций на речевые и неречевые стимулы, не называя их: *ах, ох, ого* (украинские или русские), *tsk-tsk, oh, ah, well, wow* (английские) и другие" [1, 357]. Вигуки стоять осторонь від повнозначних частин мови, тому що не мають власного лексичного значення і граматичних ознак, а також від службових слів, бо не виконують властивих їм службових функцій. Дана стаття має на меті довести необхідність вивчення вигуку, як частини мови, і у зв'язку з цим обґрунтувати необхідність та варіації його перекладу як виразника мовного колориту.

Серед лінгвістів досить тривалий час існувала думка, що вигук – це раптовий крик, інстинктивна реакція на зовнішній подразник, яка властива не лише людині, а й тварині [2]. Таку теорію підтримували вчені – лінгвісти: Д.Н.Ушаков, А.М.Пешковський, Д.Н.Овсяніко-Куліковський; в закордонній науці її дотримувались Ж.Вандриес, Ш.Баллі. Не випадково в їх роботах зустрічаються терміни "напів-слова", "неповні слова". У кінці 19-го на початку 20-го століть існувала тенденція до тлумачення вигуку як немовного явища [3], оскільки мовець вдається до його використання в тих випадках, коли не може підібрати повноцінних слів, або ж щоб заповнити паузу – мовчання.

Деякі лінгвісти відстоювали позиції вигуку як повноправної частини мови, оскільки дані мовні елементи мають свої мисленнєві, психічні відповідники. Вигуки є виразниками почуттів, а почуття, емоції становлять компонент людської свідомості [4]. Вигуки можуть висловлювати думку, наповнені модальністю, і, відповідно, представляють інтерес для стилістики, лексикології та лінгвістики в цілому. Виноградов, Смирницький, Фортунатов, Мешанінов визнавали за вигуком статус частини мови, хоча наголошували на його ізольованому характері. Так, В.В.Виноградов у своїй класифікації частин мови вносить вигуки до особливого четвертого структурно – семантичного типу слів, хоча він не зараховував їх до числа частин мови у вузькому сенсі цього слова разом з модальними та службовими словами [5, 31]. Тим не менш, завдяки В.В.Виноградову та його послідовникам було зроблено крок до визнання вигуку як мовного явища, яке варте уваги лінгвістів.

Саме завдяки всеохоплюючій як екстра- так і інтралінгвістичній силі емоцій вигуки є показниками національного колориту, надаючи усному мовленню природності, що підтверджує мовний характер вигуку. Адже якщо всі люди – біологічні істоти, які переживають однакові почуття і однаково реагують на зовнішні та внутрішні подразники, то чому ж вигуки різняться при порівнянні принаймні двох іноземних мов? Відповідь на це запитання у різних лінгвістів може бути відмінною і досить обґрунтованою. Так, можна знайти наступне пояснення, яке взагалі не бере до уваги відмінність двох чи більше мов. Те, що прийнято називати вигуком, в мові має дві відмінні реалізації: усну (яку називають вокальним жестом) та письмову (яку і називають вигуком). Вокальні жести – це зумовлені психічним станом людини рефлекторні не мовленнєві вокалізації, які супроводжуються відповідними їм жестами та мімікою, тобто пара лінгвістичними компонентами [6]. І саме невідповідність звучання вокальних жестів та фонетичної системи мови відіграє головну роль у невідповідності писемної реалізації одного і того ж вокального жесту у різних мовах. Більше того на сьогоднішній день ще не було проведено чіткої кодифікації вокальних жестів в межах однієї мови, тому і маємо таку багату невідповідність вигуків на сьогоднішній день [6]. Зіткання на письмі може позначатись вигуками: *уф, фу, ух*. Тож відмінність вигуків у випадку абсолютно однакової реакції на один і той же подразник спостерігається навіть в межах однієї мови. Даний приклад в черговий раз слугує вказівником на недосконалу вивченість сфери вигуків у лінгвістиці і, знову таки, наближає до думки про немовну природу вигуку, який не вартий уваги лінгвістів.

Але твердженню Шаронова І.А. можна протиставити інформацію про полісемантичність вигуків. Адаже на рівні з *уф, фу, ух* (російська чи українська мови) в мові функціонують вигуки типу *ах, ох* (російська чи українська мови), *oh, ah, o, well, wow* (англійська мова) та інші, які можуть мати безліч значень залежно від контексту та інтонації. Крім того, якщо полісемія має на увазі наявність у слова близьких значень, то вигук в різних ситуаціях може висловлювати навіть абсолютно протилежні за значенням емоції, чого у повнозначних

слів не буває [7]. Наприклад, англійський вигук *ooh* може висловлювати і біль, і задоволення: *Ooh! What a kick!* чи *Ooh! What a delicious cake!* [8, 73]. В даному випадку вирішальну роль вже будуть відігравати паралінгвістичні фактори. Таким чином, поліфункціональність вигуків, як найважливіша їх риса, виявляється: в дифузності вигуків (тобто, в складнощах, пов'язаних з розмежуванням висловлюваних емоцій, оскільки кордони між ними стираються) та в амбівалентності висловлюваних емоцій (тобто в здатності одного і того ж вигуку висловлювати протилежні емоції) [7]. У даному разі дифузність вигуків зумовлена дифузністю самих емоцій, а амбівалентність – здатністю людини одночасно переживати дві протилежні емоції. Превалююче число поліфункціональних вигуків свідчить про емоційність, життєвість та невідготованість мовлення. Поліфункціональні вигуки, які знаходяться на периферії поля однозначності та безвідтінковості (*ah, oh, well, why* – в англійській), є більш частотнішими, ніж однозначні, ядерні (*good heavens* – в англійській), оскільки інтенсивність емоцій при великому розмаїтті можливих значень допускає значну спонтанність вживання [7]. Завдяки даній універсальності лінгвісти віднайшли чіткий взаємозв'язок між кількістю значень вигуку та його графічною і фонетичною формами: чим більше емоцій висловлює вигук, тим лаконічнішим він є за своєю формою та швидшим у вимові [9]. Так, в англійській мові вигук *ah* має близько 30 значень, а *good heavens* – лише одне значення [9]. Таке складне емоційне наповнення вигуків призводить до можливості неоднозначного та неправильного їх тлумачення.

Варто проаналізувати вищезазначений ряд вигуків щодо національного колориту. Якщо взяти перші п'ять вигуки (*ah, ox, oh, ah, o*), то, в принципі, вони є відповідниками в двох мовах (англійської чи німецької та української чи російської) і можуть реалізувати одні і ті ж емоції (зітхання, подив, докір в залежності від мети висловлювання). Одні і ті ж вокальні жести фіксуються подібними письмовими знаками, але використовуючи форми мови, якою ведеться розмова. Але якщо розглянути наступні два вигуки (*well, wow*) і врахувати, що вони є типовими для англійської мови, то в українській чи російській ми не зможемо знайти аналогів виключно за допомогою транслітерації чи транскрипції, і щоб вони при цьому несли те ж емоційне і семантичне навантаження. Доведеться шукати відповідники, притаманні вже мовам перекладу (типу *ну, ого*). Або ж інший приклад: англійське *Bah* та російське *Ба* – схожі за своїм звучанням, хоча англійське висловлює огиду, а російське – приймний подив [7]. В даному разі спостерігається заперечення твердження лінгвіста Шаронова І.А., що відповідно до вокальних жестів підбираються схожі за звучанням в даній мові письмові знаки [6]. Все ж таки вигук – це явище окремо взятої культури і окремо взятого народу.

Наступним пунктом, що слугує доказом на користь доцільності та необхідності вивчення такого мовного явища як вигук і варіантів його втілення та інтерпретації в мові перекладу є процес інтер'єктивізації, чи утворення похідних вигуків. До них відносяться слова та словосполучення, які раніше були повнозначними словами чи словосполученнями, але в сучасній мові використовуються як одиниці, що втратили своє предметно – логічне значення: *good gracious!*; *heavens*; *dear me!*; *there, there!*; *Alas* (з англійської мови) та багато інших [9]. Виходячи з даного процесу можна стверджувати, що будь – яка самостійна частина мови здатна перетворитись на вигук. Все залежить виключно від бажання мовця. Виявляється, що немає суттєвої відмінності між прикметниками типу *nice, beautiful, terrible, wonderful, charming* (з англійської мови), тобто прикметниками широкої семантики, які використовуються в мовленні в якості загальноновживаних епітетів і висловлюють почуття захоплення, задоволення, огиди, жаху та похідними вигуками, що висловлюють ті ж або інші почуття. Перші висловлюють ці почуття, вказуючи на певну ознаку предмету, будучи прикметниками за своїми граматичними та лексичними характеристиками, другі висловлюють їх в загальному сенсі і розглядаються виключно контекстуально [9]. Наприклад, *terrible*, що вимовляється з певною інтонацією, яка вказує на реакцію співрозмовника щодо почутого, набуває рис вигуку.

Вигуки є одним з найбільш гетерогенних класів мовних одиниць, які об'єднують слова, словосполучення та речення фразеологізованого характеру. Зазначені одиниці переходять до класу вигуків як готові мовленнєві одиниці, втрачаючи при цьому свою членність, ресемантизуються і десемантизуються, набуваючи значення цілісного вигукового висловлення [10]. Вони зрозумілі кожному членові мовного колективу і належать до метакommунікативних засобів мови. Вигуки, які мають власну іллокутивну силу, становлять окремий мовленнєвий акт. Вони можуть виконувати функцію організації комунікації, а саме використовуватися для встановлення мовленнєвого контакту, його підтримання й розмикання. Вигуки як окремий мовленнєвий акт можуть входити до складного мовленнєвого акту, до того ж іллокутивна сила вигукового мовленнєвого акту може домінувати над іллокутивною силою пояснювального мовленнєвого акту. Вигуки належать певній мові і певній культурі, вони вимагають перекладу при переході з однієї мови на іншу і спеціального вивчення. В лінгвістиці прийнято вважати, що вигуки є конвенційними засобами, тобто такими, які людина повинна все ж таки знати заздалегідь, як і будь – які інші лексичні одиниці, якщо бажає навчитись ними користуватись.

ЛІТЕРАТУРА

1. Розенталь Д.Э. Словарь лингвистических терминов. – М.: Наука, 1976. – 658с.
2. Арбекова Т.Н. Лексикология. – М.: Высшая школа, 1989. – 240с.
3. Потебня А.А. Слово и миф. – М.: Правда, 1989. – 624с.
4. Серебрянников Б.А. Общее языкознание. – М.: Наука, 1970. – 604с.
5. Виноградов В.В. Слово и значение как предмет историко-лексикологического исследования // Вопросы языкознания. – 1995. – № 1. – С.5-34.
6. Шаронов И.А. Толкование эмоциональных междометий как знаков восприятия. // Russian Linguistics. Т. 26. – 2002. – № 2. – С. 235-254.
7. Могутова Н.В. Основные проблемы использования эмотивных языковых единиц для придания высказыванию естественности и эмоциональности (на

примере англійських междометий)// Межвузовский сборник научных трудов.- 2002.- №2.- С.88-93. 8. Cutting Edge. Intermediate (Student's book). – Addison Wesley Longman Limited, 2004. – 170p. 9. Гильперин Н.Р. Лексико – фразеологические стилистические средства. – М.: Правда, 1958г. – 238с. 10. Каптурова О.В. Вигуки сучасної англійської мови. - К.: Київський національний ун-т ім. Т.Шевченка, 2005. — 156 с.

РЕАЛІЗАЦІЯ ВІДВЕРТОСТІ В ДИСКУРСІ СІМЕЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

Проценко О.В. (Суми)

Пошук шляхів комплексного вивчення мови, свідомості, мислення і культури привів до закріплення у понятійному апараті лінгвістики нових категорій, використання яких істотно збагачує аналіз мовних явищ і надає більшій глибини та ефективності семантичним дослідженням [1]. Зокрема з розвитком когнітивної лінгвістики, основним завданням якої є "системний опис та пояснення механізмів людського засвоєння мови і принципів структурування цих механізмів" [4], особливу увагу привертає поняття дискурсу.

У сучасній лінгвістичній літературі немає єдиного чіткого визначення поняття "дискурс" [2]. Узагальнивши різні підходи до розуміння сутності дискурсу, сучасний російський лінгвіст Михайло Макаров зазначає, що можливі три позиції щодо визначення сутності дискурсу [5]. Так, з точки зору формальної інтерпретації дискурс є утворенням вищого рівня, ніж речення; з позиції функціональної інтерпретації дискурс постає як використання мови у всіх її різновидах; у межах ситуативної інтерпретації дискурс сприймається як втілення засобів мови чи мовного коду в оточенні соціальних, психологічних, культурних обставин спілкування особистостей. Важливим є саме таке, функціонально-комунікативне, прагматичне в своїй основі розуміння сутності дискурсу.

Дискурс – інтерактивний і трансактивний тип комунікативної діяльності, який має різні форми вияву й відбувається у межах конкретного каналу спілкування, регулюючись стратегіями і тактиками учасників спілкування; синтез когнітивних, мовних та позамовних чинників, які формують мовленнєві жанри і мовленнєві акти [7].

Однією з найактуальніших проблем лінгвістичної генології є виокремлення та опис мовленнєвого жанру розмовного усного дискурсу [2].

Можна виділити різновиди усного дискурсу, беручи до уваги сферу його функціонування: літературне усне мовлення вживаємо у побуті, на виробництві, в освіті, науці, у сфері державного життя, засобах масових інформацій, у церкві, у родині, хоч в окремих сферах воно утверджується ще не без певних труднощів. Отже, можна говорити про усний літературний дискурс: побутовий та публічний [6].

Надзвичайно важливим в родинному усному розмовному дискурсі постає питання викриття таємниць та секретів. Таємниця – це інформація, що зберігається в секреті [3]. Учасники родинного дискурсу відкривають душу та розповідають свої таємниці як з власної волі, так і з примусу. Коли комунікативний акт між членами родини відбувається без бажання одного з учасників розкрити свої секрети, а особливо ті, що компрометують цього учасника комунікації, то дискурс сповнений емоційності: використання емоційно забарвлених лексичних одиниць, невербальні засоби комунікації та дії, сповнені чуттєвості, такі як: сльози, крик, окрім того, розмова відбувається на підвищених тонах. Уривок фрагменту діалогу між чоловіком та дружиною показує, що дружина, яка зрадила, не хоче розкривати власної таємниці, а тому коли виявляється, що чоловік знає її секрет, вона починає плакати та емоційно розмовляти.

"I am afraid you have thought me a bigger fool than I am."

She did not quite know what to say. She was undecided whether indignantly to assert her innocence or to break out into angry reproaches. He seemed to read her thoughts.

"I have got all the proof necessary."

She began to cry. The tears flowed from her eyes without any particular anguish and she did not dry them: to weep gave her a little time to collect herself. But her mind was blank. He watched her without concern, and his calmness frightened her. He grew impatient.

"You are not going to do much by crying, you know."

His voice, so cold and hard, had the effect of exciting in her a certain indignation. She was recovering her nerve (W.S.Maugham).

В деяких комунікативних ситуаціях, коли один із учасників дискурсу сімейного спілкування примушує розкритися, інший комунікант коротко обриває будь-які наміри спілкуватися на дану тему. Як в прикладі розмови доньки та матері, в якій донька намагається дізнатися про те, куди подівся її батько, чому родина зараз бідує і мати змушена працювати служницею, але мати не має наміру викривати свої таємниці і використовує прислів'я, щоб швидко та коротко перервати розмову.

"Curiosity kills the cat," she'd snap. "Let the past lie."

"Let the past lie," she'd repeat after a while with a heavy sigh. "Twon't change none" (Mary Lide).

Подібна ситуація може розгоратися й дещо за іншим сценарієм. Донька допитується, чому мати вийшла заміж за цього чоловіка, але розмова не складається. Мати використовує короткі фрази, а потім щоб повністю зупинити цю розмову, використовує загальні кліше "a good person", "a nice man".

"Why did you marry my dad?"

She looked at me closely.

"Do not be silly."

"I'm not being silly."

"We had to have something for you, and besides, he's a good man, though I know he's not one to push himself. But do not worry, you are dedicated to the Lord, I put you down for missionary school" (Jeanette Winterson).

В той час, коли комуніканти самі не бажали відкрити свої секрети, він довго обдумує, інколи готує промову, якщо таємниця не є дуже приємною, намагається її сказати якомога швидше. В ситуації, коли чоловік хоче розповісти власній дружині, що одного разу він її зрадив, то він вимовляє свою найпотасмішшу таємницю дуже швидко, ніби думаючи, що таким чином зменшить біль іншого комуніканта шляхом швидкого промовляння.

How can I do this? he thought. He made himself an unusually tall Scotch and sat down near her. "Honey, I gotta talk to you."

"Sure. Is something wrong? She put her book down."

"Well, sort of. Yes."

He lowered his head. Sheila was suddenly frightened... "Bob," she said with candor, "something in your voice scares me. Have I done anything?"

"No. It's me. I've done it." Bob took a breath. He was shaking. "Sheila, remember when you were pregnant with Paula?"

"Yes?"

"I had to fly to Europe – Montpellier – to give that paper..."

"And...?"

"I had an affair." He said it as quickly as he could. Like ripping off a bandage fast, to cause less pain.

Sheila's face went ashen. "No," she said, shaking her head violently as if to drive out what she had just heard.

"This is some terrible joke." She looked at him for reassurance. "Isn't it?"

"No. It's true," he said tonelessly. "I-I'm sorry" (Erich Segal).

Нерідко людина наважується на те, щоб розповісти певний секрет лише тоді, коли у її близької людини подібна ситуація. Мати розповідає синові, що вона багато років тому зрадила свого чоловіка і хотіла його покинути, але дізнавшись, що дружина кохання вагітна, повернулася до чоловіка. Мати до цього і словом не примовилась перед сином про свою таємницю, але коли дізналася, що він також в схожій ситуації, відкрила йому свою душу.

Rita Marsden confided to her son, that years ago she too had been faced with a dilemma of the heart, when her attraction to a particular man had all but broken up two marriages. Had it not been for the absolute love and devotion of her husband, she might have given in to her own selfish feelings. "You see, Rick," she explained, "sometimes you're dazzled into believing that what you feel is really love, when it's nothing more than fascination. I found out that this man's wife was expecting his child; and I believed for a long time that that was the reason I gave him up ... at a bad time for me too." She lowered her eyes and squeezed his hand, before going on in a tremulous voice, "It was a time when I desperately needed the strength and support he was offering me. I'm grateful (hat it didn't take me long to realize that it was not love I felt for him. I was attracted by his tall strong physique, and his laughing blue eyes. But things can change with time. Rick, and so often infatuation can really seem like a torment of love. You have to be sure, don't you see? You must take the time to be sure of your true feelings." She paused to look up, and Rick was moved by the anguish in her eyes (Josephine Cox).

Не часто, але все ж таки трапляється, коли теща та зять довіряють один одному і розкривають свої потаємні думки. В прикладі показана ситуація, коли теща вже втомилася від переїздів від однієї доньки до іншої, не має змоги широко поговорити з рідними доньками і знаходить доброго співрозмовника в зятеві. Теща розповідає йому, що не хоче залежати від доньок, але це її таємниця, бо розповівши її донькам, може посваритися з ними та їй ніде буде жити.

"Oh, Frank." Louise felt that she had to speak the truth to him. "Don't pretend. I know Anne doesn't want to be bothered with me now. No, it's all right. I don't blame her. I know what it gets like towards the end, when you are so tired of waiting."

"Where will you go, Mother?"

"I don't know yet, but I'll think of something. I just can't be dependent on the girls any longer. It isn't fair on them, and – here is a thing that nobody's thought of yet – it is not very easy for me, either."

"I've often thought that," Frank said candidly... "Poor Mother," he said. "I'm darned sorry for you. Wish I could help. Look here, you'd better come to us. I'll talk to Anne."

"I can't" (Monica Dickens).

Отже, питання розкриття таємниць та секретів в дискурсі сімейного спілкування знаходить реалізацію в залежності від того аспекту, чи хоче комуніканти, що має секрет, відкритися добровільно чи інший комуніканти змушує його це зробити. В залежності від цього, комунікативний акт має різні форми вербалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрейчук Н.І., Мамажанова І.А. Деякі особливості вербалізації концепта "доля" в українській та англійській мовах// Проблеми мовознавства, психолінгвістики і соціолінгвістики. – 2007. - № 16. – С.47-51.
2. Бацевич Ф.С. Вступ до лінгвістичної логіки. – К.: Академія, 2006. – 248с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Під ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінськ ВІФ "Перун", 2004. – 1440 с.

4. Демьянков В.З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего подхода// *Вопр. языкознания*. – 1994. – № 4. – С.17. 5. Макаров М.Г. Сложность и вариативность категорий диалектики. – Л.: Наука, 1988. – 216 с. 6. Сербенська О.А. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем. – К.: Академія, 2001. – 148с. 7. Сусов И.П., Аристов С.А. Коммуникативно – когнитивная лингвистика и разговорный дискурс. – saristov@uos.de, 1999. – 11с. (<http://homepages.tversu.ru/~susov/Aristov.htm>). 8. Brown P., Levinson S.C. Politeness: Some Universals in Language Usage. – Cambridge: Cambridge University press, 1987.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Cox J. Her Father's Sins. – London: Muckays of Chatham plc, 1987. – 278 p. 2. Dickens M. The Winds of Heaven. – London: Penguin Books, 1977. – 240 p. 3. Lide M. The Homecoming. – London: Harpercollins, 1992. – 110 p. 4. Maugham W.S. The Painted Veil. – К.: Знання, 2006. – 288 p. 5. Segal E. Man, Woman and Child. – N.Y.: Harper & Row, Publishers, Inc., 1980. – 576 p. 6. Winterson J. Oranges are not the Only Fruit. – London: Pandora, 1990. – 182 p.

АНТРОПОМЕТРИЧНІСТЬ ФІТОНІМІЧНИХ НОМІНАЦІЙ У АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ СИМВОЛІЦІ

Пушко Л.В. (Суми)

Антропологічна парадигма сучасних лінгвістичних студій закладає напрямок багатьох мовних досліджень сьогодення. Спрямовуючи наукові акценти на дослідження самої себе, людина в котре вторить Сократу про те, що вона нічого не знає про себе і про свою мову, як дзеркало людської еволюції, не зважаючи на свій багатовіковий досвід. В той же час, вирішуючи гносеологічні питання, у центр уваги потрапляє положення іншого давньогрецького філософа Протагора: "Людина є мірилом усім речам: існуванню існуючих і неіснуванню неіснуючих" [1, 31]. Цим визначається актуальність даного дослідження.

Об'єктом дослідження є ботанічна номенклатура, актуалізована у національних символах Англії та України, а предметом дослідження є мовні способи реалізації антропометричності у фітонімичних символах англійської та української етнокультури.

Тенденція до антропоцентризму сучасного мовознавства, перспективність комунікативно-прагматичних досліджень визначають необхідність етнопсихолінгвістичного аналізу різних форм усної та писемної комунікації [2, 60]. Саме національна символіка є тим "духовним містком", що з'єднує, і в той же час збагачує різні покоління одного етносу.

Ще О. Потебня відзначав тісний взаємозв'язок символіки з мовою та мовленням і класифікував символи за визначальною ознакою, що була відображена у їх назвах. За його словами, така класифікація відображає народні переконання, а не авторський суб'єктивізм. На символізм можна натрапити лише там, де відокремлення думки від мовлення уповільнено [3, 7-8].

Відомий психоаналітик К.Г. Юнг визначав символ як термін, ім'я чи зображення, яке може бути відомим у повсякденному житті, але й мати додаткове специфічне значення, через що він є чимось невідомим, незрозумілим чи прихованим від людей [4, 15-16].

Сучасні інтерпретації символу пов'язують його з формою чи знаком, що кодує відношення між лексичними та символічними різновидами значень, де лексичне є елементом словника, а символічне виступає уявленням, яке не завжди можна чітко розтлумачити, оскільки символу притаманна додаткова інформація, в якій переплетені дійсні і нереальні явища. Визначення символу є спроба проникнути в діячність через синхронію з метою відновлення давньої когнітивної парадигми [5, 25].

Інший погляд на символ, сформульований С.Аверинцевим, змальовує вектор структури символу як такий, що спрямований на відтворення цілісного образу світу через специфічне уявлення. Подача знання про символ здійснюється лише у діалозі, оскільки символ існує лише у спілкуванні між людьми, а поза його межами є лише порожня форма. С.Аверинцев, як і О.Потебня, застерігає проти шкідливого вторгнення інтерпретатора у процес тлумачення символу і проти викривлення у такий спосіб його суті [6, 976].

А. Лосєв не розмежує символ та образ, пов'язуючи символ з будь-якою сферою "інобуття", включаючи і таку, що не має меж [7, 444]. Отже, навикишній дійсність, відображена семантикою мовного знаку, нерідко набуває образного, метафоричного, символічного значення. Символ, як частина національної культури, завжди має переносне значення і є імпліцитним носієм інформації про асоціативні зв'язки між предметами реальності та культурною її актуалізацією. Саме мовою символів до нас приходять знання наших пращурів; тих символів, що зумовлені менталітетом етносу і пропущені через суб'єктивне, міфологічне сприйняття довкілля носіями мови та культури.

Менталітет кожного народу інтерпретує і актуалізує навколишню дійсність по-різному. Щодо цього Ю.Апресян зазначає: "Кожна природна мова відтворює певний спосіб сприймання і організації концептуалізації світу... Притаманний мові спосіб концептуалізації дійсності (погляд на світ) є частково універсальним, частково національно специфічним; носії різних мов можуть сприймати світ дещо по-різному, що зумовлено особливостями кожної з мов" [8, 38-39]. Отже, носії різних мов вибудовують свою власну національну систему символів.

Фітонімична символіка – це один з найяскравіших прикладів різнопланового трактування людського

буття, уявленні народу про його історію, культуру та мову.

Національна символіка здебільшого обумовлена історичними, релігійними або географічними чинниками.

Англійська троянда та шотландський чортополох набули національної канонізації після подій 1455-1485 рр. та 8 століття, коли біла та червона троянди супроводжували боротьбу за право наслідування англійського престолу, а чортополох, завдяки своїй біологічній будові (наявність калючок), "попередив" шотландців про загрозу нападу на їх країну. Це обумовило появу троянди на нагрудному знаку королівської родини, а чортополоху – на нагрудному знаку "Найдавнішого і найблагороднішого ордену Чортополоху". Символічність цих квітів має впливати і на семантику відповідних номінацій для носіїв англійської мови, зокрема, імплікувати позитивну конотацію. Але часом це не спостерігається, і вирішальну роль відіграє естетичний аспект.

Краса і витонченість троянди як квітки визначили розвиток семантичних потенцій номінації *троянда*. Традиційна англійська жіноча зовнішність відображається емкою метафорою *an English rose (an attractive girl with fair skin and an appearance that is thought to be typical of English people; англійська троянда – приваблива світлошкіра дівчина із зовнішністю, яка вважається типовою для англійців)* [10, 506]. Етимологію цього образу можна пов'язати з трояндою, яка має червоні пелюстки і білі тичинки, яка є символом англійської монархії. Краса і елегантність квітки слугувала підґрунтям для створення і інших образів за допомогою фітономінації *троянда: a rose between two thorns (троянда між двох шипів – вродлива жінка, що сидить між двома чоловіками)* [11, 817], *as fresh as a rose (свіжий як троянда – здоровий, квітучий, бадьорий, свіжий; пошлий юнацького западу)* [11, 362], які імплікують чудову жіночу вроду.

Номінація *чортополох* через несприятливу естетичну характеристику самої рослини не набула такої широкої маніфестації у своєму семантичному розвитку. Зафіксовані лише поодинокі випадки порівняння нестерпного характеру людини з чортополохом. Тут спостерігається протиріччя між позитивним символічним значенням рослини і її антропометричною проекцією на мовну семантику.

Символічні рослини української етнокультури це верба і калина, бо навіть прислів'я каже: "Без верби і калини нема України". Національна значимість цих рослин зумовлена географічними чинниками: чудовий м'який клімат, родючі землі, велика кількість річок та ставків. Білі квіти калини символізують молодість або дівочтво, часто цю рослину називають весільним деревом, бо здавна плели весільні вінки з квітів калини. Цим викликана антропометрична характеристика номінації *калина*.

З ранньої весни на калині духмяніють білі квіти, тому іноді здається, що здалеку бачиш не кущ калини, а дівочу голівку, запнуту легенькою білою хустиною: *А калина попросила корали червоні. / У берези позичила білої сорочки. / Щоб на неї задивлялись хлопці-ясеночки* (Д. Павличко).

Номінація *калина* у прислів'ях та приказках допомагає оцінити важливі життєві етапи людського життя ("Любуєся калиною, коли цвіте, а дитиною, коли росте") та передати чарівну вроду українських дівчат ("Дівчина – як у лузі калина", "Гарна дівка, як у лузі калина").

Верба символізує скорботу, жаль, розлуку, і це символічне значення рослини накладає відбиток на її мовну презентацію. Перш за все, антропометричність реалізується у назві одного з видів дерева – *плакуча верба*. Похилена крона дерева та довгі звисаючі гілки нагадують постать людини, що гірко плаче. Довершеність образу додає природна властивість дерева пускати сік через гілки у жарку погоду. У народних піснях номінація *верба* також допомагає створити ситуації, де народ свій біль виливає шемками рядками: *На городі верба рясна, / Там стояла дівка красна. / Вона красна ще й вродлива, / В неї доли нещаслива* (Народна пісня).

Отже, символ як естетично канонізована культурно значима концептуальна структура набуває національної ваги завдяки певним історичним, релігійним чи географічним чинникам. Ботанічні номінації у національній символіці англійців та українців як фрагменти національно-культурної картини світу характеризуються антропометричністю, яка реалізується у мові шляхом метафоризації. Національна значимість рослини-символу не завжди створює позитивну аксіологію її мовної номінації, і тоді естетичний аспект спричинює протиріччя між символічним і мовним значеннями. Саме такі протиріччя можуть становити об'єкт подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716с.
2. Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). К.: Фітоцентр, 1999. – 148с.
3. Потембня А.А. Символ и миф в народной культуре / Сост., подг., ст. и коммент А.А.Топоркова. – М.: Лабиринт, 2000. – 488 с.
4. Юнг К. Г. Архетипы и символ. – М.: Ренессанс, 1991. – 285 с.
5. Кошарная С.А. Миф и язык: Опыт лингвокультурологической реконструкции русской мифологической картины мира. – Белгород: Изд-во Белгородского госуниверситета, 2002. – 288 с.
6. Аверинцев С.С. Символ. Литературная энциклопедия терминов и понятий / Под ред. А.Н. Николюкина. Институт научной информации по общественным наукам РАН. – М.: НПК "Интелвак", 2001. – С. 976-978.
7. Лосев А.Ф. Знак. Символ. Миф. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1982. – 480 с.
8. Апресян Ю.Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания. // Вопросы языкознания. – 1995. – № 1. – С. 37-69.
9. Кобякова Г.К. Креативне конструювання вторинних утворень в англомовному дискурсі: Монографія. – Вінниця: Нова книга, 2007. – 128 с.
10. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. – Oxford: OUP, 2005. – 1780 p.
11. Англо-український фразеологічний словник. Укладач: К.Т. Баранцев. – К.: Радянська школа, 1969. – 1052 с.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ ЛЕКСИЧНОГО НОНСЕНСУ

Ребрій О.В., Шураєв А.О. (Харків)

Дослідження феномену нонсенсу має багату історичну традицію, в якій чітко простежується спадкоємність, коли наукова рефлексія виходить на вищий рівень, спираючись як на попередній здобуток, так і на досягнення суміжних галузей. Актуальною сьогодні є позиція, коли під нонсенсом розуміють феномен, позбавлений заданого сенсу, але водночас наділений креативним потенціалом, здатним формувати нові види розуміння. Все активніше нонсенс слідом за філософами, логіками, літературознавцями та лінгвістами починають вивчати фахівці у галузі перекладознавства, адже з цим феноменом пов'язані дві головні труднощі перекладу: ускладненість інтерпретації та відсутність усталених еквівалентів в цільовій мові.

Під лексичним нонсенсом розуміємо некодифіковані оказіональні лексеми, інтерпретація яких ускладнена через відсутність референційної, структурної або семантичної конвенційності. Хоча ми постулюємо принципову можливість використання будь-яких номінативних способів та засобів задля утворення лексичного нонсенсу, за нашими спостереженнями, найчастіше з цією метою використовуються ті способи словотворення, що, мають "непередбачуваний" (unpredictable) характер, зокрема, контамінація, міжслівне накладання, вигадкування, усікання, аббревіація тощо.

Хоча практика перекладу нонсенсних текстів різних типів та жанрів є поширеною, її теоретичне підґрунтя залишається невизначеним, адже в кожному окремому випадку перекладач діє за своїм власним рецептом. Проте, в будь-якому випадку трьома головними складовими стратегії перекладу нонсенсу мають бути: (1) ситуація, контекст, дискурс; (2) системні зв'язки між мовою оригіналу та мовою перекладу; (3) ідентифікація автора та перекладача.

Запропонований нами підхід лежить у площині діяльнісного підходу, тобто цілеспрямованої мовленнєво-розумової діяльності особистості, детермінованої взаємодією двох соціокультурних контекстів [1, 15]. Послідовне запровадження діяльнісного підходу в перекладацькому аналізі сприяє розвитку "універсалістського перекладознавства" – "живого синтезу підходів, що взаємопроникають та взаємозапідінують, і в річищі яких відкривається широкий простір для прояву як професійно-групових, так і особистісних інтересів та переваг кожного перекладознавця та практикуючого перекладача" [2, 36].

Когнітивна наука надає широкі можливості для вивчення комунікативних процесів з урахуванням їхньої мовної складової, інакше кажучи, допомагає встановити зв'язок між мисленням, мовою та мовленням. Ментальна структуризація перекладу нонсенсу має відбуватися на основі психолінгвістичного напрямку, який активно розроблювався у вітчизняному науковому просторі як одна з первинних форм когнітивізму. Головним інструментом психолінгвістики є експеримент, адже розробляючи моделі мовленнєвої діяльності та психофізіологічної мовленнєвої організації людини, психолінгвістика перевіряє їх шляхом психологічних експериментів, таким чином, будучи за предметом дослідження близькою до лінгвістики, а за методами – до психології. В.З. Дем'яков звертає увагу на смієвість об'єкту дослідження психолінгвістики, до якого, на думку дослідника, мають бути віднесені функціонування мови, продукування та репродукування дискурсу та тексту, риторика, стилістика, практика перекладу та викладання мов [3, 148].

На важливості експериментальних психолінгвістичних досліджень за участю інформантів у перекладознавстві наголошував В.Н. Комісаров, вважаючи, що тут "цінну інформацію можна отримати шляхом інтроспекції, пропонуючи перекладачам розповісти, що і як вони роблять" [4, 13]. На думку автора, хоча "перекладач багато в чому діє інтуїтивно та неусвідомлено... в багатьох випадках [його] відповіді дали змогу отримати важливу інформацію стосовно загальної стратегії та конкретних процедур, використаних в процесі перекладу" [4, 13].

Для визначення особливостей вирішення перекладацьких завдань, пов'язаних з інтерпретацією та відтворенням лексичного нонсенсу в англо-українському перекладі ми провели експеримент за участю 35 студентів 5 курсу перекладацького відділення факультету іноземних мов ХНУ імені В.Н. Каразіна. Експеримент відбувався у два етапи. На першому етапі учасникам було запропоновано перекласти з англійської мови на українську вірш англійського поета Спайка Міллігана "I wish I were in Itchy Koo Land". Творчість С. Міллігана заснована на наслідуванні світосприйняття та світовідчуття маленьких дітей та на тонкому знанні дитячої психології. Цей важливий чинник має бути врахований при перекладі для визначення вектору розгортання прагматичної адекватності.

Хоча, згідно умов експерименту, форма перекладу не уточнювалася, усі учасники також обрали віршований переклад. На другому етапі респондентам було запропоновано прокоментувати свій вибір перекладацького відповідника лексичних елементів нонсенсу (контрольних одиниць) на основі принципу «міркуй уголос» (think aloud), згідно якого перекладачі намагалися вербалізувати ті думки, що спадали їм на розум в процесі перекладу контрольних одиниць.

До елементів нонсенсу в цьому вірші можна віднести квазілексми *Itchy Koo Lan* та *Ying tong idle I Po* і ономатопейчні утворення *Ting-a-ling-a-ling* та *Swank! Swank! Swank!*. Проаналізуємо особливості перекладу цих контрольних одиниць, ґрунтуючись на коментарях, отриманих безпосередньо в учасників експерименту.

Квазілексма *Itchy Koo Land* має у своєму складі узуальний компонент *Land* (земля, країна), який змушує потенційних інтерпретаторів припустити, що мова йде про назву фантастичної країни (більшість опитуваних також звернули увагу на те, що всі компоненти квазілексми написані з великої літери). Цей факт

разом з семантичною та морфологічною непрозорістю решти компонентів нонсенсного новоутворення визначили специфіку застосованих способів перекладу, серед яких переважали різновиди транскодування.

Квазілексема *Ying tong idle I Po* не має у складі узуальних компонентів, що ускладнює її інтерпретацію і, відповідно, переклад. Нековенційні утворення такого типу значно ускладнюють роботу перекладача, і лише окремі підтвердив наш експеримент. Цікаво, що нами не зафіксовано жодного випадку транскодування, і лише окремі перекладачі намагалися утворити аналогічну оригінальній квазілексему на основі фонетичного нонсенсу, тобто специфічних наборів звуків, які виконують скоріше функцію милозвучного заповнювача рими, ніж повнозначного слова. У решті перекладів цей елемент нонсенсу взагалі не відтворений. Майже всі учасники експерименту зазначили, що після того, як спроба інтерпретувати нонсенс зазнала поразки, вони вирішили увести до тексту перекладу нейтральні образи, які, на їхню думку, можна було співвіднести як з найближчим контекстом (на рівні рядка або строфи), так і з загальною тональністю вірша.

Два наступних приклади нонсенсу є чудовими зразками ономапоетії – апроксимативного відтворення немовних звучань фонетичними засобами конкретної мови. Ономапоетичне утворення *Ting-a-ling-a-ling* є вочевидь імітацією звуку маленького дзвоника, про що свідчать контекстуальні маркери та значення узуального компоненту "ting" (також "tinkle") у складі інновації – (1) дзенькіт дзвоника; (2) брязкання, бряжчання. Саме так інтерпретували вихідну одиницю більшість учасників експерименту, запропонувавши наближені до української звуконаслідувальної традиції варіанти перекладу. Декілька респондентів застосували у перекладі ономапоетичні дієслова, які могли б вважатися цілком адекватними еквівалентами подри узуальну форму; інші вдалися до трансформації заміни образу, в ході якої дзвін дзвоника уподібнювався або до пісні чи співу, або до просто присмрих звуків.

Ономапоетична форма "Swank! Swank! Swank!" є складним об'єктом інтерпретації внаслідок двох прошарків сенсу: по-перше, це імітація дзвону монет, а, по-друге, натяк на красиве життя, адже "swank" є водночас узуальною лексемою з такими значеннями: (1) хвастощі, вихваліяння; (2) шик. Аналіз показує, що обидва сенси були вилучені учасниками експерименту та відтворені в їхніх перекладах окремо. В незначній кількості випадків учасники експерименту вдалися до відтворення ономапоетичної форми шляхом її адаптації до специфіки української артикуляційної бази. Значно більша кількість респондентів акцентувала у своїх перекладах другий прошарок змісту, який можна умовно позначити як МАРНОТРАТСТВО та ПОХВАЛЬБА. Для цього були обрані різноманітні засоби вербалізації.

Результати проведеного експерименту засвідчують залежність адекватного перекладу нонсенсу передусім від результатів його інтерпретації перекладачем, адже "перекладач змушений розуміти вихідний текст глибше за звичайного читача... Така додаткова глибина розуміння пов'язана з необхідністю... дійти остаточних висновків стосовно змісту тексту" [5, 155]. У тих випадках, коли в комунікативному просторі оригіналу перекладач знаходив достатньо опору для надання нонсенсу того або іншого змісту, рівень відтворення цього змісту в перекладі є високим, наприклад: для *Itchy Koo Land* він складає 100%, для *Ting-a-ling-a-ling* – 94%, а для *Swank! Swank! Swank!* – 74%. І навпаки, неспроможність прийняти рішення стосовно змісту нонсенсу в оригіналі призводить до його ігнорування перекладачем та змусеного уведення в контекст перекладу нейтральних образів, що відповідають загальній тональності строфи або вірша в цілому (66% нерозуміння для *Ying tong idle I Po*).

Проведене дослідження дозволяє дійти головного висновку про те, що відтворення лексичного нонсенсу у перекладі є складним процесом, принципова можливість якого зумовлюється поєднанням таких компонентів, як задовільний рівень інтерпретованості вихідної одиниці, наявність відповідних способів та засобів моделювання у мові перекладу та в авторському лексиконі і прагматична установка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мартинюк А.П. Прототип як операційна одиниця перекладу. – Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. – № 772. – Харків: Константа, 2007. – С.15 – 19.
2. Цвиллинг М.Я. Переводоведение как синтез знания // Тетради переводчика. Научно-теоретический сборник. – Вып. №24. – М.: МГЛУ, 1999. – С. 20 – 31.
3. Демьянко В.З. Психолінгвістика // Краткий словарь когнитивных терминов. – М.: МГУ, 1996. – С. 147 – 153.
4. Комиссаров В.Н. Переводоведение в XX веке: некоторые итоги // Тетради переводчика. – Вып. №24. – М.: МГЛУ, 1999. – С. 4 – 20.
5. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. – М.: ЭТС, 2002. – 420 с.

ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КАТЕГОРІЇ АДРЕСОВАНОСТІ В АФОРИЗМАХ АНГЛОМОВНОГО ДИСКУРСУ

Рева Н.С. (Суми)

Хоча проблема дискурсу широко висвітлюється як вітчизняними, так і зарубіжними лінгвістами, таке важливе питання, як адресованість у дискурсі має багато невизначених аспектів [1, 10]. У рамках даної роботи пропонується розглянути тексти-афоризми англомовного дискурсу крізь призму їх адресованості. Об'єктом роботи є категорія адресованості в текстах англомовного дискурсу, її предметом — репрезентатори адресованості в текстах афоризмів

англомовного дискурсу. Метою роботи є виявлення особливостей маніфестації адресатного фактора в англомовних афоризмах. Будь-який текст аналізують відповідно до трьох основних елементів: автор – текст – читач. Художній текст розглядається як об'єкт взаємодії автора і читача. Відтак маємо антиномію: текст, як його розуміє автор, і текст, як розуміють його читачі. Суттєві зрушення у дослідженні тексту у напрямку "автор – текст – читач" та з урахуванням прагматично-антропоцентричної парадигми почалися після того, як "примара адресата", що так збуджувала увагу літературознавців, перетворилася в лінгвістично зримий "фактор адресата" [5, 49]. Категорія адресованості відображає взаємовідносини учасників опосередкованої текстом комунікації: автора/адресанта тексту та його читача/адресата. Будь-яке мовленнєве повідомлення чи літературно-художній твір визначає свого автора і одночасно виявляє адресата. Як у рівній мірі є суб'єктами культурних процесів: автор як суб'єкт культурної творчості, адресат – як суб'єкт сприйняття культури. У вузькому сенсі адресованість тексту – це його семантико-структурна і змістовно-нарративна характеристика, яка опредмечує спрямування тексту на реального адресата. Адресованість не задається априорно, а формується відповідно до текстового розгортання і виявляється за певними сигналами у тканині тексту [3, 20]. Представляючи орієнтацію на адресата та програмування його реакцій автором, адресованість має категоріальний характер і виражає комунікативно-прагматичну, діалогічну спрямованість тексту на суб'єкт його сприйняття і реалізується за допомогою інтерпретації тексту з урахуванням сукупності лінгвістичних засобів та способів [2, 9]. В художньому дискурсі комунікативно-прагматичне значення на рівні мовного оформлення висловлювання реалізується через відбір мовних засобів, що означають адресата й висловлюють адресатні відношення, а також через організацію мовних засобів, які актуалізують значення адресованості в особливу структуру [4, 10]. Проте передача адресатної семантики у художньому дискурсі має свою специфіку. Важливо відмітити, що в певному контексті практично будь-які лексичні та граматичні одиниці або екстралінгвістичні явища можуть виступати в якості маркерів адресованості. Афоризми, як і будь-який інший жанр художнього дискурсу, направлений на адресата, який декодує художній текст в оптимально-адекватному діапазоні рівнів глибини та аспектів розуміння. Афоризм є специфічним режимом авторського розслідування, певною інтелектуальною відповіддю на відношення між індивідом (автором, читачем) та суспільством. Для афоризмів є характерними як експліцитні так і імпліцитні маркери адресатного фактора. Поширеним експліцитним засобом актуалізації категорії адресованості є дієслівні і займенникові форми другої особи однини/множини, категорія *You*: "*When your legs get weaker time starts running faster*" [9]. Груповий адресат мислиться нерозчленованим, збірним. На фактичну множинність вказує звертання та мовна ситуація. На синтаксичному рівні в якості експліцитних маркерів фактору адресата в англомовних афоризмах використовують імперативи та запитання. Адресатом спонукальних речень в афоризмі є безпосередньо всі і кожен з його читачів. Більш того, спонукання адресата до дії в межах афоризмів носить досить категоричний характер: "*Believe nothing you hear, and only half of what you see*" [9]. Питальні речення є завжди орієнтованими на адресата, інакше вони втрачають будь-який зміст. В афоризмах пильні речення з'являються для того, щоб привернути увагу читача до проблеми, що порушується, та змусити його замислитись. Проте, вони носять більш риторичний характер. Адже відповідь на те чи інше питання завжди знаходиться в тілі самого питання або в наступній частині афоризму: "*What, then, is certain? ... Why, the fact that the thought, the present consciousness, exists. Our thoughts may be delusive, but they cannot be fictitious. As thoughts, they are real and existent and the cleverest deceiver cannot make them otherwise*" [7]. В афоризмах англомовного дискурсу для вираження узагальненого адресата вживається також особовий займенник *one*. *One* є формальним займенником загального значення (люди взагалі), включаючи як адресата так і адресанта: "*One repays a teacher badly if one always remains nothing but a pupil*" [8]. В афоризмах біблійних текстів, адресатними є особові та присвійні займенники третьої особи *he* та *his*. Вони також як і *one* використовуються для визначення узагальненого адресата, але в більш завуальованій формі. Ніби апелюючи до когось іншого *he* і на самого читача, це можна показати формулою $he = x + you$, де змінний семантичний компонент вказує на невизначену кількість адресатів: "*He, who conceals his sins, prospers not, but he who confesses and forsakes them obtains mercy*" [6, 243]. Як засіб звернення до адресата в англомовних афоризмах вживається також займенник першої особи множини *we*. Займенник *we* має значення сукупного об'єкта дії, коли мовець об'єднує себе з адресатом або групою партнерів: "*Whatever good things people say of us, they tell us nothing new*" [9]. На лексичному рівні експліцитні маркери фактору адресата у афоризмах англомовного дискурсу виявлять себе у вигляді термінів, які відносяться до різноманітних сфер діяльності, а також номенклатурної лексики, вживання якої звукує коло адресатів до таких індивідів, тезаурус та рівень інтелектуального розвитку яких дозволяє розуміння такої лексики та змісту афоризму в цілому: "*Ecclesiasticism in science is only unfaithfulness to truth*" [7]. Імпліцитні маркери категорії адресованості в афоризмах англомовного дискурсу вказують на так звані "точки контакту" адресата та адресанта і створюють у дискурсі проблемні ситуації, які спрямовані на активізацію мовної і комунікативної компетенції адресата, його вміння переструктурувати та/або перефокусувати свої фонові знання у зв'язку з текстом, що інтерпретується. Серед маркерів адресованості до даної групи належать всі стилістичні засоби й прийоми. В багатьох афоризмах досить помітні також і графічні імпліцитні маркери адресованості. Це, перш за все, велика літера, лашка, косий шрифт, а також такий досить екзотичний засіб адресації як пунктуація зокрема крапки: "*There are three great problems of our time... One of these is that doctrine concerning the constitution of matter which, for want of a better name*" [7]. Ці засоби допомагають читачеві правильно розподілити свою увагу і виділити в тексті найбільш важливе з точки зору семантики слово. Для багатьох афоризмів характерні такі синтаксичні прийоми як повтори, анафора і паралелізм: "*In prayer, it is better to have a heart without words than words without heart*" [9]. Такі різні види повторів мають на меті зобразити найважливіші аспекти проблеми, до якої і має бути прикута увага читача відповідно до задуму автора. Найбільш характерними для афоризмів є такі стилістичні прийоми як каламбур, парадокс, оксморон, антитеза, які і складають знайому кожному читачеві афоризмів матрицю опозицій: "*A lie told often enough becomes the truth*" [8]; "*Good people do not need laws to tell them to act responsibly, while bad people will find a way around the laws*" [9]. Матриця

опозицій створює знайоме читачеві невизначене на перший погляд значення афоризму. Адресат афоризму є критичним, він повинен володіти об'ємним тезаурусом та соціокультурним досвідом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бєста Л.А. Дискурс наратора в англомовній прозі. – К.: Грамота, 2004. – 304 с. 2. Вороб'єва О.П. Лингвистические аспекты адресованности художественного текста (одномысленная и межъязычная коммуникация): Автореферат дисс. докт. филол. наук. – М., 1993. – 20 с. 3. Ємельянова О.В. До питання про диференціацію понять "слухач" та "адресат" // Вісник СумДУ. – 2006. – № 11(95), Т.1. – С.18-22. 4. Китаре О.В. Категорія персональності та засоби її вираження в публіцистичному стилі: Автореф. дис... канд. філол. наук: Дніпропетр. нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2001. – 19 с. 5. Плеханова Т.Ф. Текст как диалог. Монографія / Мн.: МГЛУ, 2002. – 253 с.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цимбалюк Ю., Кобів Й., Смурова Л., Латуш Л. Біблійна мудрість у латинських афоризмах українською та англійською мовами. / Науково-навчальний посібник. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 410 с. 2. Henrietta A. Huxley Aphorisms and Reflections // Project Gutenberg Consortia Center// <http://www.Gutenberg.us>. 3. інформація з сайту www.wikipedia.org. 4. інформація з сайту aphorism4all.com

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ СИНТАКСИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТВОРІВ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА В ОРИГІНАЛІ ТА АНГЛОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Романюга Н.В. (Київ)

Василь Стефаник – постать досить виразна. Його вивчали, цитували, наслідували, звеличували. Великий український письменник І. Франко охарактеризував Стефаника як найбільш талановитого митця української літератури з часів Шевченка. Існують численні роботи, присвячені дослідженню стилю письменника, проте аналізу англомовних перекладів автора зі стилістичної точки зору бракує.

Метою даної публікації є дослідження стилю Василя Стефаника на синтаксичному рівні в англомовних перекладах Д. Струка та К. Андрусишена.

Завданням статті полягає у тому, щоб розглянути критичну перцепцію творчості Василя Стефаника; встановити притаманні йому синтаксичні прийоми при побудові структури речення; порівняти англомовні переклади Д. Струка та К. Андрусишена та визначити засоби передачі синтаксичних конструкцій у перекладі.

Актуальність дослідження зумовлена потребою поглибити уявлення про творчу особистість Василя Стефаника, визначити характерні риси індивідуального стилю, порівняти англомовні переклади з точки зору збереження синтаксичних особливостей мови митця. Матеріалом роботи є новела В. Стефаника "Новина" у перекладах Д. Струка та К. Андрусишена.

Новизна наукової роботи полягає у встановленні синтаксичних особливостей малої прози В. Стефаника в англомовних перекладах.

Творчість Василя Стефаника цікавила багатьох дослідників сучасності. Великою заслугою у систематизації письменницької спадщини є видання двотомного бібліографічного збірника Марти Тарнавської [1, 2]. Поряд із десятками інших письменників Василю Стефаніку належить тут окреме чільне місце.

Іншим вагомим внеском у дослідження перекладів українських письменників є бібліографічний збірник Оксани Пясецької "Bibliography of Ukrainian Literature in English and French: translations and critical works (1950-1986)" [3, 119-126]. Вона продовжила низку коментованої бібліографії україномовних критичних статей та перекладів до 1986 року. Стосовно Стефаника у цій бібліографії авторка дає спочатку перелік антологій та статей, далі йдуть англомовні та франкомовні переклади його творів у алфавітному порядку. За її підрахунками, перекладено 50 Стефаникових новел. Насамкінець перелічено критичні праці про Стефаникові твори. Творчість Стефаника досліджували та аналізували такі зарубіжні критики, як Валентина Барсом, Юрій Клиновий, Пітер Кравчук, Богдан Медвідський, Олеся Розаліон, Леонід Д. Рудницький та Данило Струк.

Богдан Винар видав бібліографічний довідник з різних галузей науки і мистецтва англомовної україніки, де окремий розділ належить літературі [4, 325]. Поряд із вже зазначеними монографіями про творчість Стефаника, автор, окрім перекладів Данила Струка, називає інші переклади та критичні статті. Також Винар зазначає, що на основі дисертації "Vasyl' Stefanyk: His Study of the Pain at the Heart of Existance", була написана монографія "A Study of Vasyl' Stefanyk: The Pain at the Heart of Existance" [5].

Ця монографія Д. Струка, який є дослідником і одночасно перекладачем Стефаником новел, являє собою значний внесок у дослідження малої прози Стефаника і заслуговує особливої уваги при вивченні творчого доробку письменника. Тому варто було б зупинитися на цій роботі більш детально, оскільки вона дає можливість створити загальну картину критичної перцепції письменника не лише у нашій країні, а й поза її межами – у Канаді зокрема.

Книга складається з п'яти розділів. У вступі автор зазначає, що "Василь Стефаник належить до тих письменників, чий творчість, окрім того, що здійснюють на читача вражаючий вплив, важкодоступні для розуміння (переклад наш. – Н.Р.)" [5, 9]. Твори В. Стефаника читають, але не так часто аналізують. "Його читають і високо цінують за лаконічний стиль написання, драматичний зміст новел, викладений ліричною та образною мовою. Характерною рисою стилю є те, що його новели написані діалектом. Саме з цієї причини письменника

рідко аналізують та вивчають (переклад наш. – Н.Р.)" [5, 9].

У I розділі книги автор дає детальну хронологію життя письменника. Тут Струк зазначає, що "вивчення його (Стефаніка) життя не може не слугувати ключем до його новел та є основним тлом його роботи" [5, 15]. Вивчаючи медицину у Кракові, Стефанік потоваришував з польським лікарем Ваславом Морачевським, який ввів Стефаніка в сучасну європейську культуру: Їхня дружба дала Стефанікові відчуття тієї витонченості, без якої він не зміг би стати більш ніж просто оповідачем життя сільського народу.

У II розділі йдеться про критичні підходи до вивчення Стефанікового доробку. Данило Струк стверджує, що існує 4 підходи до аналізу праць Стефаніка, а саме: соціо-економічний, універсальний, формалістичний та націоналістичний. Саме тут, у цьому розділі, автор монографії відзначає вплив модернізму на творчу спадщину письменника: "Вплив модернізму виявляється у стислій ліричній прозі, у злитті змісту та форми, у схильності до вилучення описів та пояснень, у нотках песимізму, і в той же час у підвищеному інтересі до психологічних перипетій людської душі (переклад наш. – Н.Р.)" [5, 43]. Саме у цьому розділі здійснюється порівняння Стефаніка з іншими українськими та зарубіжними письменниками. Одні критики стверджують, що Стефанік не схожий на інших письменників навіть хоча б діалектом, що є його найголовнішою відмінною рисою. Інші все ж таки знаходять певні спільні риси між ним та Максимом Горьким, Альтебергом, Марком Черемшиною, Лесем Мартовичем, Ернестом Хемінгуєм, Іваном Франком, мексиканським письменником Рульфо, майстром коротких оповідань у змалюванні життя селян.

У III розділі йдеться, перш за все, про визначення жанру "новела" та "short story". Струк зазначає, що у самого Стефаніка з'являються розбіжності у визначенні жанру своїх творів: "... природу його (Стефаніка) прози визначити досить важко. Хоча роботи Стефаніка зазвичай характеризують як новели, він використовує цей термін лише раз, у своїй третій збірці "Дорога". Свою першу збірку "Синя книжечка" він характеризує як "образки", можливо під впливом редакторів Літературно-наукового вісника, які видали його три прозові твори у 1897 році під назвою "Фотографії з життя". Твори з третьої збірки, "Камінний хрест", було схарактеризовано як "Студії і образки"; четверта, "Моє слово", передрукована з перших двох збірок, мала загальну назву "оповідання"; назва останньої, "Земля", була ним сформульована як "Нариси і оповідання" (переклад наш. – Н.Р.)" [5, 64]. Незважаючи на такі розбіжності, з'ясування природи Стефанікового жанру є абсолютно необхідним для кращого розуміння його творів.

У IV розділі під назвою "структура Стефанікової новели" йдеться про визначення основних рис його стилю, який автор книги намагається схарактеризувати на основі аналізу новели "Синя книжечка" з однойменної збірки.

В останньому V розділі під назвою "The Pain at the Heart of Existence" Данило Струк наголошує, що хоча Василь Стефанік є автором психологічної новели, у якій він зображує різноманітні епізоди та випадки з життя героїв, заглиблене та зосереджене прочитання його новел дасть можливість зрозуміти, що у більшості зображуваних Стефаніком випадків, переважає дослідження людського болю, "болю у серці існування". Автор книги намагається згрупувати всі новели Стефаніка за змістом і коротко дає їхню характеристику з точки зору сюжету.

Переклади 10 новел мають місце у додатку. Автором книги здійснено переклад таких новел, як "Шкода", "Камінний хрест", "Стратився", "Сини", "Діточа пригода", "Сама-самісінька", "Скін", "Злодій", "Гріх", "Побожна".

Василь Стефанік у своїх новелах писав про життя галицького селянства. У його творах немає якихось екстраординарних ситуацій, незрозумілих подій. Він писав про бідного селян Покуття, але пише він більше, аніж констатує існування їхньої бідності. Його непокоїть душевний стан, переживання головних героїв, які страждають від втрати, починаючи від втрати майна, тварини, і закінчуючи втратою близьких людей. Стефанік зображує їхній біль душі через відсутність виходу з важких життєвих ситуацій, через смерть, старість, злидні. Людський біль – ось головна тема Стефанікових новел.

Біль безнадії та відсутність виходу, окрім смерті, присутня у наступній новелі, яку ми спробуємо схарактеризувати. Це новела "Новина" зі збірки "Синя книжечка" [6, 44-46] у перекладах Данила Струка "News" [5, 81-183] та Костянтина Андрусихена "Big news" [7, 49-52].

Характеризуючи новелу, перше, на що слід звернути увагу, це те, що Стефанік веде свою оповідь ніби збоку, він не бере участі у тому, що відбувається. Письменник дає можливість своєму герою самому відкрити душу та дати вихід тому болю, який таїться глибоко у душі і з'їдає його зсередини. Як людина поведеться у критичній ситуації, у кульмінації певних подій – це вже читач сам може спостерігати і робити власний висновок. Стефанік досягає драматичної кульмінації, констатує події, створюючи напругу між відкритою та прихованою реальністю. Не події перебувають у центрі уваги, а психологічні процеси, які призводять до цих подій. Як зазначає Данило Струк, "з цим глибоким підходом до психології мотивації дія втрачає характеристики прямолінійної, чистої у своєму роді дії (переклад наш. – Н.Р.)" [5, 51].

У Стефанікових новелах вагома роль належить діалогам та монологам. Саме за допомогою прямої мови автор будує напругу, розкриває риси характеру головних героїв, пояснює мотиви певних вчинків та зображує неочікувані вибухи їхньої душі. Нерідко у його новелах присутній лише один головний герой, тому роздуми у монологах є основним засобом зображення драми та психологічної напруги.

Новелі "Новина", як і інші його новели, притаманна стислість, фрагментарність "без початку і кінця". Твір не є цілісною картиною життя Гриця Лепочого, а фрагментом, моментом, вихопленим з його життя, який складає інтерес з психологічної точки зору.

Сергій Єфремов, критик та літературознавець, володів дивовижним даром давати точні наукові характеристики письменникам та тим їхнім творам, що з'являлися з-під їхнього пера. Саме про Василя Стефаника він писав: "майже всі його твори – це коротенькі образки, окремі малюнки з життя галицького селянства, немов сфотографовані з дійсних подій, але з глибоким, справді символічним значенням загального образу" [8, 560]. Стиль його оповіді він також охарактеризував досить вдало: "просто, спокійно, без жодної афектації й зайвих слів, лаконічно, майже однаковими словами, нічим себе не зрадивши, розкаже він вам про такі події, що аж не стямиться читач од враження якогось прикрого жаху" [8, 560].

Новела "Новина" не є виключенням. Перед Грицем Леточим теж постав вибір: або дивитися, як від голоду помирають його дві доньки, або вбити їх. Гриць обирає друге. Вже понад два роки Гриць живе зі своїми дітьми без дружини. Відчувши голод, холод, злидні, нездатність прогодувати себе та дітей, Гриць не бачить іншого виходу, як втопити їх. Він вважає, що так буде краще для них, аніж бачити, як вони повільно помирають від голоду. Стефаник не зображає свого головного героя з негативного боку. Він досить обережно оповідає нам, що хоча Леточий хоче втопити своїх дітей, він не є поганим батьком. Саме тоді, коли батько, втопивши молодшу доньку, хоче втопити старшу і вона просить не робити цього, він погоджується, і саме тут Стефаник зображує його як люблячого батька. Батько застерігає, що життя доньки буде важким, її чекають злидні, та потім направляє її безпечнішим шляхом, дає палицю, щоб відгонити собак, навчає, як просити у людей притулку та допомоги.

Цю новелу ми спробуємо проаналізувати з точки зору структури речення, з'ясувати, що саме є характерним стилю Василя Стефаника, які синтаксичні прийоми він використовує, що дає йому право бути одним з найоригінальніших та найталановитіших письменників-модерністів кінця XIX століття. Буде зроблена спроба порівняти відтворення цих його особливостей у перекладах Данила Струка та Костянтина Андрусихена.

Починаючи читати новелу, натрапляємо на таке речення:

У селі сталася новина, що Гриць Леточий утопив у ріці свою дівчинку.

Аналізуючи переклади, помічаємо, що Андрусихену вдалося зберегти структуру та характер речення:

The news that Hritz Letiuchiy had drowned his little daughter in the river spread through the whole village.

Данило Струк дещо змінив речення у перекладі: він поділив його на два. До того ж знак оклику в кінці речення створює відчуття сенсації, він надає реченню більшої емоційності, чого в оригіналі не було:

The news spread through the village: Hryts' Letyuchy has drowned his younger daughter!

У Стефаника це проста оповідь без жодних емоцій.

Андрусихен переклав відповідною часовою формою Past Perfect "had drowned his little daughter", тим самим також переказуючи події, які вже відбулися. Данило Струк здійснює переклад за допомогою Present Perfect "Hryts' Letyuchy has drowned his younger daughter", тобто події стосуються теперішнього часу. Здається, Струк дещо невдало зробив цю експресивну заміну, оскільки це складає враження особистого ставлення автора до того, що відбувається; Стефаник же завжди залишає за читачем право вибору, а не нав'язує свої точки зору.

"Свою дівчинку", як шось рідне, близьке, маленьке Андрусихен переклав "his little daughter", зберігши це додаткове навантаження. Струк переклав "his younger daughter", втрапивши ту ніжність, з якою висловився автор новели. Конотативне значення було втрачено.

Проте, переглядаючи увесь текст перекладу Струка, можна з впевненістю відзначити, що він досить точно передає ту стислість та лаконічність речень, яка притаманна Стефанику. Вони у нього досить короткі, дуже рідко зустрічаються підрядні, ускладнені зворотами речення. Нерідко Данило Струк поділяє речення на два, а то й на три простих речення. Цей його крок є виправданим, оскільки, здійснюючи поділ речень, він зберіг притаманну авторові лаконічність та стислість. Андрусихен також іноді ділить речення оригіналу на два у своєму перекладі, але речення у нього в основному досить багатослівні, навантажені, хоча зміст переданий чітко, навіть у деяких реченнях точніше, ніж у перекладі Данила Струка. Струк намагався передати не стільки точність у вираженні змісту в перекладі, скільки дух Стефаника, його стиль, манеру, почерк. І це йому дійсно вдалося. Для прикладу порівняємо кілька речень:

Не міг собі дати ради з дітьми без жінки.

Переклад Д. Струка: *Couldn't handle the kids without his wife.*

Переклад К. Андрусихена: *Without her was helpless, not knowing what to do with the children.*

І ще одне:

Ніхто за нього не хотів ніти заміж, бо коби-то лишень діти, але то це й біда і нестатки.

Струк дає такий переклад: *No one would marry him – he had kids, he was poor.*

У перекладі Андрусихена маємо: *Nobody wanted to marry him, and not simply because of the children, but on account of his penury and sheer misery.*

Розглядаючи попередні речення і переклад, слід відзначити, що Стефаник вдається до еліпсису, що є наступною характерною рисою його оповіді. Він досить часто використовує цей прийом у своїх новелах. Данило Струк у монографії "A Study of Vasyly Stefanyk: The Pain at the Heart of Existence" зазначає: "...внутрішня структура речень, а також їхній взаємозв'язок одне з одним значно впливають на ритм усієї новели. Можна помітити чотири основні риси внутрішньої структури речень у Стефаника: еліпсис, інверсія, повтори та паралелізм. [...] Обидва типи еліпсису, граматичний та емоційний, досить ефективно використовуються Стефаником (переклад наш. – Н.Р.)" [5, 95]. Найзвичайнішою формою граматичного еліпсису в цій новелі є випущення особового займенника, особливо у тих місцях, де його використання не є обов'язковим з точки зору

значення. У даному реченні Струк також застосував у перекладі еліipsis *Couldn't handle the kids without his wife*, підкреслюючи тим самим, що герой дійсно не міг впоратися з дітьми без дружини. Далі у тексті Стефаніка ми ще можемо знайти приклади еліipsis, проте в перекладі ми маємо звичайні двоскладні речення. Погляньмо:

Та й дав їм кусень хліба, а вони, як щенята біля голої кістки, коло того хліба заходилися.

Переклад Данила Струка: *And he gave them a chunk of bread. The girls grabbed it and gnawed: starved dogs on a meatless bone.*

В оригіналі підмет випущено задля скорочення речення, де зі змісту і так зрозуміло, про кого йде мова. Дотримуючись синтаксису англійської мови, Струк здійснив переклад двоскладним реченням. У цьому реченні можливо знову ж таки помітити, що у перекладі здійснено поділ речення на два, де, в свою чергу, друге іще поділяється. У перекладі Костянтина Андрусишена маємо таке:

He gave them a large piece of bread, and they began to chew on it like pups on a bare bone.

Стилістику речення, а також експресивне значення слова "щенята" – "pups" збережено, проте речення у перекладі досить довге. Навіть окремі словосполучення, наприклад, "кусень хліба" Струк перекладає якомога коротше "a chunk of bread". Андрусишен, в основному, чітко дотримується змісту речення "a large piece of bread", втрачаючи тим самим внутрішню структуру Стефанікової манери письма. Інші приклади скорочення слів та словосполучень можемо спостерігати по тексту:

Та й тепер, як вони їли сухий хліб, то здавалося, що кістки в лиці потріскають.

Порівнюючи переклади Д. Струка та К. Андрусишена, відразу можна помітити, що перший здійснює наглядне укорочення навіть окремих слів та словосполучень. Таким маємо переклад Струка:

And now, as they ate dry bread, it seemed as if their jaws would snap.

Кістки в лиці він переклав jaw, тим самим скоротивши речення. У Андрусишена переклад виглядає наступним чином:

Even now, as they were eating the dry bread, one felt that the bones in their faces would crack up.

Хоча цей переклад більше за змістом відповідає тексту оригіналу, він задовгий. *Кістки в лиці* перекладено *the bones in their faces*, коротке *snap* в перекладі Струка виглядає дещо довшим в Андрусишена: *crack up*. У перекладі Струк змінює навіть часову форму, використовуючи Past Simple замість тривалого часу Past Continuous, як в оригіналі та перекладі Андрусишена, що мотивовано бажанням зменшити речення і збільшити відповідність структурі оригіналу.

Аналізуючи стиль Василя Стефаніка на рівні речення, в англомовних перекладах зокрема, нерідко у тексті оригіналу спостерігаємо явище інверсії, про яке згадував у своїй монографії Данило Струк. Погляньмо:

Мучився Гриць цілі два роки сам із дрібними дітьми. – Hryts' suffered two long years with his children (Д.Струк). – *For two whole years Hritz suffered as he tried to cope alone with his tiny daughters* (К. Андрусишен).

Струк дотримується у своєму перекладі правил англійського синтаксису – прямого порядку слів відповідно, проте Андрусишен намагається хоч якось зімітувати інверсію у своєму перекладі, винісши обставину часу на початок речення. І знову ж таки, у нього речення досить довге. Порівнюючи переклади, можна поділити оригінал та його англомовний варіант Струка на логічні смислові відрізки:

Мучився Гриць / цілі два роки / сам із дрібними дітьми. –

Hryts' suffered / two long years / with his children.

У перекладі Андрусишена поділ буде не досить відповідним:

Оповідали вони, що Гриць цілу зиму майже не палив у хаті, а зимував разом із дівчатами на печі. – They used to tell stories about how he didn't heat his house all winter, but would spend the nights with his daughters on top of the stove (Д. Струк). – *They claimed that Hritz did not heat his house of the winter and that all that time he lay and slept on top of the clay-stove together with his little girls* (К. Андрусишен).

Знову ж таки, інверсію при перекладі цього речення, як і інших, подібних йому по тексту, не було збережено жодним з перекладачів. Позитивним моментом у перекладі Андрусишена є те, що він дає у своєму перекладі пояснення, в даному випадку він пояснює безперервний ритм, рух новели вперед. Розгляньмо *cottage was flat. The peasants slept there and, in winter, kept warm*" [7, 27].

Почерку Стефаніка притаманне часте використання паралелізмів. Данило Струк відзначає: "Читаючи новелу Стефаніка, стає досить очевидним, що він часто будує свої речення як серію фраз (переклад наш. – Н.Р.)" [5, 98]. Дійсно, досить часто у своїх новелах автор використовує паралелізми у структурах цих серій фраз. Вищенаведене речення є тому прикладом. Існує синтаксичний паралелізм між кількома рівними частинами речення, які іноді протиставляються та іноді доповнюють одна одну. Паузи, які автоматично падають між цими двома компонентами, створюють безперервний ритм, рух новели вперед. Розгляньмо приклади такого стилістичного засобу в оригіналі та порівняймо його з перекладами та самі переклади. Приклади саме таких паралелізмів переважають у Стефанікових новелах, і у новелі "Новина" зокрема:

"Нахитила вас // та й лишила на мою голову, // бодай і земля вікинула!" – "She made you! // Then she left you on my hands! // May the earth cough her up!" (Д. Струк) – *"She hatched you // and then left you for me to worry my head off. // I wish the earth would cast her out of itself!"* (К. Андрусишен).

Будеш бідити змаку, // а номім підеш у мамки жидам // та й знов меш бідити. – You'll suffer as a child. // And then you'll hire yourself to a Jew // and you'll suffer some more (Д. Струк) – *But you'll find life hard from your early childhood, // and then you'll go to serve as a nursemaid to some Jew // and suffer even more* (К. Андрусишен).

Данило Струк відмінно справляється з цим завданням, інтуїтивно відчувши потребу передати ці паралелізми. І знову ж таки, у Андрусишена речення задовгі, тому поділ їх здається дещо незграбним.

На прикладі проаналізованої нами новели можна скласти певне уявлення про стиль Василя Стефаника. Йому притаманні стилістична лаконічність; він змальовує у своїх новелах картини з життя людей; своїх героїв він зображає у важких життєвих ситуаціях та спостерігає за ними, не втручаючись у хід подій, даючи можливість читачеві самому зробити певне судження. Велике значення Стефанік надає діалогам та монологам, у яких розкривається характер героїв, їхні думки. Саме монологи та діалоги є каталізаторами руху оповіді. Вибудовуючи структуру речення, Стефанік часто застосовує такі стилістичні прийоми, як еліпси, паралелізми, інверсії.

Порівнюючи переклади Данила Струка та Костянтина Андрусисена, можна дійти певних висновків: Данило Струк намагається передати не стільки точність змісту, скільки манеру та ритм оповіді; Костянтин Андрусисена цікавив перш за все зміст, а передати структуру та ритм речень оригіналу йому не досить вдалося; мова перекладів Струка більш стисла та лаконічна, що відповідає почерку письменника; переклад Андрусисена досить багатослівний; задля збереження лаконічності Струк досить часто вдається до поділу речень на кілька простих; у Андрусисена речення, в основному, підрядні, ускладнені різними зворотами; із можливих відповідників слова чи словосполучення Струк обирає найкоротше, а з часових форм часто обирає Past Simple; Андрусисен йде за оригіналом і перекладає текст відповідно йому. Синтаксичні особливості стилю В. Стефаника краще передані Д.Струком з тієї причини, що він глибоко дослідив і зрозумів характерні риси почерку Стефаника.

Злиття української літературної мови з діалектом Покуття є особливою, досить важливою темою для розгляду, тому у статті досліджувався лише окремий аспект своєрідного літературного почерку Василя Стефаника, не торкаючись, в основному, лексичного матеріалу. Від мови йде особлива сила, яка здійснює величезний вплив на реципієнта, тому аналіз лінгвістичного потенціалу Стефаника є надзвичайно важливим аспектом і перспективною темою для дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Tarnawsky M. Ukrainian Literature in English. Books and pamphlets, 1890-1965.* – Edmonton, 1988.
2. *Tarnawsky M. Ukrainian Literature in English: Articles in Journals and Collections, 1840-1965.* – Edmonton, 1992.
3. *Bibliography of Ukrainian Literature in English and French: Translations and Critical Works (1950-1986).* // Oksana Piaseckyj. – Ottawa: University of Ottawa Press, 1989. – 386 p.
4. *Ukraine: a bibliographic guide to English-language publications* // Bohdan S. Wynar. – Englewood, Colo., U.S.A.: Ukrainian Academic Press, 1990. – 406 p.
5. *Struk, D.S. A Study of Vasyľ Stefanyk: The Pain at the Heart of Existence.* With Foreword by L.S.N. Luckyj. Trans. by author. Littleton, Colo.: Ukrainian Academic Press, 1973. – 200p.
6. *Стефанік В. Камінний хрест: [Для ст. шк. віку]: / Упорядкув. текстів, передм. І.В. Андрусика.* – К.: Школа, 2007. – 272 с.
7. *The Stone Cross.* Trans. Joseph Wiznuk and Constantine H. Andrusyshen. Toronto: McClelland & Stewart, 1971. – 164 p.
8. *Єфремов С.О. Історія українського письменства / Худож. оформл. В.М. Штогриня.* – К.: Феміна, 1995. – 685 с.

КОНТРАСТИВНІ АСПЕКТИ ПИТАЛЬНИХ РЕЧЕНЬ В АНГЛОМОВНОМУ ТА УКРАЇНОМОВНОМУ ДИСКУРСАХ

Руденко Н.В. (Суми)

У питальному реченні (ПР) виявляється не тільки рівень знань мовця, але й дається установка на вибір реакції і на розширення меж інформації – заповнення лакун тезауруса. Іллюкативний акт, що відображає намір мовця, висловлює бажання останнього отримати інформацію. Модальність є ключовою в іллюкативі питального вислову. Питальна структура використовується в первинній однойменній функції. Вторинна функція зорієнтована на повідомлення, а не на питання.

В результаті транспозиції (перенесення значення однієї одиниці на іншу) ПР уживаються у вторинній функції. У ПР спеціальними засобами виражається прагнення того, хто говорить, дізнатися що-небудь, впевнитися в чому-небудь або спонукати співбесідника висловити думку, що його цікавить [4, 221]. За допомогою ПР подається інформація про те, що хоче дізнатися мовець. Запит носить гетерогенний характер: це можуть бути відомості про діяча, про місце дії, про ситуацію, тощо. У своїй первинній функції ПР служить відповідним мовленнєвим актом з його стандартним призначенням [6, 349]. Заслугує на увагу питання підмодальності ПР, яка семантизує: твердження, наказ, попередження, обіцянка, тощо.

Уживання ПР в значенні прохання, вимоги, погрози (тобто у вторинних функціях) – давно відомий лінгвістам феномен. О. Есперсен розрізняв ПР за їх комунікативним призначенням: ті, що виражають власне питання (1), та інтерогативи (2), тобто речення, що включають питальні елементи, але не завжди виражають запит про інформацію [5, 364]. Таким чином, їм притаманна нестандартна семантика. До них тяжіють риторичні питання, питання-прохання, питання-пропозиції, питання-припущення, питання-підтвердження та ін.

Риторичне питання у монологічному мовленні є також елементом розмірковування. В діалогічній єдності риторичне питання використовується у ролі ініціюючої репліки або репліки у відповідь. Риторичне питання розглядається як один з експресивних засобів, що використовується для змістовної організації мовлення з метою збільшення впливу на адресата. Його функція – привернути увагу, посилити враження, підвищити емоційний тон, тощо. Відповідь на нього є факультативною. Риторичне питання таким чином

залучач читача / мовця до міркування або співпереживання:

Here was a Caesar! when comes such another? [14, 57].

Хіба ревуть воли, як ясла повні? (Панас Мирний).

До парадигми ПР відносяться питання-прохання та питання-пропозиції, які є спонуканням слухача до дії [6, 24]. Остання може бути перлюкутивним актом або ні:

"Can'tcha stick a little rum in it or something?" - "I'm very sorry, sir..." he said, and beat it on me [13, 38].

"Ви б не могли хлопнути туди хоч трошки рому або чогось такого?" [2, 55].

"I don't...I don't know - what just happened. Can we forget about it?" - "Oh. Right. All right..." [8, 245].

Важливу роль виконує при цьому інтонація ПР, яка детермінує іллокутивну силу мовленнєвого акту [7, 207].

Речення-припущення використовуються з метою омовлення думки або перевірки, підтвердження своєї позиції:

"By the way, Bri, I don't suppose you've got that tenner..." says Josh, frowning "...for the home-brew?" [8, 38].

"I guess you get tired of all this shop - about your country, I mean?" [9, 49].

Питання-підтвердження являють собою найменш численну групу висловів, які окрім вираження своєї основної мети, - бажання того, хто говорить, впевнитися в чомусь - містять оціночні та емоційні компоненти.

"Oh, I've upset you, haven't I?" [8, 208].

"Not married, are you, Henry?" [11, 83].

Перепитування виражають збентеження, непорозуміння адресатом попереднього питання, або прагнення адресата уточнити сказане:

- In fact, quite good, on the whole. Rather cold, you know.

- Really, you found it cold? [12, 105].

- How old are you, chief? - the elevator guy said.

- Why? - I said. - Twenty-two [13, 49].

- Скільки вам років, шефе? - провадить ліфтер.

- А що? - кажу. - Двадцять два [2, 55].

Ці питання можуть бути представлені еліптичними реченнями:

-How much is a quarter litre? the young gentleman asked the girl.

-Of the bianco? One lira [10, 275].

- Нечесну ми ведемо гру, правда ж?

- Яку гру? [3, 640].

Еліптичні висловлювання за формою корелюють зі складними мовленнєвими актами ("двоактовними", або "двоіллокутивними" висловлюваннями), виступають у статусі комплексних одиниць [1, 12].

Найбільш вживаним є дані питальні речення-еліпси у розмовно-побутовому дискурсі (48%), чому значною мірою сприяє невідготовленість, спонтанність, довільність, експресивність:

What did Nana say?-Not a word?-Not even to Dickie? -No.-Do you and Dickie talk about it? -Never. -Don't you think you should? (W.Hornsby) [1, 15].

Питальні речення, що виступають у вторинних функціях, зберігають статус первинних одиниць з поверхневою структурою питання, що потребує відповіді. Перспективним є подальше вивчення поліфункціональності питальних речень в англійському та українському дискурсах.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Александрова В.Г.* Когнітивно-комунікативний потенціал еліптичного речення в сучасній англійській мові: Автореф. дис... канд. філол. наук. - Одеса, 2008.-20с. 2. *Селінджер Дж.Д.* Над прірвою у житті: Повісті, оповідання./Пер. з англ. О.Логвиненко К.: Молодь, 1984. - 272 с. 3. *Хемінгуей Е.* Прошавай, зброе // Твори в чотирьох томах. Том 1. - Київ: Дніпро, 1979. - 704 с. 4. *Дмитрієва М.Г.* Проблематическая и асерторическая составляющие в разработке теории вопросов // Тезисы конференций, 5-я научная конференция: сборник статей. - СПб.: Изд-во СПб. университета, 2000. -с.221. 5. *Есперсен О.* Философия грамматики. - М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1958. - 404 с. 6. *Конрад Р.* Вопросительные предложения как косвенные речевые акты // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 16. - М.: 1985. - С. 349-370. 7. *Серль Дж. Р.* Косвенные речевые акты // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 17 - М.: Прогресс, 1986. - с. 195-223. 8. *David Nicholls.* Starter for Ten. - London, Flame, 2004. - 473pp. 9. *Graham Green.* The Quiet American. - Foreign Languages Publishing House, Moscow, 1959. -228 pp. 10. *Hemingway E.* A Farewell to Arms. - М.: Progress Publishers, 1969. - 320 pp. 11. *Iris Murdoch.* Henry and Cato. - Penguin Books, 1977. - 343pp. 12. *Priestley J.B.* Angel Pavement. - Prigress Publishers, Moscow, 1974. - 504pp. 13. *Salinger J.D.* The Catcher in the Rye.-Little, Brown and Company,1951.- 277 pp. 14. *William Shakespeare.* Julius Caesar.- Wordsworth Editions Limited, 2006.- 144 pp.

МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ І ЙОГО ПРОЯВИ У ФОРМУЛАХ ПРИВІТАННЯ ЯК КОМПОНЕНТ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Свирид А.М. (Суми)

Спілкування - складна діяльність принаймні двох партнерів, яка вимагає врахування не тільки власних інтересів мовця, але й постійної уваги до співрозмовника. У переважній кількості випадків люди спілкуються заради обміну новими даними, знаннями. Зазвичай саме цей процес називають комунікацією.

Правила мовленнєвої поведінки регулюються мовленнєвим етикетом. Під ним ми розуміємо правила мовлення, створені суспільством і обов'язкові для всіх його членів, національно специфічні, ustaleno закріплені у мовленнєвих формулах, але в той же час історично мінливі.

Мовленнєвий етикет являє собою набір стереотипних фраз, стійких формул, що застосовуються в певних ситуаціях спілкування. Формулам мовленнєвого етикету, що не мають інформативного наповнення, все ж притаманне своє особливе значення. Вони передають соціальну інформацію про людину, що говорить, та про її адресата, про те, знайомі вони чи ні, про відносини рівності (нерівні за віком, службовим становищем), про їхні особисті відносини (якщо вони знайомі), про те, у якій обстановці (офіційній чи неофіційній) відбувається спілкування. Так, якщо хтось говорить іншому: *"Здоровенькі були!"*, то немає сумніву, що це літній житель села або виходець із сільської місцевості. Якщо хтось каже: *"Привіт!"*, це означає, що обстановка неофіційна, співрозмовники знаходяться в рівних, дружніх стосунках. Таким чином, у виборі найбільш доречних висловів мовленнєвого етикету й полягає мистецтво вступу до комунікації. Саме тому добре володіння формулами етикету є життєво необхідним, тому що воно не лише підтверджує рівень освіченості людини, але й допомагає співрозмовникам порозумітися у будь-якій життєвій ситуації [4, 18].

Ділові й культурні міжнародні відносини, які постійно розвиваються й поширюються, вимагають хоча б мінімальних знань про те, що прийнято, а що не прийнято в іншій країні, які із словесних, а ще більше з несловесних сигналів можуть бути сприйняті помилково. Вивченням подібних питань займається паралінгвістика, а саме такі її підрозділи, як кінесика, що досліджує комунікативні жести й міміку, та проксемика, яка вивчає положення співрозмовників стосовно один одного, відстань між ними та відтінки інтонації [7, 130].

Привітання й прощання – формули мовленнєвого етикету, що використовуються найчастіше. Мова надає в наше розпорядження в кожній ситуації мовлення кілька синонімічних форм, і ми маємо змогу обирати найбільш доречну з них.

У багатьох народів вибір привітання залежить не тільки від віку, статі та ступеня близькості співрозмовників. На нього впливають й інші фактори, наприклад, час, коли відбувається розмова, а особливо те, ким є людина, яку вітають, і чим вона займається в даний момент. По-різному вітаються з пастухом і ковалем, з мисливцем, який іде на полювання, і з мисливцем, що повертається із здобиччю, з гостем і з попутником, з тим, хто зайнятий роботою, і з тим, хто обідає. У кожному випадку звучить своє привітання, а особливо побажання. Саме з побажань і виникла більшість форм привітання, оскільки з самого початку вони повинні були бути надзвичайно різноманітними [11, 403]. Наприклад, у монгольській мові існує велика кількість привітань-побажань, вибір яких, до того ж, залежить від пори року: *Чи вгодована худоба? Як ви пережили осінь?* (восени); *Чи rado ви зустрічаєте весну?* (навесні); *Як зимуєте?* (взимку); *Як кочування? Як худоба?* (загальні привітання). У китайській формулі привітання закладене значення *Чи ви не голодні? Ви вже обідали?* У стародавньому Єгипті вважалося, що найголовніше для людини - здоров'я, тому питання там ставилося руба: *Як ви потієте?* У Давній Греції люди віталися *Радуйся!*, а сучасні греки кажуть: *Будьте здорові!* Араби бажають: *Мир з тобою!*, а індійці навахо вигукують: *Усе добре!* [5, 89].

Найпоширенішими формами привітання в українській мові є: *"Здрастуйте!"* *"Доброго ранку!"* *"Добрий день!"* *"Добрий вечір!"*, *"Вітаю!"* Разом з привітанням, для посилення прояву дружелюбності, ми використовуємо й зацікавленість справами, життям, здоров'ям: *"Як Ви поживаєте?"* *"Як Ваші справи?"*, чи в більш невимушеній формі: *"Як життя?"* *"Як справи?"* *"Як здоров'я?"* Якщо людина нам добре знайома і ми знаємо про стан її справ, ми уточнюємо: *"Що нового?"* *"Як успіхи?"* *"Ну, як ти?"* *"Ну, що в тебе?"*. Цікавимось і робочими, і родинними справами: *"Як дружина?"* *"Як мама?"* *"Що нового на роботі?"* До фраз привітання, що використовуються найчастіше, відносяться також ті, що містять висловлення радості з приводу зустрічі: *"Радий Вас бачити!"* Якщо ж зустріч неочікувана, то привітання супроводжується виразом подиву: *"Яка приємна зустріч!"* *"Оце так зустріч!"* *"Кого я бачу!"* [4, 15].

У сучасній англійській мові існує багато способів привітатися з людиною, і завдання полягає в тому, щоб обрати слово, доречне саме в цей час і саме за цих обставин. Таке вміння для іншомовної людини потребує загостреного почуття мови, її функцій та норм, місця в суспільстві і спроможностей. Надзвичайно складно вивчити всі тонкощі цього виду соціального етикету дистанційно. Найкращий спосіб — це провести деякий час у тому мовленнєвому середовищі. На жаль, не всі мають таку можливість, та все ж існують деякі певні правила, яких можна навчити неангломовних студентів.

Найпопулярнішим і найбільш універсальним привітанням у сучасній англійській мові є *"Hello!"* На відміну від українського *"Здрастуйте!"*, його можна використовувати кілька разів впродовж одного й того ж дня по відношенню до однієї й тієї ж людини. На неофіційному рівні його українським еквівалентом може бути *"Здоров!"*.

Найофіційнішим звертанням до когось на початку розмови є фраза *"How do you do?"* За формою вона є

питанням, але воно не потребує відповіді. Це просто одна з форм привітання, і звичайною відповіддю на неї буде теж фраза "How do you do?" У перекладі ж немає майже ніякої різниці, обидві фрази передаються українською різноманітними нейтральними відповідниками, найкращим з яких є "Здрастуйте!"

Ще одним способом привітатися з кимось є згадка про той час дня, коли відбувається розмова: "Good morning!" "Good afternoon!" "Good evening!" чи скорочена форма: "Morning!", "Afternoon!", "Evening!" Часто такі фрази супроводжуються загальним коментарем про погоду.

У цьому контексті слід зазначити, що такі, здавалося б, абсолютні відповідники, як "Добрий день!" та "Good day!", хоча й однакові за формою, мають протилежні значення. Фраза "Good day!", поширена в австралійському варіанті англійської мови, в інших використовується дуже рідко і лише під час прощання [8, 219].

Мовленнєвий етикет в українській мові пропонує різноманітні форми, серед яких можна знайти формули, доречні в кожному окремо взятому випадку. Кількість таких проявів гречності надає перекладачеві чудову можливість добрати найкращий у певній ситуації еквівалент, оскільки переважна більшість одиниць мови оригіналу мають майже повні відповідники в українській мові. Але на сьогодні професійна підготовка спеціалістів-перекладачів передбачає також досконале опанування української мови, тому що з кожним роком вона набуває все більшого поширення. Кількість довідкової літератури з цієї теми не надто значна, що становить додаткову проблему перекладу. Це питання є надзвичайно важливим для майбутніх перекладачів, оскільки справжні знання та жваве володіння будь-якою іноземною мовою неможливе без вміння говорити з незнайомцями і справляти гідне враження на співрозмовника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андриенко Т. П. Выражение иронии формулами речевого этикета в 16 и 20 веках. - У зб.: Мови, культури та переклад у контексті європейського співробітництва. - К.: Видавництво КНУ імені Т.Г.Шевченка, 2001. - 542 с. 2. Армян М.А. Использование воспитательного потенциала речевого этикета на иностранном языке. - "Иностранные языки в школе", - 1991. - №2. 3. Беляева Е. И. Принцип вежливости в речевом общении. - "Иностранные языки в школе", №2, 1985. 4. Корняк О.М. Мистецтво гречності: Чи вміємо ми себе поводити?. - К.: Либідь, 1995. - 96с. 5. Формановская Н.И. Речевой этикет и культура общения. - М.: Высшая школа, 1989. - 159 с. 6. Формановская Н.И. Культура общения и речевой этикет: "Русский язык в школе", № 5, 1993. 7. Brown P., Levinson S.C. Politeness: Some Universals in Language Usage. - Cambridge: Triada Ltd, 1987. - 275 p. 8. Dubovsky Yu.A, Kucher O.V. Functional Communication in English. - Kyiv: Visca Skola Publishers, 1991. - 311 p. 9. Internet address: <http://www.bbc.co.uk/worldservice/learningenglish/learnit/rev52.shtml>. 10. Prous E. Cross-Cultural Communication as a Part of Professional Training of Translators and Interpreters. - У зб.: Вісник СумГУ, серія "Філологічні науки". - 2002. - №4 (37. - 200 с. 11. Rubin Rebecca R. Communication Research Measures. - New York: The Guilford Press, 1994. - 517p.

КАТЕГОРИАЛЬНЫЙ СТАТУС ДЛИТЕЛЬНЫХ И ПЕРФЕКТНЫХ ФОРМ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Сердюк В.Н., Ковтун Е.А. (Харьков)

Вопрос о категориальной принадлежности сочетаний "be + причастие I", "be + причастие II" (непереходных глаголов), "have + причастие II" не нашел однозначного или хотя-бы общепринятого решения среди исследователей, изучающих английский язык как в синхронии, так и в диахронии.

Прежде всего, существует одно существенное различие между подходами грамматистов западных школ и отечественной школы в языкознании. В западном языкознании большинство ученых (например, [1, 110]) не принимают понятия "аналитическая форма глагола". В западной лингвистической литературе длительные формы и формы перфекта часто именовались временами (progressive tenses, perfect tenses и т.п.), причем в грамматиках эти формы описывались в разделе "Синтаксис". Примечательно, что западные языковеды, пользуясь терминами progressive forms, perfect forms, называют be и have "auxiliaries" (вспомогательные глаголы), но при этом оставляют их за пределами морфологии.

Другое противоречие состоит в том, что английские длительные и перфектные формы пытаются приравнять к видовым формам глагола в других языках, например в украинском. В некоторых случаях это объяснимо, например, в типологических или сопоставительных исследованиях приходится иметь дело с равноуровневыми языковыми явлениями.

В результате поисков появились основания для сравнения: из-за необходимости привести в какое-то соотношение глагольный вид, предельность/непредельность, способы действия и т.п. была выдвинута концепция аспектуальности как функционально-семантической категории или функционально-семантического поля.

В типологическом плане значительное влияние на исследователей имела работа Ю.С. Маслова "К основаниям сопоставительной аспектологии" [2, 4-44]. В этой работе на материале ряда индо-европейских и некоторых других языков выделяются разные типы аспектуальных значений, прежде всего сферы качественной и количественной аспектуальности, строится иерархическая система семантических оппозиций в области качественной аспектуальности: глагольное действие - динамическое/статическое с дальнейшим членением на предельное/непредельное и членение предельного действия на достигающее/не достигающее предела.

Известны попытки - описания видо-временных форм английского глагола в терминах направленности/ненаправленности действия на достижение предела; достигнутой/недостигнутой действием предела; динамичности/статичности действия; результативности действия; временной локализованности/не локализованности действия; зависимой/независимой ориентированности действия во времени; обобщенности факта.

В западной лингвистической литературе обращает на себя внимание попытка описать длительные и совершенные формы в рамках единой категории вида хотя бы потому, что работа написана Б. Комри, ученым с мировым именем. Б. Комри понимает вид как способ представления ситуации с точки зрения ее внутреннего развития во времени [3, 17]. Его описание длительной формы идеально вписывается в данное определение, но, как он признает, совершенная форма отличается от других видовых форм временной отнесенностью, потому что связывает два временных плана: время состояния как результата предшествующей ситуации и время этой предшествующей ситуации, иными словами - совершенная форма содержит элемент относительно времени. Следовательно, по Б. Комри, совершенная форма - это видовая форма, но она отличается от других видовых форм тем, что выражает относительное время. Одна определенность у Б. Комри все-таки есть - он решительно отделяет совершенную форму от абсолютного времени.

Возможно это находит оправдание в том, что взаимодействие категории вида с близкой ей категорией времени является особенно тесным. Временные и видовые значения английских глаголов теснее связаны между собой, чем в украинском языке.

Но различия между аспектологическими сферами английского и украинского языков на самом деле гораздо более глубокие. В украинском языке морфологически закреплено основное противопоставление совершенный/несовершенный вид. В отличие от украинского, в английском языке вид не является морфологической категорией в традиционном понимании.

Таким образом, английские прогрессив и совершенный, противопоставленные простым формам, ни вместе, ни в отдельности не аналогичны оппозиции совершенный/несовершенный вид в украинском языке. Поэтому следует считать, что слово "вид", входящее в состав термина "категория вида" в украинском языке и слово "вид", входящее в состав термина "категория вида" в английском языке, являются лишь омонимами.

В отечественной англистике первым был отделен от времени прогрессив, совершенная же относилась к категории вида, то к особой видо-временной категории, которую называли категорией временной отнесенности, категорией порядка, временной ретроспективы, фазы [4, 201; 5, 82].

Теория оппозиций и дистрибутивный анализ вначале были разработаны в фонологии. В применении к грамматике наиболее распространенными являются бинарные привативные оппозиции, состоящие из маркированного и немаркированного членов.

Большинство грамматических категорий английского языка строится на бинарных привативных оппозициях, и только категория глагольного времени как-будто представлена трехчленной оппозицией. Эта трехчленная оппозиция иногда рассматривается как "эквивалентная", т.е. как оппозиция, в которой все три члена маркированы по какому-либо признаку, хотя и категорию времени в английском языке можно представить в виде нескольких привативных бинарных оппозиций: прошедшее - не прошедшее; настоящее - не настоящее; будущее - не будущее. Но до сих пор нет достаточно аргументированного доказательства такой возможности.

Дистрибутивный анализ - необходимое условие для установления категорий английской грамматики. Различают три вида дистрибутивных отношений [6, 33-49]:

1) если элементы А и Б встречаются в одном и том же окружении, но различают значения единиц, в состав которых они входят, то они находятся в отношении контрастной дистрибуции (и образуют привативную бинарную оппозицию);

2) если значения элементов А и Б идентичны, и их окружения совпадают, но в окружении элемента А всегда присутствует элемент Х, не встречающийся в окружении элемента Б, то считается, что они находятся в отношении дополнительной дистрибуции;

3) если элементы А и Б всегда встречаются в одинаковом окружении и их значения не различаются, то они находятся в отношении свободного варьирования.

Длительные и совершенные формы не соответствуют первому виду дистрибутивных отношений ввиду их совместной встречаемости. Таким образом, они не могут быть членами привативной бинарной оппозиции. Они не находятся в отношении дополнительной дистрибуции по той же причине совместной встречаемости, а также потому, что в аналитической форме длительного совершенного категориальные признаки длительности и относительного предшествования сохраняются. Именно поэтому прогрессив и совершенная форма не являются свободными вариантами одной и той же грамматической формы.

Следовательно, на основании дистрибутивных признаков прогрессива и совершенного заключаем, что они не образуют общей грамматической категории.

Большинство отечественных языковедов, выделяющих совершенную в особую категориальную форму, исходят из принципа взаимоисключаемости грамматических значений, противопоставляемых в бинарных оппозициях - как известно, прогрессив и совершенная могут совмещаться в аналитических формах настоящего, прошедшего или будущего времени.

Считаем целесообразным присоединиться к точке зрения тех лингвистов, которые придерживаются бицентрической или двухфокусной модели при описании видо-временной системы английского глагола.

Подробно такая модель рассматривается в монографии А.И. Дородных [5, 91]. Из соображений преемственности будем считать, что длительные формы, противопоставленные недлительным, образуют категорию вида, а формы перфекта, противопоставленные неперфектным формам, образуют категорию временной отнесенности.

Следовательно, оппозиция "длительные/недлительные формы" представляет категорию вида, а оппозиция "перфектные/неперфектные формы" представляет категорию временной отнесенности.

Что касается категориального значения форм длительного вида, само название этих форм предполагает, что их основное категориальное значение - длительность. Но, как справедливо замечает А.И. Дородных [7, 111], и длительность не должна пониматься буквально, так как с глаголами точечного действия длительные формы приобретают значение многократности, а с глаголами, обычно фигурирующими в списке непроцессуальных, длительные формы подчеркивают временный, преходящий характер события, или же несформированность, недостижимость выражаемого глаголом восприятия, мнения и т.д.

Как формы длительного вида длительные формы выражают действие в его течении, в его конкретном совершении, причем неперфектные его формы выражают процесс одновременный какому-либо моменту или отрезку времени. Поскольку выражается действие, приуроченное к определенному времени, а не действие вообще, длительная форма не может выражать действие, совершающееся постоянно, при любых условиях или длительно бесконечно.

В лингвистической традиции разнообразные подходы к проблематике длительных форм обязательно связаны так или иначе с определением момента речи, позволяющим создавать объективно существующую временную ось, которая связывает языковую и объективную реальность, поскольку категориальными значениями длительных форм являются процессуальность и одновременность моменту речи или какому-либо моменту в прошлом и будущем. Следует выделить конкретность, актуальность действия, выраженного длительной формой.

М. Джоос подчеркивает, что основное значение длительных форм - временный характер действия, его ограниченность во времени, что отражается в предложенном им термине "temporary aspect" [8, 94].

Можно утверждать, что категориальными признаками форм продолженного вида являются актуальность, процессуальность, длительность, ограниченная во времени. Что касается одновременности, то ее выражают и недлительные формы.

Говоря о категориальных значениях перфекта, следует отметить, что одни лингвисты выделяют темпоральные признаки перфекта, другие абсолютизируют его аспектуальные признаки.

Список работ отечественных и зарубежных исследователей, посвященных английскому перфекту, мог бы занять несколько страниц. Незавершенность многих проблем, связанных с перфектными формами и категорией временной отнесенности, вызывает появление все новых исследований, в которых делается попытка внести определенную ясность в решение сложных проблем, связанных с выявлением сущности перфектных форм.

Содержание любой грамматической формы определяется ее основным категориальным значением. Но исследователи отмечают огромную полисемантическую перфектных форм. Как правило, считают, что перфект означает время абсолютное и относительное, предшествование, результатив, понимаемый как релевантность прошлого действия для момента речи, или же момента в прошлом или будущем, хотя релевантность предшествующего действия выражается перфектом не всегда и поэтому не все считают данное значение категориальным признаком перфекта. Все же, большинство исследователей соглашаются, что перфект настоящего времени отличается от простого прошедшего тем, что дополнительно указывает на релевантность прошлого действия в настоящий момент.

О. Есперсен [9, 101] определяет значение перфекта настоящего времени следующим образом: "перфект соединяет прошлое событие с настоящим временем как продолжающееся до настоящего момента или же указывает на значимость результата или следствия этого события для настоящего момента". Значение результативности является возможным, но не обязательным значением перфекта в английском языке, поэтому результативность следует считать факультативным признаком перфекта.

Тем не менее, интересна точка зрения Дж. Кэнавана, согласно которой в роли немаркированной формы выступает перфект настоящего времени, а простое прошедшее маркировано по признаку локализованности в прошлом [10, 103-115]. Что же касается связи с моментом речи, то простое прошедшее маркировано по этому признаку отрицательно, а для перфектной формы настоящего времени этот признак также является факультативным.

Некоторые исследователи склонны рассматривать перфект настоящего времени и перфект прошедшего времени, считая, что в современном английском языке существует специальная форма для обозначения предшествования - перфект прошедшего времени, которая всегда указывает время относительно, являясь при этом наиболее полисемичной и полифункциональной формой из всех временных форм английского глагола.

На формирование значений перфекта влияют различные факторы. К этим факторам относятся лексическое значение глагола, категория времени перфекта и синтаксический контекст - употребление перфектной формы в простом предложении или в сложноподчиненном предложении. На формирование того или иного значения формы влияют также и экстралингвистические факторы.

Считают, что разнообразное использование одной грамматической формы является характерной особенностью грамматического строя современного английского языка. Необходимо подчеркнуть, что

сучасні представлення об участі тих или інших одиниць в мовних системах отнюдь не требуют вихода одиниць из одной системи при вступленні в качестве елемента в другую систему; никакая система не требует от своих элементов, чтобы лежащая в их основе субстанция лишалась способности формировать элементы других систем: единственное требование заключается в том, чтобы субстанция обеспечивала возможность совмещения системных функций без ущерба для них.

Все же, по-видимому, небесполезно выделять категориальные признаки грамматических единиц и форм. Поэтому попытаемся сформулировать основные категориальные значения.

Принимая во внимание тот факт, что значение предшествования характерно и для простого прошедшего, будем считать, что перфект выражает предшествование относительно: перфект настоящего времени означает предшествование моменту речи, перфект прошедшего времени означает предшествование установленному моменту или периоду времени в прошлом, а также другому прошлому событию, выраженному глаголом в форме простого прошедшего, а перфект будущего времени означает предшествование какому-либо моменту или действию в будущем. Вследствие этого перфектные формы характеризуются отрицательно по признаку локализованности действия в прошлом, а значение релевантности прошлого действия в виде результата или следствия является для перфекта факультативным.

ЛИТЕРАТУРА

1. Sweet H. A New English Grammar Logical and Historical. P. 2. Syntax. — Oxford: Clarendon Press, 1982. — 211 p.
2. Маслов Ю.С. К основаниям сопоставительной аспектологии // в кн.: Вопросы сопоставительной аспектологии. — Л.: Наука, 1988. — С. 4 - 44.
3. Comrie B. Aspect. Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems. — Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1996. — 142 p.
4. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvic J. A University Grammar of English. — Moscow, 1982. — 391 p.
5. Дородных А.И. Варьирование глагольных форм в английском языке. — Харьков: Вища шк.: Изд-во при ХГУ, 1988. — 176 с.
6. Harris Z.S. Distributional Structure // The Structure of Language : ed. by Fodor and J. Katz. Englewood Cliffs. - N.Y.: Prentice-Hall, 1994. — P. 33 - 49.
7. Дородных А.И. Вариативность грамматического строя английского языка: дис. На соискание ученой степени д-ра филол. наук : 10.02.04. — Харьков, 1990. — 412 с.
8. Joos M. The English Verb // Form and Meanings. — Madison: Milwaukee, 1994. — 251 p.
9. Jespersen O. Essentials of English Grammar. — London, 1985. — 284 p.
10. Canavan John R. Verbal and Nonverbal Time Specification // Anglistik und Englisch. — Unterricht / 27. — 1995. — P. 103 - 115.

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПОЕЗІЇ: АЛЛЕН ГІНЗБЕРГ, РОБЕРТ КРІЛІ ТА ЛОУРЕНС ФЕРЛІНГЕТТІ В УКРАЇНСЬКІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Скалевська Г. О. (Київ)

Актуальність дослідження. Англomовна експериментальна поезія посідає важливе місце в літературі двадцятого століття. Вона об'єднає ряд нових, прогресивних напрямів та прийомів поетичного віршування, які зробили великий внесок в розвиток літератури в цілому та надали нові можливості поетичному самовираженню. На жаль, твори представників англomовної експериментальної поезії не досить широко та ґрунтовно досліджені українськими філологами та перекладачами. У статті досліджується творчість найвизначніших представників різних експериментальних поетичних шкіл Америки 1950-х – 60-х років двадцятого століття, визначається ряд труднощів, що виникають при перекладі цих творів українською мовою та наводяться приклади їх можливого подолання. **Новизна дослідження** полягає в тому, що дана робота є однією з перших спроб дослідити ступінь перекладності американської експериментальної поезії українською мовою та визначити рівень адекватності передачі творів Аллена Гінзберга, Роберта Крілі та Лоуренса Ферлінгетті українськими перекладачами. **Наукова мета** статті полягає у визначенні методів та способів перекладу основних прийомів в англomовній експериментальній поезії українською мовою, і тому поставлено ряд завдань, які необхідно вирішити для досягнення цієї мети: 1) створити цілісне уявлення про сутність та панівні ідеї англomовної експериментальної поезії; 2) визначити ряд труднощів, що виникають у процесі перекладу експериментальної поезії українською мовою; 3) знайти шляхи подолання цих труднощів та визначити способи перекладу.

Американська експериментальна поезія виникла як протест проти захисних механізмів соціуму, що були запущені після другої світової війни та Великої Депресії, і вели до нівелювання людських цінностей, позбавлення людини індивідуальності та неповторності в сірому суспільстві тотальної урбанізації та виключно споживчих інтересів. В такому суспільстві просто не могло не виникнути, так званих "розбитих" - людей та структур благополучного американського суспільства, що опинилися зовні, з його високими доходами, принадними будиночками і садками, і блакитними екранами, за якими проводили свої вечори благополучні американські сім'ї. Цим людям здавалися чужими картини ідеального життя, запропоновані суспільством. Сприйняття їх не обмежувалося усіякими безглуздими, нікому не потрібними дрібницями, на зароблення яких інші витрачали всі свої сили, і які через тиждень опинялися на смітнику. Світ для цих людей був набагато ширший і глибший, і саме в цьому світі вони хотіли жити.

Серед поетів та письменників того часу спостерігається стрімкий відхід від традиційних форм та засобів вираження своїх ідей. Вони відмовляються вірити, що традиційні форми, ідеї, розуміння та сприйняття

навколишнього світу можуть наповнити життя людини змістом та відчуттям цілісності та гармонії. Відігравали вони сприймають стиль і форму як щось умовне і безглузде, і більш тяжіють до імпровізації, яка найкраще відображає творчий процес та самосвідомість автора. Оригінальність вважається необхідністю та єдиною прийнятною формою самовираження [1, 10]. Слова Джека Керуака, засновника і постійного ідейного натхненника поетів-експериментаторів, якими він наділив свого героя в автобіографічному романі "В Дорозі", якнайкраще відображають настрої, прагнення та переконання американських поетів тієї "розбитої" доби: "Я люблю божевільних, таких, які скажено хочуть жити, скажено хочуть говорити, скажено хочуть врятуватися, які хочуть мати усе одразу, які ніколи не позіхають і ніколи не кажуть непристойностей, а лише завжди горять, горять, горять".

Умовно представників експериментальної американської поезії двадцятого століття, за Дональдом Алленом ("Новітня американська поезія", 1960), можна поділити на п'ять шкіл [2, 92]: до чотирьох, приведених нижче, додають ще сюрреалізм та екзистенціалізм. Першою виділяють школу поетів Чорної Гори, яка утворилася навколо Блек Маунтін Коледж – експериментальної школи мистецтв в Ешвелі, Північна Каліфорнія, в якій на початку 50-х років читали лекції поети Чарльз Олсон, Роберт Данкен і Роберт Крілі [3]. Поетична практика цієї школи пов'язана з теорією "проективного вірша", сформульованою Чарльзом Олсоном, який відстоював відкриту форму, що витікає із співвідношення спонтанних дихальних пауз в мові та поетичної строфи, набраної на сторінці. Найвизначнішим поетом цієї школи вважають Роберта Крілі, стиль якого відзначається стилістичною та мінімалізмом. Поряд з цією школою виділяють школу поетів Сан-Франциско, до якої належать Лоуренс Ферлінгетті, Роберт Данкен, Гері Снайдер та інші. Їх поезія піддалася впливу східної філософії та релігії, а також багато що почерпнула з японської та китайської поетичних традицій. Поезія, як правило, проста, доступна та оптимістична. Однією з найбільших вважається школа поетів-бітників. Не існує чіткої межі, яка відділяє школу Сан-Франциско від поетів-бітників, що сформувалися як група у 50-ті роки. Більшість ключових фігур, що належали до бітників, були вихідцями зі Східного узбережжя, що перебралися до Сан-Франциско і саме тут зробили перші кроки до національного визнання. Найбільш талановитими представниками поетів-бітників вважають, передусім, Аллена Гінзберга, його найкращого друга Грегорі Корсо, Джека Керуака та Уільяма Берроуза. Поезія бітників, в першу чергу, орієнтована на голос, в ній багато повторів, і тому найбільший вплив вона має саме при читанні в голос. Та це й не дивно, адже в більшості випадків вона вийшла з поезії, що читалася в андеграундних клубах. До певної міри, що поезію можна вважати великою прародителькою репу, що став панівною течією в музиці 90-х років. В поезії бітників в найбільшій мірі сконцентрований пафос заперечення панівних цінностей тогочасного американського суспільства. Вірші бітників – це крик гострого болю та скаженої люті, це волення про допомогу, що виривається з грудей, коли вони бачать свою рідну країну, свою Америку понівеченою, пригнобленою і звалтованою, кинуту напризволяще помирати серед підступних, кровожерливих стервятників, що за першої ліпшої нагоди вирвуть її серце, роздеруть на шматки і будуть танцювати на рештках її розтрощених кісток. Наступні слова Аллена Гінзберга з його славетного "Плачу" стали своєрідним гімном поетів "розбитого покоління": "Я бачив найкращих людей мого покоління зруйнованих шалом, істеричних, оголених, спраглих, і як вони волочилися вздовж негритянських вулиць у пошуках ламаного шприца, янголоподібні гіпстери спрагли правдивого єднання з небом, його зоряним двигуном у нічній машинерії..." [4, 94] Ще в руслі американської експериментальної поезії 20-го століття виділяють Нью-Йоркську поетичну школу, поети якої, на відміну від бітників та поетів Сан-Франциско, мало цікавилися зловбодними моральними проблемами і загалом трималися осторонь політичних питань [5]. Троє найяскравіших поетів цієї школи – Джон Ешбері, Френк О'хара та Кеннет Кох – познайомилися під час навчання в Гарварді. Їх поезія характеризується гостро вираженою урбаністичністю, крижаною холодністю образів, підкресленою нерелігійністю, тяжінням до парадоксальності в поєднанні з гіркою втомою розважливості. Їм притаманні швидкі зміни тем всередині вірша, поєднання непослідуваного і майже фізично відчутне відторгнення будь-яких загальноприйнятих вірувань. Нью-Йорк був головним центром розвитку американського мистецтва і місцем народження абстрактного експресіонізму – течії в живописі, яка стала головним джерелом натхнення поетів-урбаністів. Можливо, в силу тяжіння нью-йоркських поетів до абстрактного мистецтва, яке з недовірою сприймало фігуративність та пряме вираження будь-яких значень, їх твори досить важко сприймати – наприклад, пізні роботи Джона Ешбері, який мав, мабуть, найбільший вплив на сучасну поезію. Швидкоплинна образність у віршах Ешбері є безпосередньою фіксацією думок та емоцій у тому вигляді, в якому вони на мить спалахують в свідомості і відразу ж шезають, не підлягаючи прямій артикуляції.

Англомовна експериментальна поезія в українському перекладі представлена нешироко. Одним з небагатьох джерел, якими може скористатися непересічний українець, що хоче ознайомитися з творами представників згаданих вище поетичних шкіл, є антологія американської поезії 1950-х – 60-х років "День Смерті Пані День" Юрія Андруховича – відомого українського поета, прозаїка, есеїста та перекладача. В книзі представлені переклади певних віршованих текстів дев'яти американських легенд, що народилися в це переломне для Америки двадцятиліття. Мова перекладів дуже жива і сучасна, по духу й стилю повністю відповідає вистрою оригіналу. Але вибраних творів дев'яти представників такого широкого напрямку в літературі недостатньо, щоб скласти враження про англомовну експериментальну поезію в цілому. Недослідженими залишаються твори поетів-одинаків (існує лише декілька перекладів віршів Сильвії Плат, запропонованих українським поетом та перекладачем Валерієм Кикотем), представників стилю чеканос, афро-американських поетів та інших.

Невисокий рівень перекладеності цієї поезії українською мовою пов'язаний з рядом труднощів, з якими неминуче стикаються майже всі сучасні перекладачі, що беруться передавати твори поетів-експерименталістів українською мовою. Першим чинником, що ускладнює процес перекладу, є відмінність культур та історичного підґрунтя, яке супроводжувало розвиток американської та української поетичних думок. Свобода слова та волевиявлення, якими американці користувалися ще з середини двадцятого століття, ще донедавна були не знайомі українцям, тому в поезії майже не знайти настільки вільних форм побудови вірша та експериментів зі словом, які були притаманні американським поетам 50-х – 60-х років. Наступний ряд труднощів виникає при перекладі слів-реалій, які добре відомі читачам мови оригіналу, і можуть бути зовсім незнайомими представникам нашої культури. В непоетичному тексті подібні слова-реалії можна передати описово, але під час перекладу вірша обсяг тексту дуже обмежений, і перекладач вимушений шукати відповідники подібним реаліям в мові сприймаючої культури. Крім того, у поетів-експериментаторів слова-реалії, як правило, виступають частиною складних поетичних образів, тому для забезпечення адекватного перекладу, український перекладач мусить знайти, а нерідко й винайти, слово, яке б мало таке саме емоційне та експресивне навантаження та викликало відчуття й асоціації в українських читачів, подібні тим, які викликають образи оригіналу. Наприклад, дослівний переклад емоційно забарвленого "angelheaded hipsters" з поезії "Плач" Аллена Гінзберга не повністю задовольняє вимогам адекватного поетичного перекладу. Словосполучення "янголоподібні гіпстери" не має подібного оригіналові експресивного навантаження, бо слово "гіпстер" незнайоме українській культурі і не викликає в читачів очікуваних емоцій. Єдиний ефект, який досягається цим словосполученням, це ефект здивування, відчуття близькості чогось незрозумілого та незвичного. Чи, наприклад, переклад емоційно забарвленого словосполучення "teahed joyride" за допомогою українського виразу "чифірна їзда" не задовольняє всім вимогам адекватного перекладу. По-перше, українське слово «їзда» є стилістично нейтральним, емоційно ненавантаженим і не має тих відтінків значення, що властиві англійському слову "joyride", яке означає відчайдушну їзду на украденому автомобілі, часто у стані наркотичного або алкогольного сп'яніння. По-друге, англійське слово "teahed" вживається по відношенню до людини, яка курить марихуану чи гашиш, в той час як українське слово "чифір" означає лише міцний настій чаю, і тому не викликає в читача образів й асоціацій подібних тим, які породжує в американців слово "teahed". Звичайно, зважаючи на обмежуючі рамки вірша, перекладати слово-реалію "joyride" описово неможливо, тож не маючи кращого варіанту можна залишити слово "їзда". Але прийменник "teahed" краще перекласти словом "наркотично-сп'янілий", і тоді весь вираз буде звучати як "скажена наркотично-сп'яніла їзда".

Наступний ряд труднощів виникає при передачі складних метафоричних образів, які базуються на неочікуваному сполученні звичайних, добре знайомих слів. Подібними метафорами насичений "Плач" Аллена Гінзберга - "on windows of the skull", "unshaven rooms", що підсилюють відчуття безнадійності та приреченості, які грають панівну роль майже в усіх поезіях автора. Юрій Андрухович запропонував дослівний варіант перекладу першого метафоричного словосполучення - "на вікнах своїх черепів", та вдався до лексичних трансформацій при перекладі другого, підібравши слово нижчого регістру, що в даному контексті отримало стилістичне забарвлення - "неголені нори". Як ми бачимо, вибір стилістично навантаженого синоніму надає образів потрібної експресивності, а завдяки цьому він сильніше впливає на читача і створює потрібну атмосферу.

Але труднощі, з якими стикаються українські перекладачі, пов'язані не тільки з проблемою адекватної передачі стилістично та емоційно навантажених лексичних одиниць, а й з питанням відтворення синтаксичних особливостей, які є характерними для експериментальної поезії. Більшість віршів поетів-експерименталістів важко сприймати на папері. В них майже відсутні коми і крапки, немає синтаксичної завершеності окремих строф, як правило, відсутня рима, і, загалом, вони справляють враження безперервного потоку свідомості, який візуально сприймати дуже важко. Подібна побудова вірша, в першу чергу, пов'язана з тим, що більшість з них створювалися саме для читання вголос, а по-друге, вона була засобом вираження протесту проти традиційного стилю віршування, в якому форма, в багатьох випадках, вважалася важливішою за зміст. Аллен Гінзберг, Лоуренс Ферлінгетті та Роберт Крілі в своїх поезіях не звертали майже ніякої уваги на форму, повністю підкоряючи її своїм емоціям та бажанням. Найяскравішими прикладами подібних віршів є поезії Лоуренса Ферлінгетті "Буває під час вічності", "Світ це чудова місцина", "Вічно безглуздий ризик" та інші. В даних поезіях велике значення має саме положення слів у рядку, відстань між ними, та загальне розташування рядків на сторінці. Якщо пильно придивитися, виникає враження, що всі ці рядки та слова утворюють разом один цілісний малюнок, який теж, в свою чергу, емоційно та естетично впливає на свідомість та підсвідомість читача. Перекладати подібні вірші українцям досить важко, адже така літературна течія як "потік свідомості" не була притаманна українській поетичній традиції, і багато українських читачів просто не сприймають вірші, написані в подібній формі, вважаючи їх дивними, незрозумілими, а тому й негарними. Але перекладати ці поезії за допомогою традиційної віршованої форми теж не можна, бо тоді буде втрачено великий відсоток їх експресивного та емоційного впливу на читача, та й сам зміст зазнає від подібного "вдосконалення" великої шкоди. Треба привчати українського читача до подібних віршованих форм і не боятися експериментувати, що вже зробив Юрій Андрухович, повністю зберігши та передавши в своїх перекладах унікальність форми та побудови речень оригінальних американських поезій.

Не останнє місце у вищезгаданому ряді труднощів, які виникають в українських перекладачів, займають особливості передачі такого стилістичного прийому, як гра слів, до якого дуже часто зверталися поети-експериментатори. В поезії Роберта Крілі "Inside My Head" великою проблемою є адекватна передача

прийменника "common", який повторюється п'ять разів у першій строфі, вживаючись з різними іменниками, як в прямому так і в переносному значенні. Труднощі полягають в тому, що подібне повторення прийменника в різних семантичних значеннях створює ефект гри слів, який має велике емоційне навантаження, і має бути збережений при перекладі. В той же час ми не можемо досягти подібного ефекту при перекладі, зберігаючи слово "common", бо у різних словосполученнях воно буде перекладатися по-різному. Наприклад, в словосполученнях "common place and common tune" воно може перекладатися як "звичайний", в словосполученнях "common wealth and common doom" - як "спільний або загальний", в словосполученні "common room" воно взагалі втрачає своє окреме значення, вступаючи в тісні семантичні зв'язки з іменником "room", і весь вираз перекладається як "кімната для відпочинку". Те ж саме спостерігається й у випадку з "common wealth", яке одним словом може перекладатися як "співдружність або держава". Експресивність оригіналу досягається саме завдяки подібній неоднозначності, яка розширює рамки сприйняття і примушує читача замислитися над тим, що насправді хотів сказати автор, використовуючи такий прийом. Тому при перекладі нам необхідно дібрати слово, яке б мало таку саму двозначність сприйняття у поєднанні з різними іменниками, що є досить важким завданням, враховуючи ще й той факт, що це слово має відображати ідею, висловлену автором в оригінальному тексті.

Як ми бачимо, труднощі, що виникають при перекладі англійської експериментальної поезії українською мовою досить багато. Проблеми, на які ми звернули увагу в даній статті, складають лише невеликий відсоток від загальної кількості лінгвістичних та культурно-історичних чинників, що ускладнюють процес перекладу подібної літератури. Тема, порушена в статті, потребує подальшого ґрунтовного вивчення та осмислення, адже, як було з'ясовано вище, проблема перекладу англійської експериментальної поезії є дуже актуальною, бо саме ця поезія робить великий внесок в розвиток української віршованої традиції, пропонуючи нові засоби, стилі та форми вираження поетичної думки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сучасна американська література: проблеми вивчення та викладання: Навчальний посібник/ Укл. та заг. редакція О. В. Пронкевич, О. О. Старшова. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2002. – 248 с.
2. Сучасна американська література: проблеми вивчення та викладання: Навчальний посібник/ Укл. та заг. редакція О. В. Пронкевич, О. О. Старшова. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2002. – 248 с.
3. *Кетрін Ван Спанкерен*. Література Сполучених Штатів: Нарис. – www.Lib.ru від 4.11.2008.
4. День смерті Пані День: Американська поезія 1950 – 60-х років у перекладах Юрія Андруховича. – Харків: Фоліо, 2006. – 207 с.
5. *Кетрін Ван Спанкерен*. Література Сполучених Штатів: Нарис. – www.Lib.ru від 4.11.2008.

ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ МІЖМОВНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ

Скрильник С.В. (Київ)

Об'єктом дослідження даної статті є міжмовна інтерференція як проблема перекладу.

Предметом дослідження є прагматичний аспект міжмовної інтерференції як всебічного інструменту досягнення функціональної еквівалентності.

Актуальність статті полягає у виокремленні міжмовної інтерференції як засобу для досягнення когерентності тексту, класифікації інтерференції на імпліцитну та експліцитну.

Матеріалом для роз'яснення явища імпліцитної і експліцитної інтерференції слугували два переклади англійською мовою оповідання "Я (романтика)" Миколи Хвильового Юрієм Тарнавським і Костем Андрусиним.

Міжмовна інтерференція при перекладі неможлива без мовного контакту. Контакт здійснюється у процесі комунікації мовців, які у свою чергу оперують мовними засобами. Пояснюючи той чи інший феномен, виражаючи власну думку, мовець стикається зі знаковими системами, до яких в автоматично він шукає відповідник. Як відомо семіотика традиційно поділяється на семантику, синтактику і прагматику, так само як лінгвістика містить фонетику, граматику і лексикологію [1, 352]. Семантика – є об'єктивною дійсністю, об'єктивним відношенням знака з тим, що він означає в дійсності, тобто як він із розряду мовлення як спорадичної варіативної системи перейшов у розряд мови як сталої системи закарбованих у ній значень. Синтактика відповідає за розташування семіотичних одиниць у логічному порядку для створення логічно побудованої думки. Прагматика ж відповідає за суб'єктивну побудову і підбір семіотичних знаків мовцем, у результаті якого сам мовець може надати окремим семіотичним одиницям власної суб'єктивної семантики. Аналогом цього може слугувати трійний процес комунікації у вигляді перцепції, комунікативної діяльності та інтеракції [2, 303]. Прагматика діє на третьому рівні комунікації – інтеракції, де виключно когерентні взаємозв'язки поєднують передачу змісту повідомлення від одного мовця до іншого. Комунікативна діяльність, як другий рівень, відповідає за оперування смисловим наповненням повідомлення, разом із перцепцією, як процесом синтактики, повідомлення набуває когезивності. Для того, щоб когезивне повідомлення, яке потрапляє до іншого мовця, стало когерентним, необхідні деякі обставини, а саме однакове суб'єктивне наповнення семіотичних одиниць певним семантичним навантаженням, тобто на цьому рівні діє прагматичний аспект. Семантика як загальноприйнята система навантаження семіотичних одиниць певним змістом робить

повідомлення релевантним певній обставині, певному денотату, в той час як прагматика, як суб'єктивна система навантаження семантикою певного семіотичного знака робить повідомлення пертинентним. Релевантність лежить у сфері семантики, тобто незалежно від суб'єктивних потреб реципієнта інформації, – вона є когезивною і когерентною для всіх сторін. Пертинентність лежить, у свою чергу, у сфері прагматики, тобто серед багатьох семантично навантажених семіотичних одиниць когерентними для обох сторін комунікації є лише ті, які суб'єктивно залежать від потреб обох сторін [2, 304].

Спираючись на вищевикладене, необхідно підкреслити, що міжмовна інтерференція, яка діє на рівні мовлення як флективної, несталої, суб'єктивної системи, тісно пов'язана з прагматичним аспектом. Мова як стала кодифікована система мовлення не може одразу, швидко змінюватись, на відміну від мовлення, яке варіюється під впливом різноманітних обставин, але в той же час діє за схемами мовної структури. Ключовими поняттями, що пов'язують інтерференцію і прагматику, є когерентність і когезивність. Обидва явища лежать у площині як мови, так і мовлення. У людській комунікації когезія відповідає за логічність, експліцитність викладу інформації, за реляцію мовних одиниць. Когерентність, у свою чергу, наповнює когезивні зв'язки суб'єктивно-семантичним навантаженням, тобто робить повідомлення пертинентним для реципієнта інформації. Не завжди когезивне висловлювання є когерентним. Когезивність відзначається повною транспарентністю повідомлення для всіх сторін з точки зору семантичного наповнення. Когерентність є варіативною, несталою категорією, під впливом якої лише обмежене коло осіб може сприйняти повідомлення, з тим же семантичним наповненням, з яким його надіслав мовець. Яким же чином визначати межі когерентності тексту повідомлення? Які для цього існують критерії?

Стефан Стрейт у статті "Translating as Instructing versus Translating as Adapting: How to establish Criteria for Judging the Communicative Coherence of a Translation" (Переклад – інструктування проти перекладу – адаптації: критерії визначення комунікативної когерентності у перекладі), пояснюючи суть когерентності, зазначає, що реципієнти інформації сприймають по-різному одну і ту ж синтактично-семантичну структуру повідомлення залежно від часу, місця, обставин, мовця. Він пише: "Навіть якщо мовець промовляє абсолютно однакові слова абсолютно ідентичній аудиторії, в абсолютно тому місці другий раз, то все одно друге повідомлення тими ж словами, буде сприйматися по-іншому. Навіть той факт, що мовець вдруге повторив повідомлення, може наштовхнути аудиторію на іншу інтерпретацію того ж самого повідомлення (переклад наш. – С.С.)" [3, 167]. А з іншого боку, мовець передає те ж саме повідомлення іншими словами, і воно сприймається аналогічно. Стрейт зазначає, що ніхто не може двічі передати однакову інформацію з аналогічною інтерпретацією. Це безперспективно [3, 167]. У художньому перекладі перекладач не тільки передає інформацію іншою мовою, а ще й абсолютно різній аудиторії читачів, які можуть абсолютно по-своєму інтерпретувати цю інформацію. Стрейт зазначає, що жодний переклад не передає повідомлення з точно такою ж інтерпретацією, що і оригінал. Ця мета недосяжна [3, 168]. Визначним фактором вважати, що переклад вдався – це досягнення мети комунікації, тобто передачі саме того повідомлення, хоча б наближено, що і оригінал.

Стрейт намагається пояснити критерії когерентності і визначити, яким чином досягається мета комунікації. Існують два абсолютно протилежні підходи до перекладу тексту. Перший, за Стрейтом, – це Translation as Instruction (переклад – інструктування) передбачає наповнення тексту перекладу іншорідними елементами тексту оригіналу, щоб наблизити дві культури. В цьому випадку перекладач якнайменше уникає перекладу, а вдається більше до перефразування. Одним із способів перекладу-інструктування є цитування. Стрейт визначає цей феномен, як наповнення тексту перекладу якомога більшою кількістю елементів тексту оригіналу, пояснюючи їх постфактум. Переклад – адаптація, в свою чергу, ставить за мету передачу комунікативного аспекту оригіналу, адаптуючи проблемні моменти перекладу до цільової аудиторії, щоб зробити текст когерентним для читачів. Стрейт називає два шляхи подолання проблеми відмінності між текстом оригіналу і цільовою аудиторією: змінювати текст або аудиторію. Переклад інструктування – змінює аудиторію, а саме: її знання про мову, культуру, традиції тексту оригіналу, а переклад – адаптація націлений на переробку тексту оригіналу мовою перекладу, адаптуючи його культуру, мову, традиції до цільової аудиторії [3, 170].

Близьким до теорії Стефана Стрейта є поняття, запроваджене Дж. Хауз, – поняття прихованого перекладу (covert translation) [4, 194]. Дослідниця визначає прихований переклад як "переклад, який вважається текстом оригіналу у цільовому тексті" [4, 195], тобто переклад, який опосередковано можна вважати перекладом.

Антагоністичність понять "прихований переклад" (переклад – адаптація) та переклад – інструктування полягає у функції, яку переклад має виконувати у цільовій іпостасі. Вибір типу перекладу, до якого вдається перекладач не залежить від його власних вподобань, а від багатьох факторів: складності тексту оригіналу у своїй когерентності для цільової аудиторії, природи цільової аудиторії, віддаленості мов і культур тексту оригіналу і тексту перекладу, тип тексту, функції, яку переклад має виконувати.

У художньому перекладі ці дві іпостасі перекладу, як переклад – інструктування, так і переклад – адаптація дуже часто поєднуються впродовж всього тексту, і це пояснює хибність думки про їх антагоністичність.

Інструментом асиміляції двох текстів, двох культур і мов є міжмовна інтерференція. Необхідно відмітити хибність твердження, що міжмовна інтерференція є а пріорі негативним явищем, що призводить до викривлення суті повідомлення, до помилок у мовленні, звужує можливості мови перекладу і невірно передає

зміст мови оригіналу. Звичайно, з точки зору вивчення мови як сталої кодифікованої системи мовних одиниць, граматичних структур, лексичних одиниць будь-яке відхилення від правил та змішування однією мовою з іншою є негативною інтерференцією. В. Карабан визначає граматичну інтерференцію мови оригіналу в перекладі як вживання слів форм, словосполучень і синтаксичних конструкцій мови оригіналу в перекладі за нормами мови оригіналу, а не цільової мови, невживання у перекладі тих слів форм, словосполучень та синтаксичних конструкцій, які відсутні у мові оригіналу. Негативна інтерференція, за визначенням В. Карабана – це інтерференція, "результатом якої є грубі помилки у тексті перекладу" [5, 10]. У. Вайнрайх визначав інтерференцію як відхилення від норми будь-якої з мов [6, 186]. Алімов розділяє інтерференцію на негативну і позитивну. Негативна інтерференція – це відхилення від норм мови внаслідок мовного контакту, а результатом є невірне запам'ятовування студентами мовних, граматичних правил. Позитивна інтерференція слугує для полегшення засвоєння мови студентами, тобто, це за Алімовим, уподібнення мовних структур двох мов, вивчення іноземної мови крізь призму призми рідної мови [7, 110].

Запропонуємо наступну класифікацію міжмовної інтерференції, спираючись на досліджуваний у статті матеріал. Інтерференція: негативна – функціональна, з одного боку, і експліцитна – імпліцитна, з іншого боку. Експліцитна інтерференція – свідоме залучення, уподібнення мовних одиниць вихідного тексту до мовних одиниць цільового тексту, причому можна чітко прослідкувати це уподібнення, зіставляючи текст оригіналу і текст перекладу. Імпліцитна інтерференція – свідоме уподібнення, залучення мовних одиниць тексту оригіналу до тексту перекладу, додаючи чи вилучаючи – адаптуючи мовні одиниці залежно від функціональної необхідності, обізнаності цільової аудиторії, культурних особливостей, при цьому відбувається часткове уподібнення, яке прослідкувати у тексті майже неможливо. Необхідно також зазначити, що поняття функціональної, імпліцитної і експліцитної інтерференції не є взаємовиключними. Функціональна інтерференція може бути як експліцитною, так і імпліцитною. Так само і негативна інтерференція може бути як імпліцитною так і експліцитною. Наприклад, у перекладі англійською мовою Юрія Гарновського новели Хвильового "Я (Романтика)" – "My Being" перекладач свідомо роз'яснив читачеві на початку твору образ Марії, матері головного героя новели (*To йде Марія – The Virgin Mary is Walking*) [8, 114]. Перекладач, свідомо додаючи до імені *Mary* прикметник *Virgin* робить для англійського читача зміст речення когерентним, оскільки просто ім'я *Mary* для цільової аудиторії не несе жодної конотації, тоді як для українського читача *Марія* – символічний образ матері – страждальниці. Перекладач уподібнює символічний образ у тексті перекладу до когерентного символічного образу в тексті оригіналу. Зіставляючи два тексти, ми не одразу можемо помітити уподібнення, асиміляцію, тому такий вид інтерференції називається імпліцитним. Приклад експліцитної інтерференції можна продемонструвати на матеріалі того ж твору Хвильового "Я (романтика)" у перекладі Костянтина Андрусичина. Перекладач вдався до уподібнення імені *Марія*, транскрибуючи його, отже жив експліцитну функціональну інтерференцію (*To йде Марія – Maria is coming*) [9, 31]. Звичайно, неможливо зрозуміти справжню мотивацію обох перекладачів, можна лише констатувати факт, що Юрій Гарнавський – прибічник перекладу – адаптації, в той час як Костянтин Андрусичин схильється до перекладу – інструментування, головним інструментом якої є експліцитна інтерференція. У випадку з імпліцитною інтерференцією перекладач передає як конотативне значення лексичної одиниці, так семантичне значення, а у випадку з експліцитною інтерференцією, збігаються лише конотативне значення. У перекладі Юрія Гарнавського цього ж твору реалія "загірна коммуна" передається адаптовано до читача як "the untouchable communism" [8, 114], в той час як Костянтин Андрусичин дає "intangible commune" [9, 31], далі пояснює значення і наводить ще декілька варіантів перекладу (*distant commune / commune beyond the hills to convey his dream of an ideal communist state*). Як Юрій Гарнавський так і Костянтин Андрусичин вжили для перекладу реалії "чекіст" – "Chekist" лише Костянтин Андрусичин пояснив цей термін для англійського читача. У перекладі Костянтина Андрусичина прослідковується послідовність у вжитку експліцитної інтерференції в адаптованому перекладі, в той час як Юрій Гарнавський припускається як експліцитної, так і імпліцитної інтерференції. За логікою, у випадку із чекістом, Юрій Гарнавський, прибічник перекладу – адаптації міг би підібрати відповідник – реалію в англійській мові, наприклад (*secret man, spy, undercover agent*). У перекладі Юрія Гарнавського немає імпорідного елемента, таким чином для читача текст абсолютно когезивний, а чи когерентний він? З іншого боку, у Костянтина Андрусичина текст для англійського читача є когерентним, оскільки надаються пояснення, а чи когезивний він? Межа між когезивністю і когерентністю у перекладі є доволі тонкою. Кожного разу, перекладачеві доводиться жертвувати одним із цих аспектів, в залежності від цільового призначення тексту. Інтерференція при перекладі є інструментом пошуку когерентності, в залежності від типу інтерференції (експліцитної, імпліцитної) переклад варіюється від когезивного до когерентного. На прикладі перекладу Костянтина Андрусичина можна відзначити, що вжиток перекладу-інструментування з інструментом експліцитної інтерференції не досягає когерентності перекладу, хоча зберігає національний колорит і дух оригіналу, а у випадку перекладу Юрія Гарнавського, прибічника перекладу-адаптації з інструментом імпліцитної інтерференції, текст перекладу є когерентним для цільового читача, але разом з тим втрачається конотація оригіналу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Саламоник А. Семиотика и лингвистика. - М.: Молодая гвардия, 1995.
2. Иаанос В. В. Очерки по истории семиотики в СССР. - М.: Наука, 1976.
3. Stephen H. Straight. Translating as instructing versus translating as adapting: How to establish criteria for judging the communicative coherence of a translation. //

Translation Horizons Beyond the Boundaries of Translation Spectrum. – New York, 1996. С. 167-182. 4. *House Juliane*. A model for translation quality assessment. – Narr: Tübingen, 1981. 5. *Карaban В.І* та ін. Попередження інтерференції мови оригіналу в перекладі (вибрані граматичні та лексичні проблеми перекладу з української мови на англійську). – Вінниця: Нова Книга, 2003. 6. *Вайнрайх У.* Языковые контакты. – Киев: Вища школа, 1979. 7. *Алимов В.В.* Интерференция в переводе. – М.: Эдиториал УРСС, 2005. 8. *George S. N. Luckyj.* Modern Ukrainian short stories. – Colorado: Ukrainian Academic Press, 1995. 9. *Mykola Khvylovy.* Stories from the Ukraine. Translated with an introduction by George S. N. Luckyj. – New York: Philosophical Library, 1960.

КОМП'ЮТЕРНІ ТЕРМІНИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД НА УКРАЇНСЬКУ

Соколова І.В. (Суми)

Термінологічна система галузі інформаційних технологій належить до наймолодших систем, оскільки виникла наприкінці 20 сторіччя разом з виникненням і розвитком комп'ютерних та інформаційних технологій. Лідером розвитку галузі інформаційних технологій були й залишаються Сполучені Штати, тому природно, що первинна номінація нових розробок відбувається англійською мовою.

Однією з актуальних проблем сучасного мовознавства є визначення способів утворення неологізмів у галузі інформаційних технологій та аналіз шляхів їх адекватного перекладу іншими мовами. Класифікацію термінологічної лексики можна здійснювати за моделями утворення термінологічних інновацій або за семантичними групами. Дослідження показує, що найбільш поширеним способом утворення термінів-неологізмів для позначення понять у галузі інформаційних технологій є надання нового значення вже існуючим лексичним одиницям. Приклади таких новоутворень є найчисельнішими:

- menu* – 1) *a list of dishes available at a restaurant or to be served at a meal*
 2) *(computing) a list of possible actions from which a user can choose, displayed on a computer screen*
- file* – 1) *any of various types of drawer, self, holder, cover, box, etc. usually with a wire or metal rod for keeping loose papers together and in order, so they can be found easily*
 2) *(computing) an organized collection of related data or material in a computer*
- application* – 1) *the action or process of making a formal request*
 2) *the action or an instance of putting or spreading sth onto sth else*
 3) *the action or process of making a rule*
 4) *the action or an instance of putting a theory, discovery, etc. to practical use*
 5) *(computing) a program designed to perform a particular task for the user*

Поширеним способом утворення комп'ютерних неологізмів також є композиція. Чисельними є новоутворення, що виникли шляхом простого складання основ без з'єднувального елементу: *keyboard, filename, software, spreadsheet*. Дані терміни є прикладом новоутворень, значення яких є сумою значень складових елементів. При утворенні нової лексичної одиниці не відбулося семантичного зсуву її складових частин.

Так звані "синтаксичні" складні слова, сформовані з сегментів мовлення, зберігають у своїй структурі ознаки синтагматичних відносин, що є типовими для мовлення. Такий тип словотворення є типовим для англійської мови і широко представлений в ІРТ сфери інформаційних технологій.

Напр.: *ready-to-use, black-and-white, clear-to-send, digital-to-analog, dual-in-line, etc.*

Структура більшості складних слів у галузі інформаційних технологій є прозорою. Семантика похідного слова повністю відповідає семантиці його елементів. Очевидно, що такі складні слова походять від словосполучень. Утворення і вживання термінологічних словосполучень (Іщенко) є функціонально виправданим, оскільки вони більш точно описують процес або об'єкт, ширше розкривають поняття. Такі словосполучення є цільною лексичною одиницею. Найчастотнішими є словосполучення типу Adjective + Noun, у яких головне слово називає предмет / процес, а залежне надає йому характеристики.

Напр.: *compact disc, application program, virtual machine, graphical interface.*

Термінологічні словосполучення можуть бути як двокомпонентні, так і багатоконпонентні (*disaster recovery disk*), але вони є структурно ідентичні – у препозиції використовуються іменники в атрибутивній функції (*default application*), прикметники (*personal computer*) або іменник + прикметник (*virtual machine manager*).

Термінологічні словосполучення часто використовуються у вигляді абrevіатур / акронімів, більшість з яких є загальноновживаними у галузі інформаційних технологій. Скорочення як засіб утворення слів залишається одним з найбільш продуктивних у сучасній англійській мові, що пояснюється тенденцією до збільшення темпу життя і до економії мовних засобів. Наявність акронімів є однією з типологічних однак, притаманних науково-технічному типу тексту. Акроніми є одним з видів економії мовних засобів і слугують компресії інформації на лексичному рівні. Використання абrevіатур / акронімів стає можливим завдяки тому, що адресат ІРТ володіє спільним з автором тезаурусом.

В ІРТ з інформаційних технологій поширене вживання абrevіатур / акронімів спричинено відносною чисельністю багатоконпонентних термінологічних словосполучень, скорочення яких необхідно для економії місця.

Напр.: ROM – Read Only Memory
RAM – Random Access Memory
SIP – Single In-line Package
SDLC – Synchronous Data Link Control
TCP/IP – Transmission Control Protocol/Internet Protocol

Чисельні комп'ютерні інновації входять до складу української мови разом з розвитком науки і техніки. В умовах відсутності певного поняття для позначення явища або об'єкта, процес номінації відбувається двома шляхами: новий термін запозичується з іншої мови разом з асиміляцією явища або поняття; або номінації відбувається засобами, існуючими у мові (напр., надання нового значення існуючим словам). Дослідження показують, що при перекладі комп'ютерних термінів українською мовою використовуються наступні методи:

- 1) транслітерація (транскрипція)
- 2) калькування
- 3) експлікація
- 4) переклад на основі аналогії (із застосуванням стандартної лексики в іншому значенні)

Шляхом транслітерації або транскрипції були запозичені такі терміни, як *Інтернет, чат, хакер, принтер, комп'ютер, файл, сайт, драйвер* та інші.

Під калькуванням розуміють переклад частин іншомовного слова (складного, похідного або словосполучення) з подальшим складанням елементів в одне ціле. Прикладами калькування є переклад таких термінологічних словосполучень, як: *access code – код доступу, autorepeat – автоматичний повтор, absolute disc read – абсолютне зчитування з диску*.

Одним з поширених способів перекладу комп'ютерних термінів, що використовується задля адекватного відбиття семантики терміна, є експлікація. Експлікація полягає у поясненні нового терміну засобами, що існують у мові перекладу. Особливо ефективним даний засіб є при перекладі багатокomпонентних словосполучень, елементи яких не мають у мові перекладу відповідних еквівалентів. Напр., *Random Access Memoгу – запам'ятовуючий пристрій з вільною вибіркою, cache hit – успішний пошук у кеш-пам'яті*.

Лексичні одиниці української мови, так само як і англійської, розвивають нові значення задля позначення нових понять і об'єктів. Прикладами функціонування лексичних одиниць у новому лексико-синтаксичному варіанті є такі терміни, як *мультиплікація "оживлення", меню "список команд", програма "комп'ютерна"*. Більшість з цих новоутворень пройшла синхронний шлях разом з англійськими термінами у процесі розвинення нового значення, тому точніше було б вважати, що було запозичене нове значення, а не лексична одиниця.

Таким чином, термінологічна система галузі інформаційних технологій має динамічний характер, про що свідчить виникнення нових лексичних утворень для позначення інноваційних розробок у цій галузі.

РОЗВАЖАЛЬНА ФУНКЦІЯ ДЕЯКИХ СТИЛІСТИЧНИХ ПРИЙОМІВ

Столяренко В.М. (Суми)

Вибір теми даної статті об'єктивується тенденціями сучасної лінгвістики до вивчення широкого кола стилістичних засобів та розроблення механізмів їх перекладу.

Як будь-який інший стилістичний засіб, гра слів залежить від контексту. Але контекст може бути досить розширеним, іноді дорівнювати цілому літературному твору. Наприклад, назва однієї п'єси Оскара Уальда, *"The Importance of Being Earnest"*, містить в собі гру слів, що побудована на співзвуччі, так як і'мя героя співпадає з прикметником *earnest* (серйозний). Усім видам гри слів притаманне те, що вони протиставляють одне до одного два, а то й декілька виразів, які мають різні значення, але однакову або ж подібну форму. Саме через це переклад гри слів є досить складним. Кожна мова інтегрує форму і значення досить довільним і специфічним чином. Такого типу поєднання формальної схожості та семантичної розбіжності можливе у висловлюванні певної мови, а при перекладі іншою створює суттєві труднощі.

Аналізуючи гру слів, звичайно, не можна не згадати про відомий твір Льюїса Керола "Аліса у країні мрій", у якому можна знайти чимало прикладів використання стилістичного прийому *rip*. Скажімо, у фрагменті, коли Аліса розмовляє із Зайцем про час:

англ.: – *I dare say you never even spoke to Time!*

– *Perhaps not, but I know I have to beat time when I learn music.*

– *Ah! That accounts for it, he won't stand beating.*

Тут автор використовує гру слів "to beat time" ("відбивати такт"), що представляється як засіб порушення фразеологічної єдності, шляхом відтворенням основного значення дієслова "to beat" ("бити"). Перекладач переклав цей уривок більш зрозуміло для нашого читача, але при цьому зберіг гру слів:

рос.: – *Ты о нем вообще, наверно, в жизни не думала!*

– *Нет, почему, иногда, особенно на уроках музыки, я думала - хорошо бы получше провести время...!*

– *Все понятно! Провести Время?! Ишь, чего захотела! Время не проведешь! Да и не любит он этого!*

Або, наприклад, розглянемо таку фразу Аліси:

Curiouser and curiouser! - cried Alice (she was so much surprised that for the moment she quite forgot how to speak good English).

Аліса невірно використовує форму ступеня порівняння прикметників. А в перекладі ця фраза звучить так:

Ой, все чудесится и чудесится! - закричала Алиса (она была в таком изумлении, что ей уже не хватало обыкновенных слов, и она начала придумывать свои).

Для адекватного перекладу гри слів необхідно прийняти до уваги наступні фактори:

– значимість гри слів з погляду: а) тематики (як тісно гра слів переплітається з контекстом взагалі?); б) семіотики (чи спирається гра слів на невербальний контекст, який може бути матеріально зафіксованим, як це буває при перекладі фільмів та театральних вистав?); в) риторики (яку прагматичну мету переслідують гра слів; чи має, наприклад, гра слів включати гумористичний підтекст, чи вона повинна створювати сприятливу атмосферу для успішного продажу товарів під час їх реклами?);

– сферу використання слів, які сприяють адекватному визначенню семантики виразів, тобто яку функцію має виконувати гумористично-дотепний текст для реципієнтів МП;

– існуючі до цього норми перекладу;

– сприйняття гри слів в культурі МП або ж її субкультури, наприклад, в англійській культурі гра слів вживається частіше, ніж в німецькій, та сприйняття семантичного змісту гри слів (наприклад, двоякі натяки в різних культурах по різному сприймаються);

– можливу одночасну присутність тексту оригінала у часовій та просторовій близькості до перекладу або можливість розуміння читачем чи слухачем МП певною мірою МО (наприклад, при видавництві двома мовами, субтитрах фільмів, послідовному перекладі на конференціях тощо);

– умови праці перекладача (обмеженість у часі, фінансова привабливість, можлива колективна робота), які дозволяють йому або не дозволяють виконати, по-можливості, усі вимоги, які потребують великих затрат у часі.

DIE ZEICHENSETZUNG IN DER DEUTSCHEN SCHRIFTSPRACHE

Сухарчук Є.Л. (Суми)

Betonung und Pausen, Mienenspiel und Gesten erleichtern das Verstehen des gesprochenen Wortes. Das geschriebene Wort muß auf dieses Mittel verzichten und statt dessen besondere Zeichen (Satzzeichen), verwenden, z.B. solche der Frage, des Ausrufs, der Trennung, des Hinweises.

Die Satzzeichen sind Grenz- und Gliederungszeichen. Sie dienen insbesondere dazu, einen geschriebenen Text übersichtlich zu gestalten und ihn dadurch für den Lesenden überschaubar zu machen. Zudem kann der Schreibende mit den Satzzeichen besondere Aussageabsichten oder Einstellungen zum Ausdruck bringen oder stilistische Wirkungen anstreben.

Zu unterscheiden sind Satzzeichen

- zur Kennzeichnung des Schlusses von Ganzsätzen: Punkt, Ausrufezeichen, Fragezeichen

- zur Gliederung innerhalb von Ganzsätzen: Komm, Semikolon, Doppelpunkt, Gedankenstrich, Klammern

- zur Anführung von Äußerungen oder Textstellen bzw zur Hervorhebung von Wörtern oder Textteilen: Anführungszeichen

Daneben dienen bestimmte Zeichen

- zur Markierung von Auslassungen: Apostroph, Ergänzungsstrich, Auslassungspunkte

- zur Kennzeichnung der Wörter bestimmter Gruppen: Punkt nach Abkürzungen bzw. Ordinalzahlen, Schrägstrich.

Besondere Schwierigkeiten bereitet die Anwendung des Beistrichs.

Der Beistrich - das Komma

Innerhalb des Satzes ist der Beistrich der Ordner, der auf die Sinnzusammenhänge und damit auf die Betonung hinweist.

Im großen und ganzen sind die Regel für Beistrichverwendung allgemein in der deutschen wie in der Ukrainischen Schriftsprache sind die gleiche. Für uns ist sehr wichtig zu erkennen, wenn sie sich unterscheiden.

z.B. Der Beistrich im Datum

Kiel, 7.5.89 Ulm, den 7.November 2008, Hof am 7.Mai 2008.

Morgen, Dienstag, den 8.Oktober, 19 Uhr findet die Sitzung stat.

Am freitag, dem 4. d.M., gegen 7.15 Uhr kamen wir in Sumy an.

Der Punkt ist das Schlußzeichen eines in Satzform ausgedrückten Gedankens. Er verlangt Senkung der Stimme. Der Punkt (kein Fragesetchen!) steht nach dem abhängigen Fragesatz und nach der abhängigen Rede.

Der Kunde wollte wissen, wieviel ein viertel Kilo der Ware kostet.

Punkte ersetzen Worte, die der Leser selbst au ergänzen vermag.

Was due nicht willst, daß man die tu...

Der Punkt steht nach den Zoffern der Ordnungszahlen.

Am Sonntag, dem 10.Juli v.J. erreichen wir das Reiseziel.

Man beweinte den Tod Karls V. (hier fehlt der zweite Punkt).

Der Punkt teilt bei den Zeitangaben die Stunden und Minuten ab.

7.05 Uhr (sieben Uhr fünf), 0.08 Uhr (null Uhr acht).

Dezimalstellen Trennt man durch Beistrich ab: 7,1 m; 7,15 DM; 7,150 kg.

Der Punkt steht hinter den großen Zahlbuchstaben (GliederungsgröÙbuchstaben).

A. Aus der Vergangenheit des Handwerks.

B. Das Handwerk in der Gegenwart.

Der Punkt dient zur Abkürzung von Wörtern.

Sinn der Abkürzung ist die Textkürzung aus Gründen des Umfangs und des Zeitaufwandes. Sie ist im Geschäftsverkehr häufig, in der schönen Literatur aber unangebracht. Kürzungen wie u. oder a. Rhein verfehlen ihren Zweck; andere, etwa höfl., gefl., Fr. oder Fr. gelten als unhöflich, solche wie U.A.w.g. (um Antwort wird gebeten) gelten als unfein; die unpersönlichen Anrede-kürzungen P.P. oder N.N. (der zum nennende Name), sind veraltet. Statt PS heißt es besser NS oder Anm. Kurzwörter nehmen in gleichem Maße wie Fremdwörter überhand. Das Bestreben, immer mehr zu kürzen bzw. die Regeln zu vereinfachen, führte zum Weglassen zwischenstehender Punkte (usw.), manchmal gar der Schlußpunkte, im einzelnen gelten folgende Regeln:

a) Abkürzungen aus Gründen der Textkürzung stehen im allgemeinen mit Punkten.

a.a.O. = am angeführten Orte

Ia = (prima) erstklassig

O = Sohn (Irisch, z.B. O'Neill).

sen. = (senior) der Ältere.

b) Abkürzungen der Namen von Ländern, Vereinigungen u.a., deren Buchstaben einzeln gesprochen werden, stehen im allgemeinen ohne Schlußpunkt (AG. gesprochen a ge)

EGmbH = eingetragene Genossenschaft mit unbeschränkter Haftpflicht).

dpd = Deutscher Pressedienst.

c) Abkürzungen von Namen, deren Buchstaben ein Kurzwort (Akronym) bilden, stehen ohne Schlußpunkt (UNO gesprochen uno)

Nirosta = nichtrostender Stahl

Hanomag = Hannoversche Maschinenbau-AG.

d) Kurzzeichen für Maße, Gewichte, Münzen, chemische Grundstoffe und Himmelsrichtungen stehen ohne Punkt, desgl. Abkürzungen im Bereich der Reichsbahn (Bundesbahn).

dz = Doppelzentner (100 kg).

km/st = (km/h)

MEZ = Mitteleuropäische Zeit.

Das Fragezeichen ist ein Betonungszeichen. Steht nach Fragesätzen und Fragewörtern. Steht es an Stelle eines Beistriches, so schreibt man nach ihm klein weiter.

"Wer ist da?" rief uns von vorne jemand an.

Kein Fragezeichen steht nach der abhängigen Rede.

Jedermann fragte, ob man mit diesem Zuge Anschluß habe.

Das Ausrufzeichen ist ein Betonungszeichen. Es steht nach den Ausrufsätzen und Ausrufwörtern. Nach der Anrede steht im Geschäftsbrief ein Ausrufzeichen, im vertraulichen Brief oft ein Komma. Die Schlußformel steht ohne Satzzeichen:

Sehr geehrter Herr Strauß!

Heute haben wir...

Hochachtungsvoll

Felix Müller.

Lieber Vater und liebe Mutter,

wir sind...

mit den besten Grüßen

Eure Ani

Die Klammern schließen Ergänzungen. Innerhalb des bereits

Eingeklammerten setzt man weitere Ergänzungen in eckige Klammern

Das Wort Fenster (von Fenestra (lat.) abgeleitet ist ein Fremdwort).

Falsch Geschriebenes wird durchgestrichen. Es in Klammern zu setzen ist falsch.

Gliederungskleinbuchstaben (Zahlbuchstaben) setzt man mit Klammern, Gliederungspunkten. Punkt +

Klammern anzuwenden ist falsch.
Das Auslassungszeichen, auch der Apostroph oder das Häkchen genannt, weist auf ausgelassene Buchstaben hin.

Es steht an Stelle eines „ausgelassenen e. Ohne Auslassungszeichen stehen demnach, aufs, ins, fürs, ans, durchs:

Was man's macht, ist's verkehrt. Er glaubt's aber nicht.

Das kenn' ich. Er schenkte mir 'nen Taler.

Das Auslassungszeichen kennzeichnet den 2. Fall von Eigennamen, die auf s, ß, x, z oder tz endigen. In vielen Fällen ist die Um-Schreibung mit ens, sches oder mit "von" möglich und besser: Mark' Sozialismus, "Götz' " Uniform.

Дослідження трансформації письмових рекламних оціночних текстів важливе не тільки з огляду на актуальність даного явища, але й також на віртуальне відбиття навколишньої дійсності у процесі перекладу.

Основне призначення реклами як форми мовленнєвої комунікації - сприяти продажу продукту чи популяризувати послуги шляхом інформування громадськості про їх буття та атрибути, спонукати споживачів до бажаної дії, продемонструвати рекламне повідомлення, що поєднує у собі інформацію, з одного боку, та переконання, з іншого.

Рекламний текст (РТ) є багатоплановим явищем: це зумовлює комплексний підхід до його вивчення; сприяє виявленню його характерних ознак і специфіки вираження та функціонування типових адрерентних категорій, серед них - категорію оцінки.

Комунікативно-прагматична мета рекламного тексту - забезпечення надійності та ефективності вербалізації - здійснюється шляхом специфічної дії лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів, об'єднаних навколо концепту ознаки бенефактивної позитивності референта повідомлення. Вербалізація ідеї позитивності рекламного об'єкта реалізується шляхом використання мовних засобів оцінки: онтологічних (*The finest in the sky - авіалінії Emirates*), узуальних (*Come fly the friendly skies. - United Airlines*), оказіональних (*Smooth as silk to more points in Asia - авіалінії Thai*), віртуальних (*Istanbul. Make a point of it - Turkish Airlines*).

Тенденція до гіперболізації проявляється у використанні слів із значенням найвищого вияву емоцій та виходу за межі реальності: "Просто дивовижна, яка білизна свіжа"; "скандально низькі ціни"; "... і отримує казковий подарунок"; "чарівна кухня "Calve"; "шалена швидкість, божевільний темп"; "і це одна бомба - косметичні набори, подарунки"; "готові до потрясіння?"; "гра, від якої голова йде обертом"; "новина, яка валить з ніг"; "ми розбомбили звичне уявлення про супермаркети"; "я не вірю своїм очам!"; "Це просто фантастично! Пластир стрункості Slim Patch допоміг мені позбутися 42 кг зайвої ваги"; "ми пропонуємо тільки найкраще". Не існує жодного сумніву щодо жанрової легітимності гіпербол, утворених назвами найвищого ступеня порівняння в їх українських та запозичених формах: "суперакція", "найкращі товари", "найдоступніші ціни".

У лінгвістичному плані канонічність РТ передбачає існування відносно ригористичної моделі його композиційної будови, обмеженість об'єму, специфіку графічного оформлення, а крім того, - використання лексичних мовних засобів динамічного експресивно-клішового типу, синтаксичних повторів, імперативних, окличних конструкцій тощо. Однак канонічність РТ полягає не лише у стереотипності його зовнішнього оформлення.

Категорія оцінки забезпечує смислову цілісність і зв'язність РТ, а також - вирішення комунікативного завдання та реалізацію функціонального призначення в ситуації рекламного спілкування.

Оцінка, експліцитно чи імпліцитно виражена в пропозиціональних секторах рекламної інформації, виступає сигналом релевантної інформації. Оцінна інформація є структурно, функціонально та семантично дискретною і трактується як ланка, що забезпечує прагматичний ефект повідомлення.

Оцінний компонент виявляється на передповерхневому рівні концептуальної репрезентації, на рівні поверхневої мовної репрезентації і на глибинному інтенціональному рівні РТ.

Здатність оцінки модифікувати аксіологічний рівень рекламного повідомлення (виражати нормативність, перевреність або невідповідність нормі), прагматично-комунікативний рівень (активізувати комунікативного партнера) зумовлює трактування її як обов'язкового компонента концептуальної структури аксіологічно-переконувальних текстів.

Оцінна репрезентація залежить від екстралінгвістичних факторів рекламного контексту - особливостей сфери спілкування, комунікативної мети і фактора адресата.

Так, сфера спілкування РТ пов'язана з світоглядними орієнтаціями та оцінками, формуванням, моделюванням системи поглядів та соціальної поведінки. Звідси соціально-аксіологічна та регулятивна функції РТ.

Соціально-аксіологічний характер РТ визначає особливість моделі репрезентації дійсності в тексті; ця особливість полягає в тому, що оцінка входить у модель на функціональній (соціальній) основі у вигляді позицій, мотивацій, цілей адресатів. Інтенціональне розміщення мотивуючої мікросистеми в ядрі довербальної схеми тексту є когнітивним актом оцінки - класифікацією. Цілком очевидно, що реалізація аксіологічної функції РТ передбачає відповідність класифікації рекламного об'єкта умовам конкретної ситуації, у якій позитивні властивості референта поставатимуть найбільш привабливими щодо певної системи цінностей представників мовного соціуму.

Згідно з нормами рекламного жанру, які допускають як імплікацію, так і експлікацію позитивності об'єкта, оцінний концепт може отримати чисто оцінне, оцінно-дескриптивне чи чисто дескриптивне, зовнішньо неопічне вираження, проте він завжди залишається усталеним, обов'язковим компонентом когнітивної моделі тексту, зумовленою необхідністю формування оцінної позиції аудиторії.

Наприклад, позитивність виражена фразами: англ. *Omega: The sign of excellence* (власне оцінка), *LG - life is good!*, укр. *МТС - зроби життя кращим!*, *Milka - найніжніший шоколад!*, *Росен - солодкий знак якості!*, *Корона - смак справжніх почуттів!* Чини "Люкс" - *надто смачні, щоб ними ділитися!*, *Corum: ... simply one of the most distinctive and elegant sports watches in the world!* (дескриптивна оцінка).

Зображення якості продукту в РТ демонструється різними способами вираження концепту позитивності - експліцитно, шляхом використання фіксованих засобів оцінки емоційного спрямування (англ. *pleasant, enjoyable, lovely, admiration etc*, укр. *приємний, милий, славний, гарний, чудовий, новий, відосконалований*), дескриптивно-оцінного типу (англ. *fresh, accurate, smart, ingenuity, to improve etc*; укр. *свіжий, новий, відосконалований*), або ж імпліцитно, через представлення позитивності завуальовано, скрито засобами, що відповідають оцінним уявленням про його "добрий" зразок у картині світу мовного соціуму.

Отже, категорія оцінки займає домінуюче положення в концептуально-мовленнєвій, прагматичній і тематично-дискурсивній структурі РТ, що зумовлює вивчення закономірностей його організації шляхом визначення специфіки вираження та функціонування у ньому цієї категорії. Семантичні та прагматичні особливості оцінки в РТ визначаються екстралінгвістичними факторами рекламного контексту, специфікою реалізації прагматичної настанови тексту та специфікою його тематичної організації. У свою чергу, широка варіативність семантичних і прагматичних властивостей оцінки надає цій категорії можливість моделювати в певних межах жанрові, мовленнєвоактові та тематично-дискурсивні параметри РТ.

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІСТЬ ДИСКУРСУ ЯК ЛІНГВІСТИЧНА ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧА ПРОБЛЕМА

Фещенко О.В. (Харків)

Запровадження принципу антропоцентризму у гуманітарні дисципліни спричиняє до перенесення ваги досліджень із продукту та результату людською діяльністю на її суб'єкта.

Стосовно лінгвістики та перекладознавства, що під різними кутами зору вивчають вербальну комунікацію, це означає зосередження уваги не на властивостях мовних форм, а на їхньому функціональному призначенні у процесах взаємодії індивідів, закоріненому на спільно випрацьовуваних дискурсивних смислах.

Підхід до вербальної комунікації як до дискурсивної діяльності в аспекті перекладознавства вносить на порядок денний задачу відтворення усіх суттєвих ознак дискурсу, реалізованого засобами вихідної мови, за допомогою мовних засобів цільової мови. Природньо, що ця задача потребує передусім знань про тип/різновид дискурсу, тобто про сукупність його системоторчих ознак.

Значний масив перекладацької діяльності формує фахове спілкування. У лінгвістиці також чимало уваги приділено мові професійного спілкування, яке має "вузькоспецифічний зміст, цінний для групи індивідумів, зацікавлених в інформаційному обміні" [5, 15]. З метою вивчення функціонування мови у різних установах, об'єктом спостереження груп дослідників поставало спілкування в рамках різних інститутів, такі дослідження виявили, що роль мови має різну вагу залежно від специфіки професійної діяльності. У сучасних розвідках описані такі типи професійного дискурсу: медичний, рекламний, педагогічний, юридичний, спортивний, інформаційний, науковий та інші [3, 301], але перелік цих типів можна значно розширити. Однак, накопичення досвіду у сфері вивчення фахових мов потребує й поглиблення теоретичних основ аналізу. У цьому зв'язку важливим є той факт, що професійна діяльність індивіда залучає його до системи функціонування суспільних інститутів. Відтак, професійні дискурси мають спільний параметр - *інституціональність*, котрий є для них об'єднуючим. Термін "інституціональний дискурс" на сьогодні є загальноновизнаним й широкоживаним, проте суть поняття *інституціональності* залишається дискусійною.

З одного боку, пропонується розуміння інституціонального дискурсу, як такого, що відрізняється від побутового орієнтацією на структуру, максимумом мовленнєвих обмежень, відносно фіксованою зміною комунікативних ролей, слабкою обумовленістю безпосереднім спів-текстом, приматом глобальної організації, невеликою кількістю та глобальністю цілей [4, 176]. З другого боку, інституціональне спілкування визначається як мовленнєва взаємодія представників соціальних груп або інститутів із метою реалізації статусно-рольових можливостей у заданих соціальними інститутами межах [2, 276-286]. Увага при цьому акцентується на тому, що мовна діяльність суб'єкта дискурсу організує себе як носія певної ролі, заданої рамками конкретного інституту. Під роллю розуміють "сталі шаблони поведінки, який включає дію, думки та почуття людини" [3, 8]. Таке визначення передбачає, що інституційне спілкування майже зовсім позбавлене особистісної основи, бо інституційний дискурс являє собою "кlišований різновид спілкування між людьми, які можуть навіть не знати один одного, але повинні спілкуватися згідно з нормами даного соціуму" [2, 313].

Важлива роль в інституціональному спілкуванні відводиться комунікації базової пари учасників, тобто агентів та клієнтів.

Із цих позицій витікає низка проблемних питань, зокрема таких:

- незрозумілим залишається статус поняття *інституціональність* у дискурсивній парадигмі;
- нез'ясовано параметри градуованості інституціональності у професійних дискурсах;
- не виявлено співвідношення між інституціональністю як критерієм диференціації дискурсів та іншими класифікаційними критеріями (сфера комунікації, характер комунікації, адресантно-адресатні конфігурації);
- не досліджено взаємодію сталого, групового(приписуваного носію ролі національно-мовним колективом) та мінливого, особистісного (сприйняття суб'єктом себе як носія певної ролі) чинників в інституціональному дискурсі.

Усі ці питання обумовлюють потребу поглибленого вивчення поняття інституціональності на матеріалі

певного конкретного дискурсу; результати такого аналізу мають бути корисними як у лінгвістичному, так і у перекладацькому аспектах.

Актуальність дослідження на матеріалі американського професійного спілкування підкреслюється тим, що робота неймовірно важлива для них, й вони пишуться тим, що багато працюють, відмовляючись від відпочинку та навіть сну, а також нехтуючи відпустками [1, 121].

Природньо, що ця властива американському соціуму риса знаходить своє відображення у художніх формах відтворення дійсності, котрі слугують джерелом як власне лінгвістичної, так і соціокультурної інформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Зацний Ю.А.* Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу. – Львів: ПАІС, 2007. – 228с.
2. *Карасик В.И.* Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
3. *Карасик В.И.* Язык социального статуса. – Москва: Институт языкознания АН СССР, Волгоградский педагогический институт, 1991. – 495 с.
4. *Макаров М.Л.* Основы теории дискурса. – М.: ИТДГК "Гнозис", 2003. – 280 с.
5. *Олешиков М.Ю.* Системное моделирование институционального дискурса: Автореф. дис. ... докт. филол. наук: 10.02.19. – Нижний Тагил, 2007. – 42 с.

СТРАТЕГІЧНІ КОНФРОНТАЦІЙНІ СМИСЛИ У ДИСКУРСІ ЯК ПРОБЛЕМА ЛІНГВІСТИЧНОГО ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО АНАЛІЗУ

Фролова І.Є. (Харків)

Впровадження *діялісного* стилю мислення у науковий пошук [4] призводить до утвердження *антропоцентричного* принципу в гуманітарних дисциплінах. Антропоцентризм не є новим ані для лінгвістики, ані для перекладознавства, але ще донедавна, з позицій репрезентативного стилю мислення, він лише декларувався, мова йшла скоріше про *антропофактор* – зв'язок характеристик мовленнєвого продукту із світом людини. Натомість пов'язана зі зміною світоглядних орієнтирів сучасна дискурсивна парадигма є дійсно антропоцентричною за своєю природою; бо в її термінах пріоритет належить *соціальному суб'єкту* та його *діяльності*, а мова / мовлення постає як знаряддева знакова система [1], використовувана із метою регуляції [2, 32; 3, 12; 5, 85 та ін.]. До об'єктів регуляції з-поміж інших належить *інтерперсональний аспект*, оскільки в процесі вербальної взаємодії встановлюються / підтримуються *міжособистісні* стосунки комунікантів.

Регулятивний потенціал вербальних знаків реалізується в дискурсі через конструювання смислів. Це означає, що реалізована мовна одиниця "відсилає" суб'єктів спілкування до певної ділянки концептосфери – концептуального знання. Таким чином дискурсивні смисли закорінені на знаннях, уявленнях, нормах, цінностях, асоціаціях, бо, якщо людині не відомо про щось, не може бути вибудований й відповідний смисл. За наявності концептуального знання й конструювання спільного смислу у дискурсі, цей смисл репрезентує функцію – регулятивне призначення вербальних одиниць.

Інтерперсональний аспект комунікації регулюють смисли, що релевантні стосункам між комунікантами. Зокрема, у ситуації конфлікту суб'єкт може обирати стратегію *конфронтації*, прагнучи дисгармонізувати стосунки із іншим(-и) суб'єктом(-ами) в процесі конфронтаційної мовленнєвої взаємодії.

Когнітивні підвалини формування / реалізації / розпізнання стратегічного наміру складає концептуальне знання – комунікативно-актуальний вміст концепту *CONFRONTATION / КОНФРОНТАЦІЯ*. Аналіз цього знання під кутом зору комунікативної релевантності засвідчує, що його прототипом є сукупність ознак "опозиціонування", "активність", "ворожість", котрі разом репрезентують стратегічний конфронтаційний смисл "вороже протистояння", закріплене у свідомості у вигляді ментальної моделі *МИ ВОРОГИ*. Цей смисл, наявний в усіх реалізаціях стратегії конфронтації у дискурсі, забезпечує здатність глобальної стратегії, у підґрунті якої лежить прототипне знання, управляти дискурсом, організуючи усі його лінгвальні та позалінгвальні аспекти. Конфронтаційний дискурсивний смисл водночас виступає носієм міжособистісної функції, дисгармонізуючи відносини суб'єктів спілкування.

Виконанню цієї функції слугують локальні стратегії, у підґрунті яких лежать стереотипи конфронтаційної поведінки, подані ментальними моделями *Я ВИЩЕ – ТИ НИЖЧЕ, Я ХОРОШИЙ – ТИ ПОГАНИЙ*. Стереотипне знання репрезентує прототипне у конкретизованому й сегментованому вигляді та демонструє різний ступінь згорнутості / розгорнутості, розчленування / накладання конфронтаційного смислу.

Матеріальною основою конфронтаційного смислу у дискурсі виступає висловлення, котре містить / не містить смислові опори. Такими опорами є лексичні одиниці – об'єктиватори концептуального знання, наявність яких у висловленні характеризує останній як *стратегічні перформативи*. Можливість перформативної експлікації властива не усім стратегіям. Так, стратегії аргументації, персуазивності тощо припускають таку можливість: висловлення можуть містити одиниці *argue, argument, persuade* etc. Тоді глобальна / локальна стратегія реалізується *експліцитною мовленнєвою стратегією*. Існують і стратегії, які принципово не припускають перформативної експлікації (наприклад, стратегія маніпуляції), бо така експлікація означала б "*стратегічне самогубство*".

Стратегія конфронтації не належить до останніх, однак, тим не менш, в процесі аналізу стратегічних перформативів не було зареєстровано. Це означає відсутність експліцитних мовленнєвих стратегій

конфронтації.

Висловлення, що не містять лексичних одиниць – об'єктиваторів концептуального знання репрезентують *імпліцитні мовленнєві стратегії*, котрі ми розподіляємо на *конвенціолізовані* та *неконвенціолізовані*. Перші подані висловленнями, котрі своїми властивостями сигналізують дискурсивний смисл, що може бути введеним *інференційно*. Для стратегії конфронтації такими є різнорівневі характеристики *ненормативності*, оскільки увічність визнана нормою в англомовному соціумі, а конфронтація виступає її антиподом. Неконвенціолізовані мовленнєві стратегії репрезентовані висловленнями, що не містять ані експліцитних, ані імпліцитних вербальних опор дискурсивних смислів. Тут побудова смислу відбувається емерджентно на підґрунті *пресупозиційного* виведення. Глобальна / локальні стратегії конфронтації залучають імпліцитні мовленнєві стратегії обох типів.

Із викладеного випливає, що розпізнання / передавання дискурсивних стратегічних конфронтаційних смислів потребує від перекладача суттєвих зусиль зокрема: (1) когнітивних операцій умовиводу (інференційного / пресупозиційного виведення смислу); (2) пошуку адекватних комунікативних одиниць у цільовій мові, котрі у максимальному ступені збіжні із сегментом конфронтаційного смислу (локальною стратегією) та формою його відтворення (конвенціолізованою / неконвенціолізованою мовленнєвою стратегією).

ЛІТЕРАТУРА

1. Карабан В.И. Сложные речевые единицы (прагматика английских асиндетических полипредикативных). – К.: Высшая школа, 1989. – 132 с.
2. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность. – М.: Просвещение, 1969. – 213 с.
3. Мартинюк А.П. Конструювання гендеру в англомовному дискурсі. – Харків: Константа, 2004. – 292 с.
4. Морозова О.І. Лінгвальні аспекти неправди як когнітивно-комунікативного утворення (на матеріалі сучасної англійської мови): Автореф. дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04 / КНЛУ. – К., 2008. – 32 с.
5. Рудяков А.Н. Язык или почему люди говорят (опыт функционального определения естественного языка). – К.: Грамота, 2004. – 224 с.

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МАЛОГО ЖАНРУ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ

Чепелюк А.Д. (Суми)

Кожний текст являє собою певну синтактико-семантико-прагматичну єдність, передбачувана інтерпретація якого вже є частиною самого процесу творення тексту. Всі тексти адресуються певному читачу, від якого очікується та чи інша інтерпретація тексту. Це неодмінна умова функціонування тексту – проміжної ланки в комунікативному ланцюгу: автор(адресант)- текст (повідомлення) – читач (адресат). При підході до оцінювання та поділу текстів з перекладацько релевантної точки зору та з урахуванням прагматики впливу на читача, тексти можуть бути поділені на інформативні, експресивні, оперативні та аудіо-медіальні. Четвертий тип – аудіо-медіальні – це тексти, які можуть сприйматися лише в сполученні з невербальними засобами. Яскравими прикладами таких текстів може бути конкретна поезія (Konkrete Poesie) в німецькій літературі, де два-три та навіть одне слово при такій невербальній підтримці як певне графічне розташування може утворювати ТМФ (текст малої форми). За своєю комунікативною функцією аудіо-медіальні тексти можуть бути віднесені до одного з перших трьох типів, здебільшого до експресивного та оперативного.

Інформативний текст апелює в першу чергу до інтелекту, експресивний – до духу, до емоційної сфери; оперативний впливає на думки, позицію, точку зору, емоції адресата. Останній є домінуючим елементом мовленнєвого комунікативного акту. Оперативний текст спонукає читача до "лівої відповіді", до мовної, вербальної чи мисленнєвої реакції. Отже, якщо розглядати ієрархію текстів в цілому, то можна визначити місце ТМФ між експресивними та оперативними текстами.

ТМФ в німецькій мові – це і так звані Kurze Erzählungen (коротке оповідання), Moderne Mischform (сучасна змішана форма), Fabel (байка), Parabel (притча), Anekdote (жарт), Witz (анекдот, жарт), Kurzgedichte (короткі вірші), Konkrete Poesie (конкретна поезія), Sprichwort (прислів'я) і Aphorism (афоризм). Цікавим явищем серед ТМФ є афористичні висловлювання. Афоризм (від грецького *ἀφορισμός* – визначення, вислів) – короткий влучний оригінальний вислів. Афоризм може бути римованим і не римованим.

Zur Weggenossenschaft gehören beide Gaben-

Nicht bloß ein gleiches Ziel, auch gleichen Schritt zu haben, (Friedrich Rückert).

Zehn Küsse werden leichter vergessen als ein Kuss, (Jean Paul).

Перші афоризми не мали віршованої форми, це були повчання в галузі медицини, які приписувалися Гіппократу (470-377 р. до нашої ери). У 16 столітті з'являються наукові, філософські афоризми, які набирають літературної форми. У німецькій мові афоризм став популярним з самого початку свого існування. Засновником афористичного жанру в німецькій літературі є Георг Крістоф Ліхтенберг (1742-1799), у творчій спадщині якого налічується більше двох тисяч афоризмів різної тематики. Афоризм – мала літературна форма, яка характеризується відсутністю фабули, сюжету, наявністю фреймів, топіків. Як правило, афоризми мають різні рівні прочитання. При прочитанні поверхневого шару без перетлумачення слів афоризм перестав би бути літературним твором. Що ж робить тексти даного жанру художніми? По-перше, це їх автономність, по-друге, фонетичне оформлення: рима, інтонація, логічний наголос, паузи. Саме пауза дає можливість виділити головне,

звернути увагу на те, що підлягає переосмисленню. По-третє, багатопланове прочитання зумовлюється наявністю синонімічних значень одного й того ж слова, метафоризацією та метонімізацією ключових слів. Пор.: нім. *Wer immer angelt (arbeitet, schuftet, verdient ... geschickt ist, Glück hat, Geduld hat....)*.

Dem nimmer mangelt

За своєю структурою афоризми можуть мати здебільшого два або три компоненти, які протиставляються, порівнюються чи йдуть один за одним по висхідній, створюючи напруження. Читач вільний у виборі варіанту (варіантів) прочитання, тобто декодування, він сам активує той чи інший текстовий рівень. Підказками в цьому йому слугують риторичні фігури: антитеза, парадокс, паралелізм, анафора, хізма та ін.

Наприклад:

а) порівняння: *Regierungen sind Segel, das Volk ist Wind, der Staat ist Schiff, die Zeit ist See* (Ludwig Börne).

б) анафора: *Sind meine Reime gleich nicht alle gut und richtig,*

So sind die Leser auch nicht alle gleich und tüchtig (Fr. von Logau).

в) антитеза: *Die Vorsicht ist einfach, die Hinterdreinsicht vielfach* (Fr. von Logau).

Афоризм - це завжди загострення, перебільшення. *Was hilft mir die Weite des Weltalls, wenn meine Schuhe zu eng sind.*

Афоризм має дві мети: формулювання певного досвіду чи усвідомлення якоїсь істини та знаходження певної форми, яка відповідала б цьому досвіду (думці). Як і кожний текст, афоризм вимагає "свого" читача. Крапка в кінці афоризму – це не кінець, а початок переосмислення читачем прочитаного, доповнення його власними фреймами. Роль читача – розгорнути подану тезу на основі власного досвіду, знаходячи у сказаному свою правду, свою оцінку об'єктивної реальності.

З одного боку, сама абстрагована думка, ідея проходить ще і ще раз перевірену прагматикою, прозою конкретних подій та вчинків, з іншого – читач озброюється ним же перевіреним на достовірність еталоном у вигляді афористичного висловлювання. Сприйняття читачем, як учасником комунікації, малого тексту можна порівняти із спогляданням картини: явища чи предмети, що оточують глядача, постають перед ним на картині обрамленими, на них фокусується увага. Якщо при читанні широкоформатних текстів читач виходить на вищі рівні абстрагування поступово, то афоризм одразу піднімає читача на найвищий рівень абстрагування, привертає увагу лаконічністю, бере в полон художньою формою та спонукає до дії глибиною думки. Інакше кажучи, текст накладається на той чи інший досвід, на певний рівень інтелекту, отже, при кожному новому прочитанні, одному і тому ж самому поверхневому змісті, глибинна структура буде являти собою дихотомію авторського висхідного імпульсу та інтертекстуальної компетенції читача. Якщо більші тексти створюють певні обмеження, де кожна нова деталь сюжету спрямовує думки в певне русло, то в текстах малого жанру спостерігається обернена залежність: чим менший текст, тим більша роль читача, тим більше чистого поля, яке читач заповнює власними враженнями, емоціями, спогадами і т.д. Читач може при цьому згоджуватися чи не згоджуватися з даною сентенцією, але в тому то й сила малих текстів, що в них настільки акумульований досвід покоління, що важко уявити заперечення. Отже, дані тексти ставлять вищу планку для читача, вони розраховані на читача, який може дотягнутися до заданого рівня абстрагування, читач –співавтор, він розгортає текст у певних часово-просторових рамках.

Особливостями афоризмів зумовлені різні підходи до їх перекладу. Переклад афоризму може бути еквівалентним, якщо в мові перекладу знайдеться рівнозначний відповідник. Повні еквіваленти можуть існувати в різних мовах, якщо афоризми мають спільні корені, походження. *Wer will, der kann. - Хто хоче, той може.* При перекладі частковим відповідником зберігається зміст, функція, стилістичне забарвлення виразу, проте вираз мови перекладу може мати інший образний зміст. Наприклад, *Wer immer angelt, dem nimmer mangelt. - Хто ледарем не буде, той завжди щось здобуде.* Або: *Хто не працює, той не їсть.* Одним з варіантів перекладу є калькування, при цьому зберігається національний колорит та реалії. Афоризм відтворюється адекватно. При цьому, як правило, вказується, кому належить вислів.

Пор.: нім. *Wer fremde Sprachen nicht kennt,*

Weiss nichts von seiner eigenen.

Гете сказав: *"Хто не знає іноземних мов, не знає нічого про свою рідну"*. При неможливості дослівного калькування здійснюється описовий переказ змісту висловлювання.

При перекладі може в більшій чи меншій мірі відтворюватися зміст, метафоричне переосмислення, ритміка, рима. У такому випадку переклад сприймається як афоризм у мові перекладу. При цьому важливо, щоб прагнення зберегти поверхневий шар, не зменшило або навіть не звело нанівець глибинний шар вислову, бо в такому випадку афоризм перестане бути афоризмом. Можна змінити сигніфікат і референцію, але не смисл.

Пор.: нім.: *Wer der Natur Laterne*

Geht nach, irrt selten ferne.

укр.: *Кому природа світить як маяк,*

В дорозі не заблудиться ніяк.

Природи книгу хто читає,

Стежину вірну вибирає.

Той, хто природи часточкою буде,

Собі порадирика в житті добуде.

Той, хто природі другом гарним є,
Свою стежину завжди віднайде.

У наведених прикладах збережено ідею та лексичну еквівалентність: *die Natur* - природа, *gehen* - йти, дорога, стежина. Переклад відповідає оригіналу як у широкому так і у вузькому значенні. Збережено також риму як композиційну основу.

Отже, афоризми - це сентенції, які завдяки своїй компактності швидко запам'ятовуються, не полишають читача, не розтікаються у просторі й часі, залишаються з ним, слугують йому дороговказом і саме в цій ролі вони стоять ближче до оперативних текстів, по своєму оформленню - до експресивних. В цілому ж вони є надзвичайно цікавим жанром ТМФ, як з точки зору лінгвістики, так і з точки зору перекладознавства.

КВАНТИТАТИВНИЙ АСПЕКТ АНГЛІЙСЬКИХ СУБСТАНТИВАНТІВ

Чернюк Н.І. (Суми)

Значна кількість лінгвістів схилиються до думки, що англійський іменник є тією частиною мови, яка з легкістю приймає у свій арсенал слова будь-яких граматичних класів за умови, що ці слова здатні виконати у реченні ту функцію, яку виконує іменник.

Мета даної роботи - розглянути англійські субстантиванти під кутом зору їх кількісного буття.

Пронизуючи іменну систему в цілому, поняття числа вступає у взаємодію з загальнокатегоріальним значенням константи кожної частини мови. У парадигмі іменника така взаємодія здійснюється шляхом співвідношення значення числа зі значенням предметності. Кількісне подвоєння, потроєння і т.д. в іменниках передбачає додавання єдинозначних дискретних об'єктів, сума яких, якщо вона не містить конкретизуючих індикаторів, завжди дорівнює абстрактній множинності. Будь-яке уточнення кількісного потенціалу такої множинності здійснюється шляхом синтаксичної сполучуваності з елементами поля кількості.

На відміну від іменника, ознака як домінуюче значення константи прикметника по-іншому співвідноситься зі значенням кількості. Його кількісні градації не залежать від числа складених у множинність об'єктів, наділених певною якістю.

Прикметникові властиво передавати лише ті відношення, які не виходять за рамки певної якості і носять у ньому характер кількісного нагнітання. Пор.: *nice-nicer-the nicest*, або сполученням з інтенсивами типу: *rather nice, awfully nice, damned nice*.

У випадку субстантивації прикметника, останній міняє характерну для нього якісну основу. Тоді зміни в семантиці позначаються на репрезентації їх квантитативного статусу і викликають відповідні зміни в граматичному оформленні їх кількісного прояву.

При повному переході в іменник субстантивант набуває всю парадигму форм іменника і відображає кількісні відношення по аналогії з конкретними злічувальними іменниками з числовою опозицією «один» - «більш, ніж один», віддзеркалюючи при цьому принципи єдинозначного додавання.

Субстантиванти номінують назви людей на основі якоїсь властивої їм ознаки:

а) особи, що сповідують певну політичну доктрину: *a Radical, a Liberal, a Socialist, a Conservative* і т.п. Пор.: *He was too old to be a Liberal. Where I went canvassing in the town they were all Liberals. 'Only M. Mont I thought you were a socialist'. Why not vote with Liberal Conservatives?'*

б) особи, що знаходяться у певних відношеннях з законами держави: *a criminal, a detective*. Нанп.: *He said he was an abandoned criminal, a regular Don Juan... No doubt there were criminals who could have made good use of a youth with such a guileless air. 'He is a reactionary', said Soams;*

в) особи - прихильники релігійної чи естетичної течії: *a Catholic, a Protestant, a Christian, a Lutheran, a heretic, a schismatic, a fanatic, a solitary, a tractarian, a Rafaelite*. Нанп.: *How these Christians funk death! 'A few fanatics would hold on...'*

г) особи певного соціального стану чи вікового статусу: *an equal, a better, a worthy, a noble, a royal, a principal, a subordinate, a chief (a junior, a senior, a superior, an inferior)* - що є словами іншомовного походження. Нанп.: *As the oldest man in the camp, he was entitled to talk to her as a man and an equal... he was wretched among his equals, who scorned him... he...found himself respecting Morgon and being rather afraid of that worthy... The gusto of the marvelous was innate in these sable worthies;*

д) особи, у яких наіменована якість репрезентує часову або локальну ознаку: *an ancient, a modern, a native, a Florentine, an Icelandic* і т.п. Пор.: *And what was worse, she could see herself seeing it - a triple distilled modern, so subtly arranged in life... 'Come, come, you've got to give the moderns a chance'. Born a native of South Ohio, he had been raised and educated there. She had been careful not to interfere with her natives in any of their own ways and customs;*

е) особи, що наділяються певними якостями з урахуванням зовнішності чи ставлення до них оточуючих: *a dear, a pretty*. Пор.: *Oh, yes, Michael's a dear. The old dears walked out in the middle of act two;*

ж) особи, розділені за расовим чи національними ознаками, типу *a black, a white, an Aryan, a Russian*. Нанп.: *An aged black soon appeared... The blacks didn't know what to make of it. It is the will of the God that we should be different.' - 'And the whites rich?'*

з) особи, розділені за ознакою статі: *a male, a female*. Нанп.: *I think it's revolting the way these young*

females adore their doctors and dentists;

і) особи, що пов'язані родинними стосунками: *a relative, an ascendant, a descendant;*

ї) особи, що знаходяться у певних взаємовідносинах з оточуючими: *associate, consociate, favourite, intimate*. Напр.: *Conscious that his associates at the moment would not be his father-in-law's dream, nor he theirs, Michael went out (... the girl was beautiful for she was Lulu Casteller, one of his favourites). She was beginning to like... middle-aged men – and admitted as much to her intimates.*

Свідченнями числової ідентичності даних субстантивантів та конкретних злічувальних іменників є сполучуваність з ними неозначеного артикля з квантитативною семантикою (*an individual*); однини вказівного займенника (*that individual*); займенника *every (every individual)* та форми однини дієслова-присудка (*the individual is...*).

За умови передачі такими субстантивантами множинності вони, крім форманта множини *-(e)s* виявляють множинну сполучуваність з ним слів, типу множини вказівного займенника (*these individuals are...*), або прийменників, що передують іменнику у множині, напр.: *between the individuals, among the individuals.*

Субстантивати слугують назвами:

1) періодичних видань *periodical, daily, monthly, weekly, fortnightly;*

2) кольорів: *these two yellows differ in shade;*

3) термінів:

а) лінгвістичних *an attributive, a cardinal, an ordinal, a comparative, an initial, a capital, an abstract;*

б) технічних *a locomotive, an automatic;*

в) логічних *a negative, a preliminary, a particular.*

У назвах національностей відсутні форми протиставлення по числу: *a Japanese, a Chinese*. Скоріш за все такі субстантиванти утворилися внаслідок еліпса іменникового сполучення. При цьому атрибутивна частина сконцентрувала в собі смисловий центр, а частина, що відпала (якою у даному випадку є, безсумнівно, іменник *people*), будучи збірним іменником за своєю природою, наділила слово, яке його замістило, як значенням збірності. За своїм внутрішнім змістом такі субстантиванти передають множинну, яка є, по-перше, однорідною, а, по-друге, абстрактною. Пор.: *How foolish the old were, thinking they could tell what the youth felt. The young are tired of us, our gods and ideals. The rich were my enemies... then the curious are offered one of the most singular spectacles in the human comedy. We perceive in every man's life... the struggle of right and wrong in which the strong often succumb and the swift fail...*

Характерною структурною рисою зазначених субстантивантів є їх сполучення з означеним артиклем. Опредмечені ознаки цих субстантивантів тяжіють до збірності, що передбачає угруповання людей, напр.: *The sympathetic pour their sympathy with an abandon that is sometimes embarrassing to their victims.*

2) здатності у ряді випадків сполучатися з інтенсивами, що свідчать про переважачу у них ад'єктивність, пор.: *There were the poor, the not-so-poor and the well-to-do.*

3) констатації реальної множинності, що передається специфікою їх комбінаторики типу: а) вживання з ними дієслова-присудка у формі множини, напр.: *Keave... watched the lantern go shining down the path and along the cliff of caves, where the old dead are buried. "What do you think the British were going to do about it?";* б) співвіднесення з даними субстантивантами форми множини особового займенника *they* або його присвійного відмінка, напр.: *The wiser go their way with a decent grace. Tell the English they will get food as always... He had never envied the rich their luxurious pleasures. The blind in the first stages of their infirmity dislike those who can move with a free stride;* в) препозитивне вживання іменника, який завжди передує множині, напр.: *Captain Lawton called to the youth... and proposed charging the unbroken line of the British;* г) прийменника *among; among the Japanese.*

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ГРАНИЦ ПОНЯТИЯ "ТЕКСТ" И ЗАКОНОВ ЕГО ОРГАНИЗАЦИИ

Чуланова Г.В. (Сумы)

Одним из основных объектов исследований в языкознании последних лет является текст. В коммуникативной онтологии основная цель человеческого общения – передача сообщения, т.е. естественное человеческое общение есть обмен смысловой информацией. Актуальной становится задача изучения текста как основной единицы коммуникации. Несмотря на многообразие условий и систем вербальной коммуникации, в каждой из них можно выделить элементарную коммуникативную цепочку, компонентами которой являются автор-текст-реципиент. Элементарная коммуникативная цепочка (ЭКЦ) представляет собой минимальную структуру, внутри которой может быть изучен процесс функционирования текста в коммуникации. Цепочка автор-текст-реципиент выступает в роли кванта коммуникации. Определим теперь некоторые основные понятия. В рамках ЭКЦ различают речемыслительную деятельность автора (РМДа) и реципиента (РМДр). Основным содержанием РМДа является преобразование "мысль-текст", основное содержание РМДр составляет преобразование "текст-мысль". Продуктом РМДа является текст, отчуждаемый от субъекта на ее заключительном этапе.

Общепризнанного определения текста до сих пор не существует и, отвечая на этот вопрос, разные авторы указывают на разные стороны этого явления: по мнению Т.М.Дридзе "текст как целостная коммуникативная единица – это некоторая система коммуникативных элементов, функционально (т.е. для

данной конкретной цели/целей) объединенных в единую замкнутую иерархическую семантико-смысловую структуру общей концепцией или замыслом (коммуникативной интенцией)". Текст – это органическая функциональная целостность; Е.С.Кубрякова считает, что любое завершённое и записанное вербальное сообщение может идентифицироваться как текст; текст – это то, из чего люди, обладающие некими усредненными сведениями о языке и о мире, делают достаточно разумные умозаключения; Л.Р. Безуглая определяет текст как результативную часть дискурса, вербализованный продукт мыслительно-коммуникативной деятельности субъектов коммуникации; знаковым объектом, обладающим специфической структурой, обеспечивающим выполнение коммуникативной функции в соответствии с замыслом автора считает текст О.Л.Каменская; И.К. Кобякова метафорично определяет текст как "островок организованности, упорядоченную форму коммуникации"; И.М.Коллегаева рассматривает текст как завершённое, цельнооформленное вербальное сообщение. И.Р.Гальперин дал определение тексту, раскрывающее его природу: "текст – это произведение речетворческого процесса, обладающее завершённостью, объективированное в виде письменного документа произведение, состоящее из названия (заголовка) и ряда особых единиц (сверхфразовых единств), объединённых разными типами лексической, грамматической, логической, стилистической связи, имеющее определённую целенаправленность и прагматическую установку". Однако, не во всех текстах мы можем найти выделенные здесь критериальные признаки. Так, Л.Н.Мурзин и А.С.Штерн указывают на существование четырех типов текстов: нормальные, деграмматизированные, нецельные, распад. Нормальные тексты обладают как цельностью, так и связностью, и представляют собой традиционную норму. Деграмматизированные тексты, в которых на первый план в качестве организующего момента выступает цельность, не обладают связностью в узком смысле слова, т.е. грамматической связностью. В данных текстах связность не эксплицирована, она восстанавливается реципиентом, ассоциативным путем создается текст, являющийся описанием некоторой ситуации. Эту группу текстов они называют также примитивными. Следующая группа текстов лишена цельности, но связность в них присутствует. Эти тексты не описывают единый объект, не имеют общего смысла (детские считалочки). Это тексты чисто цепочечной структуры, достаточно большой протяженности. Тексты, характеризующиеся распадом – это речевые произведения с полным отсутствием цельности и связности этот тип встречается при сильных шизофренических расстройствах. Такие тексты воспринимаются как бессвязное бормотание. Тексты 2-4 являются дефектными.

До настоящего времени четко регламентированные правила составления текстов неизвестны. Организующее начало, связывающее предложения в единый текст должно опираться на достаточно "гибкий" принцип, при котором тип и порядок частей заранее не регламентируются, но сами эти части, образуя некоторую структуру, должны находиться в определенном отношении друг к другу. Если бы существовала жесткая последовательность некоторых определенных частей текста, все мыслимые структуры текстов можно было бы задать исчислением. Для ограниченных групп текстов, относящихся к определенному жанру, такие исчисления строились или могут быть построены, но для более широких и неканонизированных классов текстов возможность построения подобных исчислений представляется сомнительной.

Итак, категории текста градуальны. Наличие основных категорий текста, к которым можно отнести категории информативности, адресованности, модальности, связности, цельности объективирует действительность терминов "стандартный" или "типичный". Отсутствие некоторых из перечисленных категорий обуславливает отнесение текста к типу "нестандартных" или "нетипичных". "К типичным текстам относятся тексты завершённые, полные, информативные, образные и необразные, функционально ориентированные, со структурно-содержательной представленностью, прагматико-коммуникативной направленностью, открытостью к осмыслению, дискретностью формы и содержания". Их можно отнести к категории прототипических. Метод прототипов был разработан в экспериментальной психологии исследовательницей Э.Рош и успешно применяется Е.С.Кубряковой, которая отмечает, что, все "естественные категории, построенные по прототипическому принципу, подвижны и размыты, именно понятие прототипа – при всей гибкости категории – вводит представление о неких диапазонах варьирования вокруг прототипа... Иными словами, прототип категории можно рассматривать как такой яркий представитель своей категории (образец, эталон), который наиболее полно фокусирует в себе ее признаки, концентрирует наибольшее число общих для категории черт... Прототип – редоточие наибольшего числа наиболее репрезентативных признаков категории в скоррелированном виде, т.е. выступающих в виде пучка признаков, соотнесенных между собой". Среди признаков можно выделить наиболее важные (центр) и менее важные (периферия). Максимальный набор признаков и будет составлять некоторый прототип, с которым, как с эталоном, можно сравнивать признаки, присущие представителям данной категории. Степень соответствия членов категории некоторому прототипу носит градуированный характер. Различным видам речевой деятельности вообще присуща та или иная степень регламентированности, нормированности, а тексты как продукты этой деятельности отражают в своей семантико-информационной, линейной структуре воздействие соответствующих регулирующих факторов и норм. Семантическая и формальная организация текстов регулируется текстовыми нормами. Актуальным здесь является вопрос о соотношении варианта и нормы, так как "только там, где есть или складывается правило, обязательный эталон, можно говорить о том, что в пределах правильности существуют варианты". Статус единицы уровня текста определяется свойствами, присущими всякому тексту и может быть определена как конструкт, конституируемый инвариантными свойствами текстов. Актуализацией такого конструкта будет конкретный текст, которому присущи инвариантные свойства единицы уровня текста.

Основой является понимание текста как информационно-самодостаточного речевого сообщения с ясно оформленным целеполаганием и ориентированного по своему замыслу на своего адресата. В известных условиях самодостаточным оказывается и отдельно взятое предложение и даже отдельное высказывание, слово, междометие. Таковы, например, тексты:

"captivating" - Diana Hinds, *THE INDEPENDENT*;

"Readable in the best sense of the world" - Peter Brown, *Time Out*;

"a subtle, atmospheric novel about race, sex, love, violence and Africa" - Margaret Drabble.

Они информативны, самодостаточны для интерпретации, имеют своего адресанта и адресата и преследуют вполне ясные цели, являясь одним из средств влияния на выбор реципиента. Цель этих текстов состоит в формировании позитивной психологично-эмоциональной атмосферы, способствующей выполнению рекламной функции подобных текстов. Очевидно, число предложений, входящих в текст, не является его существенным признаком не только с психологической, но и с чисто лингвистической точки зрения. Но так как текст непосредственно надстраивается над уровнем предложения, то он состоит из предложений или разлагается на предложения. И все же, хотя и можно согласиться с формулой, в соответствии с которой Т => П (текст равен предложению или же "больше" предложения), такие минимальные тексты - только точка отсчета для дальнейшего постижения природы текста, и, конечно, не они представляют собой обычные и наиболее часто встречающиеся речевые образования как результаты РМДа, однако, уже они намечают такие критерии (категории?) текста, как информативность, адресованность, цельность, ситуативность, отдельность, завершенность/незавершенность, эмотивность, интерпретируемость, психологичность, динамичность и др. Информативность понимается нами не как абсолютное количество информации в тексте, а как лабильная величина, способность адекватного донесения определенной меры информации до реципиента. Ситуативность, соотносимость с внеязыковой действительностью, с ситуацией - конкретной или абстрактной, реальной или воображаемой, - непереносимое условие цельности текста. Мы только тогда овладеваем языком когда за текстом начинаем видеть ситуацию. Ситуативность отличает текст от любой другой значимой единицы языка. Благодаря ситуативности текста цельность есть категория содержательная (в отличие от формальной природы связности), она ориентирована на содержание текста, на смысл, который приобретает текст, поставленный в соответствие с ситуацией. Если текст состоит всего лишь из одного компонента, как например следующие ТР:

"entertaining" - *Dallas Morning News*; -

"Gripping" - *The New York Times*, то говорить о связности не приходится, но ничто не мешает нам считать этот текст цельным. Единственная связь, которая не может быть устранена, - это связь текста с действительностью или воображаемым миром. Такая связь не имеет прямого отношения к связности текста - она обеспечивает его цельность.

Соотносимость текста и ситуации имеет достаточную степень свободы. Одно и то же явление могут описывать разные тексты:

"Gripping ... Her hottest adventure in years" - *People*;

"Packed with action and suspense" - *Rocky Mountain News*;

"Fascinating ... engrossing, but brrr" - *Wall Street Journal*;

"You'll keep turning the pages, not to find out whodunit, but because you're in thrall to Cornwell's passion for the seamier side of life" - *Glamour*;

"A smooth summer entertainer ... the plot unfolds at a smart pace" - *New York Newsday* и, следовательно, каждый текст становится в определенный парадигматический ряд. Тексты-регулятивы чаще всего располагаются на суперобложке и на форзацах. Градация нагнетания достигается цепной подачей ТР от 1 до нескольких десятков.

Под отдельностью текста мы понимаем его отграниченность от других текстов. С отдельностью текста связана следующая его антиномия: завершенность/незавершенность. Одни лингвисты утверждают, что текст, как и всякая единица языка, не может быть незавершенным. Его незавершенность случайна, связана с нелингвистическими факторами. Другие полагают, что текст в принципе не может быть завершен, ибо описываемый текстом объект бесконечен, неисчерпаем для познания. Однако потенциальная неисчерпаемость объекта не означает актуальной неисчерпаемости. Актуально текст может быть завершен. Завершенность делает текст обособленным, отдельным от всех других текстов. Такая завершенность получает и внешнее выражение благодаря множеству приемов, которыми располагает кодирующий, чтобы поставить точку, ибо незавершенный текст вызывает недоумение у декодирующего. Так, ТР заключены в кавычки, в конце автор ставит точку / вопросительный знак / восклицательный знак:

"What's more tune than an Elisabeth Peters book? Not much that's legal." - *The Atlantic*;

"What more could you ask of a Palm Beach mystery?" - *The Palm Beach Post*;

"The best single word ... to describe it is simply - alive!" - *Detroit News*.

Динамичность текста определяется не только тем, что он создается говорящим в процессе общения. Он динамичен и потому, что существует в форме процесса восприятия. Вне восприятия текст не существует. Текст партнера по коммуникации существует для нас лишь в той степени, в какой он воспринимается. Интерпретируемость - универсальное свойство текста. Поэтому текст, который имеет лишь одно толкование, заключенное в нем самом, - уже не текст в полном смысле этого слова. Тексты различаются по степени интерпретации по жесткости/мягкости. Под жесткостью/мягкостью понимается однозначность/многозначность, определенность/неопределенность языковых выражений. Чем большему числу интерпретаций может быть

подвергнут текст, тем он мягче. Художественный текст принадлежит к наиболее мягким текстам: он может быть подвергнут в принципе неисчислимому количеству интерпретаций. Текст имеет субъектно-объектное социальное бытие. Он всегда является двусторонним единством авторского текста и читательского восприятия. Восприятие текста теснейшим образом связано с его пониманием. Текст мы воспринимаем в целом – в единстве формы и содержания. Понимать чужой текст – это значит его интерпретировать, т.е. создавать свой собственный текст, в чем-то аналогичный, но не тождественный по форме и содержанию.

Особенностью текста является его психологичность. Текст неразрывно связан с процессом мышления, но в отличие от последнего текст вербален. В самом тексте мы можем обнаружить и невербальные элементы, ибо часто содержание выражено не прямо, а косвенно, текст лишь на него намекает. Важно подчеркнуть то, что все невербализованные компоненты текста могут быть при необходимости вербализованы. Это позволяет утверждать, что текст принципиально вербален. Принципиальная вербальность текста соответствует принципу выразимости: все, что имеется в виду, все, что хранится в нашей памяти, может быть выражено словами. Являясь семиотической системой, язык способен выразить чувства, представления, образы, но не непосредственно, а путем возбуждения прежних впечатлений и аналогий.

Мы будем рассматривать текст как необходимый этап в осуществлении замысла говорящего, как результат сложного взаимодействия продуцирующего текст коммуникатора и реципиента.

Анализ исследуемого материала показал, что тексты-регулятивы не имеют четко выраженной структуры, отличаются размером и содержанием. Объем текстов-регулятивов варьируется от 1 до 60 слов. Они являются аттерчентными, примыкающими к основному тексту, не принадлежащими автору первичного текста, вторичными, т.е. они следуют за появлением в коммуникативном пространстве собственно текста, потенциального "провокатора" последующих трансформаций. "Первичные тексты – это что-то вроде априорных структур, наполняемых в ходе написания вторичных текстов чувственным многообразием". Они являются составной частью мегатекста, который представляет собой единство собственно текста и вспомогательного текста, отличающихся друг от друга прагматической направленностью, коммуникативной ценностью, облигаторностью присутствия. "Вспомогательный текст – это множество текстовых сообщений, факультативно сопровождающих основной текст, ценностью второстепенных и прагматически вспомогательных, т.е. направленных на оптимизацию функционирования основного текста". Интертекстуальные отношения между компонентами мегатекста проявляются в их тематическом единстве.

Тексту-регулятиву присущи точное авторство, субъективность, информативность, адресованность, цельность, ситуативность, отдельность, эмотивность, динамичность, интерпретируемость и психологичность.

У ЦАРИНІ НОМІНАТИВНИХ І КОМУНІКАТИВНИХ ОДИНИЦЬ

Швачко С.О. (Суми)

У лінгвістиці останніх років інтенсивно дискутуються питання мовленнєвих кодів, одиниць і категорій мови в їх психо-когнітивному вимірі "тут і тепер" - живої комунікації [2, 447]. Доміnantними на часі є метазнаки: *дискурс, текст, комунікація, вербальні та невербальні засоби спілкування*. Значущим є осмислення номінативних одиниць (НО) на векторі адресант-адресат, вивчення їх системно-функціонального буття. Семіотичний (знаковий) характер НО є прозорим в їх наповненні, оточенні та функціонуванні. НО включаються в комунікативні одиниці (КО), інтегруються на текстових просторах та преварують прагматичні наміри. Об'єктом статті є дослідження природи НО та КО, предметом – їх спільні та ізоморфні риси в англomовному дискурсі. "Мова – найбільший духовний скарб, у якому народ виявляє себе творцем, передає нащадкам свій досвід і мудрість, перемоги і славу, культуру і традиції, думи і сподівання. Рідним словом народ збагачує також світову культуру. Слово – наше повнокровне життя, невмируще джерело поступу. З цього невичерпного джерела мовець здобуває не тільки знання про навколишній світ, але й моральні і естетичні оцінки та уподобання народу" [3, 5]. У кожній мові спрацьовує вторинне конструювання на рівні слів, словосполучень та текстів. Вічним двигуном (лат. *perpetuum mobile*) у мові є словотвір, який діє без перепочинку щохвилини, щосекунди. Двигун словотвору діяв, діє і діятиме повсякчас, поки з'являтимуться нові предмети, народжуватимуться нові слова і мислі [3, 29]. Універсальними для НО різних мов є наявність поверхневої та глибинної структур, а також – поліфункціональність. Вивчення семасіологічних, ономасіологічних, епідигматичних, функціональних аспектів НО сприяє осмисленню і їх онтології. Структурно-семантичне наповнення НО детермінуються дією лінгвальних та екстралінгвальних факторів. Ця універсальна риса НО представлена девіацією у мовних дискурсах. Основна відміна НО від КО розкривається в опозиції відповідних функцій – називної та комунікативної. "Слово – основна структурно-семантична структура мови, яке співвідноситься з предметами, явищами дійсності, їхніми ознаками та відношеннями між ними вільно відтворюється у мовленні й служить для побудови висловлювань" [6, 379]. Слова підлягають пролонгації (а), скороченню (б), компресії (в), лексикалізації та граматицізації (г), які в результаті зазначених процесів модифікують поверхневу/глибинну структуру, збагачують обсяг мовного словникового корпусу. Стабільними при цьому залишаються словотвірні моделі:

а) *Happily enlarge* (афіксація); *blackboard, timetable* (композиція); *handicraft, snowman, Ms. Chairman, sportsman* (напівсуфіксація);

б) *story* ← *history*, *fence* ← *defense*, *fancy* ← *fantasy*, *Mr.* ← *master*, *Sir* ← *senior*, *on the q.t.* ← *quiet*, *emote*

← emotional, compete ← competition;

а) know how ← know how to do it, nonce ← then once used words, as ← all so, o'clock ← on clock, a fire ← on fire, brunch ← breakfast and lunch, smog ← smoke and fog, fruice ← fruits and juice, goodbye ← God be with you.

г) Can-do-people, a-devil-may-care expression, a-tomorrow-die-feeling, God-knows-what-fancy, an-are-you-out-of-your-shoes-look, a falls, a works, a boots, a colors, in her teens, different isms.

Морфемі зберігають у вторинному конструюванні свої форми вільними або спрощеними порівняй lovely, friendly, summerlike, hardship (hard-+ -ship < shape), sixteen (six and ten), sixty (six multiplied by ten), booklet (let < little), fashionable. Вторинні конструювання зберігають пам'ять етимологічних витоків, творять стилістичні ефекти [9, 20]. Пор.:

"Unmarried?", asked the census taker.

"Oh, dear, no", replied the prim little lady, blushing.

"I've never been married".

Movie-director: Unmarried?

Applicant: Twice.

- Yes, she's married to a real-estate agent and a good honest fellow, too.

- My gracious. Bigamy?

- What is the plural of man, Willie? Asked the teacher.

- Men, answered Wille.

- And the plural of child?

- Twins was the unexpected reply [9, 15-20]

Модифікація НО детермінується чинниками лексичного та граматичного оточення, наприклад: *Fall in love* – *fall out of love*; *to get in* – *to go out*; *to be in* – *to be out*; *to go to school* – *to go to the school*; *bus school* – *school bus*; *to do on* – *to do off*. *nose ring* – *finger ring*; *to pause to drink* – *to pause drinking*; *to do a room* – *to make a bed*; *to be reluctant* – *to be unreluctant*.

Як видно із прикладів, спільність граматичної конструкції не завжди передбачає реалізацію ідентичних значень. Вагомим є семантичне наповнення лексичних компонентів, наприклад: *small beer* – *слабке пиво*, *small change* – *дрібні гроші*, *small comfort* – *слаба втіха*, *small deer* – *молоде покоління*, *small hours* – *години після півночі*, *small potatoes* – *щось дрібне незначне*, *small aleck* – *самовпевнена людина*.

Модифікація слів, технологія їх вторинного утворення одержали більш глибоке осмислення у науковій літературі в силу діючих традицій та методологічних тенденцій. Сьогодні увага лінгвістів [2; 6; 7; 8] до текстів як об'єктів дослідження, генерувала низку питань стосовно природи КО, їх типології та взаємодії з дискурсивними чинниками (вивчення супертекстового середовища, режиму, модусу та стилю). НО та КО притаманні спільні тенденції буття. Вони відкриті процесам динаміки, змінюваності, пролонгації, скорочення, компресії, варіювання. Зазначені процеси позначені відповідною специфікою, залежністю від лінгвальних та екстралінгвальних факторів. КО підпорядковують собі номінативні одиниці. Семіотичні знаки, якими є НО та КО, інтегруючись, актуалізують комунікативні наміри. Спільною для НО та КО є наявність усних та писемних, первинних та вторинних форм, а також – взаємотрансформація. Девіація текстів збільшується за рахунок дії психо-соціо-лінгво-когнітивних чинників, притаманних КО, вивчення яких є вельми актуальним та перспективним у руслі генологічної проблематики [2, 478]. В умовах когнітивно-комунікативних тенденцій сьогоденної наукової парадигми зростає інтерес до текстової лінгвістики та її об'єктів. Фактор антропоцентризму є вездичим на часі, бо немає розуму поза соціумом і немає соціуму поза розумом, немає розуму поза мовленням і немає мовлення поза розумом, немає мовлення поза особистістю, і немає особистості поза особистістю [7, 11]. КО можуть розширятися та звужуватися, наприклад: *'Lilly used to have a proverb about wishes. How did it go?'* *'Oh, yes'* *'If wishes were horses than beggars would ride. Put beggars on horses and then – woe be tide'*.

Вихідна структура прислів'я *If wishes were horses, beggars would ride* подається автором у розширеному коментуючому варіанті.

Зазначеним процесам підвладні фразеологічні НО та КО, наприклад:
all cats are alike grey in the night - when candles are out all cats are grey

Вночі всі коти сірі

Be on ones p's and c's with - to mind ones pees and cues

Бути обережним, уважним

Call the tune to pay the piper, to pay the piper and pay the tune

Задавати тон, хазяїнувати

Care killed a/the cat, Care will kill a cat

Надмірні турботи хоч кого з ніг звалить

Curses are like chickens: they always come home to roost

Дати про себе знати

Haste makes waste – The less haste the more speed, the more haste the less speed *Поспіх людям посміх*
[1. с. 15, 52-53, 77, 79, 91, 165].

Текстові модифікації детермінуються інтралінгвальними та інтерлінгвальними чинниками. Пор. варіанти коментування об'єктів в одній мові чи за її межами на міжкультурних та міжмовних витоках. Наприклад: англ. *Birds of a feather flock together*, укр. *Рибалка рибалку бачить здалека*; англ. *To kill the bird with one stone*, укр. *убити двох зайців*. Семантична та прагматична конгруентність може зберігатися при лексичній еквівалентності так і при її відсутності. Наприклад, англ. *Add fuel to the fire*, укр. *Підливати масло в огонь*; англ. *Add wings to the...* - укр. *Окрилювати*; англ. *Anything for a quiet life* - укр. *чим би дитина не бавилась аби не плакала*; англ. *Feel the draught* - укр. *бути в скрутному становищі*; англ. *Fetch one's salt* - укр. *заробляти на кусок хліба*.

Тематична представленість КО необов'язково відповідає їх тематичному наповненню. Релевантною є дія дискурсивних чинників - середовища, режиму та стилю. Пор.: англ.

- (1) *A friend - a person, whom one likes, respects and meets often.*
- (2) *A friend in need is a friend indeed.*
- (3) *In every mess I find a friend. In every port a wife.*
- (4) *A friend in power is a friend lost.*
- (5) *A steady patriot of the world alone, the friend of every country but his own.*
- (6) *There is a friend that sticketh closer than brother.*
- (7) *They wert my guide, philosopher and friend.*
- (8) *O friend unseen, unborn, unknown.
Study out my words at night, alone:
Read a poet, I was young.*
- (9) *Give me the arrowed, erect and manly foe;
Firm I can meet perhaps return the blow;
But of all plagues, good Heaven, the wrath can send,
Save me, oh, save me, from the candid friend.*

Поняття ДРУГ коментується по-різному у прикладах (1-9). За традицією - у (1, 2, 6, 7), гумористично - у (3, 4, 5), серйозно - у (8) та з іронією - у (9). Перлокутивні параметри КО детермінуються компетентністю адресанта та адресата, здібністю комунікантів осмислити поверхневі структури [5]. Або:

- (10) *Take care of the pence and the punds will take care of themselves (proverb) – Take care of the sense, and the sounds will take care of themselves (Carrol)*
- (11) *An old friend is better than two new friends (proverb) – better a new friend than an old foe (Spencer).*

Приклади (10, 11) свідчать про дієвість креативних факторів, обігрування та курйозів типу: *When I'm good I am very, very good. When I bad, I am better.*

Зміна позиції компонентів є вельми значущим в процесі означення референтів, пор.: англ. *People come and go*, укр. *Люди приходять та уходять*; англ. *Come and go people*, укр. *випадкові люди*; англ. *Noses tell*, укр. *пізнавати по носам*; англ. *Tell noses!*, укр. *Порахуйте*; англ. *Tell-tales*, укр. *побрехеньки*; англ. *How do you tell them?* укр. *Як ви їх розпізнаєте?*; англ. *All told*, укр. *всі разом*.

Сучасна лінгвістика пов'язана з методологічним поворотом від класичної парадигми філософії свідомості до посткласичної парадигми філософії комунікації як засобу досягнення порозуміння людей та з використанням природної мови [2, 363]. З огляду на це перспективним і актуальним вважаємо вивчення онтології номінативних та комунікативних одиниць, їх універсальних, спільних та відмінних рис.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранцев К. Т. Фразеологічний словник англійської мови. – К.: Радянська школа, 1951. – 389 с.
2. Бацевич Ф. С. Проблеми сучасної лінгвістичної генології: спроба аналітичного огляду // 36. Од слова путь верстаючи й до слова... / Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 1012 с.
3. Вихованець І. Р. Таїна слова – Київ: Радянська школа, 1980. – 284 с.
4. Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Теорія і практика перекладу: Німецька мова. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 292 с.
5. Кобякова І. К. Креативне конструювання вторинних утворень в англійській мові. – Вінниця: Нова книга, 2007. – 128 с.
6. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства. Підручник. – К.: Академія, 2006. – 424 с.
7. Приходько А. М. Концепти і концептуальні системи в когнітивно-дискурсивній лінгвістиці. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 332 с.
8. Червоник О. І. Про мову і переклад. – Київ: Либідь, 2007. – 248 с.
9. Шацько С. О. Навчити вчитися! Посібник. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 136 с.

НІКНЕЙМ ЯК ЗАСІБ КОНСТРУЮВАННЯ ВІРТУАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ЕЛЕКТРОННОМУ ДИСКУРСІ ЧАТА

Шестакова О. М. (Харків)

Бурхливий розвиток комп'ютерної комунікації зумовлює все більш поширювану зацікавленість у дослідженнях засобів ідентифікації та самопрезентації за допомогою електронного дискурсу.

Разом з цим недостатня кількість досліджень об'єкту нашого дослідження – електронного дискурсу в цілому та ролі особистісного самовираження в ньому шляхом використання комп'ютерних імен, або нікнеймів (від англ. *nickname*) зокрема, які є предметом цього дослідження, зумовлює актуальність цієї роботи.

Метою дослідження є визначення основних визначних особливостей дискурсу синхронної електронної комунікації в реальному часі (дискурсу чата) та ролі нікнейма у конструюванні віртуальної ідентичності в цьому дискурсі.

Матеріалом дослідження послуговували записи висловлювань 30 комунікантів різного віку та соціального статусу в англомовних чатах загальної, неспеціалізованої тематики.

Категорія "дискурс" має декілька наукових трактувань. М.Л. Макаров [4, 17] стверджує, що саме визначення поняття "дискурс" є показовим, бо вже припускає деяку ідеологічну орієнтацію, точку зору на вивчення мови та мовного спілкування. Для аналізу електронного дискурсу (дискурсу Інтернет) було розглянуто трактування дискурсу Д. Шиффрин [5], Л.В. Щерби [7, 29], Р. Водак [10, 16], Ван Дейка [9, 173], Харківської мовознавчої школи [2, 28]. Формулювання дискурсу, запропоноване Д. Шиффрин [5], визначається як висловлення з позиції взаємодії форми та функції. Цікавою також є точка зору Л.В. Щерби [7, 29], де дискурс розуміється широко – як все, що говориться та пишеться, тобто як мовленнєва діяльність, що "в той же час є і мовним матеріалом" в будь-якій його репрезентації – звуковій або графічній. Р. Водак [10, 16] розглядає дискурс, з одного боку, як текст в контексті, а з іншого боку – як набір текстів. Концепція Ван Дейка [9, 173] визначає дискурс як дію, як "специфічну форму використання мови і як специфічну форму соціальної ситуації". Харківська мовознавча школа, теоретичними засадами якої ми керуємося, трактує дискурс як інтегральний феномен, мисленнєво-комунікативну діяльність, яка протікає у широкому соціокультурному контексті; вона є сукупністю процесу і результату, характеризується континуальністю та діалогічністю [2, 28].

Згідно зі сферою використання, виділяються типи дискурсу: політичний, художній, рекламний, електронний і т.ін. Електронний дискурс в цілому можна визначити як дискурс електронного спілкування. Електронне спілкування розглядалося у працях Ю.Д.Бабаєва [1], Є.Г.Соколінської [5], О.В.Сміслові [6], Д.Кристалл [8]. Детально проаналізовано декілька типів електронного дискурсу: web-дискурс, дискурс електронної пошти, а також дискурс асинхронного (форуми, блоги, гостьові кімнати, конференції) та синхронного (чати, ICQ, ігри) спілкування в Інтернет-середовищі.

В асинхронному та синхронному спілкуванні віртуального світу висвітлюється новий, особливий вид дискурсу, що поєднує в собі ознаки усного та письмового мовлення. Під дискурсом синхронної комунікації в реальному часі (у чаті) розуміємо низку електронних текстів в ситуації реального спілкування, особливий вид діяльності й існування в віртуальному просторі. Саме в дискурсі чатів самопрезентація віртуальної ідентичності найбільш інтенсивна, бо, хоч цей вид дискурсу і заснований на тексті, він максимально наближений до живого мовлення. В дискурсі синхронної електронної комунікації, як і в ситуації реального спілкування, присутні індикатори поведінки, виражені за допомогою таких допоміжних засобів:

- 1) використання великих літер на позначення крику: *Please do not type in all CAPS, it is considered yelling*;
- 2) емотикони: наприклад, ☺;
- 3) вербальний опис емоційних станів у дужках: */grin/*, */shrug/*.

На підставі аналізу чатів [11], [12] виділяємо деякі особливості дискурсу чатів, а саме:

- 1) Зміни в плані використання мовних засобів. Спілкування стало швидким, і, як результат, спрощеним. Цьому свідчить синтаксис, близький до телеграфного (*Where's Rog tonite?*), відмова від розділових знаків (*anyone who wants to chat pm me*), від великих літер або їх використання у якості крику; використання значної кількості скорочень, аббревіатур, експресивно-забарвленої та розмовної лексики, ненормативна орфографія та звукоімітація (*bzz*; *but ur 1st lang is english*).
- 2) Наявність еквівалентів невербальних засобів спілкування. Емотикони та колір використовуються з експресивною метою, для вираження міміки, жестів, дій.
- 3) Особливості мовленнєвої поведінки. Флуд (від англ. *flood*) – повторення фраз, або негативна поведінка в віртуальному просторі, ініціювання спілкування, черговість висловлювань (неможливість одночасного говоріння), підтвердження віртуальної присутності, маленький розмір висловлювань, досить активний ритм / темп говоріння, швидкість реакції, ігнорування співрозмовника.
- 4) Мовленнєве змістове наповнення. Вибір тем спілкування, використання нікнейму як засобу конструювання віртуальної ідентичності, фрази-дії, детальні описи, ігрові елементи, образність мовлення, гумор, стиль і характер спілкування (доброзичливість / агресивність, впевненість / сором'язливість, відкритість / замкнутість, ширість / неширість, ввічливість / грубість, довірливість / недовірливість, дружелюбність / ворожість).

Слідом за Є.Г. Соколінською ми визначаємо комп'ютерне спілкування як соціально зумовлений вид діяльності людей, що розуміється як процес обміну думками, інформацією, емоціональними переживаннями і грає визначну роль у формуванні, зміцненні та зміні (еволуції) віртуальної ідентичності. Визначну роль у формуванні останньої грає використання нікнейму – умовного або вигаданого імені, що користувач створює для комп'ютерного спілкування особистого характеру.

Лексема *nickname* / *nick* разом з лексемами *moniker* (прізвисько), *pseudonym* (псевдонім) належить до так званих іменних дериватів, тобто нестандартних форм імен, вигаданих в колі друзів, сім'ї або самою людиною. Прізвиська відображують вказівку на помітну рису характеру, зовнішності, поведінки або діяльності людини.

Псевдоніми беруть представники творчих професій. Ці іменні деривати характеризуються етико-стилістичною зниженістю та соціальною детермінованістю різноманітного плану, вони виступають комунікативними, емотивними замінниками особистих імен, прізвищ людини. Прізвиська та псевдоніми відзначені мінливістю і не завжди супроводжують людину до кінця її життя. Як частина знакової системи мови, вони є утвореннями з двократною референтністю – як ті, що ідентифікують в системі номінації (парадигматика) та у якості предикативних знаків в актуальному мовленні (синтагматика). Традиційні іменні деривати відносяться до поліфункціональних утворень, виконують як загальномовні, так і виключно ономастичні функції:

- 1) номінативну;
- 2) комунікативну;
- 3) ідентифікацій;
- 4) характеристику;
- 5) соціально відрізняючу;
- 6) спонукальну;
- 7) експресивно-оцінювальну [3].

Комп'ютерні нікнейми виникли наприкінці ХХ сторіччя разом з розвитком глобальної мережі Інтернет, вони створюються для спілкування в цій мережі, дуже поширені у використанні. Комп'ютерні нікнейми відносяться до розряду номінацій, що склалися природньо та нерегламентовано.

Визначається низка функцій сучасних комп'ютерних нікнеймів:

- 1) диференціальна;
- 2) атрактивна;
- 3) волевиявлення;
- 4) самопрезентація;
- 5) ідентифікація;
- 6) комунікативна;
- 7) номінативна;
- 8) спонукальна.

Розрізнявальна, диференціальна функція імені виявляє людину як неповторну, оригінальну особистість, без включення звичайних соціально-рольових маркерів. Як засіб самоподачі при переході на міжособистісний тип спілкування комп'ютерні імена беруть на себе й атрактивну функцію, тобто, якби "працюють" на привертання уваги, на пробудження інтересу, на розважання як самих тих, хто називає, так і потенціальних партнерів з комунікації [6]. В контексті створення нікнейму також актуалізується модальність дивного, таємничого. В сприйманні користувачів, у нікнейма з'являються властивості знака для особистого права на свободу думки й певна розкутість мовленнєвої поведінки, нікнейм стверджує цінність людської унікальності та її пріоритет над тим, що задано стереотипами та зумовленостями інституціоналізованої мовленнєвої взаємодії [3, 158].

Використання нікнеймів як імен користувача, безсумнівно, впливає на ідентифікацію та самоідентифікацію мовної особистості в процесі віртуального спілкування. Іноді результатом цього є розвиток так званої псевдоідентичності: в комунікації бере участь не реальна особа, а та, якою учасник віртуальної співбесіди хоче себе представити. Жінки, що працюють в комп'ютерному бізнесі, визнають, що полегшують собі життя, коли на роботі використовують "ім'я користувача", яке не розкриває їх стать і сприяє збільшенню професійної довіри до них колег протилежної статі [3, 158]. Представники різноманітних молодіжних субкультур (рок, емо і т.ін.) використовують нікнейми, що тим чи іншим способом апелюють до їх кумирів або зразків для наслідувань.

Таким чином, визначено основні визначні особливості дискурса синхронної електронної комунікації в реальному часі (дискурса чата) та ролі нікнейма у конструюванні віртуальної ідентичності в цьому дискурсі. Можна назвати такі основні засоби особистісного самовираження в процесі віртуальної комунікації. Це, по-перше, використання нікнеймів. Вони співвіднесені зі сферою міжособистісної взаємодії, що має місце в віртуальній реальності та супроводжується створенням особливої ідеології та особливої субкультури. Нікнейми можуть передавати оригінальність, несхожість на інших, можуть виражати емоції, приховування певної особи, або навпаки привертання уваги. В дискурсі синхронної комунікації чату самопрезентація віртуальної ідентичності найбільш виражена. Серед інших засобів особистісного самовираження також виділяються зміни у використанні мовних засобів, невербальне спілкування, особливості мовленнєвої поведінки та змістове наповнення мовлення. В перспективі планується вивчення інших засобів конструювання віртуальної ідентичності у дискурсі синхронної та асинхронної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабаева Ю.Д., Войскунский А.Е., Смыслова О.В. Интернет: воздействие на личность. – <http://www.relam.ru>
2. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / Під загальн. ред. Шевченко І.С.: Монографія. – Харків: Константа, 2005. – 356с.
3. Леонтович О.А. Русские и американцы: парадоксы межкультурного общения. – Волгоград, 2002.
4. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. — М.: ИТДГК "Гнозис", 2003. — 280с.
5. Соколинская Е.Г. Особенности электронного дискурса и конструирование гендерной идентичности. - Культура народов Причерноморья. № 49, Т.1. Крым, 2004. - С. 143-145.
6. Соколинская Е.Г. Стратегии построения виртуальной идентичности // Вестник Международного

Славянського університета. – Том VI. - № 1. – Харьков, 2003. – С. 12-16. 7. Щербя Л.В. Языковая система и речевая деятельность. – Л., 1974. – С. 29. 8. Crystal D. Language and the Internet. – Cambridge: CUP, 2001. 9. Dijk T.A. van (ed.) Social cognition and discourse in Handbook of Language and Social Psychology. New York: Wiley, 1990. – Pp.163–186. 10. Wodak R. Gender and Discourse. – London: Sage Publications, 1997. 11. www.spinchat.com. 12. www.talkcity.com

"ВІЧНИЙ ДВИГУН" ДЕНУМЕРАТИВІВ

Шуменко О.А. (Суми)

В кожній мові виокремлюються спільні прошарки одиниць. Серед них одне з місць посідає поле квантитативності, яке має такі ознаки, як об'ємність, відкритість та взаємозалежність. Центральне місце у ньому займають числівники (англ. – *Numeral*, укр. – числівник). Числівник – це частина мови, що означає абстрактно-математичне число, або певну кількість однорідних предметів. Кожний числівник реалізує загальному сему числа, що дає йому підстави бути співвіднесеним з рядом слів загального значення числа, а також конкретну сему числа, яка відокремлює один числівник від іншого [4, 40-42]. Числівники розглядаються як поліфункціональні одиниці, які виконують квантитативну, нумеративну, комунікативну, прагматичну та акумулятивну функції [6, 15]. Англійським числівникам притаманні такі якості, як: динамізм, домінантність в квантитативній парадигмі, кореляція з конституюючими мовного поля кількості. На парадигматичній осі числівники реалізують тільки точні числові характеристики. У текстовому оточенні числівники модифікуються, змінюються і при цьому актуалізують як точні, так і неточні ознаки. На синтагматичній осі числівникам притаманна біфункціональність, яка проявляється в а) номінативно-квантитативній функції, за допомогою якої виражаються результати пізнання кількісних відношень об'єктивного світу; та б) нумеративній [7, 30]. Пор: а)англ. – *three students, two pens*, укр. – *три студента, дві ручки* б) англ. – *two times two is four*, укр. – *чотири помножити на два*.

Числівники англійської мови – самостійний незамкнений ряд повнозначних нумеральних слів, які характеризуються специфічними семантичними, синтаксичними та словотворчими ознаками [5, 131]. Вони посідають центральне місце серед лексичних квантитативних одиниць, та мають значну аналітико-синтезуючу потенцію. Потреба в нових словах забезпечується за законами і нормами мовної системи і повністю забезпечується числівниками. Ці слова являють собою упорядковану систему одиниць, вони наділені силою оказіонального творення [3, 17]. Комбінаторика числівників спостерігається як на рівні сполучення, так і словотворення. Пор: англ. – *two, twice, two paged*; укр. – *два, двоїна, двоякість* Похідні від числівників слова мають тенденцію до реалізації семи точного числового позначення. Коренева морфема числівника може сполучатися як із суфіксами, так і з іншими морфемами. Утворені від числівників слова, зберігаючи вихідну сему числа, набувають самостійного лексичного значення.

Нові числівники утворюються шляхом циклічного повторення старих. Різні числа легко і зручно фіксуються у мові за нескладними правилами. У складних назвах чисел після 20 числівники розташовуються за принципом послідовності (*twenty-one, thirty-three, sixty-four*).

Процес творення слів називається деривацією. Механізм словотвору діє без перепочинку, без відпусток, виготовляючи нові слова. Двигун словотвору – справжній вічний двигун. Чимало слів утворено шляхом деривації. І для їх утворення мова має у своєму розпорядженні значеннєві морфемні [1, 103].

В англійській мові існує ціла низка слів з основою числівника. Але спільність основи слів не свідчить про належність дериватів до однієї і тієї ж частини мови. За допомогою суфіксів від числівника можуть утворюватися різні частини мови – іменники, прикметники, прислівники, дієслова. Пор.: англ. – *two, twoness, to two*; укр. – *два, двоякість, удвоїти*.

Денумеративи утворюються шляхом розширення кореневої морфемі числівника. Розширення за допомогою суфіксів має три ступені словотворення. Для денумеральних утворень показовим є перший ступінь похідності типу *six-th, four-some, five-er*. У другому ступені похідності суфікс останнього порядку у більшості випадків закриває словотворчу активність нумеральної основи (*six-th-ly, fif-th-ly*). До третього ступіню відносяться деривативи типу *multimillionairesness*. Семантична унікальність парадигми числівників виявляється у реалізації інваріантної семи числа. Парадигматична представленість числівників полягає в їх включенні в ієрархічну систему квантитативних протиставлень з денумеративами.

Загальним для числівників і денумеративів є те, що вони реалізують загально категоріальну сему кількості. Денумеративним утворенням притаманна розширена форма та ускладнена семантика [5, 56]. Денумеративи перебувають в субординаційній залежності, утворюють лексичний ряд, формальним центром якого є числівник, а в значенні – сема числа. Серед денумеративів виокремлюються в основному іменники і прикметники. Пор: *one-way love* – "нерозділена любов", *two-by-four* – "товста папка", *one-man show* – "персональна виставка", *one shot* – "альманах", *four-star general* – "генерал-полковник". Дієслівні денумеративи утворюються шляхом конверсії. Пор: *to one-up* – "мати перевагу на одне очко", *to four-flush* – "займатися замилюванням очей".

У денумеральних утвореннях використовуються вільні нумеральні морфемні, які регулярно відтворюються за моделями мови. В основному зміні підлягають часто вживані числівники (*once, twice, fifth*). У денумеральних утвореннях використовуються суфікси *-th, -ce, -es*. Пор: *once, thrice, sixth*. Основи числівника

сполучаються з суфіксами *-fold*, *-some*, *-th*, у прислівниковому ряді частіше вживаються суфікси *-ce*, *-fold*, *-es*.

Утворення з *-fold* майже необмежені, вони містять всі основи числівників, окрім *one*. Утворення *onefold* є алогічним. Пор: *twofold*, *threefold*, *sixfold*, *tenfold*. Морфема *-some* співвідносить денумеральні утворення з мовними засобами позначення приблизної кількості. Пор: *foursome*, *fiftysome*, *hundredsomes*. Морфема *-th* вказує на місце, порядок розміщення об'єкта. Пор: *seventy - seventieth*, *thirteen - thirteenth*. Деривативи на *-ce* утворюють закрити парадигму. Пор: *once*, *twice*, *thrice*. Дериваційний суфікс *-es* співвідноситься з поліфункціональними одиницями. Денумеративи з основами числівників виражають кількісні ознаки обмеженого кола осіб, об'єктів, а деякі деривативи, співвіднесені з назвами десятків, виражають обмежені часові строки в житті людини. Складні денумеральні композити відображають кількісні характеристики людей – *six-footer*, *thirty-strong*, об'єктів – *two-edged*, *three-cornered*, явищ – *two-match tour*, часові параметри – *three-monthed*, *four-year-old*.

До продуктивних моделей денумеративів відносять *Num'*, *-th*, *Num+ -th+ -ly*, *Num'/(e)s*. Пор.: англ. – *six-sixth-sixthly-sixes*. Суфікси *-fold*, *-ce*, *-some*, які додаються до нумеральної основи, можуть утворювати прикметники (Adj.) та прислівники (Adv.). Суфікси *-er*, *-es* утворюють іменники. Пор: англ. – *twofold*, *once or twice or thrice*, *twosome*, *twenties*, *twicer*, *twins*; укр. – *двійний*, *двожкий*, *двожко*, *двадцяті*, *двійня*. Похідні одиниці співвідносяться з основами числівників, які вживаються як кореневі морфемі повнозначних слів. Пор: англ. – *three-eyed*, *two-faced*, *four-piece*; укр. – *трьоокий* (*брехливий*).

Основа числівника має потенційні можливості проявляти себе у сполучувальній комбінаториці, у внутрішньословесних зв'язках. В англійській мові нумеральні основи вживаються в основному в дериватах, утворених шляхом афіксації і словоскладення. Афікси, що розширюють нумеральні основи, співвідносять похідні одиниці з різними лексико-граматичними групами. Пор. англ.: *fifth*, *five*, *to five*, *forties*, *fourfold*. У словотворенні найчастіше вживаються основи числівників *one*, *two*, *three*, *million*. Пор.: англ. – *once*, *only*, *openess*, *twice*, *twofold*, *thrice*, *threefold*, *milliard*, *millionaire*. Граматична парадигма денумеральних композитів проявляється в їх морфосинтаксичних властивостях. Денумеральні композити представлені такими основними моделями: *Num + N(two-piece)*, *Num + ed(two-faced)*, *Num + Adj + N(two-strong-group)*. Дослідження вчених, а також емпіричний матеріал свідчать про домінуючість числівників в парадигматичній групі квантитативності, вони складають ядро квантитативних словесних знаків [2, 84; 7, 107].

Таким чином, числівники англійської мови характеризуються притаманною для них словотвірною активністю, що проявляється у процесі словоскладення та суфіксації. Числівники як нумеральні слова слугують надійною базою квантитативного конструювання в сучасному англомовному дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І.Р. Тайна слова. – К.: Рад. шк., 1990. – 284с.
2. Жаботинская С.А. Числительные современного английского языка (К вопросу о категориальном статусе): Дис. ... докт. филол. наук. – Киев, 1982. – 208 с.
3. Єнікєва С.М. Системність і розвиток словотвору сучасної англійської мови: Монографія. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2006. – 303 с.
4. Кубрякова Е.С. Что такое словообразование. – М.: Наука, 1965. – 77 с.
5. Почетцов Г.Г. Синтагматика английского слова. – К.: Вища школа, 1976. – 109 с.
6. Швачко С.О., Кобякова І.К. Вступ до мовознавства(курс лекцій). – Посібник. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2006. – 224 с.
7. Швачко С.О. Лінгвістичний статус числівника сучасної англійської мови // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського державного лінгвістичного університету. Серія: Філологія. Педагогіка. Психологія. – Київ: КНЛУ, 2002. – Вип. №6. – С.349-356.

СЛОВОТІРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДІЄСЛВ В АСПЕКТІ МОВНОЇ НОМІНАЦІЇ

Щигло Л. В. (Суми)

У сучасному мовознавстві знаходить широкого визнання положення про динамічний характер відношень, що існують у триєдності мислення, мови і світу дійсності. Це передбачає те, що "... не можна обмежуватися лише описом мови як сукупності засобів для передачі думок. Необхідно також вивчати як ці засоби використовуються у діяльності мови, яка виражає і формує думки. Завдання мовознавця полягає у тому, щоб розкрити очевидним і конкретним способом лінгвістичний механізм відображення у мові світу дійсності, входження, включення цієї останньої у структуру мови" [1, 304-305].

Словотвір як елемент системи мови (рівень ієрархічної організації і разом з тим відносно самостійна підсистема) володіє власним ономазіологічним простором, певними специфічними функціями і власним потенціалом, який визначає реалізацію цих функцій у взаємодії з іншими рівнями мови.

Традиційний погляд на словотвір пов'язує його з поповненням словникового складу новими лексичними одиницями, що являє собою лише зовнішній бік його ролі в мові. Втім, роль словотвору у мовній системі значно складніша. Як елемент мовної структури, словотвір є однією із сфер міжрівневого співвідношення мовних одиниць, засобів і функцій. Як підсистема мови, він пов'язаний з формуванням і використанням специфічних номінативних одиниць, що беруть участь у загальній функції мови - функції відображення й опису дійсності у процесі мислення і мовного спілкування.

Номінативний аспект мовної дійсності включає утворення і/або використання одиниць різних рівнів і підсистем, які виконують подібні і разом з тим відмінні за характером функції.

Важливу роль у виборі способу мовної номінації відіграє значення про систему мови, про можливість і ономасіологічні рамки окремих підсистем. До чинників, що забезпечують вживання способу дериваційної номінації належать:

- сталість і продуктивність словотвірної системи;
- обмежена кількість засобів номінації, пов'язана зі спеціалізацією і типологізацією відношень, що виражаються. Німецька мова відрізняється від інших мов обмеженою кількістю словотворчих афіксів стосовно, наприклад, дієслова;
- компактність і інформативність структурного комплексу похідного слова, які знаходяться у відповідності з законом економії мовних зусиль;
- можливість імпліцитного вираження ієрархії і взаємодії категоріальної, словотвірної, семантичної.

Потенціал внутрішньої організації і зовнішніх зв'язків системи словотвору та його основна – номінативна – функція є взаємозумовленими. Цим і забезпечується створення і використання номінативів, які характеризуються словотвірною структурою, певними системними властивостями і функціями. Все назване визначає місце і роль словотворчих процесів у соціально зумовленому співвідношенні: дійсність – мислення – комунікація, що розуміють як процес або дійсність, яка здійснюється за допомогою мови.

Область дослідження дериваційної ономасіології вклучає вивчення таких проблем як:

- особливості відображення номінативної діяльності людини в такій одиниці номінації як похідне слово і формування таких категорій, які можуть бути названі ономасіологічними словотвірними категоріями мови;
- ономасіологічна спрямованість різних способів словотвору і словотвірних засобів;
- класифікація і опис ономасіологічних структур, репрезентованих похідними різних типів [2, 20-31];

Акт дериваційної номінації проходить як процес формування мовного знаку, який відрізняється від усіх інших мовних номінацій як у плані вираження, так і у плані змісту, тобто способом реалізації основної – номінативно-репрезентативної функції, завдяки своїй подвійній співвіднесеності з позамовною дійсністю і з системою мови [2, 57]. Похідні слова називають явища світу, реалізуючи при цьому потенціал словотвірної системи, у вигляді конкретної, структурно-представленої комбінації певних засобів, одиниць і відношень.

Таким чином, процес позначення елементів дійсності отримує об'єктивізацію і закріплення у мові у формі однослівних лексичних одиниць, що відрізняються низькою специфічних властивостей:

- як нові найменування предметів і явищ дійсності, утворюючись на базі існуючих номінативних одиниць мови, позначаючи ці ж самі поняття та поняття, які класифікаційно співвідносяться із раніше позначуваними або поняття, які відрізняються за своєю класифікаційною характеристикою;
  - одиниці, які позначають явища світу стосовно їх природної класифікації, виконуючи роль трансформів і які займають певне місце у парадигматиці і ієрархії мовних одиниць і категорій, що формуються при участі словотвірної системи;
  - називаючи нові поняття, закріплюють за позначуваним предметом певну властивість, але не прямо, а й опосередковано, через дію і вказівку на відношення до нього;
  - як номінативні одиниці рівня слова виникають на основі судження про явища дійсності або формул їх визначення дефінітивного типу, що встановлені вже в мові, від власне предикативних одиниць комунікації синтаксичного рівня, похідні слова відрізняються внутрішньою імплікаційною предикативністю;
  - вони виступають як мотивовані одиниці, які мають розчленовану структуру, в якій виокремлюється мотивуюча частина (спільнокоренева, номінативна одиниця, яка вказує на ономасіологічну ознаку) і формантна частина (дериваційний засіб, що вказує на ономасіологічний базис); носієм категоріального (загального, інваріантного) значення або значення похідних слів є вся формально виражена ономасіологічна структура;
  - одиниці оформлюються за існуючими в системі мови словотвірними моделями;
  - утворення похідних одиниць є фактом словотвірної системи, що виражає свою віднесеність до певного мовного класу або мовної семантичної категорії завдяки взаємодії засобів різних підсистем;
  - як специфічні одиниці словотвірного рівня похідні слова беруть участь у реалізації потенцій мовної структури при виконанні основних функцій мови – номінативно-репрезентативної і комунікативної.
- Отже, узагальнення всіх вказаних властивостей висуває характерні риси похідних слів:
- прогнозування їх функцій: потенційних і результативних;
  - значний потенціал словотворчих конститuentів (твірної основи і афіксів) у системі форм мовної номінації в умовах мовленнєвої реалізації мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Звегинцев В.А. Предложение и его отношение к языку и речи / Звегинцев В.А. – М.: Высшая школа, 1976. – С. 304 - 305.
2. Кубрякова Е.С. Теория номинации и словообразование / Е. С. Кубрякова // Языковая номинация (виды наименований). – М.: Наука, 1977. – С. 20 - 57.

ТИПОВІ ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВИХ ТЕКСТІВ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ Щигло О.І. (Суми)

Загальна теорія перекладу розкриває суть перекладацького процесу, перекладацьку стратегію. Часткові теорії перекладу займаються проблемами, які виникають при перекладі з даної конкретної мови на іншу

конкретну мову. Основна увага часткових теорій перекладу зосереджена на типових труднощах перекладу, обумовлених розбіжностями в лексичних та граматичних системах, у мовних і мовленнєвих нормах даної пари мов.

1.1. Переклад модальних дієслів

Найбільш типовими способами перекладу німецьких модальних дієслів на українську мову є:

- переклад німецьких модальних дієслів за допомогою українських дієслів з тим же словниковим значенням:
нім.: *Wenn es notwendig erscheint, kann und muss der Artillerieführer der Div alle ArtBtle, deren Reichweite es zuläßt, zu Feuerzusammenfassungen heranziehen*, укр.: *Якщо буде потріб, начальник артилерії дивізії може й повинен затучати для створення зосередженого воєно всі артдивізіони, які мають достатню дальність стрільби*;
- переклад німецьких модальних дієслів за допомогою українських дієслів з різними відтінками значення необхідності, зобов'язання, можливості:
нім.: *Die Sperren sollen den Gegner aufhalten oder seine Bewegungen verlangsamen*, укр.: *Загородження призначаються для того, щоб затримати супротивника або сповільнити його просування*; нім.: *Wegen seiner linearen Ausbreitung lassen sich mit Laserlicht ganz ausgezeichnete Zielvorrichtungen bauen*, укр.: *Прямолінійність поширення лазерних променів дозволяє використати їх для створення високоефективних візирних пристосувань*; нім.: *Der Feind soll keinen Einblick in den Verteidigungsraum nehmen können*, укр.: *Варто позбавити супротивника можливості вести спостереження за тим, що відбувається в районі оборони*;
- переклад німецьких модальних дієслів за допомогою модальних слів типу "необхідно", "можна", "не можна", "мабуть", "нехай", тощо:
нім.: *Durch Nachbrenner kann die Schubleistung für kurze Zeit erhöht werden*, укр.: *За допомогою форсажної камери можна на короткий час збільшити силу тяги реактивного двигуна*; нім.: *Die Erfahrungen des zweiten Weltkrieges sollen nicht vergessen werden*, укр.: *Не можна забувати досвід другої світової війни*; нім.: *Der Hauptvorteil einer Kretenstellung dürfte psychologischer Natur sein. Der Verteidiger fühlt sich in der stärksten Position*, укр.: *Мабуть, основна перевага позиції на гребені висоти полягає в тому, що вона дає психологічну перевагу. Той, хто обороняється відчуває, що його позиція сильніша*;
- переклад німецьких модальних дієслів зобов'язання за допомогою словосполучень типу "завданням є", "мета складається":
нім.: *Der Angriff soll den Feind vernichten und so eine Entscheidung herbeiführen*, укр.: *Мета наступу полягає в тому, щоб знищити супротивника й тим самим вирішити результат бою*.

Даний спосіб перекладу часто використовується при перекладі бойових документів.

- опущення модальних дієслів при перекладі на українську мову:

нім.: *Durch ihre relativ großen Wirkungsmöglichkeiten, den hohen Anteil an Systemen zum Verschuß von Kernwaffen soll die Artillerie günstige Bedingungen für schnelle Bewegungen der Kampfgruppen im Angriff schaffen*, укр.: *Завдяки високій ефективності, наявності великої кількості систем для доставки ядерних боєприпасів артилерія створює сприятливі умови для швидкого маневру бойових військ у наступі*; нім.: *Ballistische Rakete ist die Rakete, der eine bestimmte Bahn vorgegeben wird, auf der sie fliegen soll*, укр.: *Балістичною ракетою називається ракета, що летить по заданій траєкторії*.

В українському перекладі в обох випадках використані дієслова у формі так званого нейтрального презенса. Від інших видів презенса він відрізняється тим, що не співвідноситься з яким-небудь певним моментом мови. Даний спосіб перекладу німецьких модальних дієслів використовується досить широко.

1.2. Переклад конструкцій haben + zu + Infinitiv, sein + zu + Infinitiv

Обидві ці конструкції виражають зобов'язання або необхідність. Семантичне розходження між ними полягає в тому, що в конструкції haben + zu + Infinitiv підмет виступає суб'єктом дії, а при конструкції sein + zu + Infinitiv - об'єктом дії. При перекладі бойових наказів і розпоряджень обидві конструкції слід перекладати за формулою "кому що робити", наприклад:

нім.: *Die Brigade hat in der Richtung N. Anzugreifen*, укр.: *Бригаді наступати в напрямку Н.*; нім.: *Die Ortschaft B. ist durch die 2. Kp zu sichern*, укр.: *2-й роті забезпечити охорону населеного пункту Б.*

Залежно від контексту можливі найрізноманітніші способи перекладу розглянутих конструкцій:

нім.: *Die Elektronik ist aus den modernen Streitkräften nicht wegzudenken*, укр.: *Без електроніки немислими сучасні збройні сили*; нім.: *Die Luftwaffe ist ein Teil der Streitkräfte, welcher Kampf im Luftraum zu führen hat*, укр.: *ВПС є видом збройних сил, призначених для ведення боротьби в повітрі*; нім.: *Das neue Waffensystem ist wesentlich leichter zu unterhalten als das alte*, укр.: *Нова система зброї набагато простіша в застосуванні, ніж стара*.

Як видно з наведених прикладів, в українському перекладі модальність у багатьох випадках виражається менш чітко, ніж в оригіналі. Часом вона практично зникає (див. останній приклад).

1.3. Переклад конструкцій з дієсловом у пасиві

При перекладі на українську мову німецькі пасивні конструкції передаються декількома способами, зокрема:

- пасивним станом:

нім.: *Nach dem Kaliber werden die Geschütze in leichte, mittlere, schwere und schwerste eingeteilt?*, укр.: *За калібром артилерія підрозділяється на артилерію малого, середнього, великого калібру й артилерію*

особливої потужності;

- активним станом:

нім.: *Der Gefechtsstand wurde vom Gegner unter Beschuß genommen*, укр.: Супротивник обстріляв командний пункт; нім.: *Der Fernmeldeeinsatz wird vom Fernmeldeoffizier geleitet*, укр.: Керівництво використанням засобів зв'язку здійснює начальник зв'язку;

- неозначено-особовими конструкціями:

нім.: *Im Rucksack werden getragen: Wasch- und Nähzeug, Socken, Leibwäsche und eiserne Portion*, укр.: У речовому мішку носять туалетні й швейні принадлежности, носки, натільну білизну й недоторканий запас;

- пасивним дієприкметником минулого часу в короткій формі:

нім.: *Um das Geschütz richten zu können, wurde die Lafette in eine Ober- und Unterlafette geteilt*, укр.: Лафет гармати розділений на два верстати: верхній і нижній, що дозволяє здійснювати наведення гармати;

- субстантивними конструкціями:

нім.: *Da bei dem Einsatz von Fernmeldemitteln immer die Gefahr besteht, dass abgehört wird, werden zum Schutz des Nachrichteninhalts Geheimschutzverfahren benutzt*, укр.: Оскільки при використанні засобів зв'язку завжди існує небезпека підслуховування переговорів супротивником, для захисту змісту повідомлень застосовуються методи прихованого керування військами.

Можливі й інші способи перекладу німецьких конструкцій з дієсловом у пасиві, наприклад: нім.: *Alle Kriegshandlungen, die in der Luft geführt werden, können unter dem Begriff "Luftkrieg" vereinigt werden* - укр.: *Bei бойові дії в повітрі можна об'єднати в понятті "повітряна війна"*.

В цьому прикладі німецька пасивна конструкція в перекладі опущена, оскільки в змістовному плані вона є надлишковою.

У німецьких військових текстах широко використовується інфінітив пасиву з модальними дієсловами. При перекладі цих конструкцій слід враховувати рекомендації щодо перекладу модальних дієслів і перекладу інфінітиву пасиву: нім.: *Die Reservisten der zwei ersten Einberufungsgruppen können zu Einzelübungen zur Erhaltung des Ausbildungsstandes oder zu Mob-Übungen einberufen werden*, укр.: Резервісти перших двох груп новобранців можуть бути викликані на спеціальні збори для підтримки рівня бойової підготовки або на навчання по перевірці мобілізаційної готовності.

Модальне дієслово при перекладі збережено. Для передачі інфінітиву пасиву використана широко вживана в такому разі конструкція з пасивним дієприкметником минулого часу в короткій формі: нім.: *Die Beschwerde kann schriftlich oder mündlich eingelegt werden*, укр.: Скарга подається в письмовій формі або заявляється усно.

Тут модальне дієслово опущене, пасив переданий українським пасивним станом.

1.4. Переклад розповсюджених препозитивних означень

У німецькій письмовій мові (діловій прозі, науково-технічній літературі, військових текстах) широко вживаються розповсюджені препозитивні означення. Ці означення є словосполученнями на базі прикметника або дієприкметника й розташовуються перед означальним іменником, вклинаючись між ним і артиклем (у тих випадках, коли іменник ужитий з артиклем), наприклад: нім.: *die dem Bundesministerium der Verteidigung unmittelbar unterstellte Dienststelle*.

Розповсюджені препозитивні означення вживаються й в українській письмовій мові, однак не настільки широко, як у німецьких текстах. Ця обставина враховується при перекладі; з метою дотримання норм української мови німецькі розповсюджені препозитивні означення часто передаються за допомогою українських розповсюджених постпозитивних означень або ж підрядних означальних речень: нім.: *Die unter dem Begriff "Heimatschutztruppe" zusammengefaßten Kampftruppen des Territorialheeres bestehen in Form der Jägerbataillone und Sicherungskompanien als Mob-Truppenteile/Geräteeinheiten*, укр.: *Бойові частини територіальних військ, об'єднані поняттям "війська захисту тилу", існують у формі кадрованих підрозділів: легких піхотних батальйонів й охоронних рот.*

Отже, граматичні явища тієї чи іншої мови, пов'язані з закономірностями її розвитку і обумовлені ними, в своїй сукупності є відмінними від граматичних явищ іншої мови, хоча й можуть являти в певних випадках елементи схожості.

НАШІ АВТОРИ

- Коломієць Л. В., доктор філологічних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка
- Мартинюк А.П., доктор філологічних наук, професор, Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
- Анохіна Т.О., кандидат філологічних наук, старший викладач, кафедра германського та порівняльного мовознавства, Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова
- Баранова С.В., кандидат філологічних наук, доцент, кафедра перекладу, Сумський державний університет
- Барсук Т.В., студентка, Сумський державний університет
- Бондаренко Ю.С., викладач, кафедра германської філології, Сумський державний університет
- Братусь Т.В., старший викладач, кафедра інтелектуальних комп'ютерних систем факультету інформатики і управління, Національний технічний університет "ХПІ"
- Бублик І.Ф., кандидат філологічних наук, доцент, кафедра теорії та практики перекладу, Харківський гуманітарний університет "Народна українська академія"
- Герман М.В., аспірант, кафедра перекладу, Сумський державний університет
- Гулуєва С.І., викладач, кафедра іноземних мов, Харківський національний технічний університет сільського господарства
- Дегтярьова Л.І., старший викладач, кафедра германської філології, Сумський державний університет
- Довгополій Ярослав, Вармінсько-Мазурський університет, м. Ольштин, Польща
- Дорда В.О., викладач, кафедра германської філології, Сумський державний університет
- Дядечко А.Н., кандидат філологічних наук, доцент, кафедра іноземних мов, Сумський державний університет
- Ємельянова О.В., кандидат філологічних наук, старший викладач, кафедра гуманітарних дисциплін, Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ
- Ємець О.В., кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри романо-германських мов Хмельницького національного університету
- Єрмоленко А.І., студентка, Сумський державний університет
- Єрмоленко С.В., старший викладач, кафедра германської філології, Сумський державний університет
- Жулавська О.О., аспірант, кафедра германської філології, Сумський державний університет
- Зверева О.Г., викладач, кафедра іноземних мов, Харківський економіко-правовий університет
- Золотова С.Г., старший викладач, кафедра іноземних мов, Сумський державний університет
- Іванченко А.В., аспірантка, кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови, Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка
- Івахненко А.О., кандидат філологічних наук, старший викладач, Харківський гуманітарний університет "Народна українська академія"
- Кальниченко О.А., кандидат філологічних наук, доцент, Харківський гуманітарний університет "Народна українська академія"
- Камінський Ю.І., аспірант кафедри германського та порівняльного мовознавства, Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова
- Карпусенко М.В., викладач, кафедра ділової іноземної мови та перекладу, Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
- Кобяков О.О., аспірант, кафедра перекладу, Сумський державний університет
- Кобякова І.К., кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри германської філології, Сумський державний університет
- Коваленко А.М., кандидат філологічних наук, доцент, Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка
- Ковтун О.А., доцент, кафедра іноземних мов, Харківський національний технічний університет "ХПІ"
- Козлова В.В., викладач, кафедра германської філології, Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка
- Колесник Н.М., викладач, кафедра іноземних мов, Харківський національний технічний університет сільського господарства ім. Петра Василенка
- Кукушкін В.В., аспірант, кафедра теорії та практики перекладу англійської мови, Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
- Литвиненко Г.І., доцент, завідувач кафедри іноземних мов, Сумський державний університет
- Литвинко О.А., кандидат філологічних наук, доцент, кафедра іноземних мов, Сумський національний аграрний університет
- Максюта А.В., аспірант, кафедра перекладу, Сумський державний університет
- Медвідь О.М., кандидат філологічних наук, доцент, кафедра перекладу, Сумський державний університет
- Мельник Ю.П., кандидат філологічних наук, доцент, Хмельницький національний університет
- Мельник Я.Г., доцент, м. Івано-Франківськ
- Михайлова О.В., кандидат філологічних наук, викладач, Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого
- Мокренко О.А., студентка, Сумський державний університет

- Музя Е.М., кандидат філологічних наук, кафедра іноземних мов, Мелітопольський державний педагогічний університет
- Муліна Н.І., кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра іноземних мов, Сумський державний університет
- Олікова М.О., кандидат філологічних наук, професор, кафедра прикладної лінгвістики, Волинський національний університет ім. Лесі Українки
- Павлов В.В., кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри практики англійської мови, Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка
- Пильчик Н.С., аспірант кафедри англійської філології, Львівський державний університет імені Івана Франка
- Попова О.В., викладач, кафедра германської філології, Сумський державний університет
- Проценко О.В., аспірант, кафедра перекладу, Сумський державний університет
- Пушко Л.В., аспірант, кафедра перекладу, Сумський державний університет
- Рєбрій О.В., кандидат філологічних наук, доцент, кафедра перекладу та англійської мови, Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
- Рева Н.С., викладач, кафедра германської філології, Сумський державний університет
- Романюга Н.В., аспірантка, кафедра перекладу, Київський національний університет імені Тараса Шевченка
- Руденко Н.В., викладач, кафедра германської філології, Сумський державний університет
- Свирід А.М., викладач, кафедра германської філології, Сумський державний університет
- Сердюк В.Н., кандидат філологічних наук, доцент, кафедра англійської мови, Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
- Скалевська Г.О., магістр, Інститут філології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка
- Скрильник С.В., студент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка
- Скокова І.В., кандидат філологічних наук, доцент, Українська академія банківської справи
- Столяренко В.М., студентка, Сумський державний університет
- Сухарчук Є.Л., кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра германської філології, Сумський державний університет
- Ткаченко С.О., студентка, Сумський державний університет
- Фешенко О.В., здобувач кафедри теорії та практики перекладу англійської мови, викладач кафедри методики та практики англійської мови, Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
- Фролова І.Є., кандидат філологічних наук, доцент, кафедра теорії та практики перекладу англійської мови Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
- Чепелюк А.Д., старший викладач, кафедра германської філології, Сумський державний університет
- Чернюк Н.І., кандидат філологічних наук, доцент, кафедра перекладу, Сумський державний університет
- Чуланова Г.В., старший викладач, кафедра германської філології, Сумський державний університет
- Швачко С.О., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри перекладу, Сумський державний університет
- Шестакова О.М., викладач, кафедра англійської філології, Харківський гуманітарний університет "Народна українська академія"
- Шуменко О.А., аспірант, кафедра перекладу, Сумський державний університет
- Шураєв А.О., викладач/здобувач кафедри перекладу та англійської мови Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
- Щигло Л.В., старший викладач, кафедра германської філології, Сумський державний університет
- Щигло О.І., старший науковий співробітник, Науковий центр бойового застосування ракетних військ і артилерії, Сумський державний університет

Наукове видання

Методологічні проблеми сучасного перекладу

Матеріали

VIII Міжнародної науково-методичної конференції

23-25 січня 2009 року

Відповідальний редактор С.О.Швачко

Комп'ютерне верстання М.Д.Немченко

Підл. до друку 30.03.2009.

Формат 60x84/8. Папір офс. Гарнітура Times New Roman Суг. Друк.офс.

Ум.друк.арк.17,21. Обл.-вид.арк. 22,48.

Тираж 100 пр.

Зам.№652.

Видавництво СумДУ при Сумському державному університеті

40007, м.Суми, вул. Р.-Корсакова,2

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру

ДК №3062 від 17.12.2007.

Надруковано у друкарні СумДУ

40007, м.Суми, вул. Р.-Корсакова,2.